

ΝΟ: 6823

ΚΣΕ: 6694

ΑΝΔΡΙΑΝΑ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ-ΣΙΒΙΛΙ

19 ΙΑΝ. 2002

*Ο Εκπαιδευτικός
και το Πρόβλημα
της Εξάρτησης
των Εφήβων*

ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ,
ΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Πάντειο Πανεπιστήμιο
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΑΘΗΝΑ 2001

«... κι ο δάσκαλος
ο μικρός θεός μιας
πραγματικής δημιουργίας...»

Μ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΣ

ΟΤΑΝ ΑΠΟΤΡΕΠΕΙΣ

Ο αστερίας.

Ένας γέρος άνθρωπος, καθώς προχωρούσε πολύ νωρίς ένα πρωί σε μια παραλία, είδε μπροστά του

ΕΣΤΩ ΚΙ ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ

ένα νεαρό άνδρα να μαζεύει αστερίες και να τους

ΑΠΟ

ζαναρίχγει στη θάλασσα. Αρχισε να μιλά με το νέο

ΤΗΝ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ

και στο τέλος τον ρώτησε γιατί το έκανε αυτό.

ΟΥΣΙΩΝ

Του απάντησε ότι ο αστερίας θα πέθαινε, εάν τον έβρισκε στην

ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΟΤΙ

παραλία ο πρωινός ήλιος.

«Μα, η παραλία είναι χιλιάδες χιλιόμετρα

ΕΣΥ

και υπάρχουν εκατομμύρια αστερίες» αντέδρασε ο γέρος «Πώς μπορεί η δική σου

ΚΑΝΕΙΣ

προσπάθεια να αλλάξει την κατάσταση;»

ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ο νεαρός άνδρας κοίταξε τον αστερία που κρατούσε στο χέρι του

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ

και μετά τον έριξε στην ασφάλεια των κομμάτων.

«Αλλάζει την κατάσταση γι' αυτόν εδώ», είπε.

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος	1
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:	
Κεφάλαιο 1	
<i>Σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και σχολείο</i>	
1.1. Κριτική προσέγγιση του σύγχρονου σχολείου	6
1.2. Κατάσταση του σχολείου στην Ελλάδα	7
1.3. Μονοδιάστατος ρόλος της εκπαιδευτικής λειτουργίας στον Ελληνικό χώρο.	9
Κεφάλαιο 2	
<i>Εφηβεία</i>	
2.1. Η φύση της εφηβείας	12
2.2. Εφηβεία, μια μεταβατική φάση	12
2.3. Ανακάλυψη της προσωπικής-κοινωνικής ταυτότητας	14
2.4. Παρέες ομοτίμων, φιλία και έφηβος	14
Κεφάλαιο 3	
<i>Οικογένεια</i>	
3.1. Σύγχρονη οικογένεια	17
3.2. Βασικές ανάγκες του παιδιού για ενηλικίωση	18
3.3. Εφηβική επαναστατικότητα και στάση της οικογένειας	20
3.4. Χρήση τοξικών ουσιών από έφηβους, οικογένεια και σχολείο	20
Κεφάλαιο 4	
<i>Σχολείο</i>	
4.1. Η συμβολή του Σχολείου στην προαγωγή της υγείας	26
4.2. Στρατηγικές πρόληψης κατά των τοξικών ουσιών	27
4.3. Στοιχεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αρωγοί της πρόληψης	29
4.4. Εκπαιδευτικός «εμψυχωτής»	33
4.5. Σύγκριση παραδοσιακού τρόπου διδασκαλίας και ομαδικής εργασίας	35
4.6. Παράγοντες βλαπτικοί για τον έφηβο	36

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Έρευνα

1.1	Αφετηρία της έρευνας-Προβληματισμός-διατύπωση των βασικών σκέψεων	39
1.2	Διατύπωση υπόθεση και δειγματοληψία	42
1.3	Καθορισμός δείγματος	43
1.4	Ερωτηματολόγιο	48
1.5	Σχολεία-Φορείς ενημέρωσης και ποσοστό συμμετοχής στην έρευνα μας	52
1.6	Δημογραφικά στοιχεία	53

Παρουσίαση έρευνας και ανάλυση των δεδομένων της έρευνας

1.	Ο ρόλος του σχολείου σήμερα	56
	<ul style="list-style-type: none">• Περιγραφή της λειτουργίας του σχολείου• Βαθμός σύνδεσης του σχολείου με την πραγματικότητα μετά την αποφοίτηση του μαθητή.	
2.	Οι νέοι σήμερα	63
	<ul style="list-style-type: none">• Βαθμός ενασχόλησης των νέων με τα κοινωνικά προβλήματα• Χαρακτηρισμός των νέων από τους εκπαιδευτικούς και την κοινή γνώμη• Βαθμός ικανοποίησης των μαθητών από την παρεχόμενη εκπαίδευση και χαρακτηρισμός της σχολικής τάξης.	
3.	Ο ρόλος του καθηγητή	73
3.1	Ερμηνεία της σχολικής αποτυχίας	
	<ul style="list-style-type: none">• Ικανότητα του εκπαιδευτικού να εμπνυχώνει το μαθητή	
3.2	Αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευτικού για το ρόλο του	75
	<ul style="list-style-type: none">• Άποψη της κοινής γνώμης για το έργο του εκπαιδευτικού	
3.3	Λειτουργία του εκπαιδευτικού μέσα στην τάξη	76
3.4	Κίνητρα μάθησης	77
	<ul style="list-style-type: none">• Συναίσθημα του εκπαιδευτικού στο τέλος του μαθήματος• Φιλικές σχέσεις μαθητών και διεξαγωγή του μαθήματος	
3.5	Απαραίτητα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού για την επιτέλεση του εκπαιδευτικού έργου	80
	<ul style="list-style-type: none">• Βαθμός συμφωνίας απόψεων εκπαιδευτικών-μαθητών• Βαθμός οικειότητας-εμπιστοσύνης μαθητών προς τους εκπαιδευτικούς	

4. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην πρόληψη	112
• Σημαντικότητα δραστηριοτήτων πρόληψης	
• Διάθεση εμπλοκής του εκπαιδευτικού στο πρόβλημα χρήσης	
• Στάση του εκπαιδευτικού απέναντι στον ταραξία-μαθητή.	
5. Αναγνώριση του προβλήματος χρήσης από τους εκπαιδευτικούς.	122
• Αναγνώριση του προβλήματος	
• Πηγές πληροφόρησης των εκπαιδευτικών	
• Αξιολόγηση του τρόπου παρουσίασης του προβλήματος από ΜΜΕ.	
6. Αντιμετώπιση του προβλήματος των τοξικών ουσιών	129
7. Γνώση του προβλήματος	134
• Αίτια χρήσης τοξικών ουσιών	
• Αντίληψη διαθεσιμότητας ουσιών	
• Αναγνώριση του «αρχήστη» μαθητή	
8. Τρόποι αντίδρασης του εκπαιδευτικού απέναντι στο πρόβλημα της χρήσης	154
9. Κοινωνική επιρροή στους εφήβους	158
• Επίδραση των κοινωνικών παραγόντων στους εφήβους	
• Σημαντικότητα αρνητικών οικογενειακών παραγόντων	
10. Ρόλος του εκπαιδευτικού στην πρόληψη	168
• Στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της πρόληψης	
• Βαθμός ικανοποίησης από τα προγράμματα ευαισθητοποίησης-πρόληψης	
Συμπεράσματα-Προτάσεις	178
Βιβλιογραφία	189
Άρθρα περιοδικών	194
Συνέδρια	195
Παράρτημα	
<i>Το Ερωτηματολόγιο</i>	
<i>Κατάλογος σχολείων της έρευνας</i>	
<i>Στατιστικοί Πίνακες</i>	

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Η εμπειρική χρήση φαρμάκων είναι τόσο παλιά όσο και η ιστορία της ανθρωπότητας. Η θεραπευτική εφαρμογή βοτάνων ήταν γνωστή στο ανθρώπινο γένος και ιδιαίτερης εκτίμησης έχαιραν τα φυτά που περιείχαν ψυχοδραστικά συστατικά, επειδή υπήρχε η αντίληψη ότι αυτά κατά τεκμήριο θα ήταν αποτελεσματικότερα και στη θεραπεία.

Με την πάροδο του χρόνου διαμορφώνεται ένας σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στα βότανα που χρησιμοποιούνται αφενός για θεραπευτικούς και αφετέρου για τελετουργικούς σκοπούς.

Η βελτίωση των κοινωνικών δομών συμπορεύεται με μια σαφή μεταβολή στην αντιμετώπιση από τον άνθρωπο των βοτάνων και των δραστικών συστατικών τα οποία περιέχουν.

Η πρώτη επιστημονική καταγραφή των βοτάνων που περιέχουν ναρκωτικές ουσίες έγινε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα από τον Κάρολο Λινναίο, ο οποίος παρουσίασε τη διατριβή του στο Παν/μιο της Ουψάλας με τίτλο *Inebriantia*, δηλαδή «Μεθυστικά» ή «Ευφραντικά». Με την πάροδο των ετών από τα βότανα άρχισαν να απομονώνονται ουσίες ώστε να χρησιμοποιηθούν για ιατρικούς λόγους (για παράδειγμα η απομόνωση της μορφίνης από το όπιο το 1803 από τον Sertómer).¹

Έτσι φθάσαμε στον 20ο αιώνα κατά τον οποίο παρατηρείται εκρηκτική αύξηση των ψυχοτρόπων ουσιών οι οποίες συνεχώς ανανεώνονται.

Όταν στις δυτικές κοινωνίες οι τοξικές ουσίες είχαν αναδειχθεί ως μείζον κοινωνικό πρόβλημα, η αντίδραση του Ελληνικού κράτους και της κοινωνίας μας, ήταν η αποστασιοποίηση και ο εφησυχασμός.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 που συνειδητοποιήθηκε το γεγονός πως και η χώρα μας δεν αποτελεί εξαίρεση και πως η διεισδυτικότητα του προβλήματος ήταν τέτοια ώστε να καταρρίπτονται βαθμιαία τα φράγματα (ηλικίας, φύλου, μόρφωσης, κοινωνικής τάξης και άλλα) υιοθετήθηκε ο περιορισμός της διαθεσιμότητας με εντατικοποίηση του μηχανισμού καταστολής. Παράλληλα θεωρήθηκε απαραίτητη η διαφώτιση του κοινού, η οποία συχνά στην προχειρότητά της περιόριζε την αξιοπιστία

¹ Μαρσέλος Μ.: «Εξαρτησιογόνες ουσίες» Ιατρική βιβλιοθήκη *πρωτότυπο*, Αθήνα 1997, σελ. 211.

των επιστημονικών πληροφοριών και πιθανόν ερέθιζε την περιέργεια των νέων προς επικίνδυνες συμπεριφορές.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 στοιχεία από τις δικωτικές, κυρίως, αρχές αλλά και από ιατρικά δεδομένα στον ελληνικό χώρο, συνέκλιναν στην κοινή διαπίστωση της όλο και μικρότερης ηλικίας έναρξης χρήσης τοξικών ουσιών και της όλο και μεγαλύτερης επικέντρωσης στην εφηβική ηλικία.²

Η διαδικασία κοινωνικοποίησης ως λειτουργία της εκπαίδευσης είναι ένα από τα κύρια μέσα με τα οποία γίνεται η εκμάθηση των κατοπινών ρόλων που θα κληθούν οι έφηβοι να επιτελέσουν στην κοινωνία που ζουν. Ο κόσμος όμως στον οποίο ζει και μεγαλώνει ένας έφηβος δεν παρέχει πάντα τις εγγυήσεις για την ασφαλή και ομαλή μετάβασή του από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή. Το ίδιο το άτομο θέτει συχνά τον εαυτό του σε κίνδυνο. Οι επιδημιολογικές μελέτες δείχνουν μια δραματική αύξηση προβλημάτων υγείας, που οφείλονται στη συμπεριφορά και τον τρόπο ζωής ατόμων και κοινωνικών ομάδων. Καλούνται λοιπόν τα άτομα να λάβουν ενεργό μέρος στην προάσπιση της υγείας τους. Προϋπόθεση για να κινητοποιηθούν τα άτομα προς αυτήν την κατεύθυνση είναι να έχουν λάβει την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση και να έχουν βρει στο περιβάλλον τους τη στήριξη που χρειάζονται, για να κατακτήσουν την ψυχική τους ισορροπία και να ενταχθούν ικανοποιητικά στην κοινωνία.

Πρωταρχικό ρόλο στη διαπαιδαγώγηση και στήριξη των παιδιών παίζει η οικογένεια και το σχολείο, εφόσον «αποδεχτούν» ότι ο κύριος στόχος τους είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του ατόμου.

Αφετηρία της έρευνάς μας ήταν ο προβληματισμός, αν η πνευματική καλλιέργεια μπορεί να εμποδίσει τη χρήση τοξικών ουσιών.

Μπορεί ο εκπαιδευτικός να λειτουργήσει ως το άτομο εκείνο που θα δώσει αφενός γνώσεις και ερεθίσματα για πνευματική καλλιέργεια και αφετέρου να δημιουργήσει και αυτός στον έφηβο το πλέγμα αξιών και ικανοτήτων που θα τον θωρακίζουν απέναντι στη χρήση τοξικών ουσιών;

Ο εκπαιδευτικός συνυπάρχει καθημερινά, για πολλές ώρες με τους εφήβους. Θα ήταν δυνατόν να είναι κατεξοχήν ο άνθρωπος που θα μπορούσε να επιστημάνει το πρόβλημα χρήσης σε πρώτο στάδιο, να ενημερώσει και ενδεχομένως να λειτουργήσει ως φορέας πρόληψης, υπό την προϋπόθεση ότι θέτει τις κατάλληλες γνώσεις και θα ξέρει τις τεχνικές που απαιτούνται για την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και την πρόληψη κατά της εξάρτησης από τοξικές ουσίες.

Τα προληπτικά προγράμματα στο σύνολό τους στοχεύουν στην αντικειμενική ενημέρωση και στην ευαισθητοποίηση των ομάδων στόχων σε σχέση με θέματα πρόληψης της χρήσης ουσιών και θέματα υγείας.³

Η πρόληψη της χρήσης ουσιών στα σχολεία αποτελεί προτεραιότητα σε όλα τα κράτη, μέλη της Ε.Ε. Στη Δανία, την Ιταλία, την Αυστρία και Σουηδία επικρατούν όλο και περισσότερο ομάδες, οι οποίες προβλέπουν την ενεργό συμμετοχή νέων στην εκτέλεση δραστηριοτήτων. Στη Γαλλία από το 1987, μια εθνική εκστρατεία δια-

² ΕΠΨΥ «Στηρίζομαι στα πόδια μου» Αθήνα 1996.

³ Ερευνητικό Παν/μακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής. Ετήσια έκθεση ΕΚΤΕΠΟΥ για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα 1999. Αθήνα 2000.

παιδαγωγώσης πάνω στην υγεία δίνει καινούρια ώθηση σε μια δράση που απευθύνεται από τη μια μεριά στο παντός είδους προσωπικό και από την άλλη πλευρά στο μαθητή.⁴

Αξιολογήσεις στην Ελλάδα, την Ισπανία και τις Κάτω Χώρες καταδεικνύουν ότι, με την κατάλληλη κατάρτιση των εκπαιδευτικών και τη δέουσα υποστήριξη των γονέων και της ευρύτερης κοινότητας, αυτού του είδους οι πρωτοβουλίες πρόληψης καθίστανται αποτελεσματικές τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα.⁵

Συστηματική αξιολόγηση του προγράμματος «Στηρίζομαι στα πόδια μου» στην Ιρλανδία, έδειξε ότι η εφαρμογή του είχε ουσιαστική επίδραση τις απόψεις, στις στάσεις και στις συμπεριφορές σχετικά με τη χρήση ουσιών. Προέκυψε επίσης ότι οι νέοι που διαθέτουν ατομικές και κοινωνικές δεξιότητες, καθώς και ένα υψηλό επίπεδο αυτοεκτίμησης τείνουν να χρησιμοποιούν λιγότερο τοξικές ουσίες (καπνό, αλκοόλ, παράνομες ουσίες). Η ποιοτική αξιολόγηση έδειξε πως το υλικό βρήκε θετική ανταπόκριση τόσο στους καθηγητές όσο και στους μαθητές.⁶

Αντικείμενο της συγκεκριμένης έρευνας είναι η μέτρηση της στάσης του εκπαιδευτικού σε σχέση με τη χρήση τοξικών ουσιών, η γνώση του για τις πολύπλευρες παραμέτρους του θέματος της χρήσης και η συμπεριφορά του απέναντι στους μαθητές, ως προς το πρόβλημα.

Η σημασία της έρευνας έγκειται αφενός στη διερεύνηση αν ο εκπαιδευτικός διαθέτει σήμερα τα εφόδια γνώσεων του πλαισίου λειτουργίας, που θα του επέτρεπαν να επιτελέσει τις λειτουργίες του φορέα πρόληψης και αφετέρου στις δυνατότητες για βελτίωση ορισμένων τομέων της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, καθώς επίσης και των ειδικών προγραμμάτων που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς σχετικά με την πρόληψη, δυνατότητες που θα μπορούν πια να βασιστούν σε τεκμηριωμένα ευρήματα και συμπεράσματα.

*

* *

Η εργασία αυτή αποτελείται από δύο μέρη.

Το Πρώτο μέρος περιλαμβάνει σύντομη αναφορά στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και το σχολείο, στην κρίση του σχολείου και τα προβλήματα που απορρέουν από το εκπαιδευτικό έργο, ενώ προτείνεται ο τύπος σχολείου που θα διευκόλυνε την πρόληψη κατά των τοξικών ουσιών. Ταυτόχρονα γίνεται αναφορά στην εφηβεία και στα στοιχεία που θεωρούνται επιβαρυντικά για τη χρήση τοξικών ουσιών, καθώς και στο ρόλο του εκπαιδευτικού και στις νέες δεξιότητες⁷ που απαιτούνται, ώστε να λειτουργήσει ως φορέας πρόληψης.

Το δεύτερο Μέρος περιλαμβάνει την αφετηρία της έρευνας (η οποία αντλεί τα

⁴ Φαρσεδάκης Ιακ.-Συλικό Γ. «Ναρκατικά: Νομική και Εγκληματολογική Διάσταση στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση «Θεωρία - Νομολογία - Υποδείγματα» Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 1996, σελ. 841.

⁵ Ετήσια Έκθεση σχετικά με την κατάσταση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ε.Ε. το 2000.

⁶ ΕΠΨΥ. «Εγχειρίδιο για τον εκπαιδευτικό» Αθήνα 1996. ΕΠΨΥ-ΟΚΑΝΑ. Το βιβλίο αυτό αποτελεί τμήμα του εξάτομου εκπαιδευτικού υλικού «Στηρίζομαι στα πόδια μου».

⁷ Γεωργούσης Π., «Μάθηση ή απόκτηση δεξιοτήτων», Νέα Παιδεία, Αθήνα 1982, σ. 23. «Η ψυχολογική χρήση του όρου "δεξιότητα" είναι πολύ ευρεία και περιλαμβάνει κάθε οργανωμένο και συντονισμένο πρότυπο πνευματικής ή σωματικής δραστηριότητας, που εκτελείται με ευκολία, ταχύτητα και ακρίβεια».

ερεθίσματά της από τη φυσιογνωμία της ελληνικής εκπαίδευσης), τη μεθοδολογία της, την ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων που προέκυψαν απ' αυτήν, καθώς και την παρουσίαση των βασικότερων συμπερασμάτων της.

Στο παράρτημα περιλαμβάνονται κάποιοι στατιστικοί πίνακες, οι οποίοι λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς τον κύριο κορμό των συμπερασμάτων καθώς επίσης και αυτούσιο το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε ως όργανο μέτρησης στην έρευνα.

Στο σημείο αυτό αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τον κ^ο Γεράσιμο Νοταρά για την πολύτιμη βοήθεια στο ξεκίνημα της ερευνητικής διαδικασίας, την κ^α Μαραθωνίτου Φερενίκη για την πολύτιμη βοήθειά της στη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου, την κ^α Άννα Μητάκου για την απεριόριστη βοήθεια σ' όλα τα στάδια της έρευνας, την κ^α Μαριανέλλη Καρέλλου, τον κ^ον Αλεξόπουλο Κων/νο, τον κ^ο Μπουλαμάτση Δ. για την ανεκτίμητη βοήθεια του στη στατιστική επεξεργασία, την κ^α Σπαγοπούλου Δήμητρα και τον κ^ον Αθανασιάδη Κυριάκο.

A. Χριστοφόρου - Civili

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και σχολείο

1.1 Κριτική προσέγγιση του σύγχρονου σχολείου

Η πρωτοφανής ανάπτυξη της εκπαίδευσης σ' ολόκληρο τον κόσμο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελεί, ίσως, τη θετικότερη πλευρά των πολυάριθμων επιτευγμάτων της ανθρωπότητας τα τελευταία 50 χρόνια. Το σχολείο θεωρήθηκε ως μοχλός για την οικονομική ανάπτυξη των βιομηχανικών χωρών (η εκπαίδευση ως «κεφάλαιο» ή «επένδυση»), καθώς και για την πραγμάτωση κοινωνικής δικαιοσύνης (η εκπαίδευση ως «δικαίωμα του πολίτη»). Συνειδητοποιήθηκε, δηλαδή, ο σημαντικός ρόλος του σχολείου για τη μετάδοση των επιστημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων στη νέα γενιά και για την αναπροσαρμογή των κοινωνικών και οικονομικών δομών στα μεταπολεμικά δεδομένα.

Από την άλλη πλευρά άρχισε να ασκείται –κυρίως από το τέλος της δεκαετίας του '60– ευρεία και έντονη κριτική στο σχολείο, η οποία συνοψίζεται στα παρακάτω:

- α. Γνωστές, από παλιά, αδυναμίες του σχολείου⁸, όπως η αποξένωσή του από τα κοινωνικά, ηθικά, πολιτικά προβλήματα, καθώς και η παροχή ξερών γνώσεων με αμφισβητήσιμη συχνά σημασία και αποτελεσματικότητα, λόγω της ποσοτικής έκρηξης των γνώσεων και συνακόλουθα την πληθώρα της διδακτέας ύλης, η οποία διακυβεύει τον κύριο παιδαγωγικό στόχο του σχολείου, δηλαδή την απελευθέρωση της πρωτοβουλίας και της δημιουργικής σκέψης του μαθητή, μέσα σε πλαίσιο ελεύθερης σπουδής και κριτικού προβληματισμού.
- β. Το σχολείο αποτελεί έναν συντηρητικό θεσμό, επιτείνοντας την ανισότητα σε βάρος ορισμένων κοινωνικών τάξεων, μετατρέποντας την εκπαιδευτική διαδικασία σε αγώνα δρόμου με άνισες αφετηρίες. Η επιχειρηματολογία αυτή τεκμηριώνεται στα βασικά σημεία της και από ευρύτερη εμπειρική έρευνα γύρω από το θέμα «κοινωνική προέλευση και σχολική επιτυχία»⁹

⁸ Οι αδυναμίες αυτές ήδη επισημάνθηκαν από την «Παιδαγωγική του νέου σχολείου» στις αρχές του 20ου αιώνα.

⁹ Σύμφωνα με στοιχεία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τα έτη 1987-1992 η μεγαλύτερη διαρροή μαθητών στην Αθήνα είναι στην περιοχή του Ρέντη 48,3%. Το δε μικρότερο ποσοστό επιτυχίας στις Γενικές εξετάσεις είναι του νομού Ευρυτανίας 24,8%

γ. Η κρίση του σχολείου, εκδηλώνεται και ως «κρίση της παιδαγωγικής αυθεντίας» η οποία από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και μετά, με το κίνημα της «αντι-αυταρχικής εκπαίδευσης», έπληξε και πλήττει ακόμα την εκπαιδευτική πυραμίδα σ' όλο το εύρος της. Διαπιστώνεται και από εμπειρικές έρευνες ότι υπερτονίζεται η πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού, ενώ καθλώνεται σε παθητική στάση ή απραξία ο μαθητής.

δ. Τέλος η κρίση του σχολείου συμπληρώνεται και συγκεκριμενοποιείται ταυτόχρονα από δυσχέρειες και προβλήματα που συνάπτονται με το **έργο του εκπαιδευτικού** (ως εκπαιδευτικός εννοείται ο επαγγελματίας παιδαγωγός).

Το έργο του εκπαιδευτικού έχει ιδιόμορφο χαρακτήρα, αφενός μεν γιατί ο ρόλος δεν είναι σαφώς οριοθετημένος και αφετέρου γιατί ο εκπαιδευτικός καλείται να είναι ο «μεσολαβητής» ανάμεσα σε δύο γενιές, με διαφορετικά συστήματα αξιών στο άτομο και το κοινωνικό σύνολο.

Η αποτελεσματικότητα¹⁰ του εκπαιδευτικού εξετάζεται με δύο κυρίως κριτήρια: προϋποθέσεις της διδακτικής ικανότητάς του από τη μια πλευρά και προϊόν αντίκρουσμα της σχολικής επιτυχίας των μαθητών από την άλλη. Οι σχετικές έρευνες, σ' ό,τι αφορά τις προϋποθέσεις, εντοπίζουν βασικές μεταβλητές για την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών, όπως σαφήνεια στη διδασκαλία, ενθουσιασμό του διδάσκοντος, ενθάρρυνση των μαθητών με εποικοδομητικά σχόλια και από τη σκοπιά του «προϊόντος» της διδασκαλίας αποδεικνύουν ότι οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών αποτελούν έναν αξιόλογο παράγοντα για τη σχολική επιτυχία των μαθητών και ότι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί είναι εκείνοι οι οποίοι επιβάλλουν τάξη κατά τη σχολική εργασία, χωρίς να θίγεται η «σωστά εννοούμενη δημοκρατικότητα».

Αναφερθήκαμε συνοπτικότερα σε τομείς στους οποίους παγκόσμια εστιάζεται η κριτική για τη σχολική πραγματικότητα, ώστε η συγκεκριμενοποίηση στο τι συμβαίνει στη χώρα μας να εντάσσεται στην παγκόσμια προβληματική.

1.2 Κατάσταση του σχολείου στην Ελλάδα

Τι συμβαίνει στη χώρα μας; Αλλεπάλληλες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις (με σημαντικούς σταθμούς, κατά τη γνώμη μας, την καθιέρωση της δημοτικής στη στοιχειώδη εκπαίδευση από το 1917 και στα μισά της δεκαετίας του 1970 επίσημη γλώσσα διδασκαλίας, το εξάχρονο δημοτικό από το 1929, η «δωρεάν παιδεία» από το 1964) οι οποίες όσο σημαντικές και αν είναι, παραμένουν χαρακτηριστικά ενός συστήματος που στην ουσία του παραμένει αμετάβλητο. Δεν αλλάζει ουσιαστικά ο σκοπός της διδασκαλίας, δεν κυριαρχεί νέο πνεύμα, δεν αλλάζει ο βασικός προσανατολισμός.

«Το Λύκειο έχει σκοπόν να προσφέρει πλουσιωτέραν και ευρύτεραν της γυμνασιακής μόρφωσιν εις όσους νέους προορίζονται δι' εκπαίδευσιν ανωτέρου επιπέδου ή δι' επαγγέλματα μεγαλυτέρων απαιτήσεων» (Ν. 309/1976)

¹⁰ Φλουρής Γ. «Δάσκαλοι, διδασκαλία κι η αποτελεσματικότητά τους», Νέα Παιδεία, τεύχος 23.

Πρόκειται, λοιπόν, για τους προοριζόμενους να σπουδάσουν και να ασκήσουν επαγγέλματα μεγαλύτερων απαιτήσεων ή αλλιώς για τους νέους «οι οποίοι θα προωθηθούν εις ελευθέρια επαγγέλματα ή εις θέσεις (δημοσίων ή ιδιωτικών υπηρεσιών), απαιτούσας προσόντα ανωτέρου επιπέδου, καθώς και τους μέλλοντας να φοιτήσουν εις ανώτατας Σχολάς» (ΝΔ. 4379/64)

Η λογική αυτή, ντυμένη βέβαια πάντα το μανδύα της αξιокρατίας, εγκαθίσταται μέσα στις αίθουσες διδασκαλίας, γίνεται για τους καθηγητές ο άξονας και η απολογητική της δουλειάς τους, γίνεται για τους μαθητές προσδοκία και απειλή και φθάνει μέχρι τους γονείς ως κοινωνικό εύσημο ή κοινωνικό στίγμα. Οι ρυθμοί ανάπτυξης, εξάλλου, που για πολλές δεκαετίες κρατούσαν τη χώρα στο κατώφλι της εκβιομηχάνισης, δεν απαιτούσαν τεχνικά επαγγέλματα του «μέσου τμήματος της πυραμίδας», τα οποία θα έδιναν τη δυνατότητα αποκατάστασης των νέων στο επίπεδο μεταξύ ανειδίκευτης χειρωνακτικής εργασίας και εργασίας γραφείου.

Η καθυστέρηση στην ανάπτυξη υπήρξε επίσης ένας από τους παράγοντες του προσανατολισμού των νέων προς το δημόσιο τομέα για ασφαλή και μόνιμη απασχόληση. Έτσι δεν είναι περίεργο που η αντίληψη περί «εξοχότητας» της μόρφωσης και των μορφωμένων, σε συνδυασμό με τις υπαρκτές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, οργάνωσαν και επέβαλαν την ιδεολογία και την τάση, η οποία καταγράφεται στις μέρες μας με τον όρο «μορφωσιολαγνεία». Το φαινόμενο αυτό που αντιμετωπίζεται σήμερα και αναλύεται ως σύνδρομο ανεπιθύμητο, συμπεριλαμβανόταν για πολλές δεκαετίες στο «επίσημο» σύστημα αξιών και αναπαραγόταν μέσω και του ίδιου του εκπαιδευτικού συστήματος, ως κατεξοχήν αξιόπαινη και επιβραβεύσιμη στάση ζωής. Από το «αιέν αριστεύειν», που μεταφραζόταν στην καθημερινή σχολική αλληλεπίδραση αποκλειστικά ως αριστείο στις σπουδές, μέχρι την προβολή στα σχολικά αναγνωστικά του υποδειγματικού τύπου μαθητή, που μελετούσε πολύ και είχε πολύ καλούς βαθμούς, αλλά ακόμα και μέσω των άμεσων υποδείξεων στους μαθητές ότι «όποιος θέλει μπορεί», όλα τα μηνύματα συντηρούσαν την «αξία» της εκπαίδευσης. Μέχρι που άνοιξαν οι πόρτες της εκπαίδευσης για περισσότερους και αυξήθηκαν οι αριθμοί των φοιτητών και των πτυχιούχων και άρχισε να κυκλοφορεί ο όρος «υπερεκπαίδευση» και άρχισε να αμφισβητείται στο επίπεδο της ανταποδοτικότητας η σκοπιμότητα της προσπάθειας για σπουδές, ενώ ανασύρθηκε σε πρώτο επίπεδο η «αξία» της «ισοτιμίας χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας». Η «ισοτιμία» αυτή «χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας» παρουσιάζεται στο Ν. 1566/85 για τη δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως ένα γεγονός, μια πραγματικότητα, την οποία πρέπει «να συνειδητοποιήσουν» οι μαθητές στα πλαίσια των σκοπών της παιδείας.

Θεωρητικά και «εν κενώ» όλοι συμφωνούν με αυτό το σκοπό της εκπαίδευσης. Θα μπορούσε μάλιστα να πει κανείς ότι η ιδεολογική του φόρτιση λειτουργεί έως και παγιδευτικά, αφού φαίνεται να απαντά σε αίτημα ταυτιζόμενο με το αδιαμφισβήτητο ιδεώδες της ισότητας. Αν το εξετάσει όμως κάποιος προσεκτικότερα και αν το τοποθετήσει μέσα στους κοινωνικούς όρους, θα αντιληφθεί ότι πρόκειται μάλλον για μια ικανοποίηση στο συμβολικό, και μόνο, επίπεδο των αναγκών του πραγματικού, ή αλλιώς, για ένα τελετουργικό εξορκισμό, μέσω του οποίου η συγκεκριμένη κοινωνία

απαλλάσσεται από τις ενοχές της. Στην πραγματικότητα βέβαια, δεν μπορεί κανείς να περιμένει να συνειδητοποιηθεί η ισοτιμία χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας, εφόσον αυτή δεν υπάρχει ως στοιχείο της κοινωνικής οργάνωσης¹¹ και ενώ αντίθετα υπάρχει χάσμα μεταξύ των δύο μορφών εργασίας, χάσμα το οποίο καταγράφεται ως διαφορά κοινωνικής θέσης, ποιότητας ζωής και ευκαιριών για εξέλιξη. Και άλλωστε δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι ένας τέτοιος σκοπός, μέσα σε μια τέτοια κοινωνική δομή, απευθύνεται διαφορετικά στους μαθητές και τους «συναντά» σε διαφορετικό σημείο, ανάλογα με το περιβάλλον από το οποίο προέρχονται. Αλλιώς δηλαδή «διαβάζεται» και πιθανόν αλλού οδηγεί το μαθητή που προέρχεται από ευνοημένο ή από στερημένο περιβάλλον αντίστοιχα, με ενδεχόμενο να αποπροσανατολίζει τον κοινωνικά στερημένο.

Εν πάση περιπτώσει όμως, η θετική στάση απέναντι στην εκπαίδευση ως κοινωνικής «αξίας» φαίνεται να είναι τόσο ισχυρή, ώστε να επιζητείται από τους μαθητές και από τους γονείς τους «περισσότερη εκπαίδευση», παρά τις διακηρύξεις ή τις ενχές περί ισοτιμίας χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας και παρά την καθημερινά συσσωρευόμενη επιχειρηματολογία περί διάψευσης των επαγγελματικών προσδοκιών των πτυχιούχων, περί ανεργίας και ετεροαποσχόλησης.

1.3 Μονοδιάστατος ρόλος της εκπαιδευτικής λειτουργίας στον Ελληνικό χώρο.

Η εκπαιδευτική ιστορία ενός νέου θεωρείται αρκετά αξιόπιστο στοιχείο πρόβλεψης για τη μελλοντική εργασιακή και κοινωνική ταυτότητά του, εφόσον η χρονική διάρκεια της παραμονής του μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, η επίδοσή του στο σχολείο, το κύρος του εκπαιδευτικού ιδρύματος στο οποίο φοίτησε, όλα αυτά έχουν ανταλλακτική αξία με την έννοια ότι λειτουργούν ως ένα είδος «αδείας εισόδου» (License) σε επαγγέλματα «καλύτερα». Ο λόγος, δηλαδή, και η παραδοχή είναι ότι έχοντας σπουδάσει περισσότερο ή έχοντας υπάρξει «καλύτερος» μαθητής, δικαιωματικά διεκδικεί κάποιος είσοδο σε «καλύτερο» επάγγελμα, χωρίς να τίθεται θέμα συγκεκριμένων γνώσεων ή προετοιμασίας για το συγκεκριμένο επάγγελμα, μολονότι η έρευνα δεν έχει επιβεβαιώσει σχέση μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης ή επίδοσης στο σχολείο και παραγωγικότητας του εργαζομένου. Η εκπαίδευση, δηλαδή, φαίνεται να γίνεται αντιληπτή ως διαπιστευτήριο για είσοδο σε «ανώτερο» επάγγελμα, όμως όχι μέσω των γνώσεων που παρέχει, ούτε μέσω των γνώσεων εξάσκησης του επαγγέλματος, αλλά μέσω των τίτλων σπουδών και μέσω ολόκληρου του «πακέτου» που ακολουθεί ή που θεωρείται ότι ακολουθεί την απόκτηση περισσότερης εκπαίδευσης, δηλαδή περισσότερο επεξεργασμένου γλωσσικού κώδικα, καλύτερων τρόπων συμπεριφοράς, ευκαιρίας και ικανότητας για κατανάλωση πολιτιστικών αγαθών, αξίωσης για καλύτερες συνθήκες ζωής και εργασίας. Η ανταλλακτική αξία της εκπαίδευσης φαίνεται να είναι κυρίως συμβολική και πιθανόν γι' αυτό είναι τόσο μεγάλη η ελκτική δύναμή της.

¹¹ Manzoor A., "Education and work: untangling the issues", στο "Learning and working", Unesco 1984, p.p. 327-344. «Οι αξίες της ισότητας, η αξιοπρέπεια του φυσικού μόχθου, η αναγνώριση της αξίας κάθε ανθρώπινης ύπαρξης άσχετα από το επάγγελμα, μπορούν να διδαχθούν στα σχολεία, μόνο στο βαθμό που η ίδια η κοινωνία μπορεί να ζηήσει σύμφωνα μ' αυτές τις αξίες και σέβεται τα ιδεώδη αυτά, με συγκεκριμένες πράξεις και μορφές συμπεριφοράς».

Στο Λύκειο, μαθητές και καθηγητές συμμετέχουν σε μια τελετουργία, της οποίας η τελική πράξη εκτελείται έξω από τους οικείους χώρους, τις εγκαταστημένες σχέσεις και τους συμφωνημένους κώδικες. Αυτό οπωσδήποτε διαφοροποιεί κατά κάποιον τρόπο τους ρόλους και πιθανότατα λειτουργεί ανατρεπτικά για τις ισορροπίες της εξουσίας μέσα στις σχολικές αίθουσες.

Η σχολική αλληλεπίδραση στο Λύκειο έχει υπαχθεί στους όρους μιας καθημερινά επαναλαμβανόμενης δοκιμής (πρόβας), ενόψει της μιας και μοναδικής παράστασης που πρόκειται να δοθεί με την ολοκλήρωση της φοίτησης. Γι' αυτό συχνά, αν όχι πάντα, το βεληκεές της μέριμνας, αλλά ίσως και της ίδιας της οπτικής ικανότητας του Γενικού Λυκείου, σταματάει στο όριο της διεξαγωγής των Γενικών Εξετάσεων, για το λόγο ότι το δικό του έργο αξιολογείται κατεξοχήν με το πώς θα ανταποκριθούν οι απόφοιτοι στα θέματα των Γενικών Εξετάσεων. Μικρή σημασία φαίνεται να έχουν στο επίπεδο της πράξης τα προγραμματικά θεσμικά κείμενα, για τα οποία γίνεται πάντα πολύς λόγος και τα οποία κάποτε δηλώνουν προθέσεις αναδιατάξεων στις εκπαιδευτικές προτεραιότητες. Αυτό συμβαίνει, διότι συχνά, εκείνο που διακηρύσσεται στα προγραμματικά κείμενα, αναιρείται στο επίπεδο των εγκυκλίων για την οργάνωση της σχολικής ζωής και εργασίας. Διευκρινίζεται, δηλαδή, εκεί ποιο θεωρείται σημαντικό και ποιο είναι «δευτερεύον», ποιο αντικείμενο πρέπει να θυσιαστεί και ποιο να πρωδοτηθεί, ποια μαθήματα να μη «χαθούν» και ποια να τοποθετηθούν στις πρώτες διδακτικές ώρες κοκ.¹²

Με ένα λόγο «μπαίνουν τα πράγματα στη θέση τους», ώστε να λειτουργήσει το σχολείο «απρόσκοπτα και αποδοτικά», δηλαδή να ολοκληρωθεί η διδασκαλία της ύλης στην ώρα της, να γίνουν οι προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις στην ώρα τους, ώστε να γίνουν και οι γενικές εξετάσεις κανονικά.

Αυτή η ανατροφοδοτούμενη και αναπαραγόμενη διαδικασία, στην οποία συμμετέχουν παράγοντες ενδοσχολικοί αλλά και εξωσχολικοί (π.χ. φροντιστήρια, εκδοτικοί οίκοι κτλ.), έχει επιβληθεί ως μονόδρομος σχεδόν, μέσα από τον οποίο πρέπει να περάσουν οι νέοι στην πορεία τους για τον κόσμο των ενηλίκων και ενώ ήδη ο κόσμος αυτός αλλάζει. Αλλάζει μάλιστα με τέτοια ταχύτητα, ώστε δεν είναι απίθανο να βλέπει κανείς να ακυρώνονται στη διάρκεια μιας και μόνης γενιάς, σχέδια και προσδοκίες που είχαν στηριχθεί στα ορατά επικαιρικά δεδομένα ή σε κάποιες «παλιές δοκιμασμένες συνταγές».

Οι ακυρώσεις αυτές και οι διαψεύσεις, η αδυναμία παρακολούθησης και ανταπόκρισης στους σύγχρονους ρυθμούς, κρίνονται συχνά ως φαινόμενα «δυσλειτουργικά» και με μεγάλη ευκολία αποδίδονται συνολικά στην εκπαίδευση, με την ίδια

¹² Βλ. εγκύκλιο Γ2/433/5-2-91, η Δ/ση μετά τη λήξη των καταλήψεων των σχολείων από τους μαθητές κατά το σχολικό έτος 1990-91. Υποδεικνύει λοιπόν το τμήμα Σπουδών Δ.Ε. ΥΠΕΠΘ προς τις Δ/σεις, Η εν λόγω εγκύκλιος έχει θέμα την «αναπλήρωση διδακτέας ύλης» μετά: «θα προστεθούν επιπλέον ώρες διδασκαλίας των μαθημάτων δέσμης (και μέχρι 5 ώρες την εβδομάδα), οι οποίες θα εξασφαλισθούν είτε από τυχόν μαθήματα που δεν διδάσκονται, είτε με προσθήκη μιας επιπλέον διδακτικής ώρας στο ημερήσιο πρόγραμμα (όπου οι συνθήκες λειτουργίας των σχολείων το επιτρέπουν), είτε με κάποια μείωση των ωρών διδασκαλίας των μαθημάτων κορμού».

πάντα «λογική» της αποσπασματικής θεώρησης των επί μέρους στοιχείων ενός και του αυτού συστήματος, του οποίου οι λειτουργίες αλληλεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται. Αυτή είναι η μια όψη της κριτικής. Υπάρχει όμως και η άλλη όψη της, σύμφωνα με την οποία η συζήτηση για την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης είναι σε τελική ανάλυση ενισχυτική των εγκατεστημένων δομών, εφόσον φαίνεται να παραπέμπει άμεσα ή έμμεσα σε τρόπους καλύτερης προσαρμογής του ατόμου σε κάποιο δεδομένο κοινωνικοοικονομικό σχήμα, ενώ παραβλέπει τελείως τον «δυνάμει» ανατρεπτικό ρόλο της εκπαίδευσης και παγιδεύει εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές μέσα στο συντηρητικό και μόνο ρόλο της, παρασιωπώντας ή εγκαταλείποντας την κεντρική ερώτηση σχολείου «για ποιο είδος κοινωνίας». Η ερώτηση αυτή δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην την προσδοκία ότι η εκπαίδευση μπορεί να αλλάξει την κοινωνία. Υπογραμμίζει όμως από μια άλλη πλευρά την επίγνωση για το «εργαλειακό» χαρακτήρα της εκπαιδευτικής παρέμβασης και θέλει να απομυθοποιήσει το ουδέτερο της σχολικής γνώσης, καθώς και την προβαλλόμενη μοναδικότητα των υποδεικνυόμενων προτύπων. Παρά τις διαφορετικές εκτιμήσεις, πάντως, υπάρχει συμφωνία στην αντίληψη ότι στη σύγχρονη εποχή η εκπαίδευση έχει αναλάβει ρόλους αυξημένης ευθύνης, εξαιτίας κυρίως της τάσης για επιμήκυνση της παραμονής όλων των νέων μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η τάση αυτή έχει ως αποτέλεσμα να κρατάει το σχολείο για περισσότερο χρόνο το νέο «προστατευμένο» μέσα στο χώρο του και κάποια στιγμή να τον «αδειάσει» μόλις ή σχεδόν ενήλικο, αλλά «αθώο», δηλαδή ανέτοιμο, μέσα στον κόσμο των ενηλίκων. Και ενώ η εκπαίδευση του νέου θεωρείται πρόκριμα της ένταξής του στο κοινωνικό ιστό, πράγμα που σχεδόν κανείς δεν το αμφισβητεί, από την άλλη πλευρά δεν κρίνεται απαραίτητο να συσχετισθεί η εμπειρία που προσφέρεται από το σχολείο στο μαθητή, με την ικανότητα ανταπόκρισης σε αξιώσεις που εγείρει αυτή η ένταξη. Η απέκδυση αυτής της ευθύνης εκ μέρους της εκπαίδευσης μπορεί να υποστηριχθεί ότι λειτουργεί εναντίον εκείνων των νέων, οι οποίοι δεν έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν εκτός εκπαίδευσης, μέσα στο κοινωνικό τους περιβάλλον, τις ποιότητες ή ικανότητες που απαιτεί και αναμειβεί η κοινωνία των ενηλίκων. Ζητούμενο είναι να οργανώσει την προσωπικότητά του ως πολίτης της σύγχρονης κοινωνίας, ο οποίος παρακολουθεί τις εξελίξεις και ο οποίος θα θέλει ή θα μπορεί να συμμετέχει στον προβληματισμό και τις ενέργειες για τα θέματα που αφορούν τον ίδιο και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Σε μια κοινωνία που κατεξοχήν δημιουργεί τάσεις για «φυγή» και εξαρτήσεις, με απρόσωπες πολυάνθρωπες πόλεις, προβληματικές διαπροσωπικές σχέσεις, έλλειψη οραμάτων και θετικών προτύπων, διάλυση του κοινωνικού ιστού, άναρχο τρόπο ανάπτυξης, υπερ-καταναλωτισμό αναφερόμαστε στο σχολείο, ως το χώρο που «κοιτάζει» από όλες του τις πλευρές προς τη ζωή, που θα παρέχει γνώση ευρεία, πολυδιάστατη αλλά και συσχετιζόμενη με την πραγματικότητα, και που κυρίως, η εργασία του θα αποβλέπει σε στόχους παροχής δεξιοτήτων στους μαθητές και πορεία ενηλικίωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Εφηβεία

*«τα παιδιά είναι ταξιδιώτες που φθάνουν
σε μια ξένη χώρα για την οποία
δε γνωρίζουν τίποτα»
John Locke*

2.1 Η φύση της εφηβείας

Ο όρος «εφηβεία» ουσιαστικά αναφέρεται στην ψυχολογική ανάπτυξη του ατόμου η οποία σχετίζεται –εν μέρει– με τις βιοσωματικές αναπτυξιακές διαδικασίες, με αυτό δηλαδή που ορίζουμε ως «ήβη».

Για το μη ειδικό η εφηβεία σχετίζεται απλώς με τη διαδικασία της ανάπτυξης – είναι η μεταβατική περίοδος ανάμεσα στην παιδική και στην ώριμη ηλικία. Συμπίπτει, σε γενικές γραμμές, με τα χρόνια που το παιδί φοιτά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (λίγο πιο νωρίς και λίγο πιο αργά, μεταξύ 10-20 χρονών) με τη διαφορά ότι η χρονική διάρκεια της εφηβείας ποικίλλει από πολιτισμό σε πολιτισμό.

Τα νέα άτομα κατά τη διάρκεια της εφηβείας αναπτύσσουν ορισμένα συναισθήματα και στάσεις απέναντι στο σώμα τους, τα οποία συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση της έννοιας της προσωπικής ταυτότητας. Αυτές οι υποκειμενικές εντυπώσεις που έχει το άτομο για το σώμα του ονομάζονται «εικόνα του σωματικού εαυτού».

Το πώς οι έφηβοι βλέπουν τον εαυτό τους εξαρτάται όχι μόνο από το πώς τους βλέπουν οι άλλοι, αλλά και από το πώς οι ίδιοι νομίζουν ότι τους βλέπουν οι άλλοι γεγονός το οποίο μπορεί να έχει επιπτώσεις μακροπρόθεσμα στη συμπεριφορά των παιδιών.

2.2 Εφηβεία, μια μεταβατική φάση

Τσως σε καμιά άλλη περίοδο της ζωής τους, τα παιδιά δεν χρειάζονται τόσο τη συναισθηματική υποστήριξη των γονιών τους όσο κατά τη διάρκεια της εφηβείας και μετά.¹³ Ο ρόλος των γονέων θα μεταβληθεί κατά έναν ιδιαίτερο λεπτό τρόπο: καθώς ο έφηβος ωριμάζει, οι γονείς πρέπει να γίνουν πιο διαλλακτικοί και διακριτικοί στην επιτήρηση και καθοδήγηση. Η εφηβεία, ως μια περίοδος δραματικών μεταβολών, περιλαμβάνει πολλές καινούριες εμπειρίες και αλλαγές. Στους εφήβους συχνά αρέ-

¹³ Herbert M. «Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας» εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999.

σουν και τα δύο – και η ελευθερία του ενηλίκου και η προστασία που απολαμβάνει το παιδί.

Ψυχολόγοι και ψυχίατροι έχουν δείξει ότι σε κάθε μεταβατικό στάδιο της ζωής μας θέματα αλλαγής, απώλειας και κέρδους βιώνονται πολύ έντονα.¹⁴

Η κατανόηση των τυπικών αντιδράσεων στα σπουδαιότερα γεγονότα του μεταβατικού σταδίου θα βοηθήσει τους ενήλικες να καταλάβουν και να καθοδηγήσουν τους εφήβους στην προσπάθεια να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές στη ζωή τους.

Ο δόκτωρ Β. Hopsον (στη μελέτη του το 1986) εντόπισε με λεπτομέρειες τα σπουδαιότερα στάδια σε μια σίγουρη προβλέψιμη ακολουθία εφηβικών αντιδράσεων.¹⁵

1. Ακινητοποίηση: Ο έφηβος νιώθει ότι είναι «πνιγμένος», «ανίκανος» να προγραμματίσει, να καταλάβει ή να επιχειρηματολογήσει· επέρχεται ένα είδος «παράλυσης».
2. Ελαχιστοποίηση: Ο έφηβος μπορεί να αντιμετωπίσει την κατάσταση του «παγώματος» ελαχιστοποιώντας τις αλλαγές. Προσπαθεί να εκμηδενίσει τις αλλαγές της εφηβείας.
3. Κατάθλιψη: Οι φυσικές αλλαγές της ήβης αντιπροσωπεύουν μια δραματική μεταβολή για το παιδί και μπορεί να υπάρξει έξαρση συναισθημάτων λύπης και εσωτερικής αναταραχής.
4. Αποδέσμευση: Είναι το στάδιο της αποδοχής της πραγματικότητας, της μεταφορικής αποδέσμευσης από το παρελθόν, το οποίο σήμαινε τη φροντίδα και προστασία από τους γονείς στην παιδική ηλικία, την παιδική ανευθυνότητα.
5. Πειραματισμός: Η αποδέσμευση δημιουργεί γέφυρα προς το επόμενο στάδιο κατά το οποίο οι νέοι άνθρωποι αρχίζουν να δοκιμάζουν τους εαυτούς τους σε σχέση με τις νέες καταστάσεις.
6. Αναζήτηση νοήματος: Στη συνέχεια αυτής της έξαρσης της ενεργητικότητας και των πειραματισμών, ακολουθεί μια πιο σταδιακή κίνηση προς την κατεύθυνση της αναζήτησης νοήματος και της κατανόησης του πώς ή γιατί τα πράγματα είναι διαφορετικά και γιατί συμβαίνει αυτό.
7. Εσωτερικεύση: Τελικά, αυτές οι νέες αντιλήψεις για το νόημα και τη σημασία εσωτερικεύονται, γίνονται ένα «κομμάτι» του εαυτού και ενσωματώνονται στο ρεπερτόριο συμπεριφοράς του νέου ενηλίκου.

Οι μεταβολές βιώνονται με περισσότερη ένταση όταν είναι απρόσμενες, αθέλητες, ασυνήθιστες. Οι ενήλικες μπορούν να βοηθήσουν τους εφήβους σ' αυτή τη μεταβατική φάση ερμηνεύοντας τις αλλαγές ή έχοντας προετοιμάσει τους νέους για τις αλλαγές. Μ' αυτό τον τρόπο οι έφηβοι μπορούν να τις αξιολογήσουν σωστά ή να τις ξεπεράσουν εύκολα.

¹⁴ βλ. Herbert M. ό.π. σελ. 83

¹⁵ βλ. Herbert M. ό.π. σελ. 84

2.3 Ανακάλυψη της προσωπικής κοινωνικής ταυτότητας.

Μια διαδεδομένη δοξασία για την εφηβεία είναι ότι ο έφηβος περνά από μια κρίση «ταυτότητας» που του προκαλεί όλα ή κάποια συμπτώματα άγχους, κατάθλιψης, αίσθημα απογοήτευσης, συγκρούσεων και ηττοπάθειας. Η ανάπτυξη της ταυτότητας δε γίνεται πάντοτε ομαλά όμως οι περισσότεροι έφηβοι έχουν στην πραγματικότητα μια θετική και ρεαλιστική εικόνα του εαυτού και αυτή η εικόνα παραμένει συνήθως σχετικά σταθερή με το πέρασμα του χρόνου.¹⁶ Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της εφηβείας δε συμβαίνουν αλλαγές στην αντίληψη που έχουν οι έφηβοι για τον εαυτό τους ή τις απόψεις τους για διάφορα θέματα. Το άγχος και η αγωνία για το μέλλον είναι δυνατόν να αυξηθούν κατά τη διάρκεια της εφηβείας.

Οι έφηβοι και οι γονείς είναι εκείνοι που αποφασίζουν για το μέλλον τους ωστόσο η αλλαγή και η προσαρμογή του εαυτού στο περιβάλλον πρέπει να έχει κάποια σκοπιμότητα-έναν προορισμό και επομένως μια κατεύθυνση.

Σχεδόν πάντα η εμφάνιση της ήβης συνοδεύεται από μια κρίση αντίθεσης με τους ενήλικες, φανερή ή όχι, λιγότερο ή περισσότερο βίαιη. Βρισκόμαστε μπροστά σε μια από κείνες τις περιόδους αναστάτωσης, που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη του χαρακτήρα και της προσωπικότητας. Γι' αυτό και συνθηζούμε να την παρομοιάζουμε με μια άλλη φάση αναταραχής: εκείνη που περνά το παιδί στα τρία του χρόνια, με τις πρώτες εκδηλώσεις του αισθήματος της προσωπικότητας.

Είναι η περίοδος της ζωής που ο νέος άνθρωπος έρχεται πρώτη φορά αντιμέτωπος με τα μεγάλα ζητήματα που αφορούν στη ζωή και θάνατο, τον πόνο, τη σεξουαλικότητα. Ο έφηβος πενθεί την παιδική του ηλικία. Κατά τον Pierre Vidal-Naquet «στην αρχαία αθηναϊκή κοινωνία οι αθηναίοι έφηβοι φορούσαν μαύρη χλαμύδα κατά την πομπή των Ελευσινίων μυστηρίων πριν να ενδυσθούν την οπλιτική στολή».¹⁷

Για να επιβεβαιώσει ότι είναι αυτόνομο πρόσωπο και όχι πια παιδί, ο έφηβος καταστρέφει ό,τι παλιότερα είχε λατρέψει, επαναστατώντας εναντίον της εξουσίας των γονιών του και απορρίπτοντας τα μοντέλα που του είχαν προσφέρει. Συχνά απορρίπτει με βίαιο τρόπο την ηθική τους, τις παραδόσεις και τη γνώμη τους, ενώ συχνά η υπεροπτική ή υποτιμητική προς τους γονείς του συμπεριφορά κρύβει βαθιά αβεβαιότητα.

Έχει έρθει η ώρα να αναζητήσει ο ίδιος τον κοινωνικό του ρόλο, την κοινωνική ταυτότητα.

2.4 Παρέες ομοτίμων, φιλία και έφηβος.

Ανάμεσα σ' έναν κόσμο που σβήνει και έναν κόσμο που δεν έχει ακόμη σχηματιστεί, ο έφηβος δεν ξέρει ούτε ποιος είναι, ούτε πού βρίσκεται. Η μοναξιά είναι πολύ βαρύ φορτίο για ένα Εγώ, που δεν έχει ακόμη αποκτήσει πλήρη εμπιστοσύνη στον εαυτό του ούτε έχει βρει εσωτερική αρμονία. Για να αποφύγει τη μοναξιά και τη σύγχυση ο έφηβος, σε μια πρώτη φάση, στρέφεται στη φιλία. Η ομαδική ζωή είναι ένα καταφύγιο, το οποίο θα αποτελέσει αντίβαρο και θα εξισοροπήσει τα υπερβολικά, αποκλειστικά και παθιασμένα στοιχεία που περιέχει η φιλία σ' αυτήν την ηλικία. Μη

¹⁶ βλ. Herbert M. ό.π. σελ. 35

¹⁷ Vidal-Naquet Pierre: «Ο μύθος κυνηγός» εκδ. Νέα Σύνορα, Λιβάνη, Αθήνα 1983.

ξέροντας ποιος είναι, μοιάζει με ηθοποιό που δοκιμάζει ρόλους, ώσπου να βρει αυτόν που του ταιριάζει. Ταυτιζόμενος με τους ομοίους του, ή απαρνούμενος το Εγώ για να συγχωρευθεί στο Εμείς, μπορεί να διαμορφώσει χωρίς μεγάλο άγχος μια ομαδική προσωπικότητα, αντίθετη με τα πρότυπα των γονιών και γενικότερα των ενηλίκων. Ο έφηβος ψάχνει να βρει στην ομάδα, όπως και στη φιλία, ένα λόγο ύπαρξης, ένα ιδανικό του Εγώ, μια ενθαρρυντική εικόνα του εαυτού του, που καθησυχάζει την εσωτερική ανησυχία του και του δίνει και πάλι το αίσθημα της αξίας του.

Σε ποσοστό 89% τα αγόρια απαντούν θετικά στο ερώτημα «έχεις στενούς φίλους» και 11% αρνητικά και για τα κορίτσια το ποσοστό είναι 86,9% και Όχι 13,1%.¹⁸

Όταν οι έφηβοι ερωτώνται για τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά της φιλίας, τονίζουν πάνω απ' όλα την αφοσίωση και το στενό συναισθηματικό δέσμο. Ακολουθεί το ότι οι εκλογές φίλων επηρεάζονται από ομοιότητες. Η πιο σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση φιλικών σχέσεων είναι η πίστη ότι και κάποιος άλλος είναι παρόμοιος με εμάς: αυτό είναι πιο σπουδαίο από το να υπάρχει πραγματικά μια ομοιότητα.¹⁹

Επιλέγονται επίσης ως φίλοι εκείνοι οι οποίοι εμφανίζουν χαρακτηριστικά που θεωρούνται επιθυμητά, σύμφωνα με τις αξίες της ομάδας.

Η λύση της ομάδας, αν και εξασφαλίζει στον έφηβο ένα Ιδανικό του Εγώ και ένα πλαίσιο που προσφέρει ασφάλεια και επιτρέπει αρχικά μια κίνηση προς τα μπρος, μπορεί να αποδειχθεί επιβλαβής, αν παραταθεί πέρα από μια ορισμένη ηλικία (τα 16 χρόνια περίπου). Συχνά η ομάδα καταλήγει να εμποδίζει αυτό που είχε στην αρχή διευκολύνει: την αυτοεπιβεβαίωση. Αντί να είναι το εφάπτηρο απ' όπου ο νέος θα ριχτεί στη ζωή, μετατρέπεται σε καταφύγιο, σε μέσο για να αποφύγει τις ευθύνες του, σε δεκανίκι. Κι αυτό επειδή η ομάδα έχει δυνατότητα να αλλοτριώνει, καθώς η υποταγή σε ένα συλλογικό ιδανικό συνεπάγεται την απάρνηση ενός ολόκληρου κομματιού του εαυτού μας ή ακόμη και κάθε προσωπικού στοχασμού.

Σε έρευνα²⁰ που οργανώθηκε από τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη με συντονίστρια την κα Μηλιώνη Φ. (Απρίλιο 1993- Σεπτέμβριος 1994) η ερευνητική ομάδα πήρε συνεντεύξεις από 156 ανηλικούς κρατούμενους στις φυλακές Κορυδαλλού διαπιστώθηκε, σε σχέση με τα προαναφερθέντα, ότι στην ερώτηση «Υπήρχαν στην παρέα σου άτομα από τις ακόλουθες κατηγορίες» (έχουν δικαίωμα να σημειώσουν δύο ή περισσότερες κατηγορίες) απάντησαν:

Χαπάκηδες πρεζάκηδες 42,95%

Μπαρόβιους 19,32%

Ροκάδες 16,67%

Χούλιγκανς 11,54%²¹

¹⁸ Κεπλερής, Μουρίκης, Μυριζάκη, Παπαδέλη, Πασά, Τεπέρογλου: «Νέοι: Διάθεση χρόνου - Διαπροσωπικές σχέσεις σε Αθήνα και Θεσ/νίκη. Ηλικία 15-19» ΕΚΚΕ, Αθήνα 1980

¹⁹ βλ. Herber M. ό.π. σελ. 72

²⁰ Κουράκης Ν. - Μηλιώνη Φ. και ομάδα φοιτητών Νομικής: Έρευνα στα ΣΚΑ Κορυδαλλού και Κασαβέτιαις εκδ. Σάκουλα, Αθήνα 1995.

²¹ Κουράκης Ν.: «Η βία στα γήπεδα» 2ο Νομικό Συνέδριο Συλλόγου Αποφοίτων Κολλεγίου Αθηνών.

Αναφέρουμε ότι το 40% των χούλιγκανς καταναλώνουν τοξικές ουσίες και σε ποσοστό 90% συμμετέχουν σε βίαια δράση. Όσον αφορά στο σχολείο τους το 24,8% έχει μείνει στην ίδια τάξη λόγω απουσιών και το 51,4% έχει προβλήματα με τους δασκάλους και καθηγητές.

Έρευνες, που επιβεβαιώνουν το στοιχείο της καταλυτικής επιρροής του φιλικού περιβάλλοντος για τους εφήβους, υπάρχουν πολλές, όπως και εμπειρικές εκτιμήσεις.

Ο έφηβος αναζητώντας την κοινωνική ταυτότητα χρειάζεται τη συμβολή όλης της κοινωνικής ομάδας, η οποία πρέπει να του αναγνωρίσει αυτή τη μετάβαση και την αναγκαιότητά της και ταυτόχρονα να δημιουργήσει τους κατάλληλους όρους γι' αυτήν. Αρχαίες τελετουργίες και ιστορικά παραδείγματα θεμελιώνουν την «αξία» της ενηλικίωσης. Σ' αυτά τα πλαίσια, ο Θησέας και οι σύντροφοί του, όταν σώθηκαν από το Μινώταυρο, επιστρέφοντας χόρευαν στη Δήλο τον περίφημο χορό Γέρανο. Σ' αυτό το χορό, που απεικονίζεται σε πολλές αρχαίες παραστάσεις, οι χορευτές μιμούνταν τόσο τις κινήσεις του αποδημητικού πουλιού γερανός, ο οποίος συμβολίζει τόσο την κανονική διαδρομή της πορείας του κόσμου και της κοινωνίας, φέρνοντας ένα μήνυμα αιωνιότητας, όσο και τις παραλλάξεις και ανελιξεις του Λαβυρίνθου. Ολόκληρη η πόλη παρακολουθούσε το χορό και αγάλιαζε με εμπιστοσύνη τους νεαρούς βλαστούς της, που είχαν περάσει με επιτυχία τη δοκιμασία της ενηλικίωσης.²²

Η σύγχρονη κοινωνία αναγνωρίζει άραγε έστω και με το δικό της τρόπο αυτήν την αναγκαία μετάβαση στην ενηλικίωση και ό,τι αυτή συνεπάγεται; Πιστεύουμε ότι η σύγχρονη εποχή προτρέπει κατεξοχήν στο μοντέλο «όλα έτοιμα, όλα γρήγορα και βιαστικά» διαμορφώνοντας εφήβους σύμφωνα με τα πρότυπα μιας κοινωνίας, η οποία δυσκολεύεται να σεβαστεί τους νέους να συνεργαστεί, να επικοινωνήσει, να διατηρήσει αξίες να δημιουργήσει στόχους, νόημα ζωής και προσδοκίες.

Η σύγχρονη κοινωνία συχνά ενισχύει το άγχος και την ανασφάλεια, την αβεβαιότητα και εξάρτηση, που εξάλλου ενίοτε επανατροφοδοτούνται από τη σκληρή πραγματικότητα της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που βιώνει ο μέσος άνθρωπος.

Η απουσία κοινωνικής αναγνώρισης δεν επιτρέπει στον έφηβο να ενσωματωθεί σ' ένα κοινωνικό ρόλο, να διαμορφώσει τη δική του κοινωνική ταυτότητα, να αναλάβει ευθύνες, να στηριχτεί στις δικές του δυνάμεις, να ανεξαρτητοποιηθεί από την οικογένεια, να πάρει τη ζωή στα χέρια του.

Η εξέλιξη του εφήβου πριν την ωριμότητα και την ενηλικίωση πρέπει να περάσει από μια σειρά διαδικασιών, ώστε να κατακτήσει ο έφηβος όλες τις λειτουργικές ικανότητες, οι οποίες χαρακτηρίζουν τον ενήλικο. Να μεταβεί στη δική του ηθική, στηριγμένη σε αδιαμφισβήτητες γι' αυτόν αξίες και αρχές. Να αξιολογήσει τη βαρύνουσα σημασία της σχέσης του με τους συντρόφους του, την ομάδα των ομοίων, σημαντικό παράγοντα κοινωνικοποίησης του. Να συνειδητοποιήσει την όλο και μεγαλύτερη ικανότητα του να στηρίζεται στον εαυτό του, να τον εκτιμά και να αναλαμβάνει διάφορους ρόλους.

²² Βολανάκη-Κοντολέοντος Ευρυδίκη «Γέρανος» (1989) σελ. 145-166.

Οικογένεια

3.1 Σύγχρονη οικογένεια

Τονίσαμε το ρόλο της ομάδας και τον αντίκτυπο της στη ζωή του εφήβου. Η συμβολή της ομάδας θετική ή αρνητική, όπως σκιαγραφήσαμε, σμικρύνεται ή μεγιστοποιείται ανάλογα με το έδαφος που θα βρει σε κάθε έφηβο, στοιχείο στο οποίο μέγιστο ρόλο παίζει η οικογένεια.

Στην παραδοσιακή κοινωνία, της οποίας η οικογένεια αποτελούσε το βασικό οικονομικό κύτταρο, ο σκοπός για την ύπαρξή της ήταν η οικονομική και βιολογική επιβίωση της ευρείας οικογένειας. Στη βιομηχανική εποχή, ο σκοπός της οικογένειας, λόγω της αλλαγής του τρόπου παραγωγής των αγαθών, περιορίζεται στη βιολογική και οικονομική επιβίωση, όχι πλέον της ευρείας οικογένειας, αλλά της πυρηνικής. Η έννοια της οικογένειας ταυτίζεται με την ύπαρξη παιδιών και σκοπός της οικογένειας γίνεται το μέλλον του παιδιού.

Στη σύγχρονη εποχή ο σκοπός της οικογένειας αναθεωρείται και αποσυνδέεται σταδιακά από τη βιολογική και οικονομική επιβίωση. Οι νέες οικονομικές δομές της κοινωνίας επιτρέπουν στα άτομα να επιβιώνουν οικονομικά και κοινωνικά μόνα τους. Το άτομο γίνεται το βασικό κοινωνικό κύτταρο. Στις νέες συνθήκες η οικογένεια επαναπροσδιορίζεται και προσπαθεί να συνδεθεί όλο και περισσότερο με την ψυχοκοινωνική επιβίωση των μελών της. Ο ρόλος της είναι να βοηθά τα μέλη της να οργανώσουν τις πληροφορίες που αφορούν την ταυτότητά τους και να διαμορφώσουν τους στόχους τους ως μέλη της κοινωνίας έτσι, ώστε να μπορούν να χειριστούν την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη ζωή. Η επικοινωνία δηλαδή ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας γίνεται πλέον πιο σημαντική από την ανταλλαγή των υλικών αγαθών ανάμεσά τους. Ο ρόλος της είναι να «παραδώσει» στην κοινωνία συγκροτημένα άτομα, που αντί να αυξάνουν τη σύγχυση, να συμβάλλουν στη λειτουργικότητα των κοινωνικών ομάδων στις οποίες θα ενταχθούν. Βέβαια σήμερα βρισκόμαστε μακριά από την επίτευξη αυτού του στόχου. Η οικογένεια συμμετέχει ενεργά στη γενικότερη σύγχυση, λειτουργώντας συχνά με βάση τις βιωμένες θεωρίες του παρελθόντος. Ασαφείς αντικρουόμενοι σκοποί δημιουργούν ανακολουθίες σ' όλα τα επίπεδα και ο συντονισμός διασαλεύεται βαθειά.²³

Μ' αυτά τα δεδομένα από τη συντομότερη περιγραφή της σύγχρονης οικογένειας θεωρούμε χρήσιμο να αναφέρουμε μερικές από τις βασικές ανάγκες του παιδιού, αφενός για να τονίσουμε το ρόλο της οικογένειας, αφετέρου για να γίνουν κατανοητές οι επιλογές μας στο ερωτηματολόγιο, οι οποίες ανιχνεύουν βασικές έννοιες για την ενηλικίωση του εφήβου, και απευθύνονται στους εκπαιδευτικούς.

²³ Κατάκη Χάρης: «Οι Τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας» εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1989 (τέταρτη έκδοση)

3.2 Βασικές ανάγκες του παιδιού για ενηλικίωση

1. **Η ανάγκη για αγάπη:** είναι πολύ βασική και σημαίνει ότι το παιδί πρέπει ν' αναπτύξει μια σχέση με τους γονείς του. Μέσα απ' αυτή τη σχέση –αρχικά με τη μητέρα του και αργότερα με τον πατέρα του μετά και με τους άλλους– το παιδί αρχίζει ν' αντιλαμβάνεται τη δική του ταυτότητα και αξία.
Το βασικό στοιχείο αυτής της αγάπης είναι ότι το παιδί αγαπιέται από τους γονείς του χωρίς όρους, γι' αυτό που είναι, ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυσική του εμφάνιση, τις ικανότητές του και την προσωπικότητά του. Έτσι το παιδί αποκτά την αίσθηση του εαυτού του και αναπτύσσει εκτίμηση και παραδοχή για τον εαυτό του.
2. **Η ανάγκη για ασφάλεια:** αυτή η ανάγκη ικανοποιείται όταν το παιδί ζει μέσα σε μια οικογένεια με σταθερές ενδο-οικογενειακές σχέσεις, όπου οι στάσεις και η συμπεριφορά των γονιών προς το παιδί χαρακτηρίζονται από συνέπεια. Ακόμα το παιδί πρέπει να γνωρίζει πώς θα αντιδράσουν οι γονείς του σε κάθε συμπεριφορά του.
3. **Η ανάγκη για νέες εμπειρίες:** βασική προϋπόθεση για τη νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού είναι η απόκτηση νέων εμπειριών. Όπως η τροφή είναι απαραίτητη για τη σωματική ανάπτυξη, έτσι και οι νέες εμπειρίες που το παιδί αποκτά μέσω του παιχνιδιού και της επικοινωνίας του με τους γονείς, είναι απαραίτητες για την ομαλή ψυχοκοινωνική του εξέλιξη. Η έλλειψη ικανότητας του παιδιού να παίζει είναι, μερικές φορές, ένδειξη ότι δεν εξελίσσεται φυσιολογικά. Το παιδί παίζει με τους ήχους, με τις λέξεις, με τα αντικείμενα. Το παιχνίδι του δίνει τη δυνατότητα να κατακτήσει νέες γνώσεις, ν' αναπτύξει τη φαντασία του, τις δεξιότητες και τις κινητικές του ικανότητες. Το παιχνίδι δίνει ακόμα στο παιδί τη δυνατότητα να εκφραστεί και να εκτονωθεί συναισθηματικά ή και να κυριαρχήσει στα συναισθήματά του.
4. **Η ανάγκη για αναγνώριση και παραδοχή:** για να μεγαλώσει ένα παιδί και να γίνει υπεύθυνο ενήλικο άτομο πρέπει σταδιακά να αποκτήσει γνώσεις και ικανότητες στο συναισθηματικό, νοητικό και κοινωνικό επίπεδο. Για να μπορέσει το παιδί ν' αποκτήσει όλη αυτή τη γνώση, χρειάζεται ισχυρά κίνητρα. Οι γονείς συμβάλλουν σ' αυτό το σημείο ουσιαστικά παροτρύνοντας το παιδί και δείχνοντας του αναγνώριση και παραδοχή. Αυτή η ενθάρρυνση, η παρότρυνση και ένα λογικό επίπεδο προσδοκίων από τους γονείς –ανάλογα με την ηλικία του παιδιού– αποτελούν βασικές προϋποθέσεις, για να μπορέσει το παιδί να σχηματίσει μια ικανοποιητική εικόνα του εαυτού του.
5. **Η ανάγκη για υπευθυνότητα:** το παιδί βρίσκει ανταπόκριση σ' αυτή του την ανάγκη, όταν οι γονείς του επιτρέπουν και, παράλληλα, ενισχύουν την προσπάθειά του για ανεξαρτητοποίηση, αρχικά φροντίζοντας τον εαυτό του σε πράγματα καθημερινής ρουτίνας, όπως είναι να τρώει και να ντύνεται μόνο του κ.λπ. Καθώς μεγαλώνει, πρέπει να του δίνεται μεγαλύτερη ανεξαρτησία, αλλά παράλληλα και η δυνατότητα ν' αναλαμβάνει ευθύνες για τις πράξεις του. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ενθάρρυνση και συγχρόνως με την ικανότητα, που θα αποκτήσει, να μπορεί να μαθαίνει από τα λάθη και τις εμπειρίες του.

6. **Η ανάγκη για όρια:** είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν τα παιδιά ότι υπάρχουν όρια στη συμπεριφορά τους. Πολύ συχνά τα σημαντικά γι' αυτά πρόσωπα (οι γονείς και –μερικές φορές– οι δάσκαλοι), δε θέτουν όρια στη συμπεριφορά τους, από φόβο μήπως δημιουργηθούν «τραύματα» στα παιδιά, με αποτέλεσμα τα παιδιά να νομίζουν ότι μπορούν να κάνουν ό,τι θέλουν και όποτε θέλουν. Αυτό βέβαια, όχι μόνο δε διευκολύνει, αλλά δυσκολεύει την πορεία της συναισθηματικής ωρίμανσης των παιδιών και τα παρεμποδίζει ν' αποδεχθούν τις αρχές της κοινωνικά παραδεκτής πραγματικότητας, γεγονός που μπορεί να τους δημιουργήσει δυσκολίες με τον εαυτό τους, δυσκολίες στις σχέσεις τους με τους συνομήλικους και γενικότερα με τον κοινωνικό τους περίγυρο.
7. **Η ανάγκη για έλεγχο των ενστικτώδων ενορμήσεων:** στενά συνδεδεμένη με την ανάγκη γι' όρια είναι και η ανάγκη των παιδιών να μπορούν να ελέγχουν τις ενστικτώδεις ενορμήσεις τους, γεγονός ιδιαίτερης σημασίας για την ανάπτυξη ενός ώριμου «Εγώ» που να λειτουργεί με βάση την αρχή της πραγματικότητας. Ειδικότερα, στην προσχολική και στην εφηβική ηλικία είναι απαραίτητο να διευκολύνουμε τα παιδιά ν' αποδεχθούν τις επιθυμίες τους απ' στη μια και, από την άλλη, να μάθουν (ανάλογα με το επίπεδο της συναισθηματικής τους ωρίμανσης) ν' αναβάλουν την άμεση ικανοποίησή τους και, αργότερα, να είναι σε θέση να αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους.
8. **Η ανάγκη για υποστήριξη:** Το παιδί και ο έφηβος έχουν μεγάλη ανάγκη να αισθάνονται ότι μπορούν να στηρίζονται στους ενήλικες, απ' αυτούς τους οποίους εξαρτώνται συναισθηματικά και πρακτικά. Έχουν ανάγκη να αισθάνονται ότι θα βρουν υποστήριξη από τους γονείς και το γενικότερο κοινωνικό περίγυρο, στη διαδικασία της απόκτησης νέων γνώσεων και νέων εμπειριών, όταν δεν είναι σίγουροι ότι μπορούν να τα καταφέρουν μόνοι τους. Οι μεγάλοι συνηθίζουν να επιβραβεύουν μόνο το αποτέλεσμα και όχι την προσπάθεια, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει άγχος στα παιδιά και να αναστείλει τις προσπάθειές τους για απόκτηση νέων γνώσεων, εμπειριών και δεξιοτήτων.

Μέσα στην οικογένεια αποκτά την αίσθηση ότι ανήκει σε μια ευρύτερη ομάδα. Όμως σ' έναν κόσμο που κινείται με ιλιγγιώδη ταχύτητα, που σαρώνει κάθε είδους θεσμούς και δομές πώς θα περιγράφαμε τη σύγχρονη οικογένεια; Τα σημερινά ζευγάρια στην πλειονότητά τους δυσκολεύονται να συνεννοηθούν και αδυνατούν να καθορίσουν τα κριτήρια μιας λειτουργικής σχέσης, που θα ικανοποιεί τις ανάγκες αυτών που συμπορεύονται, σε μια εποχή που τίποτα δε μένει αναλλοίωτο.

Τη διετία 1995-1997 στη χώρα μας λύθηκαν 7.000 γάμοι με συναινετικό διαζύγιο, σύμφωνα με το στοιχείο του Πρωτοδικείου Αθηνών. Το δε 80% των αιτήσεων έχουν γίνει από γυναίκες, οι οποίες σύμφωνα με έρευνα της ΕΕ που έλαβαν μέρος 170.000 Ελληνίδες αποδεικνύονται ως οι εργατικότερες μητέρες, αυτές οι οποίες φροντίζουν περισσότερες ώρες τα παιδιά τους, είναι όμως και οι πιο απογοητευμένες, είτε εργάζονται εκτός είτε ασχολούνται στο σπίτι.

Συμπληρωματικά, προσθέτουμε, ότι το 1994 είχαμε 20% αύξηση σε σχέση με το 1993 του ποσοστού απόπειρας αυτοκτονιών των εφήβων. 1.967 νέοι, 16-20 χρονών αποπειράθηκαν να αυτοκτονήσουν. Από αυτούς το 84,5% ήταν κορίτσια. Βασικότερη αιτία σύμφωνα με τον κ^ο Παύλο Βλάχο, επίκουρο καθηγητή Παιδιατρικής και Δ/τη του Κέντρου Δηλητηριάσεων, είναι η δυσαρμονία στις σχέσεις των γονιών, η σύγκρουσή τους με τα παιδιά, η πρώιμη αποκοπή του παιδιού από την οικογένεια, και η παθητικοποίηση του παιδιού λόγω της τηλεόρασης.²⁴

3.3 Εφηβική επαναστατικότητα και στάση της οικογένειας

Όταν λοιπόν το παιδί φτάσει στην ηλικία της εφηβείας, τότε η οικογένεια πρέπει να επιστρατεύσει όλο το δυναμικό της, για να αντιμετωπίσει την κρίση που δημιουργεί η νέα κατάσταση και οι ανάγκες της. Πρέπει να αυξηθεί η ευελιξία της, ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί στις αυξημένες ανάγκες του εφήβου. Ο έφηβος αναζητά όρια στην οικογένεια και στην κοινωνία. Όσο αυτά δεν είναι διακριτά, τόσο οι τρόποι που χρησιμοποιεί για να τα προσεγγίσει είναι πιο προκλητικοί, πιο ακραία η εκδήλωση θυμού. Το ίδιο συμβαίνει και όταν τα όρια είναι άκαμπτα, οπότε προσπαθεί απεγνωσμένα να τα προσεγγίσει.²⁵

Οι γονείς πρέπει να δεχτούν την κρίση της εφηβείας ως αναγκαία και να διαπραγματευτούν τα αιτήματά της και όχι να τα αποφεύγουν και να κάνουν «ειδικές» προχές, για να καλύψουν τις ενοχές τους.

Είναι μάλλον δύσκολο να δοθεί μονοσήμαντη παραβατικότητα συμπεριφοράς και δραστηριότητας των εφήβων, πάντως βασικές αιτίες είναι η έλλειψη επικοινωνίας στην οικογένεια, η συναισθηματική ανασφάλεια των παιδιών και κυρίως η προσπάθεια των γονιών να τους εξασφαλίσουν μόνο υλικά αγαθά.

Ο έφηβος διαμέσου της αλληλεπίδρασης με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και τη συμμετοχή του σε εξωοικογενειακές, κοινωνικές ομάδες κατακτά την αίσθηση της αυτονομίας, την ελευθερία των επιλογών μικρών ή μεγάλων μέσα στην οικογένεια και έξω απ' αυτήν. Η οικογένεια πρέπει να 'ναι έτοιμη, όταν οι περιστάσεις το επιβάλλουν, να κάνει τις αναγκαίες αλλαγές, προσφέροντας στα μέλη της ένα ευρύ φάσμα επιλογών. Πρέπει κατά τον S. Minuchin «να υποτάσσεται συνεχώς στις απαιτήσεις αλλαγής που πυροδοτούνται τόσο από αναπτυξιακές αλλαγές των μελών της όσο και από εξωοικογενειακές πιέσεις»²⁶.

3.4 Χρήση τοξικών ουσιών από εφήβους, οικογένεια και σχολείο

Η εφηβεία είναι μια από τις δυσκολότερες περιόδους της ζωής του ανθρώπου. Είναι η εποχή που ο έφηβος πρέπει να αρνηθεί τους γονείς του, τα ιδανικά τους, τις οικογενειακές ιδεολογίες και να αναζητήσει γύρω του άλλα πρόσωπα κύρους (important others), για να ταυτιστεί μαζί τους. Αν δεν τα βρει, τη στιγμή ιδιαίτερα που

²⁴ «Ελευθεροτυπία» 20 Απριλίου 1995

²⁵ Herbert M.: «Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας» εκδ. Ελληνικά γράμματα Αθήνα 1999 (Ζ' έκδοση), σελ. 50-63.

²⁶ Salvador Minuchin: «Constructing a therapeutic reality» in «Family therapy of drug and alcohol abuse», ed. Allynland Bacon, ed. U.S. 7.

θα κρίνει ως πολύ ανεπαρκείς τις αποξιδανικευμένες εικόνες των γονιών του, αν δεν υπάρχουν επαρκείς κανόνες και αρχές στην οικογένεια, αν ο διάλογος μέσα σ' αυτήν ή διαμέσου αυτής με ολόκληρη την κοινωνία είναι αδύνατος, αν ο έφηβος βρίσκεται διαρκώς αντιμέτωπος με την απουσία κοινωνικών αξιών και στόχων, αν ματαιώνεται σε κάθε βήμα του από την απουσία του αναγκαίου γι' αυτόν «μεταβατικού χώρου», ώστε να καταφέρει να αποχωριστεί την οικογένεια του και να ζήσει μόνος του, τότε καταδικάζεται να αναπαράγει διαρκώς την αφόρητη οδύνη της κρίσης της εφηβείας του, στην οποία καθλώνεται. Στην κρίση της εφηβείας, λοιπόν, αντικατοπτρίζεται η κρίση της οικογένειας και της κοινωνίας στο σημερινό ιστορικό της πλαίσιο.²⁷

Η πολύ σημαντική προσωπική στιγμή της μύησης στην εφηβεία συνυφίνεται με τη διαδικασία αποχωρισμού από την οικογένεια. Αν ούτε ο έφηβος, ούτε η οικογένεια αντέχει αυτόν τον αποχωρισμό, τότε η διαδικασία της μύησης στην εφηβεία μπορεί να συμπέσει με τη διαδικασία μύησης στη χρήση τοξικών ουσιών. Τότε οι ουσίες μπορεί να έλθουν ως αρωγός στο δύσκολο πέρασμα από την κατάσταση της έντασης και του άγχους, στην κατάσταση της ηρεμίας και της λήθης, μπορεί να τον βοηθήσουν να αποστασιοποιηθεί από τον –τόσο δύσκολο γι' αυτόν– χώρο της οικογένειας. «Ο έφηβος είναι ιδιαίτερα τρωτός στις οικογενειακές ή κοινωνικές διαταραχές: στην οριακή ή πρόσκαιρη απουσία του ενός γονιού, στις λανθάνουσες συγκρούσεις μεταξύ των γονέων, στην ανεργία η οποία συνεπάγεται πτώση της αξίας του πατέρα και δυσχέρεια να βρει σ' αυτόν ο έφηβος ένα θετικό υπόδειγμα ταύτισης, στην έλλειψη διαλόγου μέσα στην οικογένεια»²⁸

Σε μια εποχή που ο νέος λειτουργεί κυρίως με την περιέργεια, το πείραμα, τη μίμηση, η ένταξή του στην περιθωριακή ομάδα των χρηστών αντιπροσωπεύει το πέρασμα σε μια καινούρια κατάσταση, ένα νέο status, το οποίο του δίνει το κύρος και την ταυτότητα που του λείπει, τον κοινωνικό ρόλο που απελευθεμένα ζητά. «Η εφηβεία αντιπροσωπεύει τον αδύνατο κρίκο της κοινωνικής αλυσίδας, το φαινόμενο της χρήσης τοξικών ουσιών το αποκαλύπτει»²⁹

Όπως τονίζει ο Olivenstein³⁰ ο χρήστης ουσιών είναι διαρκώς αντιμέτωπος με μια νοσταλγία ταυτότητας. Είναι διαρκώς αντιμέτωπος με το Νόμο, έτοιμος να τον παραβεί, γιατί δεν τον έχει ενσωματώσει, δεν έχει δεχτεί τις απαγορεύσεις του, αφού η πατρική φιγούρα είναι τόσο αδύναμη και ανίκανη και η πατρική λειτουργία τόσο ελλειμματική.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στη χώρα μας 7 στους εκατό μαθητές ανήκουν ήδη σε «συμμορία», κυκλοφορούν με σπιλέτο, πουλάνε ναρκωτικά και δεν είναι παιδιά χωρισμένων ή φτωχών οικογενειών (Έρευνα της κ^ας Θεανώς Μανουδάκη στο Πάντειο Παν/μιο, σε σχολεία της Αττικής, 1998).³¹

²⁷ Μάτσα Κ.: «Ο τοξικομανής στο ρόλο του εξλαστήριου θύματος της οικογένειας και της κοινωνίας» «Πρόδρομη ανακοίνωση-Γαλλοελληνικό συνέδριο για το παιδί και τον έφηβο. Αθήνα 27-30.3.91 Τετράδια Ψυχιατρικής, Νο. 45.

²⁸ Φαρσεδάκης Ι. Ιακ.-Συλικού Ι.Γ.: «Ναρκοτικά: Νομική και Εγκληματολογική Διάσταση στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση» Θεωρία-Νομολογία Υποδείγματα» Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 761.

²⁹ βλ. Φαρσεδάκης Ι. Ιακ.-Συλικού Ι.Γ. ό.π., σελ. 761

³⁰ Olivenstein C.: «Η ζωή του τοξικομανή» μτφ. Μορφίνη Ε., εκδ. Παλλάδα, Αθήνα 1982.

³¹ Μανουδάκη Θ. «Συμμορίες ανηλίκων σε σχολεία της Αττικής 1998» Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1998, σ. 1144.

Από τις μέχρι τώρα μελέτες έχει επιβεβαιωθεί ότι δεν υπάρχει μια ειδική, παθολογική ψυχογενωμία, ένας ειδικός τύπος δομικής οργάνωσης της οικογένειας του χρήστη. Υπάρχουν όμως ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, τα οποία τη διαφοροποιούν από άλλες οικογένειες που δυσλειτουργούν. Αυτά τα χαρακτηριστικά βρίσκονται και σ' άλλες οικογένειες, εδώ όμως παίρνουν παθολογικά ακραίες μορφές. Σ' αυτού του τύπου την οικογένεια παρατηρείται μεγάλη συχνότητα χωρισμών, διαζυγίων, ψυχολογικών διαταραχών (ιδιαίτερα κατάθλιψης), χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και αλκοόλ.³²

Είναι οικογένειες χωρίς επαφή των μελών, με επικοινωνία η οποία πραγματοποιείται με πρωταρχικά αρνητικούς τρόπους, μέσα από την κριτική, την γκρίνια, τις μορφές, την υστερία, τις βρισιές, το ζύλο. Η αληθινή, άμεση επικοινωνία λείπει αφού χρειάζεται πάντα τη παρεμβολή κάποιου «τρίτου» ως ενδιάμεσου. Το παιδί μιλά στη μητέρα για να ακούσει ο πατέρας κοκ. Οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη δεν έχουν σαφή όρια.³³ Τα παιδιά παίρνουν συγκεκριμένα ή και διπλά μηνύματα για το τι είναι σωστό και τι λάθος, τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται. Μέσα σ' αυτήν τη χαοτική κατάσταση η χρήση ναρκωτικών γίνεται το μέσον για να προσελκύσει το παιδί την προσοχή και το ενδιαφέρον, ο τρόπος να ζητήσει έμμεσα βοήθεια.

Ο πατέρας είναι, συνήθως, απών συναισθηματικά ή αδιάφορος, αναποτελεσματικός, απορριπτικός, βίαιος προς το παιδί. Η μητέρα περιγράφεται ως υπερπροστατευτική, παίζει συνήθως το ρόλο του ενδιάμεσου ανάμεσα στον πατέρα και το παιδί. Η δική της σχέση με τον πατέρα είναι συχνά ανταγωνιστική.

Ειδικότερα για την εξάρτηση από τοξικές ουσίες ποσοστό 40,60% των παιδιών που γίνονται εξαρτημένα έχουν γονείς αλκοολικούς. Αυτές οι οικογένειες έχουν 3 χαρακτηριστικά:³⁴

- Δε μιλάνε
- Δεν αισθάνονται
- Δεν εμπιστεύονται

είναι, λοιπόν, πιθανόν ο έφηβος εξαρτημένος από κάποια ουσία να κάνει μια παράδοξη διαμαρτυρία εναντίον στη μη λειτουργικότητα της οικογένειας. Συχνά και για τα δύο φύλα εφήβων είναι βιωμένη η εμπειρία του αποχωρισμού ή θανάτου ενός γονιού, πιο συχνά του πατέρα πριν τα 16 χρόνια τους.

Παρόλο που οι χρήστες ουσιών έχουν χαρακτηριστικά παρόμοιου κοινωνικού και ψυχολογικού υπόβαθρου, οι έφηβοι χρήστες σε σύγκριση με τους ενήλικες αρχίζουν χρήση σε μικρότερη ηλικία, έχουν λιγότερη ανάμειξη με οπιούχα, και έχουν μεγα-

³² Μάτσα Κ.: «Ο τοξικομανής στο ρόλο του εξελαστήριου θύματος της οικογένειας και της κοινωνίας. Πρόδρομη ανακοίνωση. Γαλλοελληνικό συνέδριο για το παιδί και τον έφηβο. Αθήνα 27-30.3.1991. Τετράδια Ψυχιατρικής, Νο 45.

³³ Τσιάντης Γ.: «Ψυχική Υγεία του παιδιού και της οικογένειας» τευχ. Α' Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

³⁴ D. Stanton, Dh D, T.C. Todd, Ph D., D.B. Heard, Ph, D, S. Kirchner, Ph. D., J. I. Kleiman, Ph. D., D.T. Mowatt, Ed.D., P. Riley, S.M. Scott, J.M. Van Deusen, M.A.C. "Heroin Addiction as a Family Phenomenon: A new Conceptual Model" Am. J. Drug Alcohol Abuse, 5 (2), p.p. 125-150, 1978.

λύτερη ανάμειξη με το αλκοόλ. Ο νέος χρήστης ουσιών παλεύει με τη γενική αναταραχή που χαρακτηρίζει την «φυσιολογική» εφηβική μετάβαση.³⁵

Η κατεξοχήν ηλικία έναρξης της χρήσης νόμιμων και παράνομων ουσιών είναι η μέση εφηβική ηλικία. Το 50% περίπου των μαθητών που χρησιμοποίησαν κάποια ουσία, την πήραν στην Τρίτη Γυμνασίου ή στην Πρώτη Λυκείου. Στα αγόρια η χρήση κάνναβης φτάνει το 18% ενώ στα κορίτσια το 10%. Η χρήση εισπνεόμενων ουσιών από μαθητές, όπως κόλλα και βενζίνη, με σκοπό την αλλαγή διάθεσης, φτάνει το 13,8%.³⁶

Ποσοστό το οποίο επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία του 1997 του ΚΕΘΕΑ (Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων), όπου από τα 1.598 άτομα που προσέγγισαν τις Θεραπευτικές Κοινότητες, η μέση ηλικία χρήσης είναι τα 16 χρόνια σε ποσοστό 66,6%, ενώ το 1/3 άρχισε τη χρήση νωρίτερα από την ηλικία των 14 ετών. Η ουσία έναρξης είναι η κάνναβης.³⁷

Οι έφηβοι που εμπλέκονται στη χρήση ουσιών αφήνουν το σχολείο στην ηλικία των 15,2 ετών κατά μέσο όρο, με δεδομένο το 10% των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο στην Έκτη Δημοτικού. (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 1996)³⁸. Τα κορίτσια που κάνουν χρήση φαίνεται να διακόπτουν το σχολείο ένα περίπου χρόνο αργότερα από τα αγόρια. (στοιχεία του ΚΕΘΕΑ).³⁹

Η αποτυχία σ' έναν κόσμο προσανατολισμένο στην επιτυχία έχει σημαντικές συνέπειες για τους εφήβους όχι μόνο στο σχολείο, αλλά και σ' άλλες πλευρές της ζωής τους. Πίσω από το προσωπίδιο ενός μαθητή γεμάτου αντιρρήσεις κρύβεται συχνά ένα συναίσθημα αποτυχίας. Η σχολική αποτυχία αποτελεί επιβαρυντική περίσταση που βλάπτει τη διαδικασία κοινωνικοποίησης του παιδιού. Αποτελεί σήμα κινδύνου για την παρουσία παραγόντων γένεσης της παραβατικής συμπεριφοράς.

Αυτοί οι μαθητές αποτυγχάνουν γιατί δεν ενδιαφέρονται, αλλά και δεν ενδιαφέρονται γιατί έχουν αποθαρρυνθεί, με αποτέλεσμα να περιορίζουν τις φιλοδοξίες τους και να εργάζονται λιγότερο. Το γλιστρήμα προς την παραβατικότητα γίνεται βαθμιαία, τμηματικά, ανεπαίσθητα σχεδόν. Ο έφηβος ζει, μεταξύ συμμόρφωσης στους κανόνες και παραβατικότητας, μέχρι να ενταχθεί εδώ ή εκεί.

Σ' αυτό το σημείο είναι κρίσιμη η παρέμβαση από τη σχολική κοινότητα, αν υπάρχει η υποδομή, η γνώση και η υποστήριξη από ειδικούς. Είναι σίγουρα ανεπαρκές να κρίνουμε τη σχολική επιτυχία μόνο και μόνο με τα στενά σχολικά κριτήρια τα οποία καθορίζουν σε μεγάλο ποσοστό την επαγγελματική εξέλιξη. Η σχολική αποτυχία είναι ένα πρόβλημα που απασχολεί τις περισσότερες χώρες. Αποτελεί τη γάγγραινα των περισσότερων συστημάτων. Το βίωμα μιας αποτυχίας θέτει σε κίνδυνο την ισορροπία

³⁵ De Leon, G. Deitch D.: «Θεραπεία του εφήβου χρήστη σε μια θεραπευτική κοινότητα», ΚΕΘΕΑ, Αθήνα 1976.

³⁶ Στεφανής, Μαδιανού, Κοκκέβη: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα: Η χρήση ουσιών στο μαθητικό πληθυσμό» τομ. Β΄ Ψυχιατρική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1992, σελ. 82.

³⁷ ΚΕΘΕΑ «Πρόγραμμα Στροφής», «Ετήσιος απολογισμός έτους 1997» Αθήνα.

³⁸ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο «Ποσοστά διαρροής των μαθητών από τα Γυμνάσια της Αττικής κατά τη διάρκεια των ετών 1987-1992».

³⁹ ΚΕΘΕΑ «Ετήσια Έκθεση με τα χαρακτηριστικά των Ατόμων κατά την πρώτη τους επαφή με τις θεραπευτικές Υπηρεσίες του ΚΕΘΕΑ. Έτος 1996». Αθήνα 1997.

της προσωπικότητας και μπορεί να οδηγήσει, συνεπικουρούμενη και από άλλους παράγοντες, τον έφηβο σε ολέθριες για τη ζωή του αποφάσεις.

Ο αυταρχισμός, η έλλειψη συμμετοχής των μαθητών στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν, η έλλειψη σύνδεσης σχολείου και κοινότητας είναι κάποια από τα χαρακτηριστικά του σχολείου που μειώνουν τις πιθανές θετικές επιδράσεις του και που εμποδίζουν τον έφηβο, ο οποίος αντιμετωπίζει πρόβλημα με τις τοξικές ουσίες, να απευθυνθεί ζητώντας βοήθεια στο οικείο περιβάλλον του σχολείου του.

Σύμφωνα με δεδομένα έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε πανελλήνιο αντιπροσωπευτικό δείγμα από το ΕΠΠΦΥ, το 1993, υψηλά ποσοστά μαθητών εκφράζουν αρνητική στάση απέναντι στο σχολείο, κάνουν αδικαιολόγητες απουσίες ή δηλώνουν ότι νιώθουν μοναξιά στο σχολικό χώρο. Οι μαθητές εκφράζουν δυσκολίες τόσο στις σχέσεις τους με τους καθηγητές όσο και με τους συμμαθητές τους (φόβο, έλλειψη εμπιστοσύνης και επικοινωνίας, αποξένωση). Τα παραπάνω στοιχεία δείχνουν ότι, για την πλειοψηφία των μαθητών, το σχολικό περιβάλλον δεν είναι ένας φιλόξενος χώρος στον οποίο νιώθουν άνετα, αποδίδουν και αναπτύσσουν υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις.⁴⁰

Το υψηλότερο ποσοστό εμπειρίας με παράνομες ουσίες παρουσιάζουν οι μαθητές των ιδιωτικών σχολείων (9,4%) ακολουθούν οι μαθητές των Τεχνικών/ επαγγελματικών (8,6%) και τελευταίοι έρχονται οι μαθητές των δημόσιων σχολείων (4,8%).⁴¹

Η όποια αλλαγή στην προσωπικότητα μπορεί να αποτελέσει έμμεση απόδειξη χρήσης ουσιών. Ο έφηβος χρήστης συνήθως αναπτύσσει ευθυμία και όσο συνεχίζεται η χρήση γίνεται ολοένα και περισσότερο ανεύθυνος, μυστικοπαθής, απαθής και με έλλειψη ενδιαφέροντος σε κάθε κατεύθυνση. Αυτές οι συμπεριφορές μπορεί να αντιμετωπιστούν ως αποκλίσεις «φυσιολογικής» συμπεριφοράς, που θεωρούνται από τους γονείς ως σημάδια και διακυμάνσεις της εφηβείας. Μειωμένη απόδοση στο σχολείο είναι συχνά σημάδι σημαντικής κατάχρησης ουσιών και είναι κάτι που παρατηρείται σ' όλους τους έφηβους χρήστες σ' όλες τις χώρες του κόσμου, όπως επίσης και οι απουσίες από το σχολείο, που όταν συνεχίζονται και αυξάνονται είναι άλλος ένας δείκτης χρήσης ουσιών.

Ο μαθητής που δεν πετυχαίνει, που δεν εργάζεται στο σχολείο, που δεν ενδιαφέρεται γι' αυτά που συμβαίνουν μέσα στο σχολείο, που ονειδίζεται για τις αποτυχίες του από τους συμμαθητές του, αρχίζει σύντομα να βαριέται και να αντιδρά. Η ανία είναι κακός σύμβουλος. Ο νέος επιζητά δράση. Βρίσκεται στο δρόμο, όταν οι άλλοι κάνουν μάθημα. Πώς θα περάσει τον καιρό του χωρίς να βαριέται; Οι παραβατικές δραστηριότητες-όχι βέβαια κατ' ανάγκην-βρίσκονται εκεί για να καλύψουν το κενό (Cusson, 1981) μια και η σχολική απροσαρμοστικότητα γεννά μια έντονη επιθυμία δράσης άλλου είδους.⁴²

⁴⁰ Κέντρο Εκπαίδευσης για την Πρόληψη Χρήσης ναρκωτικών και την Προαγωγή της Υγείας, ΟΚΑΝΑ, Αθήνα 1996.

⁴¹ Στεφανής-Κοκκίβη: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα. Η διαχρονική πορεία της χρήσης 1984-1993» ΕΠΙΦΗ, Αθήνα 1994.

⁴² Φαρσεδάκης Ι. Ιακ.: «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1985, σελ. 76.

Η σχολική επίδοση είναι χαμηλότερη στους μαθητές που χρησιμοποιούν παράνομες ουσίες, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται στους χρήστες και τα υψηλότερα ποσοστά σχολικής αποτυχίας. Διαφορές παρατηρούνται και ως προς τη συνέπεια φοίτησης στο σχολείο, όπως αυτή αντανακλάται στις απουσίες κατά 38,2% απουσιάζουν μαθητές οι οποίοι κάνουν χρήση, ενώ μη χρήστες 5,5%.⁴³

Ταυτόχρονα διαπιστώνεται ότι οι καταδικαστικές αποφάσεις σε βάρος ανηλίκων για ναρκωτικά έχουν πολλαπλασιαστεί. Το 1996 καταδικάστηκαν συνολικά 71 ανήλικοι. Απ' αυτούς το 46% ήταν 17 χρονών, το 24% 16 χρονών, το 16% 18 ετών, το 11% 15 ετών και τέλος το 3% 14 χρονών.⁴⁴

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως χαρακτηριστικά υψηλού κινδύνου για κατάχρηση ουσιών, τα οποία πρέπει να κινητοποιούν τον εκπαιδευτικό σε σχέση με τον έφηβο, τα ακόλουθα:

- Συχνές απουσίες από το σχολείο
- Είναι παιδί χρήστη ναρκωτικών ή οινόπνεύματος.
- Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας ή είχε φίλο ή είναι μέλος της οικογένειας αυτόχειρα.
- Έχει αρνητική εμπειρία από συνεχιζόμενη σχολική αποτυχία.
- Έχει διαπράξει βίαιες πράξεις
- Είναι θύμα σεξουαλικής, σωματικής ή ψυχολογικής βίας.
- Δε λειτουργεί σωστά λόγω έλλειψης προσοχής.

Αναφερθήκαμε στον έφηβο συνοπτικά και στους τομείς που κυρίως διευκολύνουν στην κατανόηση του θέματός μας. Ο ρόλος του σχολείου και του εκπαιδευτικού θα μας απασχολήσει διεξοδικότερα, αφού είναι και το κύριο ζητούμενο σε σχέση με τον έφηβο χρήστη ή με τον έφηβο, ο οποίος πιθανόν ανήκει σε ομάδα υψηλού κινδύνου.

⁴³ Στεφανής-Κοκκέβη: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τομ. β' σελ. 119.

⁴⁴ Νόνης Β.: «Στοιχεία από την Υπηρεσία Ανηλίκων» Αθήνα 1997.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Η συμβολή του σχολείου στην Προαγωγή της Υγείας.

«... Είναι πολύ σημαντικό να δημιουργήσουμε έναν κόσμο, στον οποίο οι άνθρωποι θα μπορούν να κατευθύνουν οι ίδιοι τη ζωή τους και θα είναι οι ίδιοι ικανοί να αναπτύξουν συγκεκριμένες τεχνικές, επαγγέλματα και ικανότητες. Γι' αυτά πρέπει να προσπαθήσουμε να κρατάμε όσο το δυνατόν περισσότερο τα παιδιά στο σχολείο, γιατί θα μπορούμε να τους παρέχουμε υποστήριξη και μόρφωση. Αυτό ακριβώς αφορά η πρόληψη».⁴⁵ Η συνάντηση με κάποια ουσία είναι σχεδόν αναπόφευκτη στην εποχή μας. Το θέμα είναι πώς θα φερθείς σ' αυτή τη συνάντηση. Η τάση να χρησιμοποιήσει κάποιος τοξικές ουσίες συνδέεται με χαρακτηριστικά ψυχολογικά, τα οποία προϋπάρχουν της συνάντησης με τις ουσίες. Απλώς στη συνάντηση γίνεται εμπλοκή της χρήσης με τη συγκεκριμένη προσωπικότητα, με τους προβληματισμούς της και τον ψυχικό πόνο του ατόμου, που βρίσκει, υποτίθεται, «λύση» στις ουσίες. Ούτως ή άλλως η κοινωνία των τελευταίων 30 χρόνων είναι κοινωνία ατομισμού, με αύξηση των ελευθεριών αλλά και των δυσκολιών, κοινωνία που απαιτεί από το άτομο να είναι ανεξάρτητο, ικανό, δυναμικό και αν δε μπορεί να είναι τέτοιο η ιατρική απαντά στα κοινωνικά προβλήματα, με τα ψυχοφάρμακα. Η βελτίωση της διάθεσης προαναγγέλλει κοινωνία «φυσιολογικών» ανθρώπων από τους οποίους άλλοι μόνιμα, άλλοι περιστασιακά υποστηρίζονται από χημικές ουσίες, άτομα τα οποία δεν έμαθαν, δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις συνηθισμένες στερήσεις και απογοητεύσεις.⁴⁶

Η συμπεριφορά του ανθρώπου, οι σχέσεις που αναπτύσσει με το έμψυχο και άψυχο περιβάλλον, οι αξίες που υιοθετεί και οι στόχοι που θέτει ανατρέπουν συχνά σε επικίνδυνο βαθμό τη βιολογική και ψυχική ισορροπία του, με αποτέλεσμα ο ίδιος ο άνθρωπος να βάλλεται από τον εαυτό του και από το υπερπαιτητικό κοινωνικό περιβάλλον του.

Η κατάθλιψη, που συχνά οδηγεί στην αυτοκτονία ή στην παραίτηση από τη ζωή, η επιθετικότητα και η βία, ο φόβος της αποτυχίας, η αποφυγή δημιουργίας σταθερών συναισθηματικών δεσμών, η επικίνδυνη κατάχρηση βλαβερών ουσιών και η ριποκίνδυνη συμπεριφορά, η απουσία αξιών και οραμάτων είναι τα σύγχρονα προβλήματα ψυχικής υγείας που συχνά παρουσιάζονται σε νεαρή ηλικία. Σχεδόν όλοι οι άνθρωποι, αλληλεπιδρούμε με την κοινωνία μας, περνάμε ένα μέρος της ζωής μας στο σχολικό

⁴⁵ Edwards G. «Teaching out», Diati.: Α' Εκπαιδευτικό συμπόσιο «Ηρώνη-Κοκκαίνη» Αθήνα 1989, Πρακτικά συνεδρίου, βιβλιοθήκη ΚΕΘΕΑ.

⁴⁶ Παλαιοκρασάς Σ. - Ρουσσέας Π., Βρετάκου Β. και Παναγιωτοπούλου Ι. Έρευνα του Π.Ι. «Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο Γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση» 50% των ανηλίκων αναγομένων στο δικαστήριο και 80% των νεαρών εγκλειστών στα σωφρονιστικά καταστήματα έχουν εγκαταλείψει το σχολείο. εκδ. ΥΠΕΠΘ-ΟΕΚ, Αθήνα 1996.

περιβάλλον σε ηλικίες πρόσφορες σε κάθε είδους μάθηση, θετική ή αρνητική για τη ζωή. Ο δάσκαλος και το σχολείο με γραπτούς και άγραφους κανόνες, καθοδηγεί το νεαρό άτομο και συμβάλλει στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, της στάσης και της συμπεριφοράς του. Την τεράστια, καθοριστική πολλές φορές σημασία του σχολικού περιβάλλοντος στη ζωή, την υγεία και την εξέλιξη του ατόμου έχουν αναγνωρίσει όλοι οι διεθνείς οργανισμοί, κυβερνήσεις, διανοούμενοι, αλλά και απλοί πολίτες.

Το σχολείο με το ορατό και το αφανές πρόγραμμά του, το έμπυχο και άψυχο υλικό του, την ποιότητα, τη συμπεριφορά και τη στάση του προσωπικού του, τις αξίες που προβάλλει, το ήθος που το διαπνέει και τα οράματα που εμφυσά συμβάλλει στη βελτίωση της ισορροπίας της ανθρώπινης προσωπικότητας σε μια εποχή τόσο αντιφατική και αμφισβητούμενη.

Αν υπάρχει λοιπόν ειρηνική συνύπαρξη και αλληλοκατανόηση γονιών-παιδιού ή δασκάλου-παιδιού, όπου και οι δυο πλευρές εισπράττουν ικανοποίηση από τη σχέση τους, το παιδί δε μισεί το σχολείο, το αποδέχεται και πιθανόν οδηγείται από αυτό στην κατάκτηση και οργάνωση σωστών τρόπων συμπεριφοράς.⁴⁷

Η πρωτοβάθμια πρόληψη σε πολλούς τομείς, ίσως απαιτεί σοβαρές κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές για τη βελτίωση της «ποιότητας ζωής». Η δομή της μολυσμένης, βιομηχανοποιημένης, υπερπληθούς, υπερενεργοποιημένης, ρατσιστικής και σεξιστικής κοινωνίας αναπαράγει τόση μαζική ανθρώπινη αδικία και προβλήματα, ώστε η μόνη ελπίδα για πρόληψη είναι η ελπίδα για ευρύτερη κοινωνική αναδιοργάνωση. Για να προληφθούν οι διανοητικές και συναισθηματικές διαταραχές πρέπει να καταργήσουμε τέτοιες αδικίες, όπως η ανεργία, οι κοινωνικές διακρίσεις, η προσωπική ανασφάλεια και η φτώχεια.

Η ένταξη του σχολείου στην ευρύτερη κοινωνία και ο εκσυγχρονισμός του απαιτείται λόγω της κατάστασης η οποία έχει προηγουμένως περιγραφεί και είναι αναγκαίο μέσω του σχολείου ο έφηβος να συνειδητοποιείται και να μαθαίνει να διαχειρίζεται δύσκολες καταστάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν από τη φύση τους να τον οδηγήσουν σε αρνητικές εμπειρίες. Η κατάχρηση φαρμακευτικών ουσιών και αλκοόλ αποτελεί μια από τις αρνητικότερες εμπειρίες που μπορεί κάποιος άνθρωπος να βιώσει και το σχολείο όφειλε να το έχει «μεταδώσει» στους μαθητές.

4.2 Στρατηγικές πρόληψης κατά των τοξικών ουσιών

Αν υπάρχει ένας όρος που προκαλεί την ομοφωνία στη χρήση τοξικών ουσιών, αυτός είναι η πρόληψη, που έρχεται να εξισορροπήσει τον απαραίτητο αγώνα κατά της προσφοράς ουσιών, η οποία υποδεικνύει τα όρια της.⁴⁸

Σκοπός της πρόληψης είναι να προλάβει και να εμποδίσει το άτομο και τα κοινωνικά προβλήματα που συνδέονται με τη χρήση τοξικών ουσιών. Δύο προσεγγίσεις κυρίως χρησιμοποιούνται για να προληφθούν αυτά τα προβλήματα. Η πρώτη αφορά στο να προλάβουμε το άτομο από το να δοκιμάσει ή να πειραματιστεί με τις ουσίες. Η

⁴⁷ Γεωργούλη-Κούκου Α.: «Βία στο σχολικό χώρο» 7ο συνέδριο της Δίμηνης Επιθεώρησης «Σύγχρονη εκπαίδευση».

⁴⁸ Φαρσεδάκης Ι. Ιακ.-Συλίκου Ι.Γ. «Ναρκωτικά: Νομική και Εγκληματολογική Διάσταση στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση» «Θεωρία-Νομολογία Υποδείγματα: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 907.

δεύτερη προσέγγιση παρεμβαίνει στην πορεία που οδηγεί από την πρώτη χρήση τοξικών ουσιών στην τακτική χρήση με τα συνεπάγοντα κακά αποτελέσματα για το άτομο και την κοινωνία.⁴⁹

Οι στρατηγικές πρόληψης είναι κατά παράδοση είτε **μη υποχρεωτικές**, είτε **υποχρεωτικές**. Οι πρώτες πολύ συχνά εκφράζονται με την ειδική αγωγή και την ανάπτυξη δεξιοτήτων στα παιδιά. Αν και πολλά, μη υποχρεωτικά (εθελοντικά) προγράμματα έχουν την έδρα τους στα σχολεία, οι περισσότερο αποτελεσματικές στρατηγικές πρόληψης συμπεριλαμβάνουν μια ευρεία ποικιλία δραστηριοτήτων βασισμένων στο κοινωνικό περιβάλλον. Οι υποχρεωτικές ή ελεγκτικές στρατηγικές συχνά παίρνουν τη μορφή των νόμων, των πολιτικών και άλλων κανονιστικών επινοήσεων, τακτικές με αμφισβητούμενο αποτέλεσμα. Ο στόχος μιας στρατηγικής πρόληψης είναι η ουσία (π.χ. το αλκοόλ, η μαριχουάνα) ή το άτομο, ή το περιβάλλον.⁵⁰

Ζητούμενο για αποτελεσματική πρόληψη είναι η ενίσχυση του ατόμου σε άλλη-λεπίδραση με ένα ευαισθητοποιημένο περιβάλλον.

Τα σχολεία μπορούν να επιτελέσουν πολλές σημαντικές λειτουργίες σε μια συνολική στρατηγική πρόληψης για τους παρακάτω λόγους:

- Τα σχολεία έχουν ιδρυθεί και εφοδιαστεί με τρόπο ιδανικό για την παροχή πολλών γνωστικών στοιχείων και δεξιοτήτων, που επιδρούν καθοριστικά σ' όλα αυτά που θεωρούνται ουσιώδη για την αποτελεσματική πρόληψη.
- Τα σχολεία είναι ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην οικογένεια και την ευρύτερη κοινωνία, μέσω του οποίου μπορεί να περάσει η επικοινωνία και η επίδραση-εμπροή και προς τις δύο αυτές κατευθύνσεις.
- Τα σχολεία είναι μικροκοινωνίες μέσα στις οποίες μπορεί να υλοποιηθεί ποικιλία εκπαιδευτικών, περιβαλλοντικών και πολιτικών στρατηγικών σε σχέση με τα ναρκωτικά και τα άλλα θέματα υγείας.

Τα στοιχεία των Schaps (1981), Botvin και Wills (1985) δείχνουν ότι οι ευκαιριακές, μεμονωμένες, ανοργάνωτες και παραδοσιακές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις δεν είναι, από μόνες τους, αποτελεσματικές στην πρόληψη ή μείωση του αλκοόλ και των άλλων προβλημάτων με τα ναρκωτικά. Σπουδαιότερες αιτίες της αναποτελεσματικότητας είναι:

- Πρώτον, ο γενικός πληθυσμός αποτελείται από ποικιλία υποομάδων, από τις οποίες κάποιες έχουν αποφασίσει να μη χρησιμοποιήσουν ναρκωτικά, άλλες περιμένουν να τα χρησιμοποιήσουν στο μέλλον, άλλες δεν χρησιμοποιούν πια ναρκωτικά, ενώ άλλες τα χρησιμοποιούν με συχνότητα και προβλήματα που ποικίλουν.
- Δεύτερον, η συμπεριφορά είναι προϊόν συναισθηματικών γνωστικών και περιβαλλοντικών κρίσεων. Για το λόγο αυτό, τα σημερινά προγράμματα εκπαίδευσης για

⁴⁹ βλ. Ι. Φαρσεδάκης Ι., ό.π., σελ. 519.

⁵⁰ Edwards G. «Teaching out», Diati.: Α' Εκπαιδευτικό συμπόσιο «Ηρωίνη-Κοκαΐνη» Αθήνα 1989. Πρακτικά συνεδρίου. Βιβλιοθήκη ΚΕΘΕΑ.

το κάπνισμα, το αλκοόλ και τ' άλλα ναρκωτικά προσπαθούν να εφοδιάσουν τους συμμετέχοντες με ικανότητες αντιμετώπισης των προσωπικών και κοινωνικών επιρροών, χωρίς να το πετυχαίνουν πάντοτε, αφού λείπουν οι ειδικοί επιστήμονες που θα ήξεραν πώς να απευθυνθούν στο κάθε παιδί ξεχωριστά.

- Τρίτον, η χρήση και κατάχρηση ναρκωτικών συμβαίνει κυρίως σε φυσικά και ψυχολογικά περιβάλλοντα πολύ απομακρυσμένα από τα τοπικά εκπαιδευτικά. Η εκπαίδευση για τα ναρκωτικά χρειάζεται να γεφυρώσει αυτό το κενό. Δεν είναι μόνο το περιβάλλον διαφορετικό, αλλά διαφέρουν και οι δυνάμεις που ωθούν στο ποτό και τη χρήση άλλων ναρκωτικών. Αυτές είναι ισχυρότατες και βρίσκονται μακριά από τους τοίχους του σχολείου. Αυτές οι δυνάμεις περιλαμβάνουν την επίδραση των ομοτίμων και τη χρήση ναρκωτικών εκ μέρους των γονέων, την κοινωνική στήριξη της χρήσης και κατάχρησης ναρκωτικών και ακόμη την οικονομική δομή που συνδέεται με την παραγωγή, προώθηση και διακίνηση των νομίμων και παράνομων ναρκωτικών. Η εκπαίδευση σπάνια μπορεί να ελέγξει αυτές τις δυνάμεις. Οι νέοι άνθρωποι χρειάζεται να αναπτύξουν ένα ευρύ πεδίο επικοινωνίας και άλλων κοινωνικών δεξιοτήτων, που θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν αυτό το περιβάλλον. Επιπλέον, το σχολείο και η ευρύτερη κοινωνία χρειάζεται να εμπλακούν σε σοβαρές προσπάθειες πρόληψης, που μπορούν να αλλάξουν αυτές τις αρνητικές δομικές δυνάμεις.
- Τέταρτον, η παραδοσιακή εκπαίδευση είναι μια «ανίσχυρη δύναμη», που απευθύνεται συνήθως σε «σύνολα» σε αντίθεση με τις ισχυρές δυνάμεις, νόμιμες και παράνομες, επίσημες και ανεπίσημες –που δουλεύουν για την προώθηση της χρήσης αλκοόλ και άλλων ναρκωτικών σε μεμονωμένα άτομα, που ξέρουν καλά την ψυχολογία τους.

4.3 Στοιχεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αρωγοί της πρόληψης.

Πιστεύουμε ότι κεντρικός ρόλος της παιδείας είναι να δίνει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να είναι *αυτόνομοι*. Υποστηρίζουμε ότι το να είσαι μορφωμένος σημαίνει ουσιαστικά, να είσαι ελεύθερος, να ελέγχεις τη ζωή σου, να μπορείς να σκέπτεσαι ορθολογιστικά και λογικά και να παίρνεις αποφάσεις χωρίς καταναγκασμό και φόβο. Η παιδεία δεν αφορά μόνο στην ελευθερία του ατόμου. Αναπόφευκτα έχει κοινωνικό σκοπό και αντίκτυπο. Δεν μπορεί το άτομο να' ναι αυτόνομο «εν κενώ». Τα δικαιώματα και οι ελευθερίες του εξαρτώνται από τον τρόπο που συμπεριφέρονται οι γύρω του και από αυτά που του επιτρέπουν οι κοινωνικές δομές μέσα στις οποίες ζει. Προετοιμασία για αυτονομία σημαίνει διαμόρφωση μιας κοινωνίας στην οποία οι άνθρωποι μπορούν να είναι ελεύθεροι, ενώ εξασφαλίζεται ότι η ελευθερία ενός ατόμου ή μιας ομάδας δεν επιτρέπεται να είναι σε βάρος άλλων ατόμων ή ομάδων.

Η συναισθηματική κατάσταση του μαθητή θα επηρεάσει τον τρόπο που μαθαίνει τα πάντα, όχι μόνο στο γνωστικό τομέα και στον τομέα της συμπεριφοράς αλλά και στον τομέα των συναισθημάτων. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να κατανοούν τη συναισθηματική κατάσταση του μαθητή, γιατί είναι μια ισχυρότατη δύναμη που

εμποδίζει ή διευκολύνει τη μάθηση. Τα συναισθήματα που νιώθουμε, για τον εαυτό μας είναι ισχυρότατα και ποικίλες έρευνες δείχνουν πόσο στενή είναι η σχέση μεταξύ αυτοεκτίμησης και μάθησης.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να κάνουν κάτι παραπάνω από το να λάβουν απλώς υπόψη τους τα προηγούμενα συναισθήματα του μαθητή. Πρέπει να τους απασχολήσουν και τα συναισθήματα που δημιουργεί η ίδια η διαδικασία της μάθησης. Η διαδικασία της μάθησης αναπόφευκτα επηρεάζει την αυτοεκτίμηση, είτε θετικά είτε αρνητικά. Μολονότι οι μαθητές φτάνουν στο σχολείο με μια ήδη διαμορφωμένη από τις προηγούμενες εμπειρίες τους αντίληψη για τον εαυτό τους, οι εκπαιδευτικοί με τους οποίους έρχονται σε επαφή θα παίξουν ζωτικό ρόλο, συνεχίζοντας να διαμορφώνουν την εικόνα που έχουν οι μαθητές για τον εαυτό τους. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εξασφαλίζουν ότι οι μαθητές τους αισθάνονται σεβαστοί και αρεστοί και ότι έχουν κάποιες επιτυχίες. Τα απορρέοντα υψηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης, μπορούν να «ανοσιοποιηθούν» εν μέρει τους μαθητές από μελλοντικές απειλές εναντίον του αυτοσεβασμού τους. Δυστυχώς, μερικοί μαθητές βρίσκουν ότι η εμπειρία της μάθησης υπονομεύει αντί να οικοδομεί την αυτοεκτίμησή τους («η προσωπική κρίση της αξίας ενός ατόμου, η οποία εκφράζεται με τις στάσεις που αναπτύσσει απέναντι στον εαυτό του»).

Η αυτοεκτίμηση του ατόμου δεν προέρχεται αποκλειστικά από την προσωπική του εμπειρία, αλλά και από τις κρίσεις και τις στάσεις των άλλων απέναντί του. Η εκτίμηση του εαυτού του δεν ταυτίζεται πάντα με την πραγματική αξία του υποκειμένου.

Η θετική εκτίμηση του εαυτού επιβεβαιώνεται ικανοποιείται με την επιδοκιμασία των άλλων και ματαιώνεται με την αποδοκιμασία τους ή κατ' άλλους ψυχολόγους ένα μεγάλο μέρος της συμπεριφοράς μας κατευθύνεται από την ανάγκη του υποκειμένου να δημιουργήσει και να διατηρήσει μια σταθερή γνωστική άποψη για την αξία του εαυτού του (θεωρία της αυτοσυνέπειας).

Όποια θεωρία και αν επιλέξουμε για την αυτοεκτίμηση είναι κατά τη γνώμη μας σημαντικό «εργαλείο» για την δουλειά του εκπαιδευτικού και για τη συγκρότηση μιας υγιούς, ρεαλιστικής, συνεκτικής και συνεπούς προσωπικότητας. Έχει διαπιστωθεί πως άτομα με θετική αυτοεκτίμηση αναπτύσσουν καλές διαπροσωπικές σχέσεις και είναι πιθανόν ν' αναλάβουν ενεργό ρόλο στην κοινωνική ομάδα που ανήκουν. Είναι πιο ευτυχισμένα από εκείνα με φτωχή αυτοεκτίμηση και διαθέτουν ισχυρότερους μηχανισμούς να αντιμετωπίσουν ή να υπομείνουν τις περιβαλλοντικές αγχώδεις κατάστασεις και μπορούν να τις ξεπεράσουν ευκολότερα. Είναι πιο αισιόδοξα και υποκρίπτον δυσκολότερα στις πιέσεις για συμμόρφωση. Έχει εξακριβωθεί από πολλές έρευνες πως η αντιμετώπιση των μαθητών σχετίζεται με την σχολική πρόοδο. Ορισμένοι ισχυρίζονται πως ο συναισθηματικός στόχος, ουσιαδώς μέρος του οποίου είναι η αυτοεκτίμηση, είναι πιο σημαντικός για την αγωγή από το γνωστικό, αφού ο δεύτερος πραγματοποιείται ευκολότερα, όταν επιτευχθεί ο πρώτος. Είναι αλήθεια πως ο ενοϊκός συναισθηματικός κόσμος του παιδιού πετυχαίνει την ψυχολογική εγρήγορση, η οποία κινητοποιεί το μαθητή να καταβάλλει μεγαλύτερη προσπάθεια με συνέπεια την πρόοδο και τη βελτίωση.

Είναι ανάγκη, λοιπόν, ο δάσκαλος να ευαισθητοποιηθεί απέναντι στο ρόλο που διαδραματίζει η αυτοεκτίμηση και το συναίσθημα όχι μόνο στη ζωή του παιδιού γενικά, αλλά και ειδικότερα στη σχολική του επιτυχία.

Το συναίσθημα δεν είναι κάτι που πρέπει απλώς να λαμβάνεται υπόψη ως παράγοντας, γιατί εμποδίζει ή διευκολύνει τη μάθηση γνώσεων και συμπεριφοράς. Πολλοί εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι σωστά ασχολούνται με την καλλιέργεια της συναισθηματικής ανάπτυξης των μαθητών τους, όπως και με την ανάπτυξη δεξιοτήτων του νου και της συμπεριφοράς. Μπορεί κάποιος να ενθαρρύνει τους ανθρώπους να έρθουν σε επαφή με τα συναισθήματα τους, να μπορούν να τα εντοπίσουν, να τα αναγνωρίσουν και να ακούσουν αυτά που τους λένε. Οι δεξιότητες των σχέσεων είναι ίσως οι πιο σημαντικές για να μπορέσουν οι άνθρωποι να ζήσουν μια ενδιαφέρουσα και ικανοποιητική ζωή. Αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο του «κρυφού προγράμματος» (αυτό που υποδηλώνει έμμεσα το ήθος του σχολείου) οποιοδήποτε εκπαιδευτικού ιδρύματος και πρέπει να συμπεριλαμβάνονται μέσα στο σχολικό χώρο και να διδάσκονται ως μέρος του αναλυτικού προγράμματος. Οι εκπαιδευτικοί ωφελούνται προσωπικά και επαγγελματικά, αν αναπτύξουν και οι ίδιοι αυτού του είδους τις δεξιότητες των σχέσεων.

Η σχέση μεταξύ διδάσκοντος και διδασκομένου είναι ο ουσιαστικός παράγοντας, που καθορίζει την ποιότητα της μάθησης. Οι καλές σχέσεις βασίζονται στο σεβασμό, στην ενσυναίσθηση και στην ειλικρίνεια, που δημιουργούν μια ατμόσφαιρα αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η οποία διευκολύνει ιδιαίτερα τη μάθηση. Αναπτύσσοντας τις δεξιότητες σχέσεων, οι μαθητές πιθανότατα μαθαίνουν ακολουθώντας το παράδειγμα εκείνων που σέβονται και θαυμάζουν. Οι δίδασκοντες πρέπει να προσπαθούν να εξασφαλίσουν το ότι οι μαθητές τους θέλουν να ταυτιστούν μαζί τους και ότι η συμπεριφορά τους και οι στάσεις τους παρέχουν θετικά μοντέλα ρόλων.

Εκτός από τους γονείς που είναι οι «σπουδαίοι άλλοι» για τη ζωή του παιδιού, ο δάσκαλος είναι ο δεύτερος «σπουδαίος άλλος» στη ζωή του, γιατί επηρεάζει βαθιά και πολύμορφα τη συμπεριφορά του. Η αξιολόγηση της απόδοσης του παιδιού, που είναι μια καινούρια δραστική πληροφόρηση ως προς την αξία του, χαράζει βαθιά το συναισθηματικό του κόσμο και την ιδέα που έχει για τον εαυτό του.

Το Σχολείο, ως «Προαγωγός της Υγείας», βασίζεται σ' ένα κοινωνικό πρότυπο υγείας. Δίνει έμφαση σ' ολόκληρη την οργάνωση του σχολείου, ενώ συγχρόνως στοχεύει στο άτομο. Το πρότυπο αυτό σχολείο έχει ως επίκεντρο το νέο άνθρωπο, ο οποίος αντιμετωπίζεται ως μια συνολική οντότητα, προσωπικότητα, μέσα σ' ένα δυναμικό περιβάλλον. Μια τέτοια προσέγγιση δημιουργεί ένα ιδιαίτερο κοινωνικό πλαίσιο, που επηρεάζει τις απόψεις, αντιλήψεις και τις πράξεις όλων όσων ζουν, εργάζονται παίζουν και μαθαίνουν σ' ένα τέτοιο σχολείο. Αυτό οδηγεί στη δημιουργία θετικού κλίματος, που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται οι σχέσεις, με τον οποίο λαμβάνονται οι αποφάσεις από τους νέους καθώς και τις αξίες και συμπεριφορές που αναπτύσσονται μεταξύ συνομηλίκων και μαθητών-δασκάλων.

Η πυραμίδα του σχολείου προαγωγής της υγείας περιλαμβάνει τα δύο «προγράμματα» που χαρακτηρίζουν το κάθε σχολείο.

Το «κρυφό» και το «φανερό». Το σχολείο που προάγει την υγεία διακρίνεται για την ομαλή σχέση, την αλληλοτροφοδότηση και την αλληλεπίδραση του «κρυφού» και του «φανερού» προγράμματος.

Το «φανερό» πρόγραμμα στηρίζεται στο «κρυφό». Το τελευταίο είναι αυτό που τελικά βάζει στη σφραγίδα της «προαγωγής της υγείας» στο σχολείο.

«Φανερό» είναι το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου, το σχολικό ωράριο, η διδασκόμενη ύλη, οι αργίες και οι γιορτές. Το «φανερό» πρόγραμμα χαρακτηρίζεται συνήθως από το συγκεντρωτισμό του, τον ανελαστικό, αυταρχικό και συντηρητικό χαρακτήρα του, την αποστασιοποίησή του από το σύγχρονο άνθρωπο και τις κοινωνικές ανάγκες. Η οργάνωση του σχολείου, η τυποποίηση της λειτουργίας του, η σταθερότητα του «πακέτου» των γνώσεων, που διδάσκονται σε μια εποχή συνεχούς αλλαγής, κάνει το σχολείο και το «φανερό» πρόγραμμα αναχρονιστικό και αναποτελεσματικό στις σύγχρονες ανάγκες.

Το «κρυφό»⁵¹ πρόγραμμα είναι αυτό που σιωπηρά μεσολαβεί και εκσυγχρονίζει τη μονολιθικότητα του «φανερού!» Ό,τι επιβάλλεται από το «φανερό» πρόγραμμα, υλοποιείται ουσιαστικά από το «κρυφό» ή παραπρόγραμμα.

Οι αρχές στις οποίες στηρίζεται το «κρυφό» πρόγραμμα χαρακτηρίζουν το κάθε σχολείο χωριστά. Το επίσημο αυστηρό σχολικό ωράριο από γραφειοκρατικό γίνεται ανθρώπινο, όταν το κρυφό πρόγραμμα λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες, αλλά και τους στόχους των εργαζομένων. Η υποχρεωτική και ενιαία διδασκόμενη ύλη εκσυγχρονίζεται, με έννοιες και μεθόδους διδασκαλίας που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτικός, όταν υποστηρίζει τη σημασία του «κρυφού» προγράμματος και εξειδικεύεται με την εξατομικευμένη διδασκαλία.

Το διάλειμμα από χρόνος ανταγωνισμού, απομόνωσης ή βίας⁵² γίνεται περίοδος επικοινωνίας υποστήριξης, δημιουργίας και εκτόνωσης. Η ποικιλία των μαθημάτων, η προσαρμογή τους στις ειδικές ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού και η βαθμολογία γίνονται μέσο για την ανάδειξη των ιδιαίτερων ικανοτήτων και την ενίσχυση των δεξιοτήτων του κάθε μαθητή, αξιοποιώντας τις ιδιαιτερότητες και δημιουργώντας γερές βάσεις για αυτοεκτίμηση και κοινωνική συμμετοχή. Οι επιλογές για την αξιοποίηση σχολικών γιορτών και εκδρομών γίνονται τα κυρίως μέσα κοινωνικοποίησης, εμπέδωσης αξιών του «κρυφού» προγράμματος.

Το σχολείο, που προάγει την υγεία, αναγνωρίζει την αλληλεπίδραση του κρυφού με το φανερό σχολικό πρόγραμμα και πιστεύει στη διαμόρφωση του ανθρώπινου χαρακτήρα μέσα από μια σφαιρική μετάδοση θεωρητικών γνώσεων και πρακτικών εφαρμογών. Η προαγωγή της υγείας, σωματικής και ψυχικής, προωθείται από κάθε μάθημα με γνώσεις ειδικές και μεθόδους εκπαιδευτικές.

Το κάθε μάθημα έχει τη δική του ιδιαίτερη αξία, ενώ παράλληλα αποτελεί συνέχεια και συνεργάζεται με όλα τα άλλα μαθήματα. Η κάθε σχολική χρονιά είναι επέκταση των προηγούμενων και η βάση για τις επόμενες. Είναι επίσης σεβαστό το

⁵¹ Η Διακήρυξη της Χαλκιδικής. Πρώτο Διεθνές συνέδριο Ε.Δ.Ι.Σ.Π.Υ. «Το Σχολείο Προαγωγής της Υγείας» 1-5 Μαΐου 1997. Μετάφραση Σώκου Κατερίνα.

⁵² Φακιολάς Ν., Αρμενάκης Α.: «Επιθετικότητα και παραβατικότητα εφήβων μαθητών». Στις φραστικές συγκρούσεις τα «πρωτεύα» ανήκουν στους μαθητές ημερησίων Λυκείων, αλλά σε συγκρούσεις βίαιες εμπλέκονται συχνότερα οι μαθητές νυχτερινών Λυκείων Αθήνα 1995.

γεγονός ότι οι μαθητές είναι πρόεκταση του κοινωνικού περιβάλλοντος από όπου έρχονται και μέρος αυτού στο οποίο βρίσκονται και ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν τις προσωπικές τους αξίες, οι οποίες επηρεάζουν τη στάση και συμπεριφορά τους τη διδασκαλία και επικοινωνία.

4.4 Εκπαιδευτικός «εμψυχωτής».

Πρέπει ο εκπαιδευτικός να εκπαιδευτεί κατάλληλα, ώστε να λειτουργήσει διαφορετικά στην τάξη. Για παράδειγμα είναι θέμα εκπαίδευσης και καινούριου τρόπου στάσης μέσα στην τάξη, όταν ο εκπαιδευτικός μάθει να σκέφτεται θετικά για κάθε παιδί, να ζητά το καλύτερο από το κάθε παιδί, να το βοηθά να συνειδητοποιήσει τα προτερήματά του. Η ατμόσφαιρα στην τάξη, όση πίεση και αν υπάρχει λόγω του μόχθου της μάθησης, ουσιαστικά πρέπει να διαπνέεται από συναίσθημα αγάπης, φροντίδας και υποστήριξης. Πρέπει να βοηθηθούν οι μαθητές ν' αναλάβουν ευθύνες και να συμβάλλουν στην επίτευξη στόχων. Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί και επιτρέπει να εκφράζονται ελεύθερα και ανοικτά τα συναισθήματα των παιδιών, πάντα όμως λαμβάνοντας υπ' όψιν και τους άλλους.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διδάχονται, ώστε να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη ενός δικτύου αλληλοϋποστήριξης μεταξύ των μαθητών, τη διάθεση να βοηθούν τους άλλους στις δυσκολίες και να απευθύνονται σε άλλους συμμαθητές για βοήθεια.

Να αναγνωρίζουν τα λάθη τους, να μη φοβούνται να ζητήσουν συγγνώμη, είναι μερικά απλά παραδείγματα, που διευκολύνουν τη διδασκαλία και ταυτόχρονα λειτουργούν θετικά για την αυτοεκτίμηση του μαθητή, για την θετική προσωπική του στάση μέσα στην τάξη, για την κοινωνικοποίησή του.

Για να συμβούν όμως τα παραπάνω απαιτείται αλλαγή στάσης από τον εκπαιδευτικό, γεγονός που προϋποθέτει οργανωμένη από το κράτος παιδαγωγική ενημέρωση και προετοιμασία.

Το κύριο μέλημα του καθηγητή θα είναι να καταστήσει σαφείς τους τρόπους επίλυσης προβλημάτων, βοηθώντας ταυτόχρονα τους μαθητές να ανακαλύψουν άλλες καταστάσεις, μέσα και έξω από το σχολείο, στις οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν οι σχολικές γνώσεις.

Οι μαθητές χρειάζονται ποικιλία από εμπειρίες, τις οποίες αποκτούν μέσα από τα μαθήματα. Για να μπορούσαν όμως, τα μαθήματα να συμβάλλουν πιο αποτελεσματικά στην ευρύτερη ανάπτυξη των μαθητών, πολλοί καθηγητές διαφορετικών ειδικοτήτων θα πρέπει να σπάσουν την απομόνωση μέσα στην οποία συνήθως εργάζονται και να στοχεύσουν στην προσωπική καλλιέργεια και των μαθητών τους.

Οι στόχοι της εκπαίδευσης για την προσωπική ανάπτυξη του ατόμου είναι:

1. Η αποσαφήνιση και η ανάπτυξη των ατομικών αξιών.
2. Η ενίσχυση δεξιοτήτων αναγκαίων για την επιτυχία (αποτελεσματικοί τρόποι μελέτης, προγραμματισμός χρόνου κ.λπ.).
3. Η ανάπτυξη της πεποίθησης στην αναγκαιότητα εσωτερικού ελέγχου και στη δυνατότητα άσκησης και δοκιμών.
4. Η ενίσχυση δεξιοτήτων αναγκαίων για την κοινωνική επάρκεια.
5. Η ανάπτυξη δεξιοτήτων στη λήψη αποφάσεων

Χρειάζεται λοιπόν η σχολική κοινότητα προσεκτική προετοιμασία, καλό χειρισμό της τάξης και ξεκάθαρη παρουσίαση στόχων.

Αν δεν έχει ο εκπαιδευτικός σφαιρική εικόνα του αναλυτικού προγράμματος και του ρόλου που εκείνος διαδραματίζει, δεν μπορεί να προσφέρει στους μαθητές συναισθημα ενότητα και συνοχής.

Η αλλαγή στάσης του εκπαιδευτικού, επομένως, θα διευκόλυne τη δημιουργία «αντισωμάτων» στους μαθητές και όχι μόνο κατά των τοξικών ουσιών. Η δημιουργία στόχων και οραμάτων, απαιτεί διαφοροποίηση καθημερινών πρακτικών του σχολείου και γι' αυτό το λόγο χρειάζεται μια εμπνευσμένη εσωτερική μεταρρύθμιση. Τότε τα προγράμματα πρόληψης-ευαισθητοποίησης θα λειτουργούσαν οργανωμένα από τον κατάλληλο φορέα επιτυχώς και όχι αποσπασματικά, σε εθελοντική βάση, όπως σήμερα.

Στη συνέχεια παραθέτουμε έναν πίνακα με τις βασικές διαφορές διδασκαλίας παραδοσιακού τρόπου και ομαδικής εργασίας ή ενεργητικής μάθησης.

Στην κατάρτιση των ερωτηματολογίου χρησιμοποιήσαμε στοιχεία που απορρέουν από τη συγκεκριμένη διδακτική στάση του εκπαιδευτικού, διότι ανάλογα με τις απαιτήσεις διευκολύνεται ή εμποδίζεται η εφαρμογή πρόληψης.

4.5 Σύγκριση παραδοσιακών τρόπων διδασκαλίας και ομαδικής εργασίας

**ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

<i>Παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας μαθημάτων</i>	<i>Μάθηση προσωπικών και διαπροσωπικών δεξιοτήτων σε μικρές ομάδες στην τάξη</i>
Μεγαλύτερη έμφαση στην παρουσίαση πληροφοριών παρά στη βιωματική εμπειρία των καταστάσεων	Έμφαση στη βιωματική εμπειρία και στη μάθηση από την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των μελών (μαθητών) της ομάδας
<i>Συχνά παθητική μάθηση</i>	<i>Ενεργητική μάθηση</i>
Οι πληροφορίες που μεταδίδονται βασίζονται κυρίως στις εμπειρίες άλλων.	Το επίκεντρο είναι οι ιδέες και οι εμπειρίες των μελών (μαθητών) της ομάδας. Ο δάσκαλος βοηθάει στη δόμηση της μάθησης των μαθητών.
<i>Έμφαση γνώση, απρόσωπη</i>	<i>Συνεργατικότητα</i>
Η έμφαση δίνεται στο μάθημα ή στο θέμα που συζητείται.	Το αντικείμενο είναι οι μαθητές – μαθαίνουν για τους εαυτούς τους και τους άλλους μέσα σε διαφορετικές καταστάσεις.
<i>Γνωσιοκεντρισμός</i>	<i>Διεπιστημονικότητα</i>
Η επιτυχία συχνά κρίνεται από την ικανότητα του μαθητή να αναπαράγει τις πληροφορίες που έχουν παρουσιαστεί από τον δάσκαλο ή έχουν συλλεγεί από βιβλία.	Οι μαθητές ενθαρρύνονται να βιώνουν την επιτυχία μέσα από την αυτογνωσία, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της εμπιστοσύνης στον εαυτό τους, και την πιο αποτελεσματική απόδοση σε διάφορους τομείς της ζωής. Σύνδεση σχολείου-κοινωνίας.
Ο δάσκαλος είναι ο «ειδικός» – η μάθηση ξεκινάει από αυτόν. Οι δάσκαλοι διδάσκουν – οι μαθητές διδάσκονται.	Το κάθε άτομο είναι μοναδικό και σαν τέτοιο έχει κάτι να προσφέρει στον άλλο. Ο κάθε άνθρωπος, συμπεριλαμβανομένου και του δασκάλου, έχει κάτι να διδάξει και κάτι να μάθει.
<i>Δασκαλοκεντρικότητα στη διδασκαλία</i>	<i>Αλληλοσεβασμός, αλληλεπίδραση</i>
Η «ειδικότητα» του δασκάλου πάνω σ' ένα μάθημα βασίζεται στις πανεπιστημιακές του γνώσεις.	Χρησιμοποιείται όλη η προσωπικότητα του δασκάλου, οι απόψεις του, δεξιότητες, αξίες, αδυναμίες κλπ. για να παρουσιαστεί σαν μέλος της ομάδας.
<i>Αυθεντία δασκάλου</i>	<i>Δημοκρατικότητα δασκάλου</i>

Ο στόχος των ερωτήσεων είναι ο έλεγχος της κατανόησης των μαθητών για το μάθημα.	Ο στόχος των ερωτήσεων είναι να βοηθήσει τους μαθητές να καταλάβουν τους εαυτούς τους και τους άλλους καλύτερα.
<i>Εξεταστικοκεντρικό σύστημα</i>	<i>Μαθητοκεντρισμός</i>
Η αξιολόγηση γίνεται μόνο από το δάσκαλο. Η έμφαση στην αξιολόγηση δίνεται στην ακρίβεια των πληροφοριών.	Η αξιολόγηση γίνεται από πολλές πηγές. Η έμφαση επικεντρώνεται στην ποικιλία των αντιδράσεων των άλλων.
Ο δάσκαλος αποφασίζει για το περιεχόμενο και τις μεθόδους μάθησης.	Ο δάσκαλος προσπαθεί να κάνει ένα συμβόλαιο με τους μαθητές για το τι θα διδαχτεί και με ποιους τρόπους. Συμφωνούνται και θεμελιώνονται κανόνες σύμφωνα με τους οποίους θα λειτουργήσουν οι ομάδες.
Η εμπιστευτικότητα αυτών που λέγονται στην τάξη δε θεωρείται σημαντική.	Η εμπιστευτικότητα αυτών που λέγονται στην τάξη πρέπει να τηρείται από δάσκαλο και μαθητές.
Μικρή, ίσως, σχέση ανάμεσα σ' αυτά που διδάσκονται ή μαθαίνονται με ολόκληρο το σχολείο και το πανεπιστήμιο.	Σημαντικές, ίσως, επιπτώσεις των γνώσεων και των τρόπων που μαθαίνονται για το υπόλοιπο σύστημα.
Μικρή ανάγκη για πληροφόρηση των γονέων και του υπόλοιπου προσωπικού.	Είναι σημαντικό οι γονείς και το υπόλοιπο προσωπικό να ενημερώνεται για το σχεδιασμό του προγράμματος.

Στη νέα τάξη, ανθρώπινες ανάγκες όπως το κατόρθωμα, ο έλεγχος, το ανήκειν, η δύναμη, το να παίρνεις βοήθεια, το να κατανοείς τι συμβαίνει, συναντώνται σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι στην παραδοσιακή τάξη.

4.6 Παράγοντες βλαπτικοί για τον έφηβο.

Ανακεφαλαιώνοντας σημειώνουμε τους σημαντικότερους παράγοντες που βλάπτουν τα παιδιά και προς τους οποίους πρέπει οι εκπαιδευτικοί να ευαισθητοποιηθούν και να ενημερωθούν, ώστε να είναι κινητοποιημένοι καθημερινά απέναντι στο πρόβλημα της χρήσης τοξικών ουσιών από τους μαθητές τους.

1. **Έλλειψη συνέπειας και διφορούμενα πρότυπα:** μπορούν να προκαλέσουν σημαντική αγωνία στο παιδί, που οφείλεται κατά ένα μέρος στη σύγχυση και κατά άλλο στην εντύπωση ότι «πάντα κάνει λάθος». Όπου υπάρχει συνεχής ανειλικρίνεια, οι μακροχρόνιες συνέπειες για το παιδί, είναι η μειωμένη ικανότητα να ανταπεξέρχεται στην πραγματικότητα της ζωής και η κάποια σύγχυση ανάμεσα στο

πραγματικό και το φανταστικό. Είναι αναγκαίο, οι ενήλικες στη ζωή ενός παιδιού να συνεργάζονται, για να εξασφαλίζουν συνέπεια.

2. **Υπερβολική φροντίδα και υπερπροστασία:** ένα παιδί θα εξαρτάται όλο και περισσότερο από τους ενήλικες, θα φοβάται καινούριες καταστάσεις και εμπειρίες και θα είναι λιγότερο πρόθυμο να παίρνει πρωτοβουλίες. Αν τα παιδιά δεν έχουν ευκαιρίες να αναλαμβάνουν ευθύνες, θα είναι ανίκανα να κάνουν κάτι τέτοιο και ως ενήλικες, με αποτέλεσμα την αίσθηση κατωτερότητας και ανικανότητας.
3. **Τελειομανία:** το παιδί καταλήγει σχεδόν πάντα με μια αίσθηση αποτυχίας, ότι «θα μπορούσε να το κάνει καλύτερα». Αν υπόκειται σε διαρκή κριτική, θα αποτυγχάνει, και η αυτοεκτίμηση του, καθώς και οι σχέσεις του θα υποφέρουν.
4. **Υπερβολική επιείκεια:** όπως και με την υπερπροστασία, το παιδί θα εξαρτηθεί από τον ενήλικα, και θα είναι ανίκανο να τα βγάλει πέρα χωρίς άμεση ανταμοιβή.
5. **Απόρριψη από ενήλικες που κατέχουν σημαντικό ρόλο στη ζωή του παιδιού:** μπορεί να προκληθεί από συναισθηματική κακοποίηση, θάνατο, διαζύγιο, σοβαρή ασθένεια, παρατεταμένη απουσία γονέα, για οποιοδήποτε λόγο. Για τα περισσότερα παιδιά δεν υπάρχουν πια μέλη της ευρύτερης οικογένειας για να «απαμβλύνουν το χτύπημα».
6. **Καταστροφικές στάσεις και μορφές συμπεριφοράς από σημαντικούς ενήλικες:** τα παιδιά συχνά μιμούνται και αντιγράφουν τους γονείς τους, αφομοιώνοντας τις αξίες και τις πεποιθήσεις τους. Μερικές φορές αυτές κατευθύνονται εναντίον του ίδιου του ατόμου, άλλες φορές εναντίον άλλων ομάδων και ατόμων.
7. **Στρες στην οικογένεια:** ο όρος «στρες» περιλαμβάνει οτιδήποτε, από διάλυση του γάμου ή αρρώστια, μέχρι ανταγωνισμό ανάμεσα στα αδέρφια. Αν το στρες προκαλέσει κατάλυση της επικοινωνίας και το παιδί αισθάνεται παραμελημένο, τότε η αυτοεκτίμηση του μπορεί να πληγεί.
8. **Διαφορετικός από τους άλλους:** αυτό περιλαμβάνει φυλετική και πολιτιστική διαφορά, διαφορές στο χρώμα του δέρματος ή σε σωματικά χαρακτηριστικά, μορφές αναπηρίας, παχυσαρκία, διαφορές στο ύψος, ιδιομορφίες στη μύτη και τα αυτιά, κτλ. Όταν δεν υπάρχει κάποιος να αντιδράσει στην κακοποίηση που υφίστανται τα παιδιά αυτά, η αυτοεκτίμηση τους μπορεί να πληγεί και μπορούν να καταλήξουν με αίσθημα πικρίας και θυμού.
9. **Κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες:** η φτώχεια σε μια οικονομικά ανθηρή χώρα, η έλλειψη προορισμών σε μια κοινωνία, όπου μόνο το χρήμα σημαίνει επιτυχία, η πλήξη των παιδιών, όταν δεν τους προσφέρονται δραστηριότητες απαλλαγμένες από κινδύνους, συμβάλλουν σε μια φτωχή αυτοεκτίμηση του ατόμου. Είναι δύσκολο για παιδιά που μεγαλώνουν σ' ένα περιβάλλον διαρκούς στέρησης, να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους.

Κλείνουμε το πρώτο μέρος της εργασίας με μια σκέψη του Μ. Κοντουρά.⁵³

«Δάσκαλε! Εκείνο που θα ήθελα από σένα είναι η Επανάσταση! Η ψυχική σου ανησυχία, η άρνησή σου, το γκρέμισμα...»

Τίναζε από πάνω σου τον παλιό άνθρωπο...»

⁵³ Κοντουράς Μ.: «Κλείστε τα σχολεία» εκδ. «γνώση» Αθήνα 1985.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αφετηρία της έρευνας

Προβληματισμός-διατύπωση των βασικών σκέψεων.

Κύρια αφορμή για την παρούσα έρευνα υπήρξε η διαπίστωση ότι τα τελευταία χρόνια ο εκπαιδευτικός βρίσκεται σχεδόν καθημερινά αντιμέτωπος με το πρόβλημα της χρήσης τοξικών ουσιών, από μαθητές Γυμνασίων-Λυκείων.

Το γεγονός αυτό οφείλεται στην τραγική μείωση του Μ.Ο. ηλικίας έναρξης χρήσης τοξικών ουσιών όπως μας δείχνουν σχετικές έρευνες¹.

Μπροστά σ' αυτήν την κατάσταση, ο εκπαιδευτικός, θα ήταν δυνατόν, να είναι κατεξοχήν ο άνθρωπος που θα μπορούσε να επισημάνει το πρόβλημα σε πρώιμο στάδιο, να ενημερώσει και ενδεχομένως να λειτουργήσει ως φορέας πρόληψης, υπό την προϋπόθεση ότι θάχει τις κατάλληλες γνώσεις και θα ξέρει τις τεχνικές που απαιτούνται για την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την πρόληψη κατά της εξάρτησης από τοξικές ουσίες.

Η ανάληψη ευθύνης στον τομέα αυτό απαιτεί ιδιαίτερες γνώσεις και δεξιότητες. Στον ανενήμερωτο πολίτη επικρατεί η αντίληψη ότι αρκεί η απαγόρευση («τα ναρκωτικά σκοτώνουν») για να ενημερωθεί ο έφηβος. Ή ακόμη, ότι η καταστολή είναι η ενδεδειγμένη μέθοδος για τη μείωση του φαινομένου.

Η εμπειρία όμως των ασχολούμενων με το θέμα της «χρήσης» και της εξάρτησης, από τη δεκαετία του 1960, έχει επιτρέψει την εφαρμογή μεθόδων, με πολύ θετικά αποτελέσματα, που στοχεύουν στη δημιουργία «αντισωμάτων» στον έφηβο, τα οποία θα τον αποτρέψουν από τη «φυγή» που οδηγεί στη χρήση τοξικών ουσιών.

Οι μέθοδοι αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων επικοινωνίας, στη δημιουργία ειλικρινών διαπροσωπικών σχέσεων, στην απόκτηση στόχων και οραμάτων, στην ανάπτυξη της αυτενέργειας, στην καταπολέμηση της παθητικότητας, στην ανάπτυξη της συλλογικότητας. Δηλαδή στη διαμόρφωση συγκροτημένης, θετικής, υπεύθυνης προσωπικότητας του εφήβου.

¹ Στοιχεία από μελέτη της καθηγήτριας Εγκληματολογίας Καλλιόπης Σπινέλλη. Κατά 100% αυξήθηκαν την τελευταία δεκαετία (1987-1997) οι θάνατοι νέων παιδιών κάτω των 17 ετών. «Ελευθεροτυπία» 3.2.2000

Ο εκπαιδευτικός είναι ίσως ο άνθρωπος που επειδή βρίσκεται σε συνεχή επαφή με τον έφηβο, θα μπορούσε, πιστεύουμε, να λειτουργήσει ευεργετικά προς δύο κατευθύνσεις.

1^ο Να αναπληρώσει ορισμένες από τις λειτουργίες που παλιά επιτελούσαν η διευρυμένη και σε σχέση ουσιαστικής επικοινωνίας, οικογένεια, η γειτονιά και άλλες κοινωνικές λειτουργίες (εκκλησία, σύλλογοι κ.λ.π.), που αν δεν έχουν εξαφανιστεί, έχουν δραστικά μειωθεί στις μέρες μας. Ειδικότερα ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να επωμιστεί την ευθύνη, ώστε να βοηθήσει τον έφηβο να δημιουργήσει οράματα, να αποκτήσει ουσιαστικές σχέσεις, να κατανοήσει τη σημασία της ενεργητικής συμμετοχής και όχι της παθητικής απόρριψης και κυρίως να είναι ο άνθρωπος, ο οποίος θα κάνει τον έφηβο ν' αγαπήσει τη ζωή παρ' όλες τις αντιξοότητες της.

Να βοηθήσει ώστε η αποτυχία να γίνεται αποδεκτή, χωρίς να χάνει ο έφηβος την αυτοεκτίμησή του.

Να βοηθήσει να δημιουργηθούν βαθιές ανθρώπινες σχέσεις που θα εμποδίζουν την αρνητική επιρροή της ομάδας, η οποία συνήθως διέπεται από σχέσεις επιφανειακής επικοινωνίας. Αυτά βέβαια προϋποθέτουν ότι θα παρέχεται στον εκπαιδευτικό η δυνατότητα να μην περιορίζεται το λειτούργημά του, στην παροχή «στεγνών γνώσεων», με μοναδικό στόχο την εισαγωγή μαθητών στα ΑΕΙ.

2^ο Θα μπορούσε ο εκπαιδευτικός να λειτουργήσει ως φορέας ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης² και πρόληψης κατά της χρήσης.

Κατάλληλα εκπαιδευμένος, γνώστης της δυναμικής της ομάδας και βρισκόμενος σε συνεχή επαφή με το μαθητή θα μπορούσε να είναι ο άνθρωπος, ο οποίος έγκαιρα διακρίνει στην τάξη του τον έφηβο-χρήστη. Θα μπορούσε να εντοπίσει τα άτομα υψηλού κινδύνου για εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, ανιχνεύοντας στοιχεία όπως η έλλειψη στόχων, η παθητικότητα, η μοναχικότητα, η έλλειψη ορίων, ώστε να ζητήσει έγκαιρα βοήθεια από ειδικούς φορείς.

Ο χρόνος που συμβιώνουν οι δύο ομάδες, μαθητές-εκπαιδευτικοί, θα μπορούσε να δίνει τη δυνατότητα στον εμπυχωτή-εκπαιδευτικό να λειτουργήσει ως φορέας πρόληψης, ενδυναμώνοντας τους μαθητές και ενισχύοντας τη ψυχολογική τους κατάσταση έτσι ώστε να μην οδηγηθούν στην ανάγκη φυγής και να αντισταθούν στη χρήση τοξικών ουσιών.

Η προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου θα μπορούσε να περιγραφεί ως ένας τομέας εκπαίδευσης που ασχολείται με:

«... την αυτογνωσία του μαθητή, την ανάπτυξή του ως υπεύθυνου ατόμου και τη συμπεριφορά του στο κοινωνικό ή φυσικό του περιβάλλον».

Η δυσκολία είναι ότι η εκπαίδευση για την προσωπική ανάπτυξη του ατόμου μπορεί να ερμηνευθεί ως μια πλευρά της σχολικής ζωής που εμπειρεύεται παντού-βρίσκοντας έκφραση στα σχολικά μαθήματα - με στόχους και διεργασίες, που σπάνια

² Ενοούμε την πληροφόρηση εκείνη που αποσκοπεί στη βελτίωση του επιπέδου υγείας (σωματικής και ψυχικής) εμπλέκοντας τους φυσιολογικούς, ψυχικούς και κοινωνικούς παράγοντες και που σ' ένα δεύτερο επίπεδο αποτελεί μέρος μιας διαδικασίας κατά την οποία έννοιες, στάσεις, γνώσεις και αξίες διερευνούνται και τροποποιούνται υπό το φως περισσότερων πληροφοριών ως προς το πρόβλημα και τη στάση μας απέναντι σ' αυτό.

συζητούνται ανοιχτά ή οριοθετούνται με σαφείς τρόπους και που οι εκπαιδευτικοί, τουλάχιστον στην Ελλάδα, δε γνωρίζουν.

Η προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις επιτυχίες ή αποτυχίες που αντιμετωπίζουν τόσο στο σχολείο, όσο και στην ευρύτερη κοινότητα.

Είναι σχεδόν βέβαιο ότι το σχολείο επιδρά βαθειά πάνω στους μαθητές και όχι πάντα με θετικό ή εποικοδομητικό τρόπο.

Οι Rennie, Luzzet και Williams³ βλέπουν ότι η κοινωνική (και κατ' επέκταση προσωπική) ανάπτυξη των παιδιών γίνεται στο σχολείο με τον εξής τρόπο:

«Η δομή και η οργάνωση του σχολείου, ο ρόλος των εξετάσεων στο σχολείο, ο τρόπος που μιλάνε οι δάσκαλοι στα παιδιά, ο τρόπος που συμπεριφέρεται το ένα παιδί στο άλλο, ο τρόπος επιτήρησης, όλα αυτά δίνουν στα παιδιά κάποιο μήνυμα για το ποια είναι η θέση τους στο σχολείο και ποιες είναι οι αξίες του σχολείου».

Οι Hargreaves⁴ και Lacey έχουν δείξει σε διαφορετικές έρευνες πως το σχολείο με τις προσδοκίες, τους κανόνες συμπεριφοράς, την έκφραση των αποδεκτών αξιών και την αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητών και δασκάλων μπορεί να επιδράσει αισθητά στην εξέλιξη και αυτοαξιολόγηση των νέων ανθρώπων. Αυτό επιδεικνύει για μια ακόμη φορά το βάρος της ευθύνης που επωμίζονται τα σχολεία και τον προσδιορισμό τους για την ατομική και κοινωνική εξέλιξη των νέων. Θα ήταν άσκοπο να προσπαθήσει κάποιος να συζητήσει το θέμα αυτό ανεξάρτητα από το πλαίσιο του σχολικού «ήθους» -καθώς και αυτό της ευρύτερης κοινότητας, στην οποία ανήκει το σχολείο. Θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι το «κρυφό» πρόγραμμα (αυτό που υποδηλώνει έμμεσα το ήθος του σχολείου) επηρεάζει την προσωπική ανάπτυξη των νέων τόσο, όσο και το επίσημο οργανωμένο πρόγραμμα του σχολείου. Πολλοί μάλιστα θα υποστήριζαν ότι το «κρυφό» πρόγραμμα είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας στην προσωπική ανάπτυξη του ατόμου, γιατί προσφέρει τη βάση πάνω στην οποία βασίζονται οι στάσεις, οι αξίες, οι προσδοκίες και η συμπεριφορά των καθηγητών.

Η έρευνα του Rutter⁵ στο Λονδίνο επιβεβαίωσε την υπόθεση ότι ο τρόπος οργάνωσης των σχολείων και η ποιότητα της σχέσης ανάμεσα στους μαθητές και τους καθηγητές επηρεάζει σημαντικά το «ήθος» του σχολείου και το εσωτερικό σύστημα λειτουργίας. Κατ' επέκταση, αυτό επηρεάζει τον τρόπο που οι μαθητές αντιδρούν στο σχολείο και τις αξίες που αντιπροσωπεύει.

Δεδομένου ότι η Πανεπιστημιακή εκπαίδευση των καθηγητών υπολείπεται σε μαθήματα Παιδαγωγικών-Ψυχολογίας και δεν παρέχει τεχνογνωσία εμφύχωσης ομάδας, ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και πρόληψης κατά των τοξικών ουσιών, η έρευνα θέλει να επιβεβαιώσει ότι με τη σημερινή λειτουργία των σχολείων ο εκπαιδευτικός:

1. Είναι ελάχιστα ενημερωμένος σε θέματα χρήσης και εξάρτησης.

³ Health Education, 13-18 Project. A' Coordinator's Guide, Schools Council 1980.

⁴ Hargreaves D.H. «Social Relationships in a Secondary School» Routledge and Hegan Paul 1967.

⁵ Rutter M. «Fifteen Thousand Hours» Open Books Publicity Ltd., 1979.

2. Δε γνωρίζει τις τεχνικές που θα τον βοηθήσουν στην επισήμανση των χρηστών και των ατόμων «υψηλού κινδύνου», στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών και στη λειτουργία του ως φορέα πρόληψης.
3. Υποχρεώνεται να περιορίζεται στο επιβεβλημένο αναλυτικό πρόγραμμα που εντέλεται το Υπουργείο Παιδείας, το οποίο έχει ως μονοδιάστατο στόχο την απόκτηση γνώσεων.
4. Δε λειτουργεί μέσα στο κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο και δε διαθέτει τα εφόδια που θα του επέτρεπαν να αναπληρώσει κοινωνικές λειτουργίες, οι οποίες έχουν μειωθεί ή εξαφανισθεί, λόγω των αλλαγών που έχουν επέλθει στην κοινωνία μας.
5. Δεν είναι εφοδιασμένος με τις δεξιότητες εκείνες που θα μπορούσαν να τον καταστήσουν εμπνευστή-εκπαιδευτικό, ο οποίος θα προσανατολίσει τους μαθητές προς αξίες που λειτουργούν αποτρεπτικά ως προς την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών, π.χ. συλλογικότητα, ενεργητικότητα, θετική στάση ζωής, οράματα κ.α.

Πιστεύουμε ότι το σχολείο είναι χώρος στον οποίο πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα, όσον αφορά στο θέμα της πρόληψης κατά των τοξικών ουσιών, και ότι ο ενημερωμένος εκπαιδευτικός θα μπορούσε να βοηθήσει πολύ προς αυτήν την κατεύθυνση.

1.2 Διατύπωση υπόθεσης και δειγματοληψία

Η βασική υπόθεση που διατυπώθηκε από την αρχή ήταν ότι ο εκπαιδευτικός δε γνωρίζει τις τεχνικές που θα τον βοηθήσουν στην επισήμανση των χρηστών και των ατόμων «υψηλού» κινδύνου, στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των μαθητών και στη λειτουργία του ως φορέα πρόληψης.

Στόχος της έρευνας ήταν να μετρηθεί το επίπεδο γνώσης των εκπαιδευτικών σε σχέση με τις τοξικές ουσίες, και οι «στάσεις»⁶ των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές σε σχέση με τα θέματα χρήσης τοξικών ουσιών.

Τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί του Λεκανοπεδίου Αττικής της Β' θμιας εκπαίδευσης και οι εκπαιδευτικοί Ιδιωτικών σχολείων Λεκανοπεδίου Αττικής, οι οποίοι είχαν συμπληρώσει 2 χρόνια υπηρεσίας, ώστε να υπάρχει αντιστοιχία με τους εκπαιδευτικούς Δημοσίων Σχολείων, οι οποίοι μέχρι τη χρο-

⁶ Muchielli R.: «Le questionnaire dans l' enquête psychosociale», Paris, Librairies Techniques/Editions Sociales Francaise, 1968, ως στάση ορίζεται «ο μόνιμος τρόπος να ζει κάποιος την καθημερινή εμπειρία και να απαντά (ή να μη συναινεί) στις κοσμικές προκλήσεις».

Η στάση διαφοροποιείται από τη γνώμη επειδή είναι περισσότερα βαθιά, λιγότερο ορθολογική και παρουσιάζει διάρκεια συχνά πολύ μεγάλη.

Ο όρος «στάση» δηλώνει έναν αρκετά σταθερό τρόπο σκέψης ή συμπεριφοράς ενός ατόμου απέναντι σε κάποιο πρόβλημα ή συλλογικό θέμα. Με τη μέτρηση των στάσεων επιδιώκεται η αποκάλυψη στάσεων κατά βάθος «συντηρητικών» ή «προοδευτικών» για παράδειγμα.

Σκοπός μιας τέτοιας προσπάθειας είναι να τοποθετήσει κάποιος το σύνολο των ατόμων σε κλίμακα της οποίας ορισμένες ευδιάκριτες βαθμίδες θα αντιστοιχούσαν σε κάποιον τύπο στάσης αρκετά προσδιορισμένο.

Δεν αντιμετωπίζεται εδώ το γενικότερο πρόβλημα που αφορά στη διαμόρφωση των στάσεων των εκπαιδευτικών. Ως σημαντικοί παράγοντες στη διαδικασία αυτή θεωρούνται τόσο τα ατομικά χαρακτηριστικά, όσο και κυρίως η κοινωνικοποίηση των εκπαιδευτικών (προσχολική, σχολική και επαγγελματική), καθώς και οι πρώτες εμπειρίες των εκπαιδευτικών στην έναρξη της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

νολογία διεξαγωγής της έρευνας 1996-97 μονιμοποιούνταν τη δεύτερη χρονιά υπηρεσίας τους.

Ο στόχος της έρευνας προσδιόρισε και την επιλογή της μεθόδου: εφόσον πρόκειται για διερεύνηση στάσεων η πιο κατάλληλη μέθοδος ήταν το ερωτηματολόγιο.

1.3 Καθορισμός του δείγματος:

Το δείγμα για τη διεξαγωγή της έρευνας με ερωτηματολόγιο, επιδιώξαμε να εκπροσωπεί πιστά τον ερευνώμενο πληθυσμό (το σύνολο των μόνιμων εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Δημόσιας και Ιδιωτικής εκπαίδευσης στο λεκανοπέδιο της Αττικής), ως προς τη στάση και τη συμπεριφορά τους απέναντι στο θέμα της εξάρτησης από τοξικές ουσίες.

Ξεκινήσαμε με βάση την υπόθεση ότι η γνώση, η στάση και η συμπεριφορά αυτή διαμορφώνεται από δύο κατηγορίες επιρροών:

α. Το εργασιακό περιβάλλον (σύλλογος καθηγητών-μαθητές)

β. Το βαθμό πρόσληψης-αφομοίωσης των κοινωνικών ερεθισμάτων, ανάλογα με τις ατομικές ιδιαιτερότητες του κάθε διδάσκοντος.

Θεωρούμε ότι η πρώτη κατηγορία επιρροών είναι η καθοριστική για το ερευνώμενο θέμα.

Η δεύτερη, σε μεγάλο βαθμό, είναι κοινή, τουλάχιστον ως προς την εκπαίδευση του ερευνώμενου πληθυσμού, αλλά σε μεγάλο βαθμό και ως προς το κοινωνικό στρώμα προέλευσης.⁷

Δεχθήκαμε επομένως ότι για τον καθορισμό της αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος μας πρέπει να λάβουμε κυρίως υπόψη τους διάφορους «τόπους» εργασιακού περιβάλλοντος του απαντώντος στον προς διερεύνηση χώρο (λεκανοπέδιο Αττικής).

Επικουρικά, αξιοποιώντας το κεφάλαιο «ταυτότητα ερωτώμενου», λαμβάνοντας υπόψη τις καταγεγραμμένες «ατομικές ιδιαιτερότητες» του ερωτώμενου ως προς την ηλικία, φύλο, κλάδο ειδικότητας στην εκπαίδευση κ.λ.π., καταλήξαμε σ' ένα ευρέως σταθμισμένο δείγμα. Προς την κατεύθυνση αυτή του προσδιορισμού της αντιπροσωπευτικότητας του δείγματός μας, μας περιόρισε και το πρωτογενές υλικό ως προς τον ερευνώμενο πληθυσμό, στον οποίο ήταν δυνατό να έχουμε πρόσβαση. Πράγματι μέχρι τη στιγμή της διεξαγωγής της έρευνας δε φαίνεται να είναι προσπελάσιμος στους ερευνητές, ούτε ο πλήρης κατάλογος των διδασκόντων στην περιοχή έρευνας, με τα κοινωνιοδημογραφικά χαρακτηριστικά τους, ούτε ακόμη και ένας πλήρης κατάλογος των διδασκόντων ανά σχολείο κατά περιοχή και είδος σχολείου.

Αναλυτικότερα:

Στο Λεκανοπέδιο Αττικής εργάζονται 19.078 εκπαιδευτικοί σε Δημόσια σχολεία και 2.800 περίπου στα ιδιωτικά.

⁷ Δημητριάδου Κ.: «Με ποια κριτήρια επιλέγει ο Έλληνας εκπαιδευτικός το επάγγελμά του» εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1982.

Πανελλαδικά οι εκπαιδευτικοί του Δημοσίου είναι 58.404 και οι των Ιδιωτικών 7.305 κατά προσέγγιση, διότι για τα ιδιωτικά σχολεία τα στοιχεία τα έχουμε από το συνδικαλιστικό όργανο των ιδιωτικών εκπαιδευτικών, που σημαίνει ότι καταγεγραμμένοι είναι όσοι εκπαιδευτικοί είναι μέλη της ΟΙΕΛΕ. Το ίδιο συνέβη και με τους εκπαιδευτικούς του Δημοσίου, για τους οποίους το Υπουργείο δεν είχε συνολικό αριθμό όλων των τύπων των σχολείων και οι συνολικοί αριθμοί δόθηκαν από την ΟΛΜΕ (συνδικαλιστικό όργανο των εκπαιδευτικών του Δημοσίου).

Σε σχέση με τα ΤΕΛ (Τεχνικά Λύκεια) οι καταστάσεις του Υπουργείου Παιδείας είναι καταστάσεις διδακτικού προσωπικού και όχι σχολείων, γεγονός που σήμαινε ότι μόνο από τις καταστάσεις των κατά τύπων Δ/νσεων μπορούσαμε να βρούμε τον αριθμό των σχολείων. Πρέπει να προσθέσουμε ότι ειδικά τα σχολεία Τεχνολογικής εκπαίδευσης στην Αθήνα και Πειραιά ανήκουν σ' ανεξάρτητες διοικητικές μονάδες, γεγονός που δεν ισχύει για τις άλλες περιοχές, όπου τα ΤΕΛ ανήκουν στην εκπαιδευτική Δ/νση της περιοχής.

Ως προς το ύψος του δείγματός μας καταλήξαμε στην επιλογή ενός υψηλότερου αριθμού από ό,τι συνήθως απαιτείται, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, για έρευνες καταγραφής πληροφοριών με ερωτηματολόγια. Η απόφασή μας αυτή ήταν απόρροια αφενός του γεγονότος ότι τα ερωτηματολόγια στοχεύουν στη συλλογή, πέραν των πληροφοριών, σειρών ποιοτικών στοιχείων ως προς τη στάση των ερωτώμενων και την ανίχνευση δεξιοτήτων με έμμεσο τρόπο, αφετέρου της ανάγκης εκ των υστέρων σταθμίσεων που είναι δυνατόν να χρειαστούν, οι οποίες θα περιορίσουν αισθητά τον αριθμό των αρχικά συλλεγμένων ερωτηματολογίων.

Έτσι θεωρήσαμε αναγκαίο να ζητήσουμε τη συμπλήρωση 3000 ερωτηματολογίων, ώστε να καταλήξουμε σε ένα τελικό αριθμό 2000 σταθμισμένων, που αντιπροσωπεύει περίπου το 10% του συνολικού ερευνώμενου πληθυσμού.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για τη συγκρότηση του αντιπροσωπευτικού δείγματός μας ήταν η ακόλουθη:

1. Διαστρωμάτωση του συνόλου των διδασκόντων κατά γεωγραφική διασπορά⁸ και κατ' είδος⁹ σχολείου στο οποίο υπηρετούν.
2. Με βάση το μέσο αριθμό διδασκόντων ανά είδος σχολείου, επιλογή ενός **αριθμού** σχολείων, αναλογικού της διασποράς που περιγράφεται στον πίνακα 1 (σύνολο σχολείων και εκπαιδευτικών και ποσοστό καθηγητών ανά σχολείο) έτσι ώστε το σύνολο των διδασκόντων σ' αυτό να ικανοποιεί το ζητούμενο δείγμα των 3.000 διδασκόντων (βλ. πίνακες 2 και 2^Α αριθμός εκπαιδευτικών του δείγματος κατά Δ/νση και αριθμός σχολείων του δείγματος κατά Δ/νση).

⁸ Ως διδάσκοντες νοούνται οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί του Λεκανοπεδίου Αττικής και ως προς τον ιδιωτικό όσοι δουλεύουν μια Διετία.

⁹ Είδη σχολείων νοούμε: Γυμνάσια (Δημόσια/ Ιδιωτικά), (Ημερήσια-Εσπερινά), Λύκεια, (Δημόσια και Ιδιωτικά), (Ημερήσια-Εσπερινά), ΤΕΛ και Τεχνικές σχολές (Δημόσια-Ιδιωτικά), Ε.Π.Λ. (Ενιαία Πολυκλαδικά Λύκεια) και ομαδοποιούνται στα Διάφορα Γυμνάσια και Λύκεια (Πειραματικά, Μουσικά, Ειδικά, ΣΕΚ (Σχολικό Εργαστηριακό Κέντρο) και Εκκλήσιαστικά).

3. Τυχαία επιλογή των συγκεκριμένων σχολείων από τα επιμέρους Γραφεία κάθε Εκπαιδευτικής Δ/νσης. Με τη μέθοδο αυτή καταλήξαμε στον κατάλογο των σχολείων, στα οποία μοιράστηκαν τα ερωτηματολόγια

Οι ομαδοποιήσεις στο ερωτηματολόγιο ηλικιών, καθώς και ετών υπηρεσίας είναι αυτές που χρησιμοποιεί η ΟΛΜΕ (Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπ/σης)

Η προερευνητική δοκιμαστική έρευνα περιλάμβανε δύο φάσεις. Στην α' φάση (Ιούνιος του 1996) δόθηκαν ερωτηματολόγια σε 5 εκπαιδευτικούς Γενικού Λυκείου, στους οποίους έγιναν και συνεντεύξεις βάθους και στη β' φάση (Οκτώβριος 1996) δόθηκαν ερωτηματολόγια σε 50 εκπαιδευτικούς, οι οποίοι εργάζονταν σε Γυμνάσιο, σε Γενικό Λύκειο και σε Εσπερινό Λύκειο και τους οποίους η ερευνήτρια παρακάλεσε να σχολιάσουν και διορθώσουν πιθανές ελλείψεις, ασάφειες ή δυσνόητα σημεία. Επίσης υπήρχαν και ανοικτές ερωτήσεις, ώστε να προβλέψουμε το φάσμα των απαντήσεων.

Οι τροποποιήσεις που έγιναν μετά την προκαταρκτική μελέτη είχαν σχέση με ορισμούς, με την εύρεση τρόπου εξήγησης ορισμένων όρων, καθώς και με την παράλειψη ερωτήσεων οι οποίες θεωρήθηκαν ότι βάλλουν το απόρρητο. Για παράδειγμα «Σε ποιο σχολείο δουλεύετε;» ή «Αν συμπληρώνετε ωράριο σε άλλο σχολείο, ποιο είναι;».

Οι συνεντεύξεις βάθους, η αναλυτική μελέτη του πιλοτικού ερωτηματολογίου, η μελέτη βιβλιογραφίας σχετικής με αντίστοιχες έρευνες που έγιναν σ' άλλες χώρες, η μελέτη λειτουργιών του σχολείου «Προαγωγός της Υγείας» και η γνώση των βασικών αρχών πρόληψης διαμόρφωσαν το ερωτηματολόγιο στην τελική του μορφή και εξασφαλίζουν σε μεγάλο βαθμό την αξιοπιστία του.

Προσπαθήσαμε στην κατάρτιση του τελικού ερωτηματολογίου να λάβουμε υπόψη τις οδηγίες που απευθύνει ο Pol Debatty στο βιβλίο του «Η μέτρηση των στάσεων»¹⁰

¹⁰ Debatty, Pol., «La mesure des attitudes», Paris, P.U.F., coll. «SUP/Le Psychologue», No 25, 1967, 200 p.

Λεκανοπέδιο Αττικής

	Α' Δ/ση		Β' Δ/ση		Γ' Δ/ση + Δυσική Αττική		Δ' Δ/ση + Περιφέρειες		Δ' Δ/ση + Ανατ. Αττικής		Καθηγ. ανά σχολ. Καθηγ.	
	Σχ.	Καθηγ.	Σχ.	Καθηγ.	Σχολ.	Καθηγ.	Σχολ.	Καθηγ.	Σχολ.	Καθηγ.	Σχολ.	Καθηγ.
Γυμνάσια Δημόσι. (ημ.+εσπ.)	116	2564	61	1382	79	1533	111	2275	42	960	409	21,30
Ιδιωτικά (ημ.+εσπ.)	10	124	22	478	6	71	28	338	7	222	73	16,29
Λόγια Δημ. (ημ.+εσπ.)	94	1954	49	1103	46	855	73	1588	31	587	293	20,77
Ιδιωτικά (ημ.+εσπ.)	12	103	23	537	4	29	20	220	7	152	66	15,77
ΤΕΑ+ΤΕΕ Δημ. (ημ.+εσπ.)	33	547	15	232	20	347	33	666	10	145	111	17,45
Ιδιωτικά (ημ.+εσπ.)	41	469	1	13	3	40	5	64	-	-	49	11,95
Ε.Π.Λ.	3	310	1	Καμία οργανική θέση	2	134	1	67	-	-	7	73,00
Διάφορα Γυμν+Λυκ. (Ευδικά, Περιφερειακά, Εκκλησιαστικά, Μουσικά, Λυκ/κες Τάξεως, ΣΕΚ (Σχολικό εργαστηριακό Κέντρο).	10	409	11	329	10	840	12	927	4	77	47	54,93
	Δημ.	5784	Δημ.	3046	Δημ.	3709	Δημ.	5523	Δημ.	1769		
	Ιδιωτ.	696	Ιδιωτ.	1028	Ιδιωτ.	140	Ιδιωτ.	622	Ιδιωτ.	374		
		6480		4074		3849		6145		2143		
Σύνολο											1055	22691

Αριθμός Εκπαιδευτικών του δείγματος κατά Διευθύνση

	Α' Δ/νση	Β' Δ/νση	Γ' Δ/νση + Δυτ. Ατ.	Δ' Δ/νση+ Πειραιάς	Ανατ. Ατ.
Γυμνάσια Δημ.	339	183	202	301	127
" Ιδιωτ.	16	63	10	45	29
Λύκεια Δημ.	259	146	113	210	78
" Ιδιωτ.	14	71	4	29	20
ΤΕΛ+ΤΕΣ Δημ.	72	31	46	88	19
" Ιδιωτ.	62	2	5	8	-
Ε.Π.Λ.	41	-	18	9	-
Διάφορα	54	43	111	122	10
Σύνολο	857	539	509	812	283
Δημ.	765	Δ.403	Δ.490	Δ.730	Δ.234
Ιδιωτ.	92	Ιδ. 136	Ιδ.19	Ιδ. 82	Ιδ. 49

πιν. 2

Αριθμός Σχολείων του δείγματος κατά Διευθύνση

	Α' Δ/νση	Β' Δ/νση	Γ' Δ/νση + Δυτ. Ατ.	Δ' Δ/νση+ Πειραιάς	Ανατ. Ατ.
Γυμνάσια Δημ.	16	9	9	14	6
" Ιδιωτ.	1	4	1	2	2
Λύκεια Δημ.	12	7	5	10	4
" Ιδιωτ.	1	4	-	1	1
ΤΕΛ-ΤΕΣ Δημ.	4	2	3	5	1
" Ιδιωτ.	5	-	-	1	-
Ε.Π.Λ.	1	-	-	-	-
Διάφορα Δημ.	1	1	2	2	1
Σύνολο	41	27	20	35	15
Δημ.	34	19	19	31	12
Ιδιωτ.	7	8	1	4	3

πιν. 2Α

Το Ερωτηματολόγιο

Προτιμήθηκε τα ερωτηματολόγια να δίνονται στους εκπαιδευτικούς από την ερευνήτρια προσωπικά και να τους δίνεται ένα περιθώριο 3 ημερών, ώστε να συμπληρώνονται, και κατόπιν να συλλέγονται από την ίδια. Θεωρήθηκε η καλύτερη μέθοδος, διότι σε κάποιο βαθμό εξασφαλίστηκε η αυθόρμητη και ελεύθερη γνώμη των Υποκειμένων και παράλληλα η επαφή της ερευνήτριας με το σύλλογο διδασκόντων μείωσε σε κάποιο βαθμό τις απώλειες. Σε κάθε σχολείο η ερευνήτρια άφηνε χάρτινη κάλη, ώστε να εξασφαλίζεται απολύτως η ανωνυμία του εκπαιδευτικού.

Η επαφή με το σύλλογο γίνονται κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας, ενημέρωσης και άδειας του Δ/ντη για τη διεξαγωγή της έρευνας.

Πρέπει να αναφέρουμε ότι ενώ η έρευνα είχε εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και η έγκριση είχε αποσταλεί σ' όλα τα επιλεγμένα σχολεία υπήρξε άρνηση του Ιδιωτικού σχολείου «Φλώρα Διαμαντάκου» να επιτραπεί η διεξαγωγή έρευνας και το σχολείο αντικαταστάθηκε από άλλο αντίστοιχο της περιοχής. Στον κατάλογο σχολείων που παρατίθεται σημειώσαμε τα ιδιωτικά σχολεία, στα οποία οι εκπαιδευτικοί εργάζονται στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο για πληρέστερη αξιολόγηση.

Η διανομή του ερωτηματολογίων άρχισε στις 8.1.1997 και όχι από την αρχή της σχολικής χρονιάς, διότι μέχρι τα Χριστουγένηνα τα σχολεία δεν είχαν συμπληρωμένα τα κενά θέσεων με μονίμους εκπαιδευτικούς, διακόπηκε στις 20.1.97 και ξανάρχισε στις 26.3.97, διότι μεσολάβησε η απεργία των εκπαιδευτικών στα Δημόσια σχολεία. Στο διάστημα, πριν την απεργία, δόθηκαν ερωτηματολόγια σε 16 Δημόσια σχολεία.

Στο ενδιάμεσο διάστημα δόθηκαν τα ερωτηματολόγια στους εκπαιδευτικούς των Ιδιωτικών σχολείων. Αυτή η καθυστέρηση είχε ως αποτέλεσμα να δίνονται ερωτηματολόγια και κατά το διάστημα των εξετάσεων του Ιουνίου, γεγονός το οποίο ήταν επιβαρυντικό ως προς τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι για τα σχολεία Σπετσών και Κυθήρων (τα οποία ανήκουν στη Δ/ση του Πειραιά) τα ερωτηματολόγια εστάλησαν, διότι δεν υπήρχε χρόνος, για τους λόγους οι οποίοι προαναφέρθηκαν, προσωπικής επίσκεψης της ερευνήτριας.

Μοιράσθηκαν 2955 ερωτηματολόγια σε 137 σχολεία και συγκεντρώθηκαν 1080 απαντημένα ερωτηματολόγια, ποσοστό 36.54%, που αποτελεί και το τελικό δείγμα. (Για να περιοριστούν οι «απώλειες» στάλθηκε και υπόμνηση στους εκπαιδευτικούς ύστερα από εύλογο χρονικό διάστημα, χωρίς όμως αξιολογη αποτελεσματικότητα). Το ποσοστό αυτό θεωρείται μη «ικανοποιητικό» για «έρευνα πεδίου» με ερωτηματολόγιο. Όμως λόγω του ότι δεν υπάρχουν σοβαρές αποκλίσεις μεταξύ Δημοσίων και Ιδιωτικών ή Ημερήσιων-Νυχτερινών και επειδή ούτως ή άλλως το δείγμα μας ήταν τεράστιο, ως εκ τούτου το 36,5% των ερωτηματολογίων δεν αλλοιώνουν τη διαστρωμάτωση. Γνωρίζουμε ότι συνεντεύξεις έχουν ποσοστό συμμετοχής 60-70%.¹

Πιθανές ερμηνείες του μη ικανοποιητικού ποσοστού συμμετοχής είναι:

1. Η απεργία
2. Η αδιαφορία
3. Η δυσπιστία λόγω έλλειψης εμπειρίας σε τέτοιου τύπου έρευνες
4. Η πεποίθηση ότι δεν χρησιμεύουν πουθενά αυτές οι έρευνες εκτός από την προσωπική πρόωθηση του ερευνητή
5. Πιθανόν σύμπλεγμα κατωτερότητας, όπως ανέφερε εκπαιδευτικός Λυκείου.

Στην αρχή του ερωτηματολογίου υπήρξε εισαγωγικό σημείωμα στο οποίο γινόταν αναφορά στους στόχους της έρευνας, στην εξασφάλιση εμπιστευτικότητας των στοιχείων και στον τρόπο συμπλήρωσής του. Εκτός από το ενημερωτικό σημείωμα για την έρευνα υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες, οι οποίες συμπληρώνονταν μετά την επιστροφή του ερωτηματολογίου από την ερευνήτρια από την οποία γινόταν και ο έλεγχος, οι οποίες προσδιόριζαν:

1. Γεωγραφική περιοχή του σχολείου

Α' Δ/ση =1 (περιοχή Αθηνών)

Β' Δ/ση =2 (Βρυλήσσια, Μαρούσι, Ν. Ιωνία, Πεύκη, Αγ. Παρασκευή, Χαλάνδρι, Μελίσσια, Ψυχικό

Γ' Δ/ση =3 (Αιγάλεω, Χαϊδάρι, Ασπρόπυργος, Περιστερί, Τλίον, Ελευσίνα, Μάνδρα, Αγ. Βαρβάρα, Πετρούπολη)

Δ' Δ/ση + Πειραιάς = 4 (Μοσχάτο, Καλλιθέα, Αργυρούπολη, Νίκαια, Κερατσίνι, Κορυδαλλός, Πέραμα, Πόρος, Κύθηρα, Ύδρα, Σαλαμίνα, Ν. Σμύρνη, Φάληρο, Γλυφάδα, Σπέτσες, Μέθανα).

Δ/ση Ανατολικής Αττικής =5 (Καλύβια, Ραφήνα, Λαύριο, Αχαρνές, Ορακομακεδόνες, Άνοιξη, Γλυκά Νερά, Παλλήνη, Κορωπί).

Δ/ση ΤΕΕ Αθηνών = 6

Δ/ση ΤΕΕ Πειραιά =7

2.Β. (Δημόσιο-Ιδιωτικό)

3.Γ. (Γυμνάσιο-Λύκειο)

4.Δ. (Ημερήσιο-Νυχτερινό) όπου ως ημερήσια σχολεία από το ΥΠΕΠΘ ορίζονται και τα σχολεία που έχουν βάρδιες και απογευματινές ώρες και ως εσπερινά αυτά που λειτουργούν απόγευμα και βράδυ.

¹ Κυριαζή Ν.: «Μέθοδοι και Τεχνικές της Κοινωνικής έρευνας», Αθήνα 1995.

Ακολουθούν 43 ερωτήσεις οι οποίες κατηγοριοποιούνται θεματικά σε τρεις άξονες:

1. Μπορούν οι εκπαιδευτικοί να αναγνωρίσουν το πρόβλημα της χρήσης τοξικών ουσιών;

2. Πώς πιστεύουν ότι αντιμετωπίζεται;

3. Πρόκειται για έμμεσες ερωτήσεις οι οποίες διερευνούν την ικανότητα του εκπαιδευτικού να λειτουργεί ως εμπνευστής, πόσο ενθαρρύνει την ομαδική δουλειά στην τάξη, πώς ερμηνεύει το ρόλο του ως εκπαιδευτικού, πόσο λειτουργεί «προληπτικά» κατά της χρήσης τοξικών ουσιών μέσα στην τάξη.

Στο τέλος του ερωτηματολογίου υπάρχουν οκτώ ερωτήσεις που αφορούν στα ατομικά (δημογραφικά) χαρακτηριστικά των Υποκειμένων δηλαδή φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, ύπαρξη παιδιών και η ηλικία τους (μήπως και η ύπαρξη παιδιών και η ηλικία τους επηρεάζει το Υποκείμενο στο βαθμό εμπλοκής του στο θέμα), μεταπτυχιακές σπουδές, χρόνια υπηρεσίας και ειδικότητα. Παρατίθεται ο κατάλογος των ειδικοτήτων όπως χρησιμοποιείται από το ΥΠΕΠΘ.

Ειδικότητα

Πε1 Θεολόγοι

Πε2 Φιλολόγοι

Πε3 Μαθηματικοί

Πε4 Φυσικοί

Πε5 Γαλλικής

Πε6 Αγγλικής

Πε7 Γερμανικής

Πε8 Καλλιτεχνικών

Πε9 Οικονομολόγοι

Πε10 Κοινωνιολόγοι

Πε11 Φυσικής Αγωγής

Πε12 Μηχανικών

Πε13 Νομικών-Πολιτικών Επιστημών

Πε14 Ιατρικής

Πε15 Οικιακής Οικονομίας

Πε16 Μουσικών

Πε17 ΤΕΙ-Τεχνικά

Πε18 ΤΕΙ- Οικονομικά-Διοικητικά

Πε19 ΤΕΙ (Τεχνική εκπαίδευση)-ΠΑΤΕΣ-ΣΕΛΕΤΕ

Πε20 Τεχνίτες εργαστηρίων

Δε1 (Πρώτο επίπεδο τεχνικής εκπαίδευσης)

Δε9 (Βοηθοί Χημείου)

Οι ειδικότητες για την επεξεργασία ομαδοποιήθηκαν.

Να σημειώσουμε ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αφαιρούσαν τη σελίδα με τα δημογραφικά όπας και ότι ορισμένοι υπέγραψαν το ερωτηματολόγιο, ενώ ήταν ανώνυμο.

Όλες οι ερωτήσεις είναι κλειστές και επιδέχονται τριών ειδών απαντήσεις: Ναι-Όχι, ή επιλογή μιας απάντησης από πολλές ή επιλογή περισσότερων της μιας απαντήσεων με σειρά προτεραιότητας. Υπήρχαν ερωτήσεις άμεσες ή έμμεσες και «ερωτήσεις εισαγωγής» σε κάποιο θέμα, από τις οποίες αναμενόταν μια «κοινωνικά αποδεκτή» στάση, για να ακολουθήσουν άλλες «εξειδικευμένες ερωτήσεις» για το ίδιο θέμα, οι οποίες εμβαθύνουν και οριοθετούν καλύτερα την προβληματική του, δηλαδή ερωτήσεις «χοάνης».

Εντάχθηκαν επίσης σε πολλά σημεία «ερωτήσεις ελέγχου» για τη διερεύνηση της λογικής αλληλουχίας και αξιοπιστίας των απαντήσεων και «ερωτήσεις φίλτρα» για διαφοροποίηση υποομάδων.

Όπως αναφέρθηκε, η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε Ιανουάριο με Ιούνιο 1997. Στη συνέχεια έγινε η κωδικοποίηση και κωδικογράφιση των ερωτήσεων, όπου έγινε έλεγχος και κατά την εισαγωγή δεδομένων και κατά την κωδικογράφιση. Η επεξεργασία έγινε με το SPSS (Πρόγραμμα Στατιστικής Επεξεργασίας Δεδομένων Κοινωνικών Ερευνών).

Στις ερωτήσεις που επιδέχονταν μια απάντηση, αν υπήρχαν περισσότερες, κατά την ανάλυση και ερμηνεία λαμβάνεται η πρώτη επιλογή.

Συμπληρωματικά αναφέρουμε ότι στη διάθεση κάθε ενδιαφερόμενου υπάρχουν πίνακες οι οποίοι βοήθησαν στην εξαγωγή συμπερασμάτων, δεν θεωρήθηκε αναγκαίο όμως να ενταχθούν στην έρευνα. Το σύνολο των πινάκων είναι 445 από τους οποίους επιλέχθηκαν 89.

Σε 43 σχολεία το ποσοστό συμμετοχής των εκπαιδευτικών ήταν 50% και άνω. Από τα 14 ιδιωτικά σχολεία σε 5 η συμμετοχή των εκπαιδευτικών ήταν 50 και άνω. Σε 6 σχολεία το ποσοστό συμμετοχής ήταν 80% και άνω. Σε 18 σχολεία η συμμετοχή ήταν 20% και κάτω. Από τα 137 σχολεία της έρευνάς μας έχουν ενημερωθεί εκπαιδευτικοί: 10 σχολείων από το πρόγραμμα Υγείας, το οποίο υλοποιήθηκε από το Ερευνητικό Παν/κό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας.

4 σχολείων από τον ΟΚΑΝΑ (Οργανισμός καταπολέμησης ναρκωτικών).

5 σχολείων από το πρόγραμμα 18 Άνω.

5 από την Θ. Κοινότητα του ΚΕΘΕΑ «Διάβαση»

και από τον Πήγασο (ενημερωτική Μονάδα του ΚΕΘΕΑ) οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται Ν. Μάρη και Φιλαδέλφεια.

Σε κάποια σχολεία που είχε γίνει ενημέρωση έτυχε να μοιραστούν ερωτηματολόγια της έρευνάς μας, χωρίς δυστυχώς να σημειώνονται υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής των συναδέλφων λόγω ενημέρωσης.

ΕΠΙΨΥ

9° Γυμν.	40%
12° Γυμν.	45%
13° Γυμν.	64%
18° Γυμν.	84%
26° Γυμν.	36%
37° Γυμν.	40%
38° Γυμν.	26%
60° Γυμν.	33%
2° εσπ. Γυμν.	14%
3° εσπ. Γυμν.	62%

ΟΚΑΝΑ

Σχολείο Μοσχάτου	69%
Λυκειακές τάξεις "	50%
Αγ. Παρασκευή	48%
Αγ. Παρασκευή	32%

18 Άνω

4° Γυμν.	29%
59° Λύκειο	25%
1° ΤΕΛ	38%
Πολυκλαδικό	17%

Θ. Κ. Διάβαση

9° ΤΕΛ	29%
10° ΤΕΛ	27%
36° Λύκειο	47%
46° Λύκειο	55%
42° Λύκειο	40%

Πήγασος

Νέα Μάκρη	50%
-----------	-----

Δημογραφικά

		Ποσοστό %
Σύνολο	1080	100%
Άνδρες	389	36,0%
Γυναίκες	615	56,9%
ΔΓ/ΔΑ	76	7%

Ηλικία

25-34	223	20,6%
35-44	445	41,2%
45-54	311	28,8%
55-64	67	6,2%
ΔΓ/ΔΑ	34	3,1%

Γεωγραφική περιοχή

Α' Δ/ση	306	28,3%
Β' Δ/ση	197	18,2%
Γ' Δ/ση	151	14,0%
Δ' Δ/ση	182	16,9%
Δ/Αν. Ατ.	123	11,4%
Δ/ση Αθηνών	75	6,9%
Δ/ση Πειραιά	46	4,3%

Τύπος σχολείου

Δημόσια	874	80,9%
Ιδιωτικά	206	19,1%
Γυμνάσια	496	45,9%
Λύκεια	517	47,9%
Ημερήσια	1005	93,1%
Νυχτερινά	75	6,9%

Οικογενειακή κατάσταση

Έγγαμος/η	780	72,2%
Άγαμος/η	200	18,5%
Διαζευγμένος/η	44	4,1%
Συζώ	14	1,3%
Χήρος/α	12	1,1%
ΔΓ/ΔΑ	30	2,8%

Ύπαρξη παιδιών

ΝΑΙ	746	69,1%
ΟΧΙ	283	26,2%

Ηλικία παιδιών		
Προσχολική	204	27,3%
Δημοτικό	259	34,7%
Γυμνάσιο	185	24,8%
Λύκειο	178	23,9%
Απόφοιτος	226	30,3%
ΔΑ	3	0,4%
Μεταπτυχιακές σπουδές		
ΝΑΙ	209	19,4%
ΟΧΙ	780	72,2%
Χρόνια υπηρεσίας		
0-6	190	17,6%
6-12	245	22,7%
12-20	366	33,9%
20-30	204	18,9%
30 και άνω	42	3,9%
ΔΑ	33	3,1%
Ειδικότητες		
Φιλολόγοι	351	32,5%
Φυσικομαθηματικοί	282	26,1%
Ξένων Γλωσσών	108	10,0%
Άλλες Θεωρητικές	124	11,5%
Άλλες Πρακτικές	154	14,3%
ΔΑ	61	5,6%
Ενημέρωση από πρόγραμμα		
ΝΑΙ		31%
ΟΧΙ		62,3%
ΔΓ/ΔΑ		6,7%

*Παρουσίαση και Ανάλυση
των Δεδομένων της Έρευνας*

Ο ρόλος του σχολείου σήμερα

Περιγραφή της λειτουργίας του σχολείου

Βαθμός σύνδεσης του σχολείου με την πραγματικότητα μετά την αποφοίτηση του μαθητή

Με τις ερωτήσεις 1, 2, 3 καταγράφεται η αντίληψη του εκπαιδευτικού για το ρόλο του σχολείου σήμερα.

Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 53,8% θεωρούν ότι το σχολείο περιγράφεται καλύτερα ως «χώρος απόκτησης απολυτηρίου» και ως «χώρος παροχής γνώσεων» ποσοστό 25,4% (πίνακας 1).

Οι επιλογές, «χώρος αυτενέργειας» και «χώρος συλλογικότητας», έννοιες σημαντικές για την πρόληψη κατά των τοξικών ουσιών, όπως έχουμε αναλύσει, συγκεντρώνουν ποσοστά 0,6% και 2,2% αντιστοίχως.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης θεωρήσαμε σκόπιμο να τα συνεκτιμήσουμε ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή που βρίσκεται στο σχολείο στο οποίο εργάζεται ο εκπαιδευτικός, ανάλογα με το αν είναι Δημόσιο ή Ιδιωτικό, καθώς επίσης και με την ειδικότητα, γιατί θέλαμε να διαπιστώσουμε, αν κάποιος από τους παράγοντες που αναφέρθηκαν, επηρεάζουν την αντίληψη για τη λειτουργία του σχολείου.

Οι επιλογές δε διαφοροποιούνται, θα σχολιάσουμε όμως μερικά ποσοστά.

Οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στη Γ' Δ/ση (Αιγάλεω, Ελευσίνα, Μάνδρα, Αγ. Βαρβάρα, Τλιον, Περιστερί, Χαϊδάρι, Ασπρόπυργος) θεωρούν σε ποσοστό 57,6%, το μεγαλύτερο, ότι το σχολείο είναι «χώρος απόκτησης απολυτηρίου». Θεωρούμε ότι το μεγάλο ποσοστό πιθανόν ερμηνεύεται, λόγω της ανεργίας που μαστίζει τις περιοχές, κατά συνέπεια οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ως κυρίαρχη λειτουργία του σχολείου την απόκτηση απολυτηρίου, ερμηνεία, η οποία επιβεβαιώνεται και από το υψηλότερο ποσοστό στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι εργάζονται στα Τεχνικά Λύκεια Αθηνών και Πειραιώς, ποσοστά 66,7% και 50% αντιστοίχως.

Η συγκεκριμένη πεποίθηση η οποία εκφράζει την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών σε συνδυασμό με την αντίληψη, ότι το σχολείο δεν προετοιμάζει τον έφηβο «αποτελεσματικά» σε σχέση με τα προβλήματα τα οποία θα αντιμετωπίσει μετά την αποφοίτησή του (πίνακας 2), μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδικασία ο βαθμός παρέμβασής τους περιορίζεται σ' ένα μεγάλο βαθμό στην «απόκτηση του απολυτηρίου».

Ταυτόχρονα, δηλώνουν σε ποσοστό 32,3%, ότι το σχολείο «ελάχιστα» ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα των εφήβων (πίνακας 3), πεποίθηση η οποία εμποδίζει την επωφελή χρησιμοποίηση εκ μέρους τους των δυνατοτήτων, που προσφέρει το λειτουργήμα του εκπαιδευτικού.

Πιστεύουμε ότι άξιο προσοχής είναι και το ποσοστό 4% των εκπαιδευτικών που θεωρούν ότι «δεν μπορούν να απαντήσουν» για την επαρκή προετοιμασία του εφήβου από το σχολείο, διότι χαρακτηρίζουν το πρόβλημα ως κοινωνικό.

Η συγκεκριμένη θέση, κατά τη γνώμη μας, χρήζει μεγαλύτερης διευκρίνησης διότι ή δηλώνει αποστασιοποίηση του εκπαιδευτικού από τα προβλήματα του σχολικού χώρου ή ότι μεγιστοποιεί τον κοινωνικό παράγοντα, αποποιούμενος το ρόλο του «παιδαγωγού».

Σχετικά με το φύλο, παρατηρούμε ότι οι γυναίκες σε ποσοστό 57,7% υποστηρίζουν ότι το σχολείο είναι «χώρος απόκτησης απολυτηρίου» ενώ οι άνδρες σε ποσοστό 48,8% (πίνακας 1β). Οι άνδρες θεωρούν το σχολείο «χώρο παροχής γνώσεων» σε ποσοστό 28,3% ενώ στις γυναίκες το αντίστοιχο ποσοστό είναι 22,9%. Θα σχολιάσουμε στα τελικά συμπεράσματα τις διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις ανδρών-γυναϊκών.

Η ηλικία δε διαφοροποιεί τις επιλογές. Σχολιάζουμε το μηδενικό ποσοστό, στην ηλικιακή ομάδα 35-44, που συγκεντρώνει η επιλογή «το σχολείο χώρος αυτενέργειας». (πιν. 1β). Είναι πεποιθήση η οποία όταν συναντάται στην ομάδα, η οποία είναι το 41,2% του δείγματός μας, προβληματίζει διότι μια έννοια σημαντική για την πρόληψη κατά των τοξικών ουσιών αποκλείεται από την έννοια του σχολείου, και όχι πάντα αδικώς, όμως, η συγκεκριμένη πεποίθηση εκφρασμένη πιθανόν σημαίνει και ανυπαρξία πρωτοβουλίας προς την κατεύθυνση του να διδαχθούν οι έφηβοι να αυτενεργούν και να μην είναι παθητικοί δέκτες.

Ο χαρακτηρισμός του σχολείου ως χώρου απόκτησης απολυτηρίου, όπου ελάχιστα προετοιμάζεται ο έφηβος για να αντιμετωπίσει μελλοντικά προβλήματα και στον οποίο χώρο οι έφηβοι, δε βρίσκουν στοιχεία ενδιαφέροντος, είναι οι θέσεις οι οποίες εκφράζουν την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, περιοχής ή τύπου σχολείου (Δημόσιο-Ιδιωτικό, Ημερήσιο-Νυχτερινό) (πιν. 1^α στο παράρτημα).

Είναι θέσεις, οι οποίες επιβεβαιώνουν κατά τη γνώμη μας, το μονοδιάστατο ρόλο του σημερινού ελληνικού σχολείου και προσδιορίζουν και τη στάση του εκπαιδευτικού απέναντι στα αιτήματα που προβάλλονται από τους μαθητές.

Η εντατικοποίηση σπουδών στο Λύκειο δημιουργεί στους εκπαιδευτικούς αφορητή πίεση και άγχος ως προς την ολοκλήρωση της ύλης, ενώ ταυτόχρονα, βιώνουν μια πραγματικότητα συχνά παράλογη διότι, ενώ οι μαθητές διαρκώς εξετάζονται και οι καθηγητές διαρκώς πιέζουν και πιέζονται, η κριτική σκέψη εξαφανίζεται, η χαρά της δημιουργίας μέσα στην τάξη μηδενίζεται και το κυριότερο, απαιτείται υπερβολικός μόχθος για να μπορέσει ο εκπαιδευτικός να είναι «δάσκαλος», με την έννοια στην οποία παραπέμπει η λέξη και να προωθήσει, ενεργητικά έννοιες, όπως η συλλογικότητα, η δημιουργικότητα, η θετική στάση ζωής, έννοιες οι οποίες λειτουργούν αποτρεπτικά για τη χρήση τοξικών ουσιών.

Πίνακας 1 : Περιγραφή της λειτουργίας του σχολείου και Γεωγραφική περιοχή

Βάση	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή									
		Α Δ/ση	Β Δ/ση	Γ Δ/ση	Δ Δ/ση	Δ/ση Αττικής	Δ/ση Αθηνών	Δ/ση Πελαγονίας			
		306	197	151	182	123	75	46			
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%			
Χώρος δημοκρατικής λειτουργίας	4,1%	5,2%	3,6%	6,6%	3,8%	3,3%	0%	0%			
Row %	100,0%	38,4%	15,9%	22,7%	15,9%	9,1%	0%	0%			
Χώρος επιχειρητικής λειτουργίας	1,3%	7%	2,0%	7%	2,7%	1,6%	0%	0%			
Row %	100,0%	14,3%	28,6%	7,1%	35,7%	14,3%	0%	0%			
Χώρος δημιουργίας γνώσεων	5,1%	3,9%	7,6%	6,0%	3,8%	5,7%	4,0%	4,3%			
Row %	100,0%	21,8%	27,3%	16,4%	12,7%	12,7%	5,5%	3,6%			
Χώρος παροχής υπηρεσιών	25,4%	25,8%	26,4%	16,6%	26,6%	26,8%	25,3%	30,4%			
Row %	100,0%	28,8%	19,0%	9,1%	19,0%	12,0%	6,9%	5,1%			
Χώρος δημιουργίας εργαζόμενων	9%	1,0%	1,5%	0%	5%	2,4%	0%	0%			
Row %	100,0%	30,0%	30,0%	0%	10,0%	30,0%	0%	0%			
Χώρος επιχειρησιακής λειτουργίας	6%	1,3%	5%	0%	5%	0%	0%	0%			
Row %	100,0%	66,7%	16,7%	0%	16,7%	0%	0%	0%			
Χώρος συνδιοργανωτικής λειτουργίας	2,2%	7%	1,5%	2,6%	4,4%	3,3%	2,7%	2,2%			
Row %	100,0%	8,3%	12,5%	16,7%	33,3%	16,7%	8,3%	4,2%			
Χώρος αποκρίσεως του απολυτηρίου	53,8%	54,9%	53,3%	57,6%	46,2%	52,0%	66,7%	50,0%			
Row %	100,0%	28,9%	18,1%	15,0%	14,5%	11,0%	8,6%	4,0%			
Χώρος εκπόνησης των αναφορών	4,2%	4,2%	2,0%	5,3%	6,6%	8%	1,3%	13,0%			
Row %	100,0%	28,9%	8,9%	17,8%	26,7%	2,2%	2,2%	13,3%			
Χώρος Αλληλο	1,8%	2,0%	1,0%	3,3%	2,2%	2,4%	0%	0%			
Row %	100,0%	30,0%	10,0%	25,0%	20,0%	15,0%	0%	0%			
Χώρος ΔΑ	6%	3%	5%	1,3%	5%	1,6%	0%	0%			
Row %	100,0%	14,3%	14,3%	28,6%	14,3%	28,6%	0%	0%			
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			

Πίνακας 1α Περιγραφή της λειτουργίας του σχολείου και τύπος σχολείου

	Βάση	Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
		Απόλυτο	Ποσοστό	Διημέσιο	Ετήσιο	Αντικει	Γυμνάσιο-Λύκειο	Γυμνάσιο	Λύκειο	Ημερήσιο	Νυχτερινό
	1080	874	206	496	517	67	1005	75			
Row %	100.0%	80.9%	18.1%	45.9%	47.9%	6.2%	93.1%	6.9%			
Col %	4.1%	4.7%	1.5%	5.8%	2.9%	.0%	4.3%	1.3%			
Χώρας δημοκρατίας											
Row %	100.0%	93.2%	6.8%	65.9%	34.1%	.0%	97.7%	2.3%			
Col %	1.3%	.8%	3.4%	1.4%	.6%	6.0%	1.3%	1.3%			
Χώρας αυτοχρήτης											
Row %	100.0%	50.0%	50.0%	50.0%	21.4%	28.6%	92.9%	7.1%			
Col %	5.1%	4.7%	6.8%	5.2%	4.4%	9.0%	4.8%	9.3%			
Χώρας δημοκρατίας											
Row %	100.0%	74.5%	25.5%	47.3%	41.8%	10.9%	87.3%	12.7%			
Col %	25.4%	24.8%	27.7%	28.4%	21.3%	34.3%	25.9%	18.7%			
Χώρας περιφέρειας											
Row %	100.0%	79.2%	20.8%	51.5%	40.1%	8.4%	94.9%	5.1%			
Col %	.9%	.6%	2.4%	1.4%	.0%	4.5%	1.0%	.0%			
Χώρας δημοκρατίας											
Row %	100.0%	50.0%	50.0%	70.0%	.0%	30.0%	100.0%	.0%			
Col %	.6%	.7%	.0%	.6%	.6%	.0%	.6%	.0%			
Χώρας αυτοχρήτης											
Row %	100.0%	100.0%	.0%	50.0%	50.0%	.0%	100.0%	.0%			
Col %	2.2%	2.2%	2.4%	2.2%	2.1%	3.0%	2.0%	5.3%			
Χώρας συλλογικότητας											
Row %	100.0%	79.2%	20.8%	45.8%	45.8%	8.3%	83.3%	16.7%			
Col %	53.6%	54.2%	51.9%	45.6%	63.4%	40.3%	53.0%	64.0%			
Χώρας απόκτησης του επαγγέλματος											
Row %	100.0%	81.6%	18.4%	38.9%	56.5%	4.6%	91.7%	8.3%			
Col %	4.2%	4.7%	1.9%	5.6%	3.1%	1.5%	4.5%	.0%			
Χώρας εκπόνησης των σπουδών											
Row %	100.0%	91.1%	8.9%	62.2%	35.6%	2.2%	100.0%	.0%			
Col %	1.9%	2.2%	.5%	3.0%	1.0%	.0%	2.0%	.0%			
Άλλο											
Row %	100.0%	95.0%	5.0%	75.0%	25.0%	.0%	100.0%	.0%			
Col %	.6%	.5%	1.5%	.6%	.6%	1.5%	.7%	.0%			
ΔΑ											
Row %	100.0%	57.1%	42.9%	42.9%	42.9%	14.3%	100.0%	.0%			
Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%			
Σύνολο											
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%			

Πίνακας 1β Περιγραφή της λειτουργίας του σχολείου κατά φύλο και ηλικία

	Σύνολο	Φύλο		25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	65-74 ετών	75-84 ετών
		Ανδρες	Γυναίκες						
Βάση	1080	389	615	223	445	311	67	34	ΔΑ
Row %	100,0%	36,0%	56,9%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%	
Χώρος δημοκρατικής λειτουργίας	Col %	4,1%	3,6%	4,2%	3,6%	3,9%	9,0%	5,9%	
	Row %	100,0%	31,8%	59,1%	18,2%	36,4%	27,3%	13,6%	4,5%
Χώρος επαγγελματικής λειτουργίας	Col %	1,3%	1,1%	2,6%	1,1%	1,3%	0%	2,9%	
	Row %	100,0%	35,7%	50,0%	28,6%	35,7%	28,6%	0%	7,1%
Χώρος δημοκρατίας	Col %	5,1%	6,4%	4,2%	5,4%	5,8%	9,0%	2,9%	
	Row %	100,0%	45,5%	47,3%	21,8%	32,7%	32,7%	10,9%	1,8%
Χώρος παροχής γνώσεων	Col %	25,4%	28,3%	22,9%	30,3%	24,9%	17,9%	32,4%	
	Row %	100,0%	40,1%	51,5%	18,2%	40,5%	32,8%	4,4%	4,0%
Χώρος δημοκρατίας ορισμένων	Col %	9%	8%	9%	9%	8%	15%	29%	
	Row %	100,0%	30,0%	60,0%	20,0%	40,0%	20,0%	10,0%	10,0%
Χώρος αντιπροσώπων	Col %	6%	5%	5%	1,3%	3%	1,5%	5,9%	
	Row %	100,0%	33,3%	50,0%	16,7%	33,3%	16,7%	16,7%	33,3%
Χώρος συλλογιστικής	Col %	2,2%	2,1%	2,4%	1,3%	2,2%	1,6%	2,9%	
	Row %	100,0%	33,3%	62,5%	4,2%	41,7%	20,8%	0%	4,2%
Χώρος απόκτησης του απολυτηρίου	Col %	53,8%	48,8%	57,7%	47,4%	55,7%	52,7%	58,2%	
	Row %	100,0%	32,7%	61,1%	20,1%	42,7%	28,2%	6,7%	2,2%
Χώρος απόκτησης των συμπροσέμων	Col %	4,2%	4,1%	3,9%	5,8%	2,9%	4,4%	2,9%	
	Row %	100,0%	35,6%	57,8%	28,9%	44,4%	20,0%	4,4%	2,2%
Άλλο	Col %	1,9%	3,1%	1,3%	2,7%	1,6%	0%	0%	
	Row %	100,0%	60,0%	40,0%	0%	45,0%	25,0%	0%	0%
ΔΑ	Col %	8%	1,0%	3%	4%	3%	0%	2,9%	
	Row %	100,0%	57,1%	28,6%	14,3%	57,1%	14,3%	0%	14,3%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 2 : Βαθμός προετοιμασίας των εφήβων από το σχολείο και Γεωγραφική περιοχή

	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή						
		Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοπό
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Col %	6%	3%	5%	1,3%	5%	0%	1,3%	0%
Row %	100,0%	16,7%	16,7%	33,3%	16,7%	0%	16,7%	0%
Col %	1,3%	1,6%	1,0%	7%	1,6%	8%	2,7%	0%
Row %	100,0%	35,7%	14,3%	7,1%	21,4%	7,1%	14,3%	0%
Col %	24,5%	25,8%	27,9%	18,5%	23,6%	23,6%	22,7%	30,4%
Row %	100,0%	29,8%	20,8%	10,6%	16,2%	10,9%	6,4%	5,3%
Col %	61,5%	60,1%	58,4%	67,5%	59,3%	69,1%	58,7%	56,5%
Row %	100,0%	27,7%	17,3%	15,4%	16,3%	12,8%	6,6%	3,9%
Col %	9,9%	10,1%	8,6%	9,3%	12,6%	5,7%	9,3%	13,0%
Row %	100,0%	29,0%	17,8%	13,1%	21,5%	6,5%	6,5%	5,6%
Col %	2,2%	2,0%	2,5%	2,6%	2,2%	8%	5,3%	0%
Row %	100,0%	25,0%	20,8%	16,7%	16,7%	4,2%	16,7%	0%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 3 : Λόγιο για τους σπουδούς το σχολείο δεν προετοιμάζει επαρκώς τους γελβούς και Γεωγραφική περιοχή

	Εξέλεο	Γεωγραφική περιοχή						
		Α Δάση	Β Δάση	Γ Δάση	Δ Δάση	Δάση Αν. Αττικής	Δάση Αθηνών	Δάση Πελοπίδας
Βάση	793	221	139	120	135	93	55	32
Row %	100.0%	27.8%	17.5%	15.1%	17.0%	11.7%	6.9%	4.0%
Col %	21.9%	25.3%	25.2%	20.8%	17.0%	23.7%	21.8%	3.1%
Οι γελβού ενδιαιερόνται για την εισαγωγή τους σε ΛΕΥΤΕΙ	100.0%	32.2%	20.1%	14.4%	13.2%	12.6%	6.9%	.8%
Col %	4.3%	4.1%	5.8%	3.3%	3.7%	3.2%	7.3%	3.1%
Η βελική στάση (ως όεν αναπύσσεται στην τάξη	100.0%	28.5%	23.5%	11.8%	14.7%	6.8%	11.8%	2.9%
Col %	3.9%	4.1%	3.6%	4.2%	3.7%	3.2%	3.6%	0.3%
Είπα προβλήματα κοσμηκό, δε μπορεί να απαντήσω	100.0%	29.0%	16.1%	16.1%	16.1%	9.7%	6.5%	6.5%
Col %	30.4%	27.6%	33.8%	29.2%	34.1%	25.8%	27.3%	43.8%
Το πρόγραμμα και η υποδομή χρεϊζόνται βελτίωση	100.0%	25.2%	19.4%	14.5%	19.0%	9.9%	6.2%	5.8%
Col %	4.7%	3.2%	4.3%	5.8%	5.2%	8.7%	1.8%	.0%
Δε γίνεται ενημέρωση από τους εκπαιδευτικούς με πληρητα	100.0%	18.9%	16.2%	18.9%	18.9%	24.3%	2.7%	.0%
Col %	32.3%	32.6%	25.2%	35.0%	34.1%	31.2%	36.4%	40.8%
Το σχολείο δεν ανταποκρίνεται στα ενδιαιερόντα των γελβών	100.0%	28.0%	13.6%	16.3%	17.8%	11.3%	7.6%	5.1%
Col %	1.6%	1.8%	2.2%	.8%	1.5%	1.1%	1.6%	3.1%
Άλλο	100.0%	30.8%	23.1%	7.7%	15.4%	7.7%	7.7%	7.7%
Col %	.9%	1.4%	.0%	.8%	.7%	2.2%	.0%	.0%
ΔΑ	100.0%	42.9%	.0%	14.3%	14.3%	28.6%	.0%	.0%
Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Εξέλεο	793	221	139	120	135	93	55	32

2. Οι νέοι σήμερα

- Βαθμός ενασχόλησης των νέων με τα κοινωνικά προβλήματα.
- Χαρακτηρισμός των νέων από τους εκπαιδευτικούς και την κοινή γνώμη.
- Βαθμός ικανοποίησης των μαθητών από την παρεχόμενη εκπαίδευση και χαρακτηρισμός της σχολικής τάξης.

Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 46% πιστεύουν ότι οι νέοι σήμερα «Λίγο» ασχολούνται με τα κοινωνικά προβλήματα του κόσμου και της χώρας μας (πίνακας 4).

Εκφραστές της συγκεκριμένης άποψης σε μεγαλύτερο ποσοστό, είναι οι εκπαιδευτικοί της Γ' Δ/σης 57,6%, πιθανότατα λόγω μεγάλων και δυσεπίλυτων προβλημάτων των περιοχών που βρίσκονται τα σχολεία. Οι άνδρες εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν τη συγκεκριμένη θέση σε ποσοστό 50,1% ενώ οι γυναίκες σε ποσοστό 43,1% (πίνακας 4^ο).

Στον πίνακα 5 παρατηρούμε ότι το 50,6% των εκπαιδευτικών πιστεύουν ότι οι νέοι «δε διαφέρουν ουσιωδώς από εποχή σε εποχή», πεποιθήση την οποία η γυναίκες έχουν σε ποσοστό 53,8% ενώ οι άνδρες σε ποσοστό 47,6% (πίνακας 5γ).

Ένα στοιχείο, το οποίο θεωρούμε αξιοπρόσεκτο, είναι η διαφορά αντίληψης, στο «πόσο σκληροί είναι οι νέοι σήμερα», μεταξύ των εκπαιδευτικών που εργάζονται σε Δημόσια σχολεία και σ' αυτούς που εργάζονται στα Ιδιωτικά. Στον πίνακα 5^ο παρατηρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών σχολείων θεωρούν σε ποσοστό 38,3% ότι «οι νέοι είναι πιο σκληροί», ενώ των Δημοσίων σε 28%.

Προφορικές μαρτυρίες εκπαιδευτικών επιβεβαιώνουν το συμπέρασμα, τονίζοντας τη «σκληρότητα» των μαθητών απέναντί τους, την οποία ερμηνεύουν, ως αποτέλεσμα της αντίληψης που κυριαρχεί σε κάποιες οικογένειες μαθητών, ότι ο εκπαιδευτικός του Ιδιωτικού σχολείου ουσιαστικά αμειβεται από τους γονείς, άρα είναι υπάλληλός τους. Πιστεύουμε ότι η όποια ερμηνεία θα πρέπει να στηρίζεται και σ' άλλα στοιχεία, ώστε να μην είναι αυθαίρετη και απλοϊκή.

Θέλοντας να διερευνήσουμε περισσότερο το βαθμό ενασχόλησης των νέων με τα κοινωνικά προβλήματα διασταυρώσαμε τις ερωτήσεις 4 και 5. Σε ποσοστό 54,6% οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι οι νέοι ασχολούνται «Λίγο» με τα κοινά προβλήματα και ότι «δε διαφέρουν ουσιωδώς από εποχή σε εποχή». Ταυτόχρονα οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι η κοινή γνώμη χαρακτηρίζει τους νέους «πιο άμεσους και ειλικρινείς» σε ποσοστό 35,8% (πίνακας 6).

Η ηλικιακή ομάδα 25-34 έχει διαφορετική άποψη για το χαρακτηρισμό των νέων από την κοινή γνώμη και υποστηρίζει «πόσο έχουν αλλάξει οι νέοι!» σε ποσοστό 34,1% (πίνακας 6β).

Επειδή η συγκεκριμένη διατύπωση «πόσο έχουν αλλάξει οι νέοι!», υποκρύπτει αρνητική αλλαγή, είναι στοιχείο προς διερεύνηση η άποψη των νεότερων εκπαιδευτικών. Πιθανόν οι εκπαιδευτικοί αυτής της ηλικίας είναι οι ίδιοι αποδέκτες αυτού του

χαρακτηρισμού και γι' αυτό το λόγο διαφοροποιούνται από τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες.

Στον πίνακα 7 παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 47,6% οι εκπαιδευτικοί θεωρούν, ότι οι μαθητές είναι «Λίγο ευχαριστημένοι» από την εκπαίδευση που τους παρέχεται. Οι μεν εκπαιδευτικοί των Δημοσίων σχολείων σε ποσοστό 47,5%, ενώ των Ιδιωτικών σε ποσοστό 48,1% (πίνακας 7^α).

Πιστεύουμε ότι οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών σχολείων έχουν καλύτερες συνθήκες υλικοτεχνικής υποδομής από τους εκπαιδευτικούς των Δημοσίων σχολείων, άρα, κάποια προβλήματα που δημιουργούν δυσλειτουργίες στα Δημόσια σχολεία είναι λυμένα, χωρίς βέβαια αυτό το γεγονός να αναιρεί τα προβλήματα που μαστίζουν το ελληνικό σχολείο και τα οποία είναι κοινά σε όλους τους τύπους σχολείων και στα οποία έχουμε αναφερθεί εκτενώς.

Θεωρούμε άξιο σχολιασμού και το ποσοστό 10,7% εκπαιδευτικών, Δημοσίων και Ιδιωτικών σχολείων, οι οποίοι θεωρούν ότι «οι μαθητές δε μπορούν να κρίνουν». Η συγκεκριμένη πεποίθηση εμποδίζει την ανάπτυξη μέσα στην τάξη εννοιών, όπως η αυτενέργεια του μαθητή, η κριτική σκέψη, η ανάθεση ευθυνών στο μαθητή, έννοιες οι οποίες συντελούν αποφασιστικά στην προώθηση της έννοιας της πρόληψης κατά των τοξικών ουσιών.

Στον πίνακα 8 βλέπουμε, ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν σε ποσοστό 62% ότι οι μαθητές τους «απλά ανέχονται» την τάξη τους. Πεποίθηση των εκπαιδευτικών που εργάζονται στα Δημόσια σχολεία σε ποσοστό 61,3%, στα Ιδιωτικά 64% και στα Γυμνάσια 60,3%. (πίνακας 8α).

Όσο και αν οι διαπιστώσεις αυτές απορρέουν από τους εκπαιδευτικούς, δε θεωρούμε ότι δεν απηχούν, έστω σε κάποιο βαθμό, τις απόψεις των μαθητών τους. Οι εκπαιδευτικοί συνυπάρχουν με έφηβους οι οποίοι δεν είναι ικανοποιημένοι από την εκπαίδευση που τους παρέχεται στο σχολείο και που «ανέχονται» την τάξη τους.

Το ερώτημα το οποίο τίθεται και έχει σχέση με την έρευνά μας είναι το εξής:

Μπορεί ο εκπαιδευτικός και σε ποιο βαθμό να μετατρέψει το συναίσθημα απάρεσκειας του μαθητή σε δημιουργικότητα και ενεργητική στάση απέναντι στα προβλήματα του;

Έχει τη δυνατότητα και τη γνώση ο εκπαιδευτικός να δώσει ερεθίσματα ώστε η σχολική τάξη να γίνει χώρος όπου εκφράζονται και περνούν δημιουργικές ώρες οι μαθητές που «απλά ανέχονται» την τάξη τους;

Έφηβοι, που περνούν επτά ώρες ημερησίως στο σχολείο, το οποίο τους παρέχει γνώση που «Λίγο» τους ευχαριστεί και σε τάξεις που «ανέχονται», νομίζουμε ότι βιώνουν μια πραγματικότητα, η οποία μόνο προβλήματα μπορεί να δημιουργήσει και η οποία πόρω απέχει από το να γίνει αρωγός στην προσπάθεια δημιουργίας θετικής στάσης ζωής.

Πίνακας 4 Ι: Βαθμός απασχόλησης των νέων με τα προβλήματα της χώρας και Γεωγραφική περιοχή

Βάση	Σύνολο		Γεωγραφική περιοχή					
	Α.Δ.νση	Β.Δ.νση	Γ.Δ.νση	Δ.Δ.νση	Δ.νση Αττ.	Δ.νση Αερών	Δ.νση Περιανών	
Row %	1080	197	151	182	123	75	46	
Col %	100,0%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%	
Row %	2,9%	2,5%	4,6%	1,6%	4,1%	4,0%	0%	
Col %	100,0%	25,8%	22,6%	9,7%	16,1%	9,7%	0%	
Row %	9,0%	11,2%	7,9%	10,4%	6,5%	8,0%	4,3%	
Col %	100,0%	22,7%	12,4%	19,6%	8,2%	6,2%	2,1%	
Row %	34,5%	36,9%	23,9%	36,3%	39,0%	38,7%	41,3%	
Col %	100,0%	30,1%	17,3%	17,6%	12,8%	7,7%	5,1%	
Row %	46,0%	45,2%	57,6%	44,0%	39,8%	44,0%	39,1%	
Col %	100,0%	28,4%	17,9%	16,1%	9,9%	6,6%	3,6%	
Row %	6,6%	7,1%	5,3%	7,1%	9,8%	4,0%	15,2%	
Col %	100,0%	19,7%	11,3%	18,3%	16,9%	4,2%	9,9%	
Row %	7%	1,0%	7%	5%	8%	1,3%	0%	
Col %	100,0%	25,0%	12,5%	12,5%	12,5%	12,5%	0%	
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 4α Βαθμός απασχόλησης των νέων με τα προβλήματα της χώρας κατά φύλο και ηλικία

Βίωση	Σύνολο	Φύλο		Ηλικία					ΔΑ	55-64 ετών	ΔΑ
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	45-64 ετών						
					35-44 ετών	25-34 ετών	15-24 ετών	5-14 ετών			
Row %	100,0%	389	615	76	223	445	311	67	34		
Πάρετα	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%		
Row %	2,9%	1,8%	3,7%	1,3%	3,1%	3,8%	1,6%	1,5%	2,9%		
Πολύ	100,0%	22,6%	74,2%	3,2%	22,6%	54,0%	16,1%	3,2%	3,2%		
Row %	9,0%	8,7%	9,4%	6,6%	11,2%	8,3%	8,7%	7,5%	8,8%		
Row %	100,0%	35,1%	59,8%	5,2%	25,8%	38,1%	27,8%	5,2%	3,1%		
Row %	34,8%	29,6%	39,0%	27,8%	42,2%	39,0%	30,9%	17,9%	14,7%		
Row %	100,0%	30,6%	63,8%	5,6%	25,0%	44,9%	25,5%	3,2%	1,3%		
Row %	46,0%	50,1%	43,1%	48,7%	37,2%	44,0%	51,1%	56,7%	55,9%		
Row %	100,0%	39,2%	53,3%	7,4%	16,7%	39,4%	32,0%	8,0%	3,8%		
Row %	6,8%	9,5%	4,1%	11,8%	5,8%	5,4%	7,4%	10,4%	11,8%		
Row %	100,0%	52,1%	35,2%	12,7%	18,3%	33,8%	32,4%	9,9%	5,8%		
Row %	7,7%	3,3%	7,7%	3,9%	4%	4%	3%	3,0%	5,8%		
Row %	100,0%	12,5%	50,0%	37,5%	12,5%	25,0%	12,5%	25,0%	25,0%		
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 5 : Απόψεις για το συναισθηματικό κόσμο των νέων και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή						
	Α Δ/ση	Β Δ/ση	Γ Δ/ση	Δ Δ/ση	Δ/ση Αν. Αττικής	Δ/ση Αθηνών	Δ/ση Περιφέρειας
Βάση	306	197	151	182	123	75	46
Row %	28,3%	18,2%	14,0%	16,8%	11,4%	6,9%	4,3%
Είναι συναισθηματικά πιο σκληροί από ότι στο παρελθόν	30,0%	30,5%	31,1%	29,1%	27,6%	30,7%	34,8%
Row %	100,0%	28,1%	18,5%	16,4%	10,5%	7,1%	4,9%
Δεν διαφέρουν ουσιαστικά από εποχή σε εποχή	50,6%	52,8%	47,7%	50,5%	52,8%	42,7%	50,0%
Row %	100,0%	29,1%	19,0%	13,2%	16,8%	11,9%	5,9%
Είναι συναισθηματικά λιγότερο σκληροί από ότι στο παρελθόν	15,1%	13,7%	18,5%	14,8%	13,8%	21,3%	15,2%
Row %	100,0%	25,8%	16,0%	17,2%	16,6%	9,8%	4,3%
Col %	4,3%	4,6%	2,6%	5,5%	5,7%	5,3%	0%
Δ/ΓΔΑ	100,0%	30,4%	15,2%	21,7%	15,2%	6,7%	0%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο	1080						

Πίνακας 6α : Απόψεις για το συναισθηματικό κόσμο των νέων και τύπος σχολείου

	Σύνολο	Τύπος σχολείου				Τύπος σχολείου				Τύπος σχολείου	
		Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο		Ημερήσιο	Νυχτερνό		
						Γυμνάσιο	Λύκειο				
Βάση	1080	874	206	496	517	67	1005	75			
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%			
Είναι συναισθηματικά πιο σκληροί από ότι στο παρελθόν	30,0%	28,0%	38,3%	31,7%	27,1%	40,3%	29,4%	36,7%			
Row %	100,0%	75,6%	24,4%	48,5%	43,2%	6,3%	91,0%	9,0%			
Δεν διαφέρουν ουσιαστικά από εποχή σε εποχή	50,6%	52,2%	44,2%	49,2%	53,0%	43,3%	51,4%	40,0%			
Row %	100,0%	83,4%	16,6%	44,6%	50,1%	5,3%	94,5%	5,5%			
Είναι συναισθηματικά λιγότερο σκληροί από ότι στο παρελθόν	15,1%	15,1%	15,0%	14,3%	16,1%	13,4%	15,0%	16,0%			
Row %	100,0%	81,0%	19,0%	43,6%	50,9%	5,5%	92,8%	7,4%			
Col %	4,3%	4,7%	2,4%	4,8%	43,5%	4,3%	91,3%	8,7%			
Δ/ΓΔΑ	100,0%	89,1%	10,9%	52,2%	43,5%	4,3%	91,3%	8,7%			
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			
Σύνολο	1080										

Πίνακας 5Υ : Απώλειες για το συνασθηματικό κόσμο των νέων κατά Φύλο και Ηλικία

	Σύνολο		Φύλο		Ηλικία				ΔΑ
	Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών		
Βάση	1080	615	76	223	445	311	67	34	
Row %	100,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%	
Είναι συνασθηματικό πιο σκληροί από ότι στο παρελθόν	30,0%	29,8%	30,3%	35,9%	27,9%	28,3%	32,8%	29,4%	
Row %	100,0%	36,4%	7,1%	24,7%	38,3%	27,2%	6,8%	3,1%	
Δεν διαφέρουν ουσιαστικά από εποχή σε εποχή	50,6%	53,8%	40,8%	46,2%	53,5%	51,8%	43,3%	47,1%	
Row %	100,0%	33,8%	5,7%	18,8%	43,5%	29,4%	5,3%	2,9%	
Είναι συνασθηματικά λιγότερο σκληροί από ότι στο παρελθόν	15,1%	12,2%	19,7%	13,5%	15,3%	15,8%	17,9%	11,8%	
Row %	100,0%	44,8%	9,2%	18,4%	41,7%	30,1%	7,4%	2,5%	
Col %	4,3%	3,3%	4,2%	4,5%	3,4%	4,2%	6,0%	11,8%	
Row %	100,0%	28,3%	15,2%	21,7%	32,6%	28,3%	8,7%	8,7%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 6 : Αποψεις για τους νέους και Γεωγραφική περιοχή

	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή						
		Α Δνοση	Β Δνοση	Γ Δνοση	Δ Δνοση	Δνοση Αιττικής	Δνοση Αθηνών	Δνοση Περιφέρειας
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Τι σίμαρο υπάρχουν στους νέους σήμαρα;	3,4%	2,0%	6,1%	5,3%	1,6%	4,1%	4,0%	,0%
Row %	100,0%	16,2%	32,4%	21,6%	8,1%	13,5%	8,1%	,0%
Πόσο έχουν αλλάξει οι νέοι σήμαρα;	24,6%	24,2%	23,4%	23,2%	24,7%	26,8%	32,0%	23,9%
Row %	100,0%	27,6%	17,2%	13,1%	16,8%	12,3%	9,0%	4,1%
Κανείς δεν καταλαβαίνει τους νέους σήμαρα	4,5%	4,6%	3,6%	4,6%	7,1%	1,6%	4,0%	6,5%
Row %	100,0%	28,6%	14,3%	14,3%	26,5%	4,1%	6,1%	6,1%
Είναι πιο εγκκεντρικοί	18,3%	19,9%	22,8%	11,9%	20,3%	17,9%	6,7%	21,7%
Row %	100,0%	30,8%	22,7%	9,1%	16,7%	11,1%	2,5%	5,1%
Είναι Ανώταρο επαναστατές	12,0%	9,2%	7,6%	13,2%	13,2%	16,3%	18,7%	19,6%
Row %	100,0%	21,5%	11,5%	15,4%	18,5%	15,4%	10,8%	6,9%
Είναι πιο πικρηνείς και όμαροι	35,7%	39,5%	35,5%	40,4%	31,9%	30,9%	33,3%	28,3%
Row %	100,0%	31,3%	18,1%	15,8%	15,0%	9,8%	6,5%	3,4%
Col %	1,1%	,7%	1,0%	1,3%	1,1%	2,4%	1,3%	,0%
Row %	100,0%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	25,0%	8,3%	,0%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 6α : Αποφύσεις για τους νέους και τύπος σχολείου

	Σύνολο	Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου		
		Ανήραιο	Γυναικείο	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Μητρώο	1005	Νηπιαγωγείο	75
Βίωση	1080	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	83,1%	6,9%	8,9%	
Row %	3,4%	2,9%	5,8%	4,0%	2,5%	6,0%	3,5%	2,7%	2,7%	
Τι στραβό υπάρχει στους νέους σήμερα;	100,0%	67,6%	32,4%	54,1%	35,1%	10,8%	84,6%	5,4%	5,4%	
Col %	24,8%	23,1%	32,0%	27,0%	22,6%	25,4%	17,3%	17,3%	17,3%	
Πόσο έχουν αλλάξει οι νέοι σήμερα	100,0%	75,4%	24,6%	50,0%	43,7%	6,3%	95,1%	4,9%	4,9%	
Col %	4,5%	4,8%	3,4%	5,0%	4,4%	1,5%	4,6%	4,0%	4,0%	
Row %	100,0%	85,7%	14,3%	51,0%	46,9%	2,0%	93,9%	6,1%	6,1%	
Είναι πιο εγκληματική η κατάσταση	100,0%	18,3%	17,0%	19,8%	17,0%	17,9%	18,3%	18,7%	18,7%	
Col %	12,0%	11,2%	17,7%	49,5%	44,4%	6,1%	92,9%	7,1%	7,1%	
Row %	100,0%	75,4%	24,6%	36,2%	53,1%	10,8%	80,8%	9,2%	9,2%	
Είναι πιο επικρατές και άμεσο	100,0%	87,0%	13,0%	43,8%	36,5%	26,9%	35,4%	40,0%	40,0%	
Col %	1,1%	9%	1,9%	6%	1,5%	4,7%	92,2%	7,8%	7,8%	
Row %	100,0%	66,7%	33,3%	25,0%	66,7%	8,3%	91,7%	8,3%	8,3%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 6β : Αποφύσεις για τους νέους κατά φύλο και ηλικία

	Σύνολο	Φύλο			Ηλικία			Ηλικία		
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	28-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	65	34
Βίωση	1080	36,0%	66,9%	7,0%	20,8%	41,2%	26,8%	6,3%	3,1%	
Row %	3,4%	5,1%	2,4%	2,8%	5,4%	2,7%	3,2%	3,0%	2,9%	
Τι στραβό υπάρχει στους νέους σήμερα;	100,0%	54,1%	40,5%	5,4%	32,4%	32,4%	27,0%	6,4%	2,7%	
Col %	24,8%	27,0%	24,9%	13,2%	34,1%	24,0%	20,3%	28,4%	14,7%	
Πόσο έχουν αλλάξει οι νέοι σήμερα	100,0%	39,2%	57,1%	3,7%	28,4%	39,9%	23,5%	6,3%	1,9%	
Col %	4,5%	7,2%	2,9%	2,2%	4,7%	5,1%	7,5%	5,9%	5,9%	
Row %	100,0%	57,1%	36,7%	6,1%	10,2%	42,9%	32,7%	10,2%	4,1%	
Col %	18,3%	16,5%	18,9%	23,7%	16,1%	18,4%	19,9%	14,9%	23,5%	
Είναι πιο εγκληματική η κατάσταση	100,0%	32,3%	58,6%	9,1%	18,2%	41,4%	31,3%	6,1%	4,0%	
Col %	12,0%	10,3%	12,8%	14,5%	13,5%	10,8%	3,0%	8,8%	2,3%	
Row %	100,0%	30,8%	60,8%	8,5%	23,8%	46,2%	26,2%	1,5%	2,3%	
Είναι πιο επικρατές και άμεσο	100,0%	35,7%	37,1%	39,5%	26,9%	35,5%	40,2%	44,9%	38,2%	
Col %	1,1%	1,0%	1,0%	2,8%	1,3%	1,1%	3%	1,5%	5,9%	
Row %	100,0%	33,3%	50,0%	16,7%	25,0%	41,7%	8,3%	8,3%	16,7%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 7 : Βαθμός ευχαρίστησης των μαθητών από την εκπαίδευση στο σχολείο και Γεωγραφική περιοχή

		Γεωγραφική περιοχή												
		Σύνολο		Α Δνση		Β Δνση		Γ Δνση		Δ Δνση		Δνση Αν. Αττικής	Δνση Αθηνών	Δνση Πειραιώς
		1080	306	197	151	182	123	75	46					
Βαθμός ευχαρίστησης των μαθητών από την εκπαίδευση που τους δίνεται στο σχολείο	Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46					
	Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%					
	Col %	2%	0%	0%	7%	0%	0%	1,3%	0%					
	Πέρα πωλό													
	Row %	100,0%	4,7%	2,9%	6,6%	4,4%	7,3%	8,0%	4,3%					
	Col %	100,0%	17,6%	25,5%	7,8%	15,7%	17,6%	11,8%	3,9%					
	Αρεκέδ													
	Row %	100,0%	47,6%	49,2%	43,0%	49,5%	46,3%	34,7%	32,6%					
	Col %	100,0%	31,9%	18,9%	12,6%	17,5%	11,1%	5,1%	2,9%					
	Καθόλου													
Row %	100,0%	35,1%	32,4%	34,0%	38,4%	31,9%	34,1%	44,0%	47,8%					
Col %	10,7%	9,8%	9,1%	13,2%	12,6%	8,1%	10,7%	15,2%						
Δεν είναι σε θέση να κρίνουν														
Row %	100,0%	25,9%	15,5%	17,2%	19,8%	8,6%	6,9%	6,9%						
Col %	1,7%	1,3%	1,0%	2,0%	1,6%	4,1%	1,3%	0%						
ΔΓ/ΔΑ														
Row %	100,0%	22,2%	11,1%	16,7%	16,7%	27,8%	5,8%	0%						
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%						
Σύνολο														
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 7α : Βαθμός ευχαρίστησης των μαθητών από την εκπαίδευση στο σχολείο και τύπος σχολείου

		Τύπος Σχολείου											
		Σύνολο		Τύπος Σχολείου Δημόσιο		Ιδιωτικό		Τύπος Σχολείου Λύκειο		Γυμνάσιο-Λύκειο		Τύπος Σχολείου Ημερήσιο	Τύπος Σχολείου Νυκτερό
		1080	874	206	496	517	67	1005	75				
Βαθμός ευχαρίστησης των μαθητών από την εκπαίδευση που τους δίνεται στο σχολείο	Βάση	1080	874	206	496 <td>517</td> <td>67</td> <td>1005</td> <td>75</td> <td></td> <td></td> <td></td>	517	67	1005	75				
	Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%				
	Col %	2%	1%	5%	2%	2%	0%	2%	0%				
	Πέρα πωλό												
	Row %	100,0%	50,0%	50,0%	50,0%	50,0%	0%	100,0%	0%				
	Col %	4,7%	3,7%	9,2%	4,8%	3,5%	13,4%	4,7%	5,3%				
	Αρεκέδ												
	Row %	100,0%	62,7%	37,3%	47,1%	35,3%	17,6%	92,2%	7,8%				
	Col %	47,6%	47,5%	48,1%	48,4%	45,6%	55,2%	47,7%	46,7%				
	Row %	100,0%	80,7%	19,3%	46,7%	46,1%	7,2%	93,2%	6,8%				
Col %	35,1%	36,6%	28,6%	32,1%	40,4%	16,4%	35,0%	36,0%					
Καθόλου													
Row %	100,0%	64,4%	15,6%	42,0%	55,1%	2,9%	92,9%	7,1%					
Col %	10,7%	10,6%	11,2%	12,9%	8,9%	9,0%	10,6%	12,0%					
Δεν είναι σε θέση να κρίνουν													
Row %	100,0%	80,2%	19,8%	55,2%	39,7%	5,2%	92,2%	7,8%					
Col %	1,7%	1,5%	2,4%	1,8%	1,2%	6,0%	1,8%	0%					
ΔΓ/ΔΑ													
Row %	100,0%	72,2%	27,8%	44,4%	33,3%	22,2%	100,0%	0%					
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Σύνολο													
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας Β : Ο ρόλος της τάξης του σχολείου για τους μαθητές και Γεωγραφική περιοχή

	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή						Δυση Πατρικός
		Α Δυσση	Β Δυσση	Γ Δυσση	Δ Δυσση	Δυσση Αν. Αττικής	Δυσση Αθηνών	
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Χώρος που κερδίζονται	Col %	6,5%	5,1%	4,6%	6,0%	4,9%	10,7%	2,2%
Row %	100,0%	31,7%	15,9%	11,1%	17,5%	9,5%	12,7%	1,6%
Χώρος που τερνάνει και καλά	Col %	17,6%	16,2%	21,2%	15,9%	26,0%	10,7%	13,0%
Row %	100,0%	26,8%	16,8%	16,8%	15,3%	16,8%	4,2%	3,2%
Χώρος που τον ανήχονται	Col %	64,4%	62,4%	57,0%	64,3%	56,1%	65,3%	63,0%
Row %	100,0%	29,4%	18,4%	12,8%	10,3%	10,1%	7,3%	4,3%
Χώρος που αποφεύγουν	Col %	5,2%	7,6%	6,0%	5,5%	4,9%	6,7%	15,2%
Row %	100,0%	23,5%	22,1%	13,2%	14,7%	8,8%	7,4%	10,3%
Χώρος που απορρίπτουν	Col %	7,0%	7,6%	9,3%	7,1%	4,9%	5,3%	6,5%
Row %	100,0%	27,6%	19,7%	18,4%	17,1%	7,9%	5,3%	3,9%
Δ/ΓΔΑ	Col %	3%	1,0%	2,0%	1,1%	3,3%	1,3%	0%
Row %	100,0%	7,7%	15,4%	23,1%	15,4%	30,8%	7,7%	0%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας Βα : Ο ρόλος της τάξης του σχολείου για τους μαθητές και τύπος σχολείου

	Σύνολο	Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
		Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Νυχτερινό	
Βάση	1080	874	206	496	517	67	1005	75	
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	
Χώρος που κερδίζονται	Col %	5,8%	5,8%	7,5%	4,6%	3,0%	5,8%	6,7%	
Row %	100,0%	81,0%	19,0%	58,7%	38,1%	3,2%	92,1%	7,9%	
Χώρος που τερνάνει και καλά	Col %	17,6%	17,5%	20,2%	14,5%	22,4%	18,0%	12,0%	
Row %	100,0%	81,1%	18,9%	52,9%	39,5%	4,7%	95,3%	4,7%	
Χώρος που τον ανήχονται	Col %	61,3%	65,0%	60,3%	63,2%	65,7%	61,6%	68,0%	
Row %	100,0%	80,0%	20,0%	44,8%	48,8%	6,6%	92,4%	7,6%	
Χώρος που αποφεύγουν	Col %	6,3%	6,8%	4,4%	4,8%	3,0%	6,4%	5,3%	
Row %	100,0%	86,8%	13,2%	35,3%	61,8%	2,9%	94,1%	5,9%	
Χώρος που απορρίπτουν	Col %	7,4%	5,3%	6,0%	8,3%	4,5%	7,2%	5,3%	
Row %	100,0%	85,5%	14,5%	39,5%	56,6%	3,9%	94,7%	5,3%	
Δ/ΓΔΑ	Col %	1,2%	1,9%	1,2%	1,2%	1,5%	1,1%	2,7%	
Row %	100,0%	69,2%	30,8%	46,2%	46,2%	7,7%	84,6%	15,4%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

3. Ο ρόλος του καθηγητή

3.1 *Ερμηνεία της σχολικής αποτυχίας* *Ικανότητα του εκπαιδευτικού να εμψυχώνει το μαθητή.*

Στον πίνακα 9 παρατηρούμε ότι ποσοστό 33,1% των εκπαιδευτικών θεωρούν, ότι ο «αδύναμος» μαθητής είναι ο «αδιάφορος» μαθητής. Η συγκεκριμένη αντίληψη μάλλον δυσχεραίνει την ένταξη του αδύναμου μαθητή στην ομάδα της τάξης και βέβαια η ερμηνεία που δίνεται από τους εκπαιδευτικούς, ότι η «αδυναμία οφείλεται στην αδιαφορία», εμποδίζει συχνά την ενίσχυση του μαθητή από τον εκπαιδευτικό καθώς επίσης και τη δημιουργία συναισθημάτων άμύλλας του εφήβου με τους συμμαθητές του. Το συναίσθημα αυτοεκτίμησης του εφήβου δεν ενισχύεται από τον εκπαιδευτικό και αυτό κάποιες φορές μπορεί να οδηγήσει στην απόρριψη του σχολείου από τον έφηβο με αποτέλεσμα τα αρνητικά για τη ζωή του.

Ποσοστό 31,2% των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι ο «αδύναμος» μαθητής έχει «σοβαρά προβλήματα». Η συγκεκριμένη άποψη οδηγεί συχνά τον εκπαιδευτικό σε συνεργασία με τους γονείς του μαθητή γεγονός, που αφενός ερμηνεύει, κάποιες φορές, τους λόγους που το παιδί είναι «αδύναμο» αφετέρου, ο μαθητής βιώνει το ενδιαφέρον του καθηγητή του με θετικές, τις περισσότερες φορές, αντιδράσεις. Μερικές φορές ο μαθητής αντιδρά αρνητικά θεωρώντας ότι οι ενήλικες συμμαχούν εναντίον του.

Η συγκροτημένη, συνεπής και τρυφερή στάση του εκπαιδευτικού προς τον έφηβο, τις περισσότερες φορές, πείθουν το παιδί ότι η συνεργασία γονιού-εκπαιδευτικού μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να έχει. Εξάλλου είναι σημαντικό να διερευνηθούν τα αίτια που οδηγούν ένα μαθητή να μην είναι συνεπής απέναντι στις απαιτήσεις του σχολείου. Από πολλές έρευνες συνάγεται το συμπέρασμα ότι η σχολική απροσαρμοστικότητα συσχετίζεται με την παραβατικότητα.¹

Ποσοστό 17,7% των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι ο αδύναμος μαθητής «δεν εμπνέεται από τον τρόπο διδασκαλίας». Η συγκεκριμένη θέση διαφοροποιείται από το δασκαλοκεντρικό σύστημα του σχολείου, όπου ο δάσκαλος - αυθεντία δεν κάνει λάθη και όπου ο μαθητής, αν δε διαβάζει, φταίει μόνο εκείνος και η αδιαφορία του.

Βλέπουμε, ότι η συγκεκριμένη θέση συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό, 27,2% στους εκπαιδευτικούς Γ' Δ/σης ηλικίας 25-44 (πίνακας 9^α). Πιθανή ερμηνεία είναι, ότι στη Γ' Δ/ση υπηρετούν εκπαιδευτικοί συνήθως νεοδιόριστοι και ηλικιακά νεότεροι (πίνακας 9β στο παράρτημα), οι οποίοι είτε λόγω απειρίας ή λόγω αυτό-

¹ Φαρσεδάκης Ι. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985, σελ. 69.

κριτικής απαντούν ότι η «αδυναμία» του μαθητή μπορεί να οφείλεται και σε αδυναμία του εκπαιδευτικού.

Το πόσο δασκαλοκεντρικά κινείται ο εκπαιδευτικός διερευνάται στην ερώτηση 10 όπου οι εκπαιδευτικοί καλούνται να επιλέξουν από δέκα θέσεις, τις τρεις σπουδαιότερες, για την αποδοτικότερη λειτουργία του μαθητή μέσα στην τάξη.

Οι άξονες προσδιορισμού των επιλογών ήταν:

α. Δασκαλοκεντρικό σύστημα διδασκαλίας («αυθεντία» εκπαιδευτικός, ομαδοποίηση «καλού»-«κακού» μαθητές) ή ομαδικός τρόπος εργασίας και καλλιέργεια των ικανοτήτων κάθε μαθητή;

β. Ενασχόληση μόνο με το γνωστικό αντικείμενο ή ταυτόχρονα προώθηση εννοιών αυτοεκτίμησης, ομαδικότητας, έκφρασης συναισθημάτων, έννοιες που προωθούν τη θετική στάση ζωής;

Στον πίνακα 10 παρατηρούμε ότι ως πρώτη επιλογή, σε ποσοστό 29,5%, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν απαραίτητη την «ενασχόληση του μαθητή με τα μαθήματά του», και ως δεύτερη και τρίτη επιλογή να «εκτιμούν, οι μαθητές τα θετικά στοιχεία του εαυτού τους» 26,9%.

Οι εκπαιδευτικοί της Α΄ Δ/σης (περιοχή Αθηνών) δίνουν το υψηλότερο ποσοστό 35% στην άποψη «να ασχολούνται με τα μαθήματά τους» και το μικρότερο για τα Γενικά Λύκεια οι εκπαιδευτικοί της Γ΄ Δ/σης 23,2%, οι οποίοι θεωρούν σημαντικότερο παράγοντα για τη διευκόλυνση του διδακτικού τους έργου, σε ποσοστό 30,5%, να μάθουν «οι μαθητές να εκτιμούν τα θετικά τους στοιχεία».

Οι εκπαιδευτικοί της Γ΄ Δ/σης είναι νεοδιόριστοι, άρα σχετικά νεότεροι και οδηγούνται σε διαφορετική αξιολόγηση, κλιμάκωση. Υποστηρικτικό της ερμηνείας μας είναι και το γεγονός ότι οι ηλικίες 25-34 και 35-44 δίνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά 26,9% και 28,8% αντίστοιχα στη συγκεκριμένη άποψη (πίνακας 10α). Είναι θέση η οποία είναι ιδιαίτερα βοηθητική στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή καθώς επίσης και στην εμπύχωσή του για περαιτέρω προσπάθειες, σημαντικά στοιχεία και τα δύο, για την προώθηση της έννοιας της πρόληψης κατά των τοξικών ουσιών όπως έχουμε ήδη αναφέρει.

Οι εκπαιδευτικοί της Ανατολικής Αττικής (πίνακας 10) και οι έχοντες μεταπτυχιακό (πίνακας 10δ στο παράρτημα) δίνουν 0% στην επιλογή «να ανταποκρίνονται στις εκκλήσεις βοήθειας των άλλων». Είναι αντικείμενο άλλης έρευνας, το πώς ερμηνεύεται «η έκκληση βοήθειας» από τους συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι θεωρούν, ότι αυτή η θέση δε βοηθά τη λειτουργία των μαθητών μέσα στην τάξη. Αν «η έκκληση για βοήθεια» ερμηνεύεται ως έκκληση για αντιγραφή στα διαγωνίσματα πιθανόν εξηγείται το 0% ποσοστό. Αν όχι, τότε θα έπρεπε να επαναπροσδιορίσουμε, τι τύπου κοινωνία προσπαθούμε να «διδάξουμε» στους μαθητές, τι τύπου πολίτες προσπαθούμε να διαπλάσουμε.

Στον πίνακα 10γ παρατηρούμε ότι η επιλογή «να δείχνουν ευαισθησία στα συναισθήματα των άλλων» έχει 0% στους διαζευγμένους, στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι συζούν και στους χήρους. Δε μπορούμε να το ερμηνεύσουμε, όπως επίσης και τα υπόλοιπα μηδενικά ποσοστά σε επιλογές, που κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η θετική συναισθηματική ανταλλαγή. Είναι ένα από τα επίπεδα, που πιστεύουμε, ότι πρέπει

να επικεντρώσουν το ενδιαφέρον τους οι υπεύθυνοι για τα προγράμματα ευαισθητοποίησης-πρόληψης, δηλαδή στο να διδαχθεί ο εκπαιδευτικός πώς να μη χάνονται τα όρια από το μαθητή σε κλίμα αλληλεγγύης, αγάπης και κατανόησης.

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι ενημερωμένοι εκπαιδευτικοί από κάποιο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης-πρόληψης, (πίνακας 10⁶) διαφοροποιούνται από τους μη ενημερωμένους στη θέση «να εκτιμούν τα θετικά στοιχεία του εαυτού τους» το ποσοστό είναι 29,4%, ενώ στους μη ενημερωμένους 25,4%, καθώς επίσης και στη θέση «να ασχολούνται με τα μαθήματά τους» οι μη ενημερωμένοι την επιλέγουν σε ποσοστό 30,9%, ενώ οι ενημερωμένοι σε ποσοστό 26,3%, που σημαίνει ότι μειώνεται ο μονοδιάστατος ρόλος του σχολείου.

3.2 Αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευτικού για το ρόλο του.

Αποψη της κοινής γνώμης για το έργο του εκπαιδευτικού.

Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 59,3% «νιώθουν» ότι «σχεδόν πάντα» είναι σημαντικός ο ρόλος τους στη διαμόρφωση του κλίματος μέσα στην τάξη. (πίνακας 11). Περιοίθησε, η οποία δεν αλλοιώνεται από τον τύπο σχολείου (πίνακας 11^α), την ηλικία ή την ειδικότητα (πίνακες 11β, 11γ στο παράρτημα).

Έχοντας δεδομένο από την έρευνά μας, ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι μαθητές τους «ανέχονται» την τάξη και ότι είναι «λίγο ευχαριστημένοι» από την εκπαίδευση που τους δίνεται, αυξάνεται το ποσοστό ευθύνης του εκπαιδευτικού για τη λειτουργία του μέσα στη τάξη, ώστε να μειωθούν, όσο γίνεται, οι εξωγενείς παράγοντες που αναστέλλουν το εκπαιδευτικό έργο και να δημιουργηθεί στην τάξη κλίμα, το οποίο θα προωθεί τη χαρά της γνώσης και την ομαλή ένταξη του εφήβου στην κοινωνία. Όμως, αυτή η λειτουργία απαιτεί γνώσεις και άτομα τα οποία «απολαμβάνουν» το λειτούργημά τους. Στον πίνακα 11^α διαπιστώνουμε ότι σε ποσοστό 43,3% οι εκπαιδευτικοί «νιώθουν» ότι «σπάνια» αναγνωρίζεται η δουλειά τους, με εξαίρεση τους εκπαιδευτικούς ΤΕΛ Αθηνών, που σε ποσοστό 53,3%, θεωρούν ότι «μερικές φορές» αναγνωρίζεται το έργο τους.²

Το συναίσθημα ματαίωσης που βιώνει ένα μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών, αναστέλλει τη δυνατότητα εκμετάλλευσης στο έπακρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας η οποία απαιτεί από το διδάσκοντα να είναι σε πνευματική και συναισθηματική εγρήγορση. Η έλλειψη ικανοποίησης συχνά απορρέει από την ελλιπή εκπαίδευση, που αυξάνει το άγχος για το διδάσκοντα καθώς επίσης και από την ανεπαρκή αμοιβή.³

Θεωρούμε ως σημαντικό παράγοντα δυσλειτουργίας της εκπαιδευτικής διαδικασίας, το συναίσθημα ματαίωσης και ακύρωσης που βιώνουν οι εκπαιδευτικοί, καθώς επίσης και ανασταλτικό παράγοντα για τη δημιουργία προγραμμάτων ευαισθητοποίησης-πρόληψης, τα οποία θα στοχεύουν στην καθημερινή, διαρκή διαπαιδαγώγηση του

² Ξωχέλλη Π.: «Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος» Αφοι Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1990, σελ. 58: «σχετικά με το κύρος του εκπαιδευτικού, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι είναι μέτριο ως υψηλό και σε πολύ μεγάλο ποσοστό (81,3%) θεωρούν ότι δεν αναγνωρίζεται το έργο τους από το κοινωνικό σύνολο».

³ βλ. Ξωχέλλη Π. ό.π., σελ. 59.

εφήβου από τον εκπαιδευτικό για τη δημιουργία θετικών προτύπων καθώς επίσης και ενεργητικής στάσης απέναντι στα προβλήματά του.

3.3 Λειτουργία του εκπαιδευτικού μέσα στην τάξη.

Η ομάδα αυτών των ερωτήσεων, ερευνά τον τρόπο με τον οποίο εργάζονται οι εκπαιδευτικοί μέσα στην τάξη δηλαδή, αν λειτουργούν δασκαλοκεντρικά ή όχι, πώς συμπεριφέρονται απέναντι στο μοναχικό μαθητή και αν θέτουν στόχους εξωδιδακτικούς σε συνεργασία με τους μαθητές τους.

Οι εκπαιδευτικοί, σε ποσοστό 33,8%, «σπάνια» χωρίζουν την τάξη σε ομάδες για να εργασθούν και σε ποσοστό 23,15% «ποτέ» (πίνακας 12).

Αν και τα ποσοστά εκπαιδευτικών που εργάζονται ομαδικά («πάρα πολλές φορές», «πολλές», «αρκετές») είναι αξιοσημείωτο, 42%, θεωρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί εμμένουν στο δασκαλοκεντρικό σύστημα διδασκαλίας σύστημα, το οποίο εμποδίζει λειτουργίες όπως την αυτενέργεια, τη συλλογικότητα και τη δημιουργία κριτικής σκέψης.

Οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 55-64 σε ποσοστό 34,3% «ποτέ» δε δουλεύουν με ομάδες. (πίνακας 12β στο παράρτημα).

Στο πίνακα 13 παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 42,6% οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν ότι τα μέλη των ομάδων «επιλύουν ικανοποιητικά τις συγκρούσεις». Είναι διαπίστωση, η οποία επιβεβαιώνει τη θέση μας, ότι η ομαδική δουλειά στην τάξη βοηθά τον έφηβο ως προς την εκμάθηση τρόπων επίλυσης των συγκρούσεων και ταυτόχρονα, καλλιεργεί την ανοχή και την κατανόηση των άλλων, την αυτοπεποίθηση των εφήβων καθώς οι επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες αυξάνονται και προάγει τη συνεργασία και όχι τον ανταγωνισμό. Ακριβώς αυτά τα χαρακτηριστικά της ομαδικής δουλειάς, οδηγούν τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι έχουν δουλέψει σε ομάδες, να αξιολογούν ότι αξίζει «πάρα πολύ» η ένταξη των μοναχικών μελών της τάξης στην ομάδα ποσοστό 62% (πίνακας 14).

Τα υψηλότερα ποσοστά παρατηρούνται στη Β' Δ/ση 66,7% και στην Ανατολική Αττική 68,1%. Πιθανές ερμηνείες είναι ότι σ' αυτές τις περιοχές ανήκουν αφενός, πολλά ιδιωτικά σχολεία των οποίων οι εκπαιδευτικοί πιθανόν επιλέγουν την απάντηση η οποία θεωρείται η καλύτερη, χωρίς να επιλέγουν ελεύθερα (πίνακας 14^β) και αφετέρου ανήκουν σχολεία με λίγους μαθητές των οποίων συνήθως οι σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς είναι πιο προσωπικές (Ν. Μάκρης, Λαυρίου, Καλυβίων κ.α.).

Τη μεγαλύτερη διάθεση για ένταξη του «μοναχικού» μαθητή σε ομάδες, δείχνουν οι γυναίκες 66,2% και οι ηλικίες 25-34 68,9% (πίνακας 14β).

Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 32,7% «αρκετές φορές» έχουν θέσει στόχους παρακινούμενοι από τα ενδιαφέροντα των μαθητών τους, ποσοστό 27,8% «πολλές φορές» και το 17,3% «πάρα πολλές φορές» (πίνακας 15).

Οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 55-65 δηλώνουν μεγάλη διάθεση ποσοστό 17,9%, να θέτουν και άλλους στόχους παρακινούμενοι από τα ενδιαφέροντα των μαθητών τους (πίνακας 15^α). Πιστεύουμε ότι η εκπαιδευτική τους εμπειρία τους οδηγεί στην επιλογή

αυτής της θέσης η οποία λειτουργεί θετικά στους μαθητές, ενώ αντιθέτως είναι η ηλικιακή ομάδα η οποία «ποτέ» δε δουλεύει με ομάδες μέσα στην τάξη.

Οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 45-54 έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό, 3,9%, άρνησης να θέσουν άλλους στόχους εκτός διδακτέας ύλης.

Οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι «συζούν», «ποτέ» δεν έχουν θέσει στόχους παρακινούμενοι από τους μαθητές τους. Φοβούνται οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί μήπως «ξεφύγει» ο έλεγχος της τάξης; «Νιώθουν» πιο ευάλωτοι; Δε γνωρίζουμε τις απαντήσεις που ερμηνεύουν τη συγκεκριμένη απόλυτη θέση.

Συμπερασματικά, οι εκπαιδευτικοί κινούνται δασκαλοκεντρικά, στην πλειοψηφία τους, σε σχέση με τον τρόπο διδασκαλίας, αλλά θέτουν στόχους παρακινούμενοι από ενδιαφέροντα των μαθητών τους.

3.4 *Κίνητρα μάθησης*

Συναίσθημα του εκπαιδευτικού στο τέλος του μαθήματος.

Φιλικές σχέσεις μαθητών και διεξαγωγή του μαθήματος.

Η πεποίθηση του εκπαιδευτικού για το ποια είναι η κινητήρια δύναμη για το μαθητή κατά τη διάρκεια του μαθήματος, είναι σημαντική για την ερευνά μας, διότι η εμπύχωση του εφήβου καθώς και η ενίσχυση της αυτοπεποίθησής του, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ομαλή ενηλικίωσή του.

Η πλειοψηφία, 48,2%, των εκπαιδευτικών αξιολογεί ως το βασικότερο στοιχείο κινητοποίησης του μαθητή «την ψυχολογική ενίσχυση» και ακολουθούν οι επιλογές «να τους ενδιαφέρει το μάθημα» 26,9% και η «ύπαρξη ήρεμου κλίματος στην τάξη» ποσοστό 16,3% (πίνακας 16).

Δεν αξιολογείται «η στάση των γονιών του» από μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών, 3,7%, ως στοιχείο που κινητοποιεί το μαθητή. Όμως πιστεύουμε ότι ορισμένες, επιδράσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος προσανατολίζουν έντονα τους ανηλίκους.⁴

Η έμφαση που δίνεται από τους εκπαιδευτικούς σε επιλογές που αναφέρονται στις εσωσχολικές λειτουργίες, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ένα μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών «εμπιστεύονται» το χώρο του σχολείου για τη βελτίωση του μαθητή. Το σχολείο είναι χώρος, ο οποίος κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, μπορεί να λειτουργήσει θετικά, καλλιεργώντας στους εφήβους στοιχεία τα οποία εμποδίζουν την πιθανή εμπλοκή τους με παραβατικές συμπεριφορές. Αλλιώς όχι μόνο δεν επιτελεί θετικό έργο αλλά έχουμε έρευνα του Hargreaves (1967) που έδειξε «πως οι μειονεκτούντες μαθητές οδηγούνται από τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας του σχολείου στη δημιουργία μιας «υποκοουλτούρας παραβατικότητας».⁵

Στα Ιδιωτικά σχολεία η ψυχολογική ενίσχυση συγκεντρώνει ποσοστό 52,4% ενώ στα Δημόσια 47,3%, καθώς επίσης και οι γυναίκες σε ποσοστό 54,3% αξιολογούν ως

⁴ Φαρσεδάκης Ι. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1985 σελ. 58.

⁵ Φαρσεδάκης Ι. ό.π. σελ. 76.

σημαντικό παράγοντα την ψυχολογική ενίσχυση του μαθητή. (πίνακας 16β στο παράρτημα).

Πώς βιώνει ο εκπαιδευτικός το ρόλο του; Σε ποσοστό 36,7% οι εκπαιδευτικοί «νιώθουν» «ότι έχουν παράγει έργο», ποσοστό 32,5% ότι «έχουν δώσει όλη τους την ενέργεια» και 15,4% βιώνει την απογοήτευση της «μη ανταπόδοσης και μη αναγνώρισης» (πίνακας 17).

Οι εκπαιδευτικοί των Λυκείων σε ποσοστό 19,3% βιώνουν το συναίσθημα της μη ανταπόδοσης, ενώ των Γυμνασίων σε ποσοστό 11,7%. (πίνακας 17^α).

Αναφερθήκαμε σ' αυτό το ποσοστό διότι θεωρούμε ότι η πιεστική κατάσταση στα Λύκεια λόγω πληθώρας ύλης και εισαγωγικών εξετάσεων για τα ΑΕΙ οξύνει τα προβλήματα, τα οποία διακρίνονται στο χώρο του σχολείου και στα οποία έχουμε ήδη αναφερθεί.

Αν ο εκπαιδευτικός αντιμετωπισθεί ως ανθρώπινο ον και όχι ως «μηχανή παραγωγής υποψηφίων» για τα ΑΕΙ είναι πιθανόν να βελτιωθεί και ο βαθμός ικανοποίησής του από το έργο του και ταυτόχρονα να γίνει εφικτό να απαιτηθούν και ποικίλες δεξιότητες οι οποίες απαιτούνται από τον πολύπλευρο ρόλο του παιδαγωγού. Οι εκπαιδευτικοί της Γ' Δ/σης βιώνουν σε ποσοστό 20,5% «άλλη μια μέρα χωρίς ανταπόδοση από τους μαθητές». Στη Γ' Δ/ση ανήκουν τα Δυτικά προάστια απ' όπου ξεκίνησε η τάση του Χέβι Μέταλ και γενικότερα από τη νεολαία των εργατικών και χαμηλών στρωμάτων⁶ και πιστεύουμε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι αποδέκτες, μέσω των μαθητών τους, των δύσκολων συνθηκών αυτών των περιοχών.⁷

Από τις ειδικότητες οι φυσικομαθηματικοί νιώθουν πιο «παραγωγικοί» σε ποσοστό 42,2% ενώ οι πιο «απογοητευμένοι» είναι οι των Ξένων Γλωσσών 23,1%, και οι φιλόλογοι οι πιο «εξαντλημένοι» σε ποσοστό 39,9%.⁸ (πίνακας 17γ).

Συσχετίσαμε την ερώτηση 17 (πώς νιώθει ο εκπαιδευτικός) με την ερώτηση 16 (ποια είναι τα κίνητρα για την κινητοποίηση του μαθητή) ώστε να διαπιστώσουμε αν ευσταθεί η υπόθεσή μας ότι ο εκπαιδευτικός ο οποίος νιώθει ικανοποίηση από το έργο του στην τάξη, είναι ο εκπαιδευτικός, ο οποίος λειτουργεί εμψυχωτικά προς το μαθητή.

Ποσοστό 56% των εκπαιδευτικών που νιώθουν «ότι έχουν δώσει όλη τους την ενέργεια» θεωρούν σημαντική κινητήρια δύναμη την «ψυχική ενίσχυση του μαθητή» (πίνακας 17δ). Όπως και οι εκπαιδευτικοί που πιστεύουν ότι έχουν «παραγάγει έργο» θεωρούν ως σημαντική κινητήρια δύναμη «την ψυχική ενίσχυση του μαθητή» 47,7%.

⁶ Ασρινάκης Α.-Στυλιανούδη Α. (επιμέλεια): «Χέβι Μέταλ Ροκαμπίλ και Φανατικό οπαδοί «Νεανικοί Πολιτισμοί και Υποπολιτισμοί στη Δυτική Αττική» εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.

⁷ Φαρσεδάκης Ι. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1985, σελ. 82.: «Στην Ελλάδα, η μοναδική έρευνα των Δ. Τσαούση και Ε. Κορρέ-Στρουεγερ (1974) έδειξε πως οι πιο βεβαρημένες περιοχές του λεκανοπεδίου Αττικής, στην περίπτωση των παραβατικών αγορών, είναι το Περιστερί, ο Αγ. Ιωάννης Ρέντης, το Πέραμα και η Αγ. Βαρβάρα».

⁸ Φαρσεδάκης Ι. βλ. ό.π. σελ. 82.: «Στην Ελλάδα, η μοναδική έρευνα των Δ. Τσαούση και Ε. Κορρέ-Στρουεγερ (1974) έδειξε πως οι πιο βεβαρημένες περιοχές του λεκανοπεδίου Αττικής, στην περίπτωση των παραβατικών αγορών, είναι το Περιστερί, ο Αγ. Ιωάννης Ρέντης, το Πέραμα και η Αγ. Βαρβάρα» βλ. Ξωχέλλη Π.: ό.π. σελ. 73: «πολύ σημαντική σχέση διαπιστώνεται ακόμη ανάμεσα στην ειδικότητα και το αίσθημα ικανοποίησης του εκπαιδευτικού από το επάγγελμά τους. Συχνότερα δηλώνουν ότι είναι ικανοποιημένοι κυρίως οι Θεολόγοι, καθηγητές Φ. Αγωγής, Τεχνικών και Μουσικής και σπανιότερα οι Φιλολόγοι και οι Φυσικοί».

Ποσοστά που ενισχύουν την αρχική μας υπόθεση, ότι ο ικανοποιημένος εκπαιδευτικός ενισχύει το μαθητή του, ακόμη και όταν βιώνει ότι «έχει δώσει όλη του την ενέργεια. Άλλωστε και στην πολύπλευρη δράση του οφείλεται η διοχέτευση της ενέργειας.

Ποσοστό 39,2% των εκπαιδευτικών που βιώνουν «ότι πέρασε άλλη μια μέρα χωρίς ουσιαστική ανταπόδοση» θεωρούν ως κινητήρια δύναμη για το μαθητή «να τον ενδιαφέρει το μάθημα που διδάσκεται στην τάξη», άποψη αρκετά μονοσήμαντη για την πολύπλευρη εκπαιδευτική διαδικασία και τα κίνητρα του εφήβου και που οδηγεί και τους εκπαιδευτικούς σε «απογοήτευση».

Ποσοστό 51,7% των εκπαιδευτικών που ενισχύουν τους μαθητές «ελπίζουν ότι οι μαθητές θα ανταποκριθούν την επόμενη φορά».

Ο πίνακας 18 απεικονίζει τη θέση των εκπαιδευτικών για το ρόλο των φιλικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ποσοστό 61,4% των εκπαιδευτικών θεωρούν ως βοηθητικές στο έργο τους τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών, με υψηλότερα ποσοστά 65% των εκπαιδευτικών που εργάζονται στη Β΄ Δ/ση και στην Ανατολική Αττική 63,4% περιοχές που είχαν δώσει τα υψηλότερα ποσοστά και στην ερώτηση για τη χρησιμότητα ένταξης του μοναχικού μαθητή. Πιστεύουμε ότι ισχύουν οι ερμηνείες που έχουν προαναφερθεί.

Ποσοστό 20% των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι οι φιλικές σχέσεις «δε σχετίζονται με το μάθημα», αντίληψη που δηλώνει μονόπλευρη αντιμετώπιση της μαθησιακής διαδικασίας, μονόπλευρη αντιμετώπιση του μαθητή και δεν προάγει έννοιες ομαδικότητας, συναισθηματικής ανταλλαγής, επικοινωνίας και συνεργασίας.

Σε ποσοστό 54,3% (το μικρότερο) οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι εργάζονται στη Γ΄ Δ/ση θεωρούν ότι οι «φιλικές σχέσεις είναι βοηθητικές στο έργο τους». Με επιφύλαξη διατυπώνουμε την άποψη ότι οι φιλικές σχέσεις δεν θεωρούνται ιδιαίτερες βοηθητικές διότι στη Γ΄ Δ/ση ανήκουν περιοχές υποβαθμισμένες με σωρεία προβλημάτων, με έντονα προβλήματα χρήσης και πιθανόν οι εκπαιδευτικοί τις φιλικές σχέσεις τις συνδυάζουν με «κακή επιρροή συνομηλίκων», άποψη που θα τολμούσαμε να αναφέρουμε ότι επιβεβαιώνεται από το ποσοστό 19,8% που δίνουν οι εκπαιδευτικοί στην επιλογή «είναι κάτι που πρέπει να ελέγχεται από τον καθηγητή» και που είναι το υψηλότερο όλων των περιοχών.

Όσον αφορά στις ηλικίες παρατηρούμε ότι όσο αυξάνεται η ηλικία, τόσο μειώνεται το ποσοστό των εκπαιδευτικών που θεωρεί ότι είναι βοηθητικές οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών, ενώ αυξάνεται το ποσοστό επιλογών «εμποδίζει τη σοβαρότητα του μαθήματος», καθώς επίσης και το «είναι κάτι που πρέπει να ελέγχεται από τον καθηγητή». (πίνακας 18^{β,γ} παράρτημα).

Θεωρούμε παρακινδυνευμένο να εξάγουμε συμπέρασμα για τους εκπαιδευτικούς της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, μόνο από τη συγκεκριμένη ερώτηση.

3.5 *Απαραίτητα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού για την επιτέλεση του εκπαιδευτικού έργου*
Βαθμός συμφωνίας απόψεων εκπαιδευτικών-μαθητών
Βαθμός οικειότητας-εμπιστοσύνης μαθητών προς τους εκπαιδευτικούς

Ποσοστό 62,2% των εκπαιδευτικών επιλέγουν ως απαραίτητο χαρακτηριστικό του εκπαιδευτικού τη «σταθερή και συγκροτημένη συμπεριφορά» και κατόπιν την «ειλικρίνεια» 17% (πίνακας 19).

Τα δύο χαρακτηριστικά που επιλέγονται είναι βοηθητικά στην έννοια της πρόληψης, διότι η σταθερή και συγκροτημένη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού δε δίνει «διπλά» μηνύματα στους μαθητές, γεγονός που μπορεί να αποβεί καταστροφικό στην εφηβική ηλικία, η δε ειλικρίνεια είναι σημαντικό στοιχείο για τις σχέσεις εκπαιδευτικού-μαθητή.

Ελέγξαμε αν οι επιλογές διαφοροποιούνται ανάλογα με την περιοχή και είδαμε ότι δεν αλλοιώνονται. Στη Δ' Δ/νση επισημαίνουμε το μηδενικό ποσοστό σε χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού, όπως «ο συναισθηματισμός» και η «αυστηρότητα», όπως και στην Ανατολική Αττική και ΤΕΛ Αθηνών το μηδενικό ποσοστό στην «επιείκεια».

Στον πίνακα 19^α, ενώ ο τύπος σχολείου δεν αλλοιώνει τις επιλογές, σημειώνουμε το μηδενικό ποσοστό που δίνουν οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών σχολείων στα χαρακτηριστικά «επιείκεια» και «συναισθηματισμός». Για τους συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς ο καθηγητής δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται από στοιχεία που, νομίζει, ότι τον καθιστούν «αδύναμο», σε σχέση με τους μαθητές του. Είναι πιθανόν οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών σχολείων να απαντούν, όπως θα περίμενε ο Διευθυντής τους.

Οι Διαξεγμένοι μηδενίζουν ως στοιχεία τη «φιλικότητα», το «συναισθηματισμό», τον «αυθορητισμό», την «επιείκεια», στοιχείο το οποίο αποκλείουν και οι άγαμοι. Οι δε εκπαιδευτικοί, που συζούν, αποκλείουν ως στοιχείο του εκπαιδευτικού τη «φιλικότητα», το «συναισθηματισμό», την «αυστηρότητα», τον «αυθορητισμό», την «επιείκεια» (πίνακας 19γ).

Διακινδυνεύουμε μια ερμηνεία ψυχαναλυτικού τύπου, λέγοντας ότι οι συγκεκριμένες ομάδες εκπαιδευτικών θα πρέπει να νιώθουν πολύ αδύναμοι και να «θωρακίζονται» μέσα στην τάξη. Οι διαξεγμένοι στην ερώτηση «ποιο είναι το συναίσθημά σας όταν τελειώνει το μάθημα» δίνουν μηδενικό ποσοστό στο «συναισθηματικό εκνευρισμό» και 38,6% ότι «έχουν παράγει έργο» (πίνακας 17ε στο παράρτημα).

Η ενήμερωση-ευαισθητοποίηση από πρόγραμμα πρόληψης δεν οδηγεί τους εκπαιδευτικούς σε διαφορετικές αξιολογήσεις των απαραίτητων χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού (πίνακας 19δ).

Ερευνώντας το βαθμό συμφωνίας για ποικίλα θέματα μεταξύ εκπαιδευτικών-μαθητών παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 42,1% οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι οι απόψεις τους είναι «αρκετά σύμφωνες» με των μαθητών τους. Μελετώντας τον πίνακα παρατηρούμε ότι «αρκετά σύμφωνες» είναι οι απόψεις για το «ρόλο του άνδρα και της γυναίκας», «όχι τόσο σύμφωνες» για τις αξίες που έχουν σημασία για τη ζωή των μαθητών, «λιγότερο σύμφωνες» και «διάσταση» για το αν είναι σωστό να πίνουν (πίνακας 20).

Δε γνωρίζουμε τι σημαίνει συμφωνία για το ρόλο του άνδρα και της γυναίκας, αν δηλαδή οι μαθητές έχουν απόψεις της προηγούμενης γενιάς ή αν οι εκπαιδευτικοί έχουν απόψεις σύγχρονες. Όμως σε έρευνα του 1994-95 στο πλαίσιο του Διευρωπαϊκού προγράμματος «Προωθώντας την επίγνωση για την ισότητα των φύλων: Οι γυναίκες ως πολίτες» που συμμετείχαν 298 άτομα μελλοντικοί εκπαιδευτικοί (Θεσ/νίκης, Ιωαννίνων και Ηρακλείου) συμπεραίνεται ότι οι νέοι εκπαιδευτικοί, παρ' όλο που αναγνωρίζουν τις στερεότυπες αντιλήψεις που κυριαρχούν, αδυνατούν να κατανοήσουν τους μηχανισμούς στο πλαίσιο των οποίων αυτές λειτουργούν ενάντια των γυναικών, με αποτέλεσμα να «βλέπουν» δεύτερο το ρόλο των γυναικών στην κοινωνία.

Μας ενδιαφέρει άμεσα η διάσταση απόψεων μεταξύ εκπαιδευτικών-μαθητών για το θέμα του αλκοόλ, διότι γνωρίζουμε ότι οι έφηβοι συχνά πίνουν. Συγκεκριμένα κάνουν συχνή χρήση (περισσότερο από 2 φορές τη βδομάδα) αλκοόλ το 20% των αγοριών και το 10% των κοριτσιών.⁹

Πιστεύουμε ότι το να αξιολογείται ως σοβαρό το θέμα του αλκοόλ και να συζητιέται στην τάξη είναι σημαντικό και πιθανόν οδηγήσει μερικούς εφήβους στον προβληματισμό και αναθεώρηση της στάσης τους απέναντι στο αλκοόλ.

Η ευρύτητα θεμάτων και τα ερεθίσματα τα οποία δίνουν οι εκπαιδευτικοί στους μαθητές τους για κοινωνικό προβληματισμό, γνώση και πιθανή «υπέρβαση» στερεοτύπων ερευνάται με την ερώτηση 21.

Πιστεύουμε ότι είναι μέσα στο λειτούργημα του εκπαιδευτικού να δώσει στους μαθητές του να καταλάβουν ότι οι αντιδράσεις των ατόμων στα γεγονότα ποικίλλουν και ότι τα συναισθήματα των ανθρώπων πρέπει να γίνονται σεβαστά, να καταλάβουν ότι οι πράξεις μας έχουν αντίκτυπο στον εαυτό μας και στους άλλους και να συνειδητοποιήσουν την έννοια της φιλίας και της εμπιστοσύνης, ώστε να αρχίσουν να καλλιεργούν δεξιότητες απαραίτητες για τη δημιουργία σχέσεων.

Οι εκπαιδευτικοί έχουν συζητήσει σε ποσοστό 46,9% για τις «τοξικές ουσίες», σε ποσοστό 12,8% για το «Aids», και σε ποσοστό 12,7% για τις «μειονότητες», (πίνακας 21).

Ο τύπος σχολείου λειτουργεί ως παράγοντας, που διαφοροποιεί τις επιλογές των εκπαιδευτικών. Αναλυτικότερα: Οι τοξικές ουσίες συζητούνται στα Δημόσια 46,8% στα Ιδιωτικά 47,6%, το Aids που στο σύνολο είναι δεύτερο θέμα στα Ιδιωτικά συζητιέται 6,3% ενώ στα Δημόσια 14,3% και οι «μειονότητες» έρχονται δεύτερο πιο συζητημένο θέμα για τα Ιδιωτικά 16,5% (πίνακας 21^α).

Δε γνωρίζουμε το περιεχόμενο των συζητήσεων όσον αφορά στο θέμα των μειονοτήτων, ευελπιστούμε ότι θα είναι ανθρωπιστικού περιεχομένου και όχι ρατσιστικού, περιεχομένου που προωθεί έννοιες όπως η αλληλεγγύη, ο σεβασμός της διαφορετικότητας και η κατανόηση των προβλημάτων των προσφύγων.

Το πλέον συζητημένο θέμα είναι το θέμα των τοξικών ουσιών. Λειτουργούν οι συζητήσεις ενημερωτικά; Λειτουργούν προληπτικά;

⁹ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα: Η διαχρονική πορεία της χρήσης» ΕΠΙΦΥ, Αθήνα 1994, σελ. 192.

Η πρόληψη για τις τοξικές ουσίες αποτελεί μια πολυσύνθετη διαδικασία που δε μπορεί να περιοριστεί σε μια δραστηριότητα ¹⁰.

Η άποψή μας είναι ότι κάθε ενημέρωση δεν είναι πάντα η σωστή ενημέρωση. Αν ο εκπαιδευτικός δεν κατέχει το θέμα είναι πιθανόν να μην αποτρέψει αλλά να δώσει λανθασμένα μηνύματα στους εφήβους που ούτως ή άλλως βρίσκονται στην ηλικία του πειραματισμού.¹¹

Είναι ζητούμενο όμως, ο εκπαιδευτικός να έχει σχέση εμπιστοσύνης με το μαθητή, ώστε, αν χρειαστεί, να μπορέσει ο έφηβος να ζητήσει βοήθεια από τον εκπαιδευτικό.

Στην ερώτηση 22 έχουν επιλεγεί θέματα, τα οποία, αν συζητηθούν από το μαθητή, δηλώνουν σχέση απόλυτης εμπιστοσύνης με το δάσκαλό τους.

Ποσοστό 55,5% των εκπαιδευτικών επιλέγει το ΔΓ/ΔΑ (πίνακας 22). Για τους υπόλοιπους το πλέον συζητημένο θέμα είναι η «χρήση τοξικών ουσιών» από το μαθητή σε ποσοστό 32,7% επί του συνόλου. Σημαντικά θεωρούμε και τα ποσοστά 2,7% των εκπαιδευτικών που έχουν συζητήσει με μαθητές «ότι έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση», καθώς επίσης και το 1,9%. «Αν έχουν ομοφυλοφιλική εμπειρία».

Οι μαθητές συζητούν με τις γυναίκες εκπαιδευτικούς σε ποσοστό 3,3% για τη σεξουαλική κακοποίηση, ενώ με τους άνδρες 1,5%. Αντίθετα συζητούν για την ομοφυλοφιλική εμπειρία 3,1% με τους άνδρες και 1,5% με τις γυναίκες εκπαιδευτικούς. (πίνακας 22^α).

Οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 45-54 δεν έχουν γίνει αποδέκτες εκμυστήρευσης μαθητών τους για ομοφυλοφιλική εμπειρία «ποτέ» «κανείς».

Οι μαθητές εκφράζονται σ' όλες τις ειδικότητες εκπαιδευτικών για τα προσωπικά τους προβλήματα (πίνακας 22β) και αυτό επιβεβαιώνει την υπόθεση εργασίας μας, ότι οι εκπαιδευτικοί είναι δυνατόν να λειτουργήσουν βοηθητικά σε πολλούς τομείς αλλά και στην πρόληψη, αν έχουν το κατάλληλο πλαίσιο και ουσιαστική βοήθεια από ειδικούς.

Ανακεφαλαιώνοντας την ομάδα ερωτήσεων που διερευνούσαν το ρόλο του εκπαιδευτικού στην τάξη, διαπιστώνουμε, ότι οι εκπαιδευτικοί στην πλειοψηφία τους ερμηνεύουν την αδυναμία του μαθητή στα μαθήματά του ως αδιαφορία ή ως αντίδραση στην ύπαρξη σοβαρών προβλημάτων.

Θεωρούν απαραίτητο για τη λειτουργία της τάξης την ενασχόληση του μαθητή με τα μαθήματά του και την ενίσχυσή τους ώστε να εκτιμήσουν τα θετικά τους στοιχεία. «Νιώθουν» στην πλειοψηφία τους ότι «σχεδόν» πάντα είναι σημαντικός ο ρόλος τους στην τάξη και ότι «σπάνια» αναγνωρίζεται η δουλειά τους.

Κινητήριες δυνάμεις για το μαθητή θεωρούνται η «ψυχολογική ενίσχυση», το «ενδιαφέρον του μαθητή για το μάθημα» και το «ήρεμο κλίμα στην τάξη».

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι βοηθιούνται στο έργο τους από τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών. Θεωρούν ότι απαραίτητα στοιχεία της προσωπικότητας του εκπαιδευτικού είναι η «σταθερή και συγκροτημένη συμπεριφορά» και η «ειλικρίνεια».

¹⁰ βλ. ΟΚΑΝΑ ό.π. σελ. 22.

¹¹ Φαρσεδάκης Ι. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» σελ. 78: «Στην έρευνα του Glueck (1950) 98% των παραβατικών ανηλίκων είχαν φίλους επίσης παραβατικούς ανηλίκους, έναντι 7% των μη παραβατικών ανηλίκων».

Σε πολλά κοινωνικά θέματα οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι οι απόψεις τους είναι «αρκετά σύμφωνες» με αυτές των μαθητών τους. Τα πλέον συζητημένα θέματα στην τάξη είναι «οι τοξικές ουσίες», το «Aids» και οι «μειονότητες».

Η «χρήση τοξικών ουσιών» είναι το θέμα που περισσότερο οι μαθητές «εξομολογούνται» στον καθηγητή τους.

Πίνακας 9 : Αποφύξεις για τους αδύνατους μαθητές και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αν. Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοποννήσου		
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%		
Είναι αδύνατοι	Col %	33,1%	34,0%	30,5%	30,8%	33,3%	37,3%	41,3%		
Row %	100,0%	28,0%	18,8%	12,9%	15,7%	11,5%	7,8%	5,3%		
Είναι περιττωμένες	Col %	7,9%	4,9%	10,2%	8,6%	13,8%	9,3%	2,2%		
Row %	100,0%	10,0%	23,5%	15,3%	14,1%	20,0%	8,2%	1,2%		
Εχουν σοβαρά προβλήματα	Col %	31,2%	34,6%	31,5%	26,5%	36,3%	32,0%	30,4%		
Row %	100,0%	31,5%	18,4%	11,9%	19,6%	7,4%	7,1%	4,2%		
Δεν εμπνέονται από τον τρόπο διδασκαλίας	Col %	17,7%	17,7%	17,8%	27,2%	15,9%	14,7%	15,2%		
Row %	100,0%	23,6%	18,3%	21,5%	15,2%	12,0%	5,8%	3,7%		
Άλλο	Col %	8,9%	10,8%	6,1%	6,0%	9,9%	6,7%	8,7%		
Row %	100,0%	34,4%	12,5%	9,4%	18,8%	15,6%	5,2%	4,2%		
ΔΑ	Col %	1,3%	2,3%	5%	1,3%	5%	0%	2,2%		
Row %	100,0%	50,0%	7,1%	14,3%	7,1%	14,3%	0%	7,1%		
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 9α : Αποφύξεις για τους αδύνατους μαθητές κατά φύλο και ηλικία

	Φύλο				Ηλικία			
	Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	65-64 ετών	ΔΑ
Βάση	1080	615	76	223	445	311	67	34
Row %	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%
Είναι αδύνατοι	Col %	33,9%	32,4%	34,2%	30,5%	31,0%	35,4%	43,3%
Row %	100,0%	37,0%	55,7%	7,3%	19,0%	38,7%	30,8%	8,1%
Είναι περιττωμένες	Col %	8,5%	7,2%	10,5%	8,5%	6,7%	9,0%	7,5%
Row %	100,0%	38,0%	51,8%	9,4%	22,4%	35,3%	32,9%	5,9%
Εχουν σοβαρά προβλήματα	Col %	31,2%	29,3%	31,9%	31,4%	31,7%	29,9%	29,9%
Row %	100,0%	33,0%	58,2%	0,0%	20,6%	41,8%	27,6%	5,9%
Δεν εμπνέονται από τον τρόπο διδασκαλίας	Col %	17,7%	18,9%	10,5%	19,7%	19,6%	15,8%	13,4%
Row %	100,0%	35,1%	60,7%	4,2%	23,0%	45,5%	25,7%	4,7%
Άλλο	Col %	8,9%	10,0%	5,3%	9,4%	9,2%	9,6%	4,5%
Row %	100,0%	40,6%	55,2%	4,2%	21,9%	42,7%	31,3%	3,1%
ΔΑ	Col %	1,3%	1,1%	3,9%	4%	1,8%	3%	1,0%
Row %	100,0%	26,6%	50,0%	21,4%	7,1%	57,1%	7,1%	21,4%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 10 : Θέσεις για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών στην τάξη και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή							Διανομή Περιφέρειας
		Α Δ/ση	Β Δ/ση	Γ Δ/ση	Δ Δ/ση	Δ/ση Αν. Αττικής	Δ/ση Αιθίων	Δ/ση Πελοποννήσου	
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46	
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%	
Να συσχετιστούν με τα μαθήματά τους	29,5%	35,0%	31,5%	23,2%	31,3%	25,2%	24,0%	19,6%	
Col %	100,0%	33,5%	18,4%	11,0%	17,9%	9,7%	5,6%	2,8%	
Να επηρεάσουν τα συναισθήματά τους	7,1%	5,6%	8,1%	6,6%	6,0%	9,8%	12,0%	4,3%	
Row %	100,0%	22,1%	20,8%	13,0%	14,3%	15,6%	11,7%	2,6%	
Col %	2,5%	1,6%	1,0%	2,7%	3,3%	1,3%	1,7%	2,2%	
Να δείχνουν ευαισθησία στα συναισθήματα των άλλων	100,0%	18,5%	7,4%	33,3%	18,5%	14,8%	3,7%	6,5%	
Row %	1,4%	,7%	1,0%	2,0%	1,6%	,0%	,0%	,0%	
Col %	100,0%	13,3%	13,3%	20,0%	13,5%	,0%	,0%	20,0%	
Να ανταποκρίνονται σε εκπαιδευτικές προκλήσεις των άλλων	,8%	,3%	1,0%	1,3%	1,1%	,0%	,0%	4,3%	
Row %	100,0%	11,1%	22,2%	22,2%	22,2%	,0%	,0%	22,2%	
Col %	26,9%	26,5%	25,4%	30,5%	25,3%	28,5%	26,7%	28,3%	
Να έχουν ανοχή για τις ανάγκες των άλλων	100,0%	27,8%	17,2%	15,8%	15,8%	12,0%	6,9%	4,5%	
Row %	,7%	,7%	,5%	,7%	,8%	,0%	,0%	,0%	
Col %	100,0%	25,0%	12,5%	12,5%	37,5%	12,5%	,0%	,0%	
Να δίνεται ο ρυθμός της εξέλιξης από τους εκπαιδευτικούς	1,2%	,7%	3,0%	,7%	1,1%	,8%	,0%	2,2%	
Row %	100,0%	15,4%	46,2%	7,7%	15,4%	7,7%	,0%	7,7%	
Col %	14,9%	13,1%	14,7%	17,2%	15,4%	10,6%	25,3%	13,0%	
Να δίδονται από το δάσκαλο	100,0%	24,8%	16,0%	16,1%	17,4%	6,1%	11,8%	3,7%	
Col %	13,6%	14,4%	13,7%	10,6%	12,6%	16,3%	10,7%	18,6%	
Να σέβονται τις απόψεις των άλλων	100,0%	29,9%	18,4%	10,9%	15,6%	13,6%	5,4%	6,1%	
Row %	1,2%	1,6%	,0%	1,3%	1,1%	3,3%	,0%	,0%	
Col %	100,0%	38,5%	,0%	15,4%	15,4%	30,8%	,0%	,0%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 10α : Θέσεις για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών στην τάξη κατά Φύλο και Ηλικία (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Φύλο			Ηλικία					
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	ΔΑ	
Βίση	1080	389	615	76	223	445	311	67	34	
Row %	100.0%	36.0%	56.9%	7.0%	20.6%	41.2%	28.8%	6.2%	3.1%	
Να ασχολούνται με τα μαθήματά τους	29.5%	31.1%	28.9%	26.3%	26.0%	26.3%	35.0%	35.3%	32.4%	
Col %	100.0%	7.1%	55.8%	6.3%	18.2%	36.7%	34.2%	7.5%	3.4%	
Row %	100.0%	6.2%	7.5%	9.2%	8.5%	9.4%	4.2%	4.5%	.0%	
Col %	100.0%	31.2%	59.7%	9.1%	24.7%	54.5%	16.9%	3.9%	.0%	
Row %	2.5%	2.6%	2.4%	2.6%	3.6%	3.1%	1.3%	1.5%	.0%	
Col %	100.0%	37.0%	55.6%	7.4%	29.6%	51.9%	14.8%	3.7%	.0%	
Row %	1.4%	1.3%	1.1%	3.9%	3.5%	.4%	1.0%	.0%	5.9%	
Col %	100.0%	33.3%	46.7%	20.0%	53.3%	13.3%	20.0%	.0%	13.3%	
Row %	.8%	1.3%	.5%	1.3%	.9%	.7%	.6%	1.5%	2.9%	
Col %	100.0%	55.6%	33.3%	11.1%	22.2%	33.3%	22.2%	11.1%	11.1%	
Row %	26.9%	21.3%	30.7%	25.0%	26.9%	28.3%	26.4%	16.4%	29.4%	
Col %	100.0%	28.5%	64.9%	6.5%	20.6%	44.0%	28.2%	3.8%	3.4%	
Row %	.7%	.8%	.5%	2.6%	.4%	.7%	.6%	1.5%	.0%	
Col %	100.0%	37.5%	37.5%	25.0%	12.5%	37.5%	25.0%	12.5%	12.5%	
Row %	1.2%	2.1%	.7%	1.3%	.9%	.4%	1.9%	4.5%	.0%	
Col %	100.0%	61.5%	30.8%	7.7%	15.4%	15.4%	46.2%	23.1%	.0%	
Row %	14.9%	16.2%	14.6%	10.5%	13.5%	14.6%	16.4%	19.4%	5.9%	
Col %	100.0%	39.1%	55.9%	5.0%	18.6%	40.4%	31.7%	8.1%	1.2%	
Row %	13.6%	16.5%	12.0%	11.8%	14.8%	14.4%	11.8%	14.9%	11.8%	
Col %	100.0%	43.5%	50.3%	6.1%	22.4%	43.5%	24.5%	6.8%	2.7%	
Row %	1.2%	.8%	1.0%	5.3%	.9%	1.1%	1.0%	.0%	8.8%	
Col %	100.0%	23.1%	46.2%	30.8%	15.4%	38.5%	23.1%	.0%	23.1%	
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

Πίνακας 10γ : Θέσεις για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών στην τέρξη και Οικογενειακή κατάσταση (Πρώτη αναφορά)

	Βίωση	Σύνολο	Οικογενειακή κατάσταση					
			Εγγαμύνη	Αγαμύνη	Διατεταγμένος/η	Ίσως	Χήρ/ορα	ΔΑ
	780	200	44	14	12	30		
Row %	100,0%	100,0%	72,2%	18,5%	4,1%	1,3%	1,1%	2,8%
Col %	29,5%	100,0%	31,2%	25,5%	21,4%	8,3%	33,3%	3,1%
Row %	7,1%	100,0%	6,8%	9,0%	9,1%	7,1%	8,3%	,0%
Col %	100,0%	100,0%	68,8%	23,4%	5,2%	1,3%	1,3%	,0%
Row %	2,5%	100,0%	2,6%	3,5%	,0%	,0%	,0%	,0%
Col %	1,4%	100,0%	74,1%	25,9%	,0%	,0%	,0%	,0%
Row %	100,0%	100,0%	46,7%	33,3%	,0%	7,1%	,0%	6,7%
Col %	,8%	100,0%	,8%	1,0%	,0%	,0%	8,3%	3,3%
Row %	100,0%	100,0%	55,6%	22,2%	,0%	,0%	11,1%	11,1%
Col %	26,9%	100,0%	26,2%	27,0%	25,0%	50,0%	50,0%	30,0%
Row %	100,0%	100,0%	70,1%	18,6%	3,8%	2,4%	2,1%	3,1%
Col %	,7%	100,0%	,6%	1,5%	,0%	,0%	,0%	,0%
Row %	100,0%	100,0%	62,5%	37,5%	,0%	,0%	,0%	,0%
Col %	1,2%	100,0%	1,4%	,5%	2,3%	,0%	,0%	,0%
Row %	100,0%	100,0%	84,8%	7,7%	7,7%	,0%	,0%	,0%
Col %	14,9%	100,0%	15,3%	12,5%	22,7%	14,3%	6,3%	13,3%
Row %	100,0%	100,0%	73,9%	15,5%	6,2%	1,2%	,6%	2,5%
Col %	13,6%	100,0%	13,7%	16,0%	19,6%	,0%	8,3%	3,3%
Row %	100,0%	100,0%	72,8%	21,8%	4,1%	,0%	,7%	,7%
Col %	1,2%	100,0%	,8%	1,0%	2,3%	,0%	8,3%	10,0%
Row %	100,0%	100,0%	46,2%	15,4%	7,7%	,0%	7,7%	23,1%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 10ε : Θέσεις για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών στην τέρη και ενημέρωσή από κάποιο πρόγραμμα πρόληψης (Πρώτη αναφορ

	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα ευαίσθητοποίησης-πρόληψης	
	Ναι	Όχι
Βάση	335	72
Row %	100,0%	21,5%
Col %	62,3%	6,7%
Row %	26,3%	30,9%
Col %	27,6%	65,2%
Row %	7,2%	7,1%
Col %	31,2%	62,3%
Row %	2,7%	2,5%
Col %	33,3%	63,0%
Row %	1,2%	1,5%
Col %	26,7%	66,7%
Row %	1,5%	1,4%
Col %	55,6%	33,3%
Row %	29,6%	25,4%
Col %	34,0%	58,8%
Row %	.9%	.7%
Col %	37,5%	62,5%
Row %	1,5%	.9%
Col %	36,5%	46,2%
Row %	14,3%	15,3%
Col %	29,8%	64,0%
Row %	13,6%	14,3%
Row %	32,7%	63,9%
Col %	.6%	1,2%
Row %	15,4%	61,5%
Col %	100,0%	100,0%
Σύνολο	100,0%	100,0%

Πίνακας 11 : Συχνότητα επίμβασης του εκπαιδευτικού στο μαθητή και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή							Σύνολο
	Α.Δωση	Β.Δωση	Γ.Δωση	Δ.Δωση	Δωση Αν. Αττικής	Δωση Αθηνών	Δωση Πελοπον. 46	
Βάση	306	197	151	182	123	75	46	
Row %	28.3%	18.2%	14.0%	16.9%	11.4%	6.9%	4.3%	
Σχεδόν πάντα	57.8%	60.4%	63.6%	57.1%	57.7%	62.7%	56.5%	
Col %	27.7%	18.6%	15.0%	16.3%	11.1%	7.3%	4.1%	
Row %	30.4%	28.4%	31.9%	27.6%	27.6%	32.0%	34.8%	
Col %	29.6%	17.5%	12.2%	18.1%	10.6%	7.5%	5.0%	
Row %	10.1%	8.1%	8.6%	7.7%	8.9%	4.0%	8.7%	
Col %	8.5%	17.4%	14.1%	15.2%	12.0%	3.3%	4.3%	
Row %	33.7%	2.0%	2.0%	2.2%	2.4%	1.3%	0%	
Col %	11.8%	23.5%	17.6%	23.5%	17.6%	5.9%	0%	
Row %	3%	.5%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	
Col %	33.3%	33.3%	.0%	33.3%	.0%	.0%	.0%	
Row %	.7%	.5%	.0%	.5%	3.3%	.0%	.0%	
Col %	100.0%	12.5%	.0%	12.5%	50.0%	.0%	.0%	
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

Πίνακας 11α : Συχνότητα επίμβασης του εκπαιδευτικού στο μαθητή και τύπος σχολείου

	Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Νυχτερινό	
Βάση	874	206	496	517	67	1005	75	
Row %	80.9%	19.1%	45.9%	47.9%	6.2%	93.1%	6.9%	
Σχεδόν πάντα	58.4%	63.1%	60.7%	57.6%	61.2%	59.6%	54.7%	
Col %	79.7%	20.3%	47.0%	46.6%	6.4%	93.6%	36.0%	
Row %	29.6%	26.2%	26.6%	32.3%	31.3%	29.2%	36.0%	
Col %	83.1%	16.9%	41.3%	52.2%	6.6%	81.6%	8.4%	
Row %	8.6%	8.3%	10.1%	7.5%	4.5%	8.6%	8.0%	
Col %	81.5%	18.5%	54.3%	42.4%	3.3%	93.5%	6.5%	
Row %	1.6%	1.5%	1.6%	1.7%	.0%	1.7%	.0%	
Col %	82.4%	17.6%	47.1%	52.9%	.0%	100.0%	.0%	
Row %	.2%	.5%	.0%	.3%	1.5%	.0%	.0%	
Col %	66.7%	33.3%	.0%	66.7%	33.3%	100.0%	.0%	
Row %	.8%	.5%	1.0%	.4%	1.5%	.7%	1.3%	
Col %	100.0%	12.5%	62.5%	25.0%	12.5%	87.5%	12.5%	
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

Πίνακας 11ε : Συχνότερο συναίσθημα μετά το μήθημα και Οικογενειακή κατάσταση

	Σύνολο	Οικογενειακή κατάσταση					
		Είγαμος/η	Αγαμος/η	Διαζευγμένος/η	Συζύγ	Χηρός/α	ΔΑ
Βάση	1080	780	200	44	14	12	30
Row %	100.0%	72.2%	18.5%	4.1%	1.3%	1.1%	2.8%
Εχω δώσει όλη μου την ενέργεια	32.4%	32.4%	30.0%	31.8%	35.7%	41.7%	43.3%
Row %	100.0%	72.3%	17.1%	4.0%	1.4%	1.4%	3.7%
Εχω παράγει έργο	36.7%	38.1%	34.5%	38.6%	28.6%	25.0%	20.0%
Row %	100.0%	75.0%	17.4%	4.3%	1.0%	.8%	1.5%
Άλλη μία μέρα χωρίς ουσιαστική ανταπόδοση από τους μαθητές	15.4%	15.0%	18.0%	13.6%	21.4%	16.7%	6.7%
Row %	100.0%	70.5%	21.7%	3.6%	1.8%	1.2%	1.2%
Δημιουργήθηκαν καταστάσεις εκνευρισμού	1.9%	1.0%	4.5%	.0%	7.1%	.0%	6.7%
Row %	100.0%	40.0%	45.0%	.0%	5.0%	.0%	10.0%
Την επόμενη φορά η ανταπόκριση θα είναι μεγαλύτερη	10.7%	11.0%	9.5%	11.4%	7.1%	16.7%	10.0%
Row %	100.0%	74.1%	16.4%	4.3%	.9%	1.7%	2.6%
Col %	3.0%	2.4%	3.5%	4.5%	.0%	.0%	13.3%
Row %	100.0%	59.4%	21.9%	6.3%	.0%	.0%	12.5%
Δι/Δα	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Σύνολο	1080	780	200	44	14	12	30

Πίνακας 11α : Αναγνώριση της δουλειάς του εκπαιδευτικού και Γεωγραφική περιοχή

Βίωση	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή							
		Α Δ/ση	Β Δ/ση	Γ Δ/ση	Δ Δ/ση	Δ/ση Αν. Αττικής	Δ/ση Αθηνών	Δ/ση Περαιώς	
Row %	1080	306	197	151	182	123	75	46	
Col %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%	
Row %	2,5%	1,3%	2,5%	2,0%	2,2%	3,3%	6,7%	4,3%	
Col %	100,0%	14,8%	18,5%	11,1%	14,8%	14,8%	18,5%	7,4%	
Row %	10,1%	12,4%	8,6%	7,3%	7,1%	13,0%	12,0%	10,9%	
Col %	100,0%	34,9%	15,6%	10,1%	11,9%	14,7%	8,3%	4,6%	
Row %	35,6%	33,7%	36,1%	36,4%	30,8%	36,6%	53,3%	23,9%	
Col %	100,0%	26,8%	19,5%	14,3%	14,5%	11,7%	10,4%	2,9%	
Row %	43,3%	43,1%	45,2%	49,0%	47,8%	41,5%	21,3%	41,3%	
Col %	100,0%	28,2%	19,0%	15,8%	18,6%	10,9%	3,4%	4,1%	
Row %	7,8%	9,5%	5,6%	4,6%	11,5%	2,4%	6,7%	17,4%	
Col %	100,0%	34,5%	13,1%	8,3%	25,0%	3,6%	6,0%	9,5%	
Row %	6%	0%	0%	7%	5%	3,3%	0%	2,2%	
Col %	100,0%	0%	0%	14,3%	14,3%	57,1%	0%	14,3%	
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 12 : Εμπειρία σε ομαδική δουλειά στην τάξη και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή							
	Σύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Ανατολ. Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοπον. 46
Βίωση	1080	306	197	151	182	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Πόση ποσώς	6,8%	6,9%	8,6%	6,6%	5,5%	5,7%	5,3%	8,7%
Col %	100,0%	28,3%	23,3%	13,7%	13,7%	9,6%	5,5%	5,5%
Row %	100,0%	11,4%	8,6%	9,9%	14,3%	10,6%	14,7%	17,4%
Col %	100,0%	26,8%	13,8%	12,2%	21,1%	10,6%	8,9%	6,5%
Row %	24,3%	22,5%	26,9%	21,2%	20,9%	30,1%	25,3%	30,4%
Col %	100,0%	26,3%	20,2%	12,2%	14,5%	14,1%	7,3%	5,3%
Row %	33,8%	35,3%	33,5%	38,4%	35,2%	30,1%	32,0%	17,4%
Col %	100,0%	29,6%	18,1%	15,9%	17,5%	10,1%	6,6%	2,2%
Row %	23,1%	23,9%	22,3%	22,5%	24,2%	21,1%	22,7%	23,9%
Col %	100,0%	29,3%	17,7%	13,7%	17,7%	10,4%	6,8%	4,4%
Row %	7%	7%	0%	1,3%	0%	2,4%	0%	2,2%
Col %	100,0%	25,0%	0%	25,0%	0%	37,5%	0%	12,5%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 12α : Εμπειρία σε ομαδική δουλειά στην τάξη και τόπος σχολείου

	Σύνολο			Τόπος σχολείου			Τόπος σχολείου		
	Σύνολο	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Μυτιληρό	Σύνολο
Βίωση	1080	874	206	498	517	67	1005	75	75
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	6,9%
Πόση ποσώς	6,8%	5,9%	10,2%	8,7%	4,4%	10,4%	6,4%	12,0%	12,0%
Col %	100,0%	71,2%	28,8%	58,9%	31,5%	9,6%	87,7%	12,3%	12,3%
Row %	100,0%	11,4%	12,6%	9,7%	13,0%	11,9%	11,2%	13,3%	13,3%
Col %	100,0%	78,9%	21,1%	39,0%	54,5%	6,5%	91,9%	8,1%	8,1%
Row %	24,3%	23,6%	27,2%	24,8%	22,8%	31,3%	24,6%	20,0%	20,0%
Col %	100,0%	78,6%	21,4%	46,9%	45,0%	8,0%	94,3%	5,7%	5,7%
Row %	33,8%	33,4%	35,4%	34,3%	33,5%	32,8%	34,5%	24,0%	24,0%
Col %	100,0%	80,0%	20,0%	46,6%	47,4%	6,0%	95,1%	4,9%	4,9%
Row %	23,1%	25,2%	14,1%	21,4%	26,1%	11,9%	22,6%	26,3%	26,3%
Col %	100,0%	88,4%	11,6%	42,6%	54,2%	3,2%	91,2%	8,8%	8,8%
Row %	7%	8%	5%	1,2%	2%	1,5%	7,7%	1,3%	1,3%
Col %	100,0%	87,5%	12,5%	75,0%	12,5%	12,5%	87,5%	12,5%	12,5%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 13 : Σχέσεις μεταξύ των μελών των ομάδων και Γεωγραφική Περίοχη

	Γεωγραφική περιοχή						
	Α Δάση	Β Δάση	Γ Δάση	Δ Δάση	Δάση Αν. Αττικής	Δάση Αθηνών	Δάση Πελοποννήσου
Βάση	231	153	115	138	94	58	34
Row %	28.1%	18.6%	14.0%	16.8%	11.4%	7.0%	4.1%
Ακούει ο ένας τον άλλον	23.4%	24.2%	24.3%	21.7%	26.6%	24.1%	35.3%
Col %	10.0%	16.5%	14.0%	15.0%	12.5%	7.0%	6.0%
Αποαιρούνται ο ένας τον άλλον	14.6%	16.0%	14.8%	18.1%	8.5%	5.2%	20.6%
Col %	100.0%	30.8%	19.2%	14.2%	20.8%	2.5%	5.8%
Επαιθούν ικανοποιητικά τις συνεργασίες	40.3%	41.8%	42.6%	39.9%	48.9%	55.2%	35.3%
Col %	100.0%	26.5%	18.2%	14.0%	15.7%	13.1%	8.1%
Υπάρχει ενγένεια, συνεργασία και εκτίμηση	14.1%	16.0%	12.2%	15.2%	13.8%	12.1%	5.9%
Col %	100.0%	31.9%	19.0%	12.1%	18.1%	6.0%	1.7%
ΔΓ/ΔΑ	4.3%	4.6%	6.1%	5.1%	2.1%	3.4%	2.9%
Row %	27.8%	19.4%	19.4%	19.4%	5.6%	5.6%	2.8%
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 13α : Σχέσεις μεταξύ των μελών των ομάδων και τύπος σχολείου

	Τύπος Σχολείου		Τύπος Σχολείου		Τύπος Σχολείου	
	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο Λυκείο
Βάση	647	176	384	381	58	52
Row %	78.6%	21.4%	46.7%	46.3%	7.0%	6.3%
Ακούει ο ένας τον άλλον	25.0%	21.8%	22.7%	27.6%	13.8%	26.9%
Col %	100.0%	81.0%	19.0%	43.5%	4.0%	7.0%
Αποαιρούνται ο ένας τον άλλον	14.7%	14.2%	17.4%	11.5%	15.5%	15.4%
Col %	100.0%	79.2%	20.8%	36.7%	7.5%	6.7%
Επαιθούν ικανοποιητικά τις συνεργασίες	41.7%	46.0%	43.8%	40.7%	48.3%	30.8%
Col %	100.0%	76.9%	23.1%	44.2%	8.0%	4.6%
Υπάρχει ενγένεια, συνεργασία και εκτίμηση	14.5%	12.5%	13.0%	15.5%	12.1%	17.3%
Col %	100.0%	81.0%	19.0%	43.1%	6.0%	7.8%
ΔΓ/ΔΑ	4.0%	5.7%	3.1%	4.7%	10.3%	4.0%
Row %	72.2%	27.8%	33.3%	50.0%	16.7%	13.9%
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 14 : Προσοτικές μιας προστάθειας για τη συμμετοχή των "απομονωμένων" μαθητών και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή														
	Σύνολο	Α Δόση		Β Δόση		Γ Δόση		Δ Δόση		Δοση Απ. Απαιξής		Δοση Αθρών		Δοση Περιπέδς	
		823	231	153	115	138	94	58	34						
Βάση	Row %	100.0%	28.1%	18.6%	14.0%	16.8%	11.4%	7.0%	4.1%						
	Col %	62.0%	59.3%	66.7%	61.7%	59.4%	68.1%	60.3%	55.9%						
Πάρα πωλ	Row %	100.0%	26.9%	20.0%	13.9%	16.1%	12.5%	6.9%	3.7%						
	Col %	23.5%	21.6%	25.5%	24.3%	24.6%	27.6%	27.6%	32.4%						
Πωλ	Row %	100.0%	25.9%	20.2%	14.5%	17.6%	7.8%	8.3%	5.7%						
	Col %	10.1%	13.9%	4.6%	7.8%	13.0%	11.7%	6.9%	5.9%						
Αρειτ	Row %	100.0%	38.6%	8.4%	10.8%	21.7%	13.3%	4.8%	2.4%						
	Col %	2.3%	2.6%	1.3%	3.5%	2.2%	2.1%	3.4%	.0%						
Αγο	Row %	100.0%	31.6%	10.5%	21.1%	15.8%	10.5%	10.5%	.0%						
	Col %	.5%	.0%	1.3%	.0%	.0%	.0%	.0%	5.9%						
Καθλσ	Row %	100.0%	.0%	50.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	50.0%						
	Col %	1.7%	2.6%	.7%	2.6%	.7%	2.1%	1.7%	.0%						
ΔΓΔΑ	Row %	100.0%	42.9%	7.1%	21.4%	7.1%	14.3%	7.1%	.0%						
	Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%						
Σύνολο	Row %	100.0%													

Πίνακας 14α : Προσοτικές μιας προστάθειας για τη συμμετοχή των "απομονωμένων" μαθητών και τόπος σχολείων

	Τόπος σχολείων												
	Σύνολο	Δημόσιο		Ιδιωτικό		Γυμνάσιο		Λύκειο		Γυμνάσιο-Λύκειο		Τύπος σχολείων	
		823	647	176	384	381	58	771	52				
Βάση	Row %	100.0%	78.6%	21.4%	46.7%	46.3%	7.0%	83.7%	6.3%				
	Col %	62.0%	60.1%	68.8%	58.9%	63.5%	72.4%	62.1%	63.7%				
Πάρα πωλ	Row %	100.0%	76.3%	23.7%	44.3%	47.5%	8.2%	83.9%	6.1%				
	Col %	23.5%	24.4%	19.9%	24.0%	24.1%	15.5%	23.0%	30.8%				
Πωλ	Row %	100.0%	81.9%	18.1%	47.7%	47.7%	4.7%	91.7%	8.3%				
	Col %	10.1%	10.8%	7.4%	14.1%	6.6%	4.8%	10.4%	5.8%				
Αρειτ	Row %	100.0%	84.3%	15.7%	65.1%	30.1%	4.8%	86.4%	3.6%				
	Col %	2.3%	2.5%	1.7%	1.8%	3.1%	.0%	2.3%	.5%				
Αγο	Row %	100.0%	84.2%	15.8%	36.8%	63.2%	1.7%	94.7%	5.3%				
	Col %	.5%	.5%	.6%	.0%	.0%	1.7%	.5%	.0%				
Καθλσ	Row %	100.0%	75.0%	25.0%	.0%	75.0%	25.0%	100.0%	.0%				
	Col %	1.7%	1.7%	1.3%	1.3%	1.7%	3.4%	1.7%	.0%				
ΔΓΔΑ	Row %	100.0%	78.6%	21.4%	35.7%	50.0%	14.3%	92.9%	7.1%				
	Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%				
Σύνολο	Row %	100.0%											

Πίνακας 14β : Προοπτικές μιας προσπάθειας για τη συμμετοχή των "απομονωμένων" μαθητών κατά φύλο και ηλικία

Βίση	Εύολο		Φύλο		Ηλικία					ΔΑ
	Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	65-74 ετών	
Row %	823	494	51	51	193	344	222	43	21	
Πάρα πολύ	33,8%	60,0%	6,2%	6,2%	23,5%	41,8%	27,0%	5,2%	2,5%	
Row %	62,0%	66,2%	49,0%	49,0%	68,9%	60,5%	60,8%	55,8%	47,6%	
Πολύ	24,1%	22,5%	29,4%	29,4%	17,6%	26,7%	22,1%	30,2%	23,8%	
Row %	100,0%	57,5%	7,8%	7,8%	17,6%	47,7%	25,4%	6,7%	2,5%	
Αρκετά	10,1%	8,5%	9,8%	9,8%	8,3%	10,5%	10,4%	11,6%	14,3%	
Row %	100,0%	50,6%	6,0%	6,0%	19,3%	43,4%	27,7%	6,0%	3,6%	
Λίγο	2,3%	1,4%	3,9%	3,9%	3,1%	1,2%	3,2%	2,3%	4,8%	
Row %	100,0%	36,8%	10,5%	10,5%	31,6%	21,1%	36,8%	5,3%	5,3%	
Καθόλου	5%	4%	2,0%	2,0%	0%	0,8%	0,5%	0%	4,8%	
Row %	100,0%	25,0%	25,0%	25,0%	0%	50,0%	25,0%	0%	25,0%	
ΔΓ/ΔΑ	1,7%	1,0%	5,9%	5,9%	2,1%	0,6%	3,2%	0%	4,8%	
Row %	100,0%	42,9%	21,4%	21,4%	28,6%	14,3%	50,0%	0%	7,1%	
Εύολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 15 : Στόχοι για εξισωχολικά ενδιαφέροντα και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Ανατολή	Ανατολ. Αττικής	Αθήναιων	Αθήναιων	Περιφέρειες
Βίση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%		
Πάρα πολλούς φορείς	Col %	11,1%	21,3%	14,6%	20,3%	22,0%	16,0%	28,3%		
	Row %	100,0%	18,9%	11,8%	19,9%	14,4%	6,4%	7,0%		
Πολλούς φορείς	Col %	27,8%	31,4%	27,9%	31,1%	22,5%	28,5%	22,7%	18,6%	
	Row %	100,0%	32,0%	18,3%	15,7%	13,7%	11,7%	5,7%	3,0%	
Αρεκτίς	Col %	32,8%	35,0%	31,0%	29,8%	35,2%	27,6%	41,3%	26,1%	
	Row %	100,0%	30,2%	17,2%	12,7%	18,1%	9,6%	8,8%	3,4%	
Σπάνια	Col %	19,0%	18,3%	17,8%	19,9%	19,9%	17,9%	18,7%	26,1%	
	Row %	100,0%	27,3%	17,1%	14,6%	17,6%	10,7%	6,8%	5,9%	
Ποτέ	Col %	2,6%	3,3%	2,0%	4,6%	2,2%	1,8%	1,3%	0,0%	
	Row %	100,0%	35,7%	14,3%	25,0%	14,3%	7,1%	3,6%	0,0%	
ΔΓ/ΔΑ	Col %	0,6%	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%	0,0%	0,0%	
	Row %	100,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	50,0%	0,0%	0,0%	
Σύνολο	Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 15α : Στόχοι για εξισωχολικά ενδιαφέροντα κατά Φύλο και Ηλικία

	Σύνολο	Φύλο					Ηλικία				
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	65-74 ετών	ΔΑ	
Βίση	1080	389	615	76	223	445	311	67	34		
Row %	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,6%	6,2%	3,1%		
Πάρα πολλούς φορείς	Col %	21,6%	15,4%	10,5%	21,5%	16,4%	16,1%	17,9%	11,8%		
	Row %	100,0%	44,9%	50,8%	4,3%	25,7%	39,0%	26,7%	6,4%		
Πολλούς φορείς	Col %	26,5%	28,8%	26,3%	29,6%	26,7%	29,9%	22,4%	20,6%		
	Row %	100,0%	34,3%	59,0%	6,7%	22,0%	39,7%	31,0%	5,0%		
Αρεκτίς	Col %	30,1%	34,5%	32,9%	31,8%	34,8%	29,6%	40,3%	26,5%		
	Row %	100,0%	33,1%	59,9%	7,1%	20,1%	43,8%	26,0%	7,6%		
Σπάνια	Col %	19,0%	18,7%	21,1%	16,6%	19,1%	20,3%	19,4%	20,6%		
	Row %	100,0%	36,1%	56,1%	7,8%	16,0%	41,5%	30,7%	6,3%		
Ποτέ	Col %	2,6%	2,3%	3,9%	4%	4,5%	3,9%	0,0%	0,0%		
	Row %	100,0%	32,1%	57,1%	10,7%	3,6%	42,9%	42,9%	0,0%		
ΔΓ/ΔΑ	Col %	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	2%	0,0%	0,0%	0,0%		
	Row %	100,0%	33,3%	66,7%	0,0%	16,7%	16,7%	0,0%	0,0%		
Σύνολο	Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 16 : Στοιχεία που κινητοποιούν τον μαθητή για βελτίωση και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή						
	Σύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Ανατολ. Αττικής	Δύση Πελοπόν.
Βάση	1080	306	197	151	182	123	46
Row %	100.0%	28.3%	18.2%	14.0%	16.9%	11.4%	4.3%
Να τον ενδιαφέρει το μάθημα που διδάσκεται στην τάξη	Col %	26.5%	24.9%	29.1%	30.2%	25.2%	26.7%
Row %	100.0%	27.8%	16.8%	15.1%	18.9%	10.7%	3.8%
Η ψυχολογική ενίσχυση στην αποκατάσταση προστάθια του μαθητή	Col %	47.1%	48.7%	46.2%	46.2%	50.4%	41.3%
Row %	100.0%	27.6%	18.4%	14.4%	16.1%	11.9%	3.6%
Η ύπαρξη άρρωτου και θνητού κλιμακώς στην τάξη	Col %	16.3%	18.3%	15.9%	15.9%	15.4%	23.9%
Row %	100.0%	29.5%	20.5%	10.8%	16.5%	10.8%	6.3%
Η στάση των γονιών του μαθητή	Col %	3.7%	4.9%	3.0%	4.0%	3.3%	2.2%
Row %	100.0%	37.5%	15.0%	15.0%	17.5%	10.0%	2.5%
Οι επιρροές που δέχεται από τον μαθητή	Col %	1.9%	1.3%	2.5%	2.0%	2.2%	4.3%
Row %	100.0%	20.0%	25.0%	15.0%	20.0%	0%	10.0%
Άλλο	Col %	1.9%	1.6%	2.5%	2.6%	1.1%	0%
Row %	100.0%	23.8%	23.8%	19.0%	9.5%	14.3%	9.5%
Δ/Γ/Δ	Col %	1.0%	1.6%	0%	0.5%	3.3%	0%
Row %	100.0%	45.5%	0%	0%	9.1%	36.4%	0%
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 16α : Στοιχεία που κινητοποιούν τον μαθητή για βελτίωση και τύπος σχολείου

	Σύνολο	Τύπος σχολείου				Τύπος σχολείου				Τύπος σχολείου	
		Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γενμάσιο	Λύκειο	Λύκειο	Γενμάσιο-Λύκειο	Μηδύμοιο	Νηπιακό		
Βάση	1000	874	206	486	517	67	1005	76			
Row %	100.0%	80.9%	19.1%	45.9%	47.9%	6.2%	93.1%	6.9%			
Να τον ενδιαφέρει το μάθημα που διδάσκεται στην τάξη	Col %	27.1%	26.2%	27.9%	27.9%	26.9%	27.1%	25.3%			
Row %	100.0%	81.4%	18.6%	44.3%	48.5%	6.2%	93.5%	6.5%			
Η ψυχολογική ενίσχυση στην αποκατάσταση προστάθια του μαθητή	Col %	47.3%	52.4%	50.4%	45.5%	53.7%	48.2%	40.3%			
Row %	100.0%	79.3%	20.7%	48.0%	45.1%	6.9%	92.9%	7.1%			
Η ύπαρξη άρρωτου και θνητού κλιμακώς στην τάξη	Col %	16.3%	14.6%	15.3%	17.8%	10.4%	16.1%	16.7%			
Row %	100.0%	83.0%	17.0%	43.8%	52.3%	4.0%	92.0%	8.0%			
Η στάση των γονιών του μαθητή	Col %	4.3%	1.0%	5.0%	2.7%	1.5%	4.0%	0%			
Row %	100.0%	95.0%	5.0%	62.5%	35.0%	2.5%	100.0%	0%			
Οι επιρροές που δέχεται από τον μαθητή	Col %	1.9%	1.5%	1.4%	2.3%	2.5%	1.8%	2.7%			
Row %	100.0%	85.0%	15.0%	35.0%	60.0%	5.0%	90.0%	10.0%			
Άλλο	Col %	1.7%	2.8%	8%	2.8%	4.5%	2.0%	1.3%			
Row %	100.0%	71.4%	28.6%	14.3%	17.1%	14.3%	95.2%	4.8%			
Δ/Γ/Δ	Col %	0.9%	1.5%	1.0%	1.0%	0.9%	0.9%	2.7%			
Row %	100.0%	72.7%	27.3%	45.5%	45.5%	9.1%	81.8%	18.2%			
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%			

Πίνακας 17 : Συχνότερο συναισθημα μετά το μάθημα και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή							Σύνολο
	Α Δόση	Β Δόση	Γ Δόση	Δ Δόση	Δόση Αν. Αττικής	Δόση Αθηνών	Δόση Πελοπον. 46	
Βάση	1080	197	151	182	123	75	46	
Row %	100,0%	28,3%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%	
Col %	32,4%	35,9%	38,1%	34,1%	25,2%	14,7%	28,3%	
Row %	100,0%	31,4%	37,7%	34,4%	36,2%	31,1%	3,7%	
Col %	36,7%	36,6%	34,4%	40,1%	38,2%	45,3%	32,6%	
Row %	100,0%	28,3%	13,1%	18,4%	11,9%	8,6%	3,8%	
Col %	15,4%	11,4%	20,5%	13,7%	16,3%	17,3%	19,6%	
Row %	100,0%	21,1%	19,9%	16,7%	12,0%	7,8%	5,4%	
Col %	1,9%	1,6%	2,6%	1,6%	1,6%	4,0%	,0%	
Row %	100,0%	25,0%	15,0%	20,0%	10,0%	15,0%	,0%	
Col %	10,7%	11,4%	7,9%	8,2%	13,0%	16,0%	15,2%	
Row %	100,0%	30,2%	16,4%	12,9%	13,8%	10,3%	8,0%	
Col %	3,0%	2,0%	2,6%	2,2%	6,7%	2,7%	4,3%	
Row %	100,0%	28,1%	12,5%	12,5%	21,9%	8,3%	6,3%	
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 17α : Συχνότερο συναισθημα μετά το μάθημα και τύπος σχολείων

	Τύπος Σχολείου			Τύπος Σχολείου			Τύπος Σχολείου	
	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Δημόσιο	Γυμνάσιο-Δημόσιο	Ημερήσιο	Μαθητεία	
Βάση	1080	206	496	517	67	1005	75	
Row %	100,0%	80,9%	45,9%	47,9%	6,2%	83,1%	6,9%	
Col %	32,4%	33,4%	38,3%	27,1%	29,9%	32,9%	25,3%	
Row %	100,0%	83,4%	54,3%	40,0%	5,7%	84,6%	5,4%	
Col %	36,7%	34,2%	47,1%	38,5%	38,8%	36,5%	38,7%	
Row %	100,0%	75,5%	43,2%	50,3%	6,8%	82,7%	7,3%	
Col %	15,4%	16,4%	11,2%	19,3%	11,9%	14,9%	21,3%	
Row %	100,0%	86,1%	34,9%	60,2%	4,8%	80,4%	9,6%	
Col %	1,9%	1,5%	2,8%	1,2%	,0%	2,0%	,0%	
Row %	100,0%	85,0%	15,0%	30,0%	,0%	100,0%	,0%	
Col %	10,7%	11,0%	6,9%	11,8%	16,4%	10,7%	10,7%	
Row %	100,0%	82,8%	37,9%	52,8%	9,5%	83,1%	4,0%	
Col %	3,0%	3,1%	2,4%	3,1%	3,0%	2,9%	4,0%	
Row %	100,0%	84,4%	58,4%	34,4%	6,3%	80,6%	9,4%	
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 17β : Συχνότερο συναίσθημα μετά το μύθημα κατά φύλο και ηλικία

	Σύνολο	Φύλο		Ηλικία					ΔΑ	
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών					65-64 ετών
					35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	65-64 ετών		
Βάση	1080	389	615	76	223	445	311	67	34	
Row %	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%	
Col %	32,4%	23,9%	37,4%	35,5%	37,7%	33,7%	29,3%	16,1%	41,2%	
Εχω βώσει όλη μου την ενέργεια	100,0%	26,6%	65,7%	7,7%	24,0%	42,9%	29,5%	3,1%	4,0%	
Col %	36,7%	42,4%	33,8%	30,3%	30,9%	36,4%	39,5%	47,8%	28,4%	
Row %	100,0%	41,7%	52,5%	5,8%	17,4%	40,9%	31,1%	8,1%	2,5%	
Col %	15,4%	15,2%	15,3%	17,1%	16,1%	14,8%	16,1%	17,9%	5,9%	
Αλλη μία μέρα χωρίς ουσιαστική ανταπόδοση από τους μεθιτές	100,0%	35,5%	56,6%	7,8%	21,7%	39,8%	30,1%	7,2%	1,2%	
Col %	1,8%	2,1%	1,6%	2,6%	,9%	1,8%	1,9%	3,0%	5,9%	
Δημιουργήθηκαν καταστάσεις εκνευρισμού	100,0%	40,0%	50,0%	10,0%	10,0%	40,0%	30,0%	10,0%	10,0%	
Col %	10,7%	12,1%	10,1%	9,2%	12,1%	10,6%	10,3%	11,9%	5,9%	
Την επόμενη φορά η ανταπόκριση θα είναι μεγαλύτερη	100,0%	40,5%	53,4%	6,0%	23,3%	40,5%	27,6%	6,9%	1,7%	
Col %	3,0%	4,4%	1,8%	5,3%	2,9%	2,7%	2,9%	3,0%	11,8%	
ΔΓ/ΔΑ	100,0%	53,1%	34,4%	12,5%	15,8%	37,5%	28,1%	6,3%	12,5%	
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Σύνολο	1080	389	615	76	223	445	311	67	34	

Πίνακας 17γ : Συχνότερο συναίσθημα μετά το μύθημα και ειδικότητα

	Σύνολο	Ειδικότητα					ΔΑ
		Φαλάγγες	Θυροειδοειδωμιατικοί	Ετών γλυκασών	Άλλες θεωρητικές	Άλλες πρακτικές	
Βάση	1080	351	282	108	124	61	
Row %	100,0%	32,5%	26,1%	10,0%	11,5%	5,6%	
Col %	32,4%	39,9%	30,1%	34,3%	30,6%	21,4%	
Row %	100,0%	40,0%	24,3%	10,6%	10,9%	9,4%	
Εχω βώσει όλη μου την ενέργεια	100,0%	30,2%	42,2%	32,4%	32,3%	46,1%	
Col %	36,7%	30,1%	30,1%	8,8%	10,1%	17,8%	
Row %	100,0%	16,2%	13,1%	23,1%	14,5%	6,3%	
Col %	15,4%	16,2%	13,1%	23,1%	14,5%	6,3%	
Αλλη μία μέρα χωρίς ουσιαστική ανταπόδοση από τους μεθιτές εκνευρισμού	100,0%	34,3%	22,3%	15,1%	10,8%	8,2%	
Col %	1,9%	1,7%	1,1%	1,6%	2,8%	4,9%	
Row %	100,0%	30,0%	15,0%	10,0%	10,0%	20,0%	
Col %	10,7%	9,4%	10,3%	5,6%	17,7%	13,0%	
Row %	100,0%	28,4%	25,0%	5,2%	19,0%	17,2%	
Col %	3,0%	2,8%	3,2%	2,8%	3,2%	5,2%	
ΔΓ/ΔΑ	100,0%	28,1%	28,1%	9,4%	12,5%	6,3%	
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Σύνολο	1080	351	282	108	124	61	

Πίνακας 17δ : Στοιχεία που κινητοποιούν τον μαθητή για βελτίωση και συχνότερο συναίσθημα μετά το μάθημα

	Σύνολο		Συχνότερο συναίσθημα μετά το μάθημα					
	Εκπο	Αρ	Εχω δώσει όλη μου την επίσημη έγνο	Εχω παρόμοιο έγνο	Άλλη μία μέρα χωρίς συστημική αυτοαπόδοση από τους μαθητές	Δημιουργήθηκαν καταστάσεις επενδυσιμό	Την επόμενη φορά η αυτοαπόδοση θα είναι μεγαλύτερη	ΔΓ/ΔΑ
Βάση	1080	350	32.4%	396	166	20	116	32
Row %	100.0%	32.4%	36.7%	36.7%	15.4%	1.9%	10.7%	3.0%
Να τον ενθαρρύνω το μάθημα που δίδασκεται στην τάξη	26.9%	23.1%	26.3%	26.3%	39.2%	35.0%	24.1%	18.8%
Col %	100.0%	27.8%	35.7%	35.7%	22.3%	2.4%	9.6%	2.1%
Row %	48.2%	56.0%	47.7%	47.7%	33.7%	15.0%	51.7%	53.1%
Col %	100.0%	37.6%	36.3%	36.3%	10.7%	6%	11.5%	3.3%
Η ψυχολογική ενίσχυση στην αποβαρύνει περισσότερο τον μαθητή	16.3%	14.0%	19.2%	19.2%	13.9%	20.0%	18.1%	9.4%
Col %	100.0%	27.8%	43.2%	43.2%	13.1%	2.3%	11.9%	1.7%
Row %	3.7%	3.1%	2.5%	2.5%	7.6%	20.0%	1.7%	.0%
Col %	100.0%	27.8%	25.0%	25.0%	32.5%	10.0%	5.0%	.0%
Row %	1.9%	1.4%	1.5%	1.5%	3.0%	10.0%	1.7%	.0%
Col %	100.0%	25.0%	30.0%	30.0%	25.0%	10.0%	10.0%	.0%
Row %	1.9%	2.3%	2.3%	2.3%	9.5%	.0%	1.7%	.0%
Col %	100.0%	38.1%	42.9%	42.9%	9.5%	.0%	9.5%	.0%
Row %	1.0%	.0%	.5%	.5%	1.2%	.0%	.9%	18.8%
Col %	100.0%	.0%	18.2%	18.2%	100.0%	.0%	9.1%	84.5%
ΔΓ/ΔΑ	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Σύνολο	1080	350	32.4%	396	166	20	116	32

Πίνακας 18 : Απόψεις για τις φιλικές σχέσεις των μαθητών στην τέρη και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δ/ση	Β Δ/ση	Γ Δ/ση	Δ Δ/ση	Δ/ση Αν. Αττικής	Δ/ση Αθηνών	Δ/ση Πελοπίδας		
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%		
Col %	3,7%	4,6%	1,5%	4,0%	4,4%	2,4%	6,7%	2,2%		
Row %	100,0%	35,0%	7,5%	15,0%	20,0%	7,5%	12,5%	2,5%		
Col %	20,0%	21,6%	18,3%	21,9%	21,4%	16,3%	17,3%	19,6%		
Row %	100,0%	30,6%	16,7%	15,3%	18,1%	9,3%	6,0%	4,2%		
Col %	61,4%	60,5%	65,0%	54,3%	61,0%	63,4%	62,7%	69,6%		
Row %	100,0%	27,9%	19,3%	12,1%	16,7%	11,6%	7,1%	4,8%		
Col %	12,6%	9,8%	13,7%	18,5%	12,1%	14,6%	10,7%	6,5%		
Row %	100,0%	22,1%	19,9%	20,6%	16,2%	13,2%	5,9%	2,2%		
Col %	2,3%	3,6%	1,5%	1,3%	1,1%	3,3%	2,7%	2,2%		
ΔΓ/ΔΑ	100,0%	44,0%	12,0%	8,0%	8,0%	16,0%	8,0%	4,0%		
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 18α : Απόψεις για τις φιλικές σχέσεις των μαθητών στην τέρη και τόπος σχολείου

	Τύπος σχολείου				Τύπος σχολείου				Τύπος σχολείου	
	Σύνολο	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Νυχτερινό	
Βάση	1080	874	206	486	517	67	67	1005	75	
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	6,2%	93,1%	6,9%	
Col %	3,7%	3,9%	2,9%	2,6%	4,6%	4,5%	4,5%	3,9%	1,3%	
Row %	100,0%	85,0%	15,0%	32,5%	60,0%	7,5%	10,4%	97,5%	2,5%	
Col %	20,0%	20,6%	17,5%	20,4%	20,9%	10,4%	3,2%	19,8%	22,7%	
Row %	100,0%	83,3%	16,7%	46,0%	50,0%	5,0%	5,0%	92,1%	7,9%	
Col %	61,4%	61,6%	60,7%	61,3%	62,5%	53,7%	53,7%	61,1%	65,3%	
Row %	100,0%	81,1%	18,9%	45,9%	48,7%	5,4%	5,4%	92,6%	7,4%	
Col %	12,6%	11,6%	17,0%	13,6%	10,1%	26,9%	26,9%	13,1%	5,3%	
Row %	100,0%	74,3%	26,7%	38,2%	38,2%	13,2%	13,2%	97,1%	2,9%	
Col %	2,3%	2,4%	1,9%	2,4%	1,4%	4,5%	4,5%	2,1%	5,3%	
ΔΓ/ΔΑ	100,0%	64,0%	16,0%	48,0%	40,0%	12,0%	12,0%	84,0%	16,0%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 19 : Βασικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη ανάφορα)

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αι. Αττικής	Δύση Αι. Αθηνών	Δύση Πελοπον. 46		
Βίωση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%		
Συγκεκριμένη και σταθερή συμπεριφορά	62,2%	64,1%	61,4%	60,3%	65,9%	63,4%	56,0%	52,2%		
Col %	100,0%	29,2%	18,0%	13,5%	17,9%	11,6%	6,3%	3,6%		
Row %	9,3%	8,8%	8,6%	11,3%	8,8%	5,7%	12,0%	8,7%		
Σοβαρότητα	100,0%	30,0%	17,0%	17,0%	16,0%	7,0%	9,0%	4,0%		
Col %	5,6%	4,9%	6,6%	6,6%	6,0%	4,1%	6,7%	4,3%		
Φιλανθρωπία	100,0%	24,6%	21,3%	16,4%	18,0%	8,2%	8,2%	3,3%		
Col %	1,6%	7%	5%	1,3%	0%	8%	0%	0%		
Συννοσηριατισμός	100,0%	33,3%	16,7%	33,3%	0%	16,7%	0%	0%		
Col %	5%	7%	5%	7%	0%	8%	0%	0%		
Αυστηρότητα	100,0%	40,0%	20,0%	20,0%	0%	20,0%	0%	0%		
Col %	8%	3%	5%	1,3%	5%	1,6%	1,3%	2,2%		
Αυθρομητισμός	100,0%	11,1%	11,1%	22,2%	11,1%	22,2%	11,1%	11,1%		
Col %	17,0%	15,4%	18,3%	15,9%	15,4%	17,9%	18,7%	28,3%		
Ελευθέρια	100,0%	25,5%	19,5%	13,0%	12,0%	12,0%	7,6%	7,1%		
Col %	1,0%	7%	1,0%	7%	1,1%	8%	2,7%	2,2%		
Ανεπιπρόσμενα	100,0%	16,2%	18,2%	9,1%	18,2%	9,1%	18,2%	9,1%		
Col %	6%	1,0%	0%	0%	1,6%	0%	0%	0%		
Επιτεκία *	100,0%	50,0%	0%	0%	50,0%	0%	0%	0%		
Col %	1,9%	2,3%	2,5%	1,9%	5%	2,4%	2,7%	2,2%		
Άλλο	100,0%	33,3%	23,9%	9,5%	4,8%	14,3%	9,5%	4,8%		
Col %	5%	3%	0%	7%	0%	2,4%	0%	0%		
ΔΑ	100,0%	20,0%	0%	20,0%	0%	60,0%	0%	0%		
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		
Σύνολο										

Πίνακας 19α : Βασικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και τύπος σχολείου (Πρώτη αναφορά)

Βάση	Σύνολο	Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
		Διύψιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Νυχτερινό	
		874	206	496	517	67	1005	75	
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	
Col %	62,1%	62,6%	19,2%	47,2%	45,8%	7,0%	63,1%	50,7%	
Row %	100,0%	80,8%	19,2%	47,2%	45,8%	7,0%	94,3%	5,7%	
Col %	9,3%	9,3%	9,2%	9,3%	9,7%	6,0%	9,2%	10,7%	
Row %	100,0%	81,0%	19,0%	46,0%	50,0%	4,0%	92,0%	8,0%	
Col %	5,6%	5,5%	6,3%	5,6%	6,0%	3,0%	5,9%	2,7%	
Row %	100,0%	78,7%	21,3%	45,9%	50,8%	3,3%	96,7%	3,3%	
Col %	,6%	,7%	,0%	,6%	,6%	,0%	,6%	,0%	
Row %	100,0%	100,0%	0,0%	50,0%	50,0%	,0%	100,0%	,0%	
Col %	,5%	,3%	1,0%	,4%	,2%	3,0%	,4%	1,3%	
Row %	100,0%	60,0%	40,0%	40,0%	20,0%	40,0%	80,0%	20,0%	
Col %	,8%	,7%	1,5%	1,0%	,6%	1,5%	,7%	2,7%	
Row %	100,0%	66,7%	33,3%	55,6%	33,3%	11,1%	77,8%	22,2%	
Col %	17,0%	17,6%	14,6%	16,3%	19,0%	7,5%	16,6%	22,7%	
Row %	100,0%	83,7%	16,3%	44,0%	53,3%	2,7%	90,8%	9,2%	
Col %	1,0%	1,0%	1,0%	,6%	1,4%	1,5%	1,0%	1,3%	
Row %	100,0%	81,8%	18,2%	27,3%	63,6%	9,1%	80,9%	9,1%	
Col %	,6%	,7%	,0%	,6%	,6%	,0%	,6%	,0%	
Row %	100,0%	100,0%	,0%	50,0%	50,0%	,0%	100,0%	,0%	
Col %	1,9%	1,6%	3,4%	1,0%	2,3%	6,0%	1,6%	6,7%	
Row %	100,0%	66,7%	33,3%	23,8%	57,1%	19,0%	76,2%	23,8%	
Col %	,5%	,5%	,5%	,6%	,2%	1,5%	,4%	1,3%	
Row %	100,0%	80,0%	20,0%	60,0%	20,0%	20,0%	80,0%	20,0%	
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 19γ : Βασικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και Οικογενειακή κατάσταση (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Οικογενειακή κατάσταση					Χήρος/α	ΔΑ
		Εγγαμύσ/η	Αγαμύσ/η	Αναζευγμένους/η	Συζύγ	14		
Βίωση	1080	780	200	44	14	12	30	
Row %	100,0%	72,2%	18,5%	4,1%	1,3%	1,1%	2,8%	
Συνεργιστική και συνεπής συμπεριφορά	62,2%	64,2%	58,5%	54,5%	64,3%	41,7%	53,3%	
Col %	100,0%	74,6%	17,4%	3,6%	1,3%	,7%	2,4%	
Row %	9,3%	9,0%	9,0%	13,6%	7,1%	,0%	16,7%	
Σοβαρότητα	100,0%	70,0%	18,0%	6,0%	1,0%	,0%	5,0%	
Col %	5,6%	5,1%	9,5%	,0%	,0%	,0%	6,7%	
Row %	100,0%	65,6%	31,1%	,0%	,0%	,0%	3,3%	
Φιλικάτητα	,6%	,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Συνεπής συμπεριφοράς	100,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Col %	,5%	,3%	,5%	2,3%	,0%	6,3%	,0%	
Row %	100,0%	40,0%	20,0%	20,0%	,0%	20,0%	,0%	
Αυστηρότητα	,8%	,4%	3,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Col %	100,0%	33,3%	68,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Row %	17,0%	17,6%	15,0%	13,6%	21,4%	41,7%	10,0%	
Ειλικρίνεια	100,0%	74,5%	16,3%	3,3%	1,6%	2,7%	1,6%	
Col %	1,0%	,9%	1,5%	2,3%	,0%	,0%	,0%	
Row %	100,0%	63,6%	27,3%	9,1%	,0%	,0%	,0%	
Αναγκαστικότητα	6%	,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Col %	100,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Row %	1,9%	1,0%	3,0%	11,4%	7,1%	8,3%	,0%	
Άλλο	100,0%	38,1%	28,6%	23,8%	4,8%	4,8%	,0%	
Col %	,5%	,0%	,0%	2,3%	,0%	,0%	13,3%	
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
ΔΑ	100,0%						80,0%	
Σύνολο	100,0%						100,0%	

Πίνακας 19δ : Βασικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και ενημέρωση από πρόγραμμα πρόληψης (Πρώτη αναφορά)

	Βασή	Ενημέωση από κάποιο πρόγραμμα επιθεωρητοίτη-πρόληψης		
		Ναι	Οχι	ΔΓ/ΔΑ
	Σύνολο	335	673	72
	Row %	31,0%	62,3%	6,7%
Συγκριτική και σταθερή συμπεφορ	Col %	59,4%	64,2%	56,9%
	Row %	100,0%	64,3%	6,1%
Σοβαρότητα	Col %	9,3%	9,7%	5,6%
	Row %	100,0%	65,0%	4,0%
Φιλικάτητα	Col %	5,6%	5,2%	8,3%
	Row %	100,0%	57,4%	9,8%
Συνεθερητοίτη	Col %	,3%	,7%	,0%
	Row %	100,0%	83,3%	,0%
Αυστηρότητα	Col %	,5%	,5%	,0%
	Row %	100,0%	80,0%	,0%
Αυθοιμητοίτη	Col %	,8%	,7%	,0%
	Row %	100,0%	55,6%	,0%
Ελευθερία	Col %	17,0%	15,3%	18,1%
	Row %	100,0%	37,0%	7,1%
Ανεκτιρότητα	Col %	1,0%	,7%	,0%
	Row %	100,0%	54,5%	,0%
Επίσκεψη	Col %	,6%	,7%	1,4%
	Row %	100,0%	83,3%	16,7%
Άλλο	Col %	1,9%	1,9%	4,2%
	Row %	100,0%	23,8%	14,3%
ΔΑ	Col %	,5%	,1%	5,6%
	Row %	100,0%	,0%	80,0%
Σύνολο	Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 20

11 Βασικές επιπτώσεις αναδιάρθρωσης-απορρόφησης επί της οικονομίας της Ελλάδας και Γερμανίας (σε ποσοστά)

Περιγραφή	Γερμανία (Germany)									
	Α Εξωτερ. (A Extern.)	Β Εξωτερ. (B Extern.)	Γ Εξωτερ. (C Extern.)	Δ Εξωτερ. (D Extern.)	Εξωτερ. (E Extern.)	Α Εξωτερ. (A Extern.)	Β Εξωτερ. (B Extern.)	Γ Εξωτερ. (C Extern.)	Δ Εξωτερ. (D Extern.)	Εξωτερ. (E Extern.)
Παράμετροι από την Ελλάδα και Γερμανία	Εξωτερ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Διαφορ. (C Extern.)	11.1%	-11.1%	11.1%	-11.1%	11.1%	-11.1%	11.1%	-11.1%	11.1%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	-11.1%	-11.1%	-11.1%	-11.1%	-11.1%	-11.1%	-11.1%	-11.1%	-11.1%
	Αναγρ. (C Extern.)	20.0%	20.0%	20.0%	20.0%	20.0%	20.0%	20.0%	20.0%	20.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	5.3%	5.3%	5.3%	5.3%	5.3%	5.3%	5.3%	5.3%	5.3%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	15.2%	15.2%	15.2%	15.2%	15.2%	15.2%	15.2%	15.2%	15.2%
Παράμετροι από την Ελλάδα και Γερμανία	Εξωτερ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Διαφορ. (C Extern.)	3.1%	3.1%	3.1%	3.1%	3.1%	3.1%	3.1%	3.1%	3.1%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	17.2%	17.2%	17.2%	17.2%	17.2%	17.2%	17.2%	17.2%	17.2%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Παράμετροι από την Ελλάδα και Γερμανία	Εξωτερ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Διαφορ. (C Extern.)	1.4%	1.4%	1.4%	1.4%	1.4%	1.4%	1.4%	1.4%	1.4%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	Αναγρ. (C Extern.)	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 21 : Αναφορές για το θέμα που έχει συζητηθεί περισσότερο στην τμή και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή						
		Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αν. Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοπόν.
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Φυλακισμένοι	Col %	3,6%	2,0%	4,6%	3,3%	8%	1,3%	2,2%
	Row %	100,0%	35,5%	12,9%	22,6%	19,4%	3,2%	3,2%
Θανατική ποινή	Col %	4,9%	10,7%	5,3%	7,1%	5,7%	5,3%	2,2%
	Row %	100,0%	21,7%	30,4%	11,6%	18,8%	10,1%	5,8%
Βιασμό	Col %	7%	5%	7%	1,1%	8%	1,3%	0%
	Row %	100,0%	25,0%	12,5%	25,0%	12,5%	12,5%	0%
Ομοφυλοφιλία	Col %	1,0%	3,6%	2,0%	3,8%	2,4%	2,7%	6,5%
	Row %	100,0%	10,7%	25,0%	10,7%	25,0%	7,1%	10,7%
Αιδα	Col %	11,4%	12,7%	15,9%	12,6%	11,4%	13,3%	15,2%
	Row %	100,0%	25,4%	16,1%	17,4%	16,7%	10,1%	7,2%
Τοξικές ουσίες/Ναρκοκοιλ	Col %	51,3%	41,1%	48,3%	45,6%	48,0%	45,3%	43,5%
	Row %	100,0%	31,0%	16,0%	14,4%	16,4%	11,6%	6,7%
Μικροδότης	Col %	12,7%	11,7%	7,3%	14,8%	17,9%	14,7%	15,2%
	Row %	100,0%	26,3%	16,8%	8,0%	19,7%	16,1%	8,0%
Προφύλαξη στον έρωτα	Col %	1,6%	3,6%	3,3%	1,6%	3,3%	5,3%	8,7%
	Row %	100,0%	15,6%	21,9%	15,6%	9,4%	12,5%	12,5%
ΑΓ/ΔΑ	Col %	13,7%	14,2%	12,5%	9,9%	8,8%	10,7%	6,5%
	Row %	100,0%	32,3%	21,5%	14,6%	13,8%	6,2%	2,3%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 21α : Αναφορές για το θέμα που έχει συζητηθεί περισσότερο στην ράξη και τύπος σχολείου (Πρώτη αναφορά)

Πρώτο θέμα	Βάση	Σύνολο		Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου		
		1080	874	206	496	Λύκειο	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Μητρώο	Μυτρώο
	Row %	100.0%	80.9%	19.1%	45.9%	47.9%	6.2%	51.7	67	100.0%	75
Φυλακισμένοι	Col %	2.9%	3.0%	2.4%	3.0%	2.7%	3.0%			93.1%	6.9%
	Row %	100.0%	83.9%	16.1%	48.4%	45.2%	6.5%			86.8%	3.2%
Θεσπιάδα (πρωή)	Col %	6.4%	5.5%	10.2%	4.6%	7.2%	13.4%			6.7%	2.7%
	Row %	100.0%	69.6%	30.4%	33.3%	53.6%	13.0%			97.1%	2.9%
Βιοπρόβ	Col %	.7%	.6%	1.5%	.8%	.6%	1.5%			.8%	.0%
	Row %	100.0%	62.5%	37.5%	50.0%	37.5%	12.5%			100.0%	.0%
Ομοφυλοφιλία	Col %	2.6%	2.7%	1.9%	2.0%	3.3%	1.5%			2.7%	1.3%
	Row %	100.0%	85.7%	14.3%	35.7%	60.7%	3.6%			96.4%	3.6%
Αίδια	Col %	12.8%	14.3%	6.3%	10.7%	15.9%	4.5%			12.6%	14.7%
	Row %	100.0%	90.6%	9.4%	38.4%	59.4%	2.2%			92.0%	8.0%
Τοξικές ουσίες/Ναρκομανία	Col %	46.9%	46.8%	47.6%	49.0%	45.3%	44.8%			46.4%	54.7%
	Row %	100.0%	80.7%	19.3%	47.9%	46.2%	5.9%			91.9%	8.1%
Μασονία	Col %	12.7%	11.8%	16.5%	13.1%	11.0%	22.4%			13.0%	8.0%
	Row %	100.0%	75.2%	24.8%	47.4%	41.6%	10.9%			95.6%	4.4%
Προφιλιά στην έρευνα	Col %	3.0%	2.7%	3.9%	1.6%	4.6%	.0%			2.9%	4.0%
	Row %	100.0%	75.0%	25.0%	25.0%	75.0%	.0%			90.6%	9.4%
ΔΓ/ΔΑ	Col %	12.0%	12.6%	9.7%	15.1%	9.5%	9.0%			11.9%	13.3%
	Row %	100.0%	84.6%	15.4%	57.7%	37.7%	4.6%			92.3%	7.7%
Σύνολο		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 22 : Αναφορές για το θέμα που έχει συζητηθεί περισσότερο για την αντιμετώπιση ειδικών περιπτώσεων και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή						Άλλη Περιοχή
		Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Άλλη Αν. Αττικής	Άλλη Αθήνων	
Βασή	1080	306	197	151	192	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Εχουν απαστεί	2,7%	2,9%	2,0%	4,8%	5%	3,3%	2,7%	4,3%
αποσταλμένη	100,0%	31,0%	13,8%	24,1%	3,4%	13,9%	6,9%	8,9%
Εχουν κάποια	1,9%	7%	1,0%	3,3%	1,7%	2,4%	2,7%	6,7%
αποσταλμένη	100,0%	9,5%	9,5%	23,8%	14,3%	14,3%	9,5%	19,0%
Εχουν κάνει χρήση	32,7%	34,3%	28,9%	31,1%	29,1%	35,0%	34,7%	47,6%
τοξικών ουσιών	100,0%	29,7%	16,1%	13,3%	15,0%	12,2%	7,4%	6,2%
Εχουν πρόωπες	7,2%	7,2%	5,6%	6,6%	6,3%	6,5%	6,6%	6,7%
αποσταλμένες	100,0%	28,2%	14,1%	12,8%	21,8%	10,3%	7,7%	5,1%
αποσταλμένες	55,5%	54,9%	62,4%	54,3%	59,3%	52,8%	52,0%	30,4%
ΑΓ/ΔΑ	100,0%	28,0%	20,5%	13,7%	18,0%	10,9%	6,5%	2,3%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 22α : Αναφορές για το θέμα που έχει συζητηθεί περισσότερο για την αντιμετώπιση ειδικών περιπτώσεων κατά έθνο και ηλικία (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	έθνο				Ηλικία			
		Ανατολ	Γενικές	ΑΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	ΔΑ
Βασή	1080	389	615	76	223	445	311	67	34
Row %	100,0%	36,0%	66,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%
Εχουν απαστεί	2,7%	1,5%	3,3%	3,9%	2,7%	2,9%	2,9%	0%	2,9%
αποσταλμένη	100,0%	20,7%	69,0%	10,3%	20,7%	44,8%	31,0%	0%	3,4%
Εχουν κάποια	1,9%	3,1%	1,5%	0%	2,7%	2,9%	0%	3,0%	0%
αποσταλμένη	100,0%	87,1%	42,9%	0%	26,6%	61,9%	9,5%	0%	0%
Εχουν κάνει χρήση	32,7%	35,7%	31,7%	25,0%	30,9%	35,7%	30,2%	31,3%	29,4%
τοξικών ουσιών	100,0%	39,4%	55,2%	5,4%	19,5%	43,0%	26,6%	5,6%	2,6%
Εχουν πρόωπες	7,2%	7,7%	7,2%	5,3%	9,4%	7,0%	6,1%	9,6%	2,9%
αποσταλμένες	100,0%	38,5%	56,4%	5,1%	26,9%	39,7%	24,4%	7,7%	1,3%
αποσταλμένες	55,5%	51,9%	66,4%	65,6%	64,3%	51,5%	60,6%	66,7%	64,7%
ΑΓ/ΔΑ	100,0%	33,7%	57,9%	8,3%	20,2%	38,2%	31,6%	6,2%	3,7%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 22β : Αναφοράς για το θέμα που έχει συζητηθεί περισσότερο για την αντιμετώπιση ειδικών περιπτώσεων και Ειδικότητα (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Ειδικότητα			
		Θαλάσσιοι	Θεοκοινοβουλευτικοί	Ξένων γλωσσών	Άλλες θρησκευτικές
Είδση	1080	351	282	108	124
Row %	100.0%	32.5%	26.1%	10.0%	11.5%
Εχουν προστεί σ'ερωτηση	2.7%	4.0%	1.1%	1.9%	14.3%
Row %	100.0%	48.3%	10.3%	6.9%	3.2%
Εχουν εστιάσει στην ειδικότητα	1.9%	1.1%	1.1%	.9%	13.8%
Row %	100.0%	19.0%	14.3%	4.8%	4.5%
Εχουν εστιάσει στην ειδικότητα	32.7%	39.3%	28.6%	27.8%	28.8%
Row %	100.0%	39.1%	21.2%	8.5%	33.3%
Εχουν πρόσβαση σ'ερωτησεις οχτώσες	7.2%	5.1%	5.3%	8.3%	11.6%
Row %	100.0%	23.1%	19.2%	11.5%	17.7%
ΑΠΑ	55.5%	50.4%	86.0%	61.1%	28.2%
Row %	100.0%	29.5%	31.1%	11.0%	41.1%
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
ΔΑ	61	154	0%	0%	0%
Row %	100.0%	252.3%	0%	0%	0%

4. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην πρόληψη.

- Σημαντικότητα δραστηριοτήτων πρόληψης.
- Διάθεση εμπλοκής του εκπαιδευτικού στο πρόβλημα χρήσης από μαθητή του.
- Στάση του εκπαιδευτικού απέναντι στον ταραξία μαθητή.

Με τις συγκεκριμένες ερωτήσεις διερευνώνται οι απόψεις των εκπαιδευτικών αφενός μεν σε θέματα πρόληψης κατά των τοξικών ουσιών, αφετέρου σε χειρισμούς τους στην τάξη, όταν υπάρχει «ταραξίας» μαθητής. Μας ενδιαφέρει να ερευνήσουμε αν στις προτάσεις των εκπαιδευτικών για την επαρκέστερη ενημέρωσή τους εμπλέκονται προσωπικά ή αν αρκούνται στο συμπέρασμα ότι «η πρόληψη είναι μόνο θέμα του κράτους». Συμπληρωματική αυτής της διερεύνησης είναι και η ερώτηση η οποία αφορά στον τρόπο αντίδρασης του εκπαιδευτικού απέναντι σε μια σχολική καθημερινότητα, δηλαδή απέναντι στο μαθητή, ο οποίος διαταράσσει το μάθημα. Μας ενδιαφέρει αφενός ο βαθμός προσωπικής, και πάλι, εμπλοκής του εκπαιδευτικού στο θέμα που δημιουργείται, αφετέρου αυτός καθ' εαυτός ο τρόπος αντίδρασης, αν συνάδει με τις αρχές που προωθούν έννοιες ωρίμανσης και υπευθυνότητας του μαθητή.

Σε σχέση με το τι θεωρούν ότι χρειάζονται οι εκπαιδευτικοί σε σχέση με την πρόληψη 32,9% των εκπαιδευτικών επιλέγουν «μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση σχετικά με τις τοξικές ουσίες» και ως δεύτερη επιλογή τη θέση «σεμινάρια ειδικών απευθείας στους μαθητές» σε ποσοστό 27,6% (πίνακας 23).

Στην πρώτη επιλογή εμπλέκεται ο εκπαιδευτικός είτε ως άτομο το οποίο ενημερώνεται, είτε συνεργαζόμενος με ειδικούς. Στη δεύτερη επιλογή, ουσιαστικά, η επίλυση του προβλήματος ανατίθεται σε άτομα εκτός της σχολικής κοινότητας. Εντυπωσιακά μικρό ποσοστό, κατά τη γνώμη μας, συγκεντρώνει η θέση «συνεργασία με τους συναδέλφους» ποσοστό 1,8%. Άποψη που αναποστέλλει την επίλυση τέτοιων προβλημάτων στους συλλόγους εκπαιδευτικών.

Πιστεύουμε ότι τα προγράμματα ευαισθητοποίησης θα πρέπει να αποσκοπούν και στη βελτίωση των προσωπικών σχέσεων των εκπαιδευτικών, ώστε να είναι και αποτελεσματικότερη η παρέμβαση των εκπαιδευτικών, όταν προκύπτει το πρόβλημα¹². Οι ενημερωμένοι εκπαιδευτικοί από κάποιο πρόγραμμα επιλέγουν τις ίδιες θέσεις ως πρώτη και δεύτερη επιλογή. Δεν ανατρέπεται η αξιολόγηση, έχουμε όμως διαφορές σε επιλογές. Για παράδειγμα οι ενημερωμένοι επιλέγουν τη θέση «βιωματικά σεμινάρια» ποσοστό 11%, ενώ οι μη ενημερωμένοι σε ποσοστό 5%, πιθανότατα λόγω άγνοιας της συγκεκριμένης τεχνικής, η οποία βοηθά στην αυτογνωσία του εκπαιδευτικού και στην καλύτερη λειτουργία του μέσα στην τάξη. Οι εκπαιδευτικοί, ενημερωμένοι και μη, επιλέγουν «τη μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση για τις τοξικές ουσίες» σε ποσοστό 37,9% και 32% αντιστοίχως. (πίνακας 23γ).

¹² OKANA «Αξιολόγηση εφαρμογής και αποτελεσματικότητα προγράμματος εκπαίδευσης εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Δευτερογενή πρόληψη» σελ. 36.

Θεωρούμε ότι η εκδηλωμένη ανάγκη για μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση για τις τοξικές ουσίες από τους εκπαιδευτικούς, πρέπει να αποτελέσει ερέθισμα για τους φορείς οι οποίοι εκπονούν τα προγράμματα πρόληψης, ώστε να διευκολυνθεί η εκπαιδευτική κοινότητα, ουσιαστικά και πρακτικά, σε σχέση με το πρόβλημα της χρήσης τοξικών ουσιών.

Συμπληρωματικά αναφέρουμε ότι οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 51,1% θεωρούν ότι είναι στη δικαιοδοσία τους η συμβουλευτική υποστήριξη ενός μαθητή που είναι χρήστης τοξικών ουσιών (πίνακας 24). Άποψη, η οποία είναι κοινή στους εκπαιδευτικούς όλων των περιοχών Αττικής με μεγαλύτερο ποσοστό 54,3% στους εκπαιδευτικούς της Γ΄ Δ/σης και των ΤΕΛ Αθηνών 61,3, οι οποίες είναι περιοχές με οξυμένο πρόβλημα χρήσης.

Οι άνδρες σε ποσοστό 53,7% θεωρούν ότι είναι στη δικαιοδοσία τους η συμβουλευτική υποστήριξη ενός μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών και οι γυναίκες σε ποσοστό 50,1% (πίνακας 24β).

Πιθανόν οι γυναίκες αισθάνονται μεγαλύτερη ανασφάλεια στο να επέμβουν σ' ένα μαθητή ο οποίος είναι χρήστης τοξικών ουσιών.¹³

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν, ότι ο μελετηρός μαθητής, αυτός ο οποίος είναι συνεπής απέναντι στις υποχρεώσεις του στο σχολείο, δεν είναι κοινωνικά επαρκής σε ποσοστό 73% (πίνακας 25). Θεωρούν ότι το σχολείο δεν προετοιμάζει τον έφηβο για να αντιμετωπίσει την ποικιλία των προβλημάτων μετά την αποφοίτησή του. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η αίσθηση ανεπάρκειας σε σημαντικούς τομείς πιθανόν εγκλωβίζει σε απραξία, κάποιες φορές, τους εκπαιδευτικούς.

Θέλοντας να διερευνήσουμε αν η στάση του εκπαιδευτικού απέναντι σε καθημερινά προβλήματα του σχολικού χώρου συνάδει με τις αρχές της πρόληψης ορίσαμε οκτώ επιλογές, τις πλέον συχνές αντιδράσεις του εκπαιδευτικού απέναντι στον άτακτο μαθητή, ώστε να αξιολογήσουμε τις απαντήσεις τους.

Σε ποσοστό 70% «η συζήτηση με το μαθητή» είναι η πρώτη επιλογή των εκπαιδευτικών (πίνακας 26). Πιστεύουμε ότι είναι μια από τις πλέον ενδεδειγμένες επιλογές διότι δηλώνεται η διάθεση επικοινωνίας από τον εκπαιδευτικό προς το μαθητή, διερευνώνται τα αίτια της συμπεριφοράς του, εκδηλώνεται ενδιαφέρον και φυσικά αναζητείται λύση από κοινού, ώστε ο μαθητής ν' αναλάβει την ευθύνη της συμπεριφοράς του.

Θα αναλύσουμε τις άλλες επιλογές ώστε να καταδείξουμε για ποιους λόγους θεωρούμε ότι η επιλογή «συζήτηση με το μαθητή» είναι από τις πλέον ενδεδειγμένες.

- Αποβολή από την τάξη: Η συγκεκριμένη επιλογή τιμωρεί, «αποβάλλει» από την ομάδα το συγκεκριμένο μέλος, δε λειτουργεί συμβουλευτικά και πιθανά αποτελέσματα συμμόρφωσης θα οφείλονται στο ότι ο μαθητής φοβάται για τις απουσίες του.

- Συζήτηση με τους γονείς του: Επιλογή η οποία από τον έφηβο ερμηνεύεται είτε ως ενδιαφέρον από τον εκπαιδευτικό, είτε ως απειλή. Αν οι σχέσεις γονιού-παιδιού είναι κακές η συγκεκριμένη επιλογή εκλαμβάνεται ως απειλή και πιθανόν οδηγήσει τον έφηβο σε μια στάση επιθετική κατά του «μετώπου των ενηλίκων». Είναι πιθανόν

¹³ Μουχάγερ Σ.Χ. «Συγκρούσεις ρόλων στο έργο του εκπαιδευτικού», Αφοί Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1985 σελ. 66: «Η καθηγήτρια, λοιπόν της Μέσης εκπαίδευσης, αντιμετωπίζει μια καθαρή σύγκρουση ρόλων, η οποία έχει δυσμενή επίδραση στην απόδοσή της, όπως παραδέχονται και οι περισσότερες γυναίκες του δείγματος (67,8%)».

όμως η συζήτηση με τους γονείς να «αποκαλύψει» τις αιτίες της συμπεριφοράς του μαθητή.

- Παραπομπή του στη Διεύθυνση: Επιλογή, η οποία διαιωνίζει την αυταρχικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος και δηλώνει άρνηση, ουσιαστικά, από τον εκπαιδευτικό να επιλύσει το πρόβλημα μόνος του με τη βοήθεια της τάξης αν ο μαθητής ο οποίος δημιουργεί το πρόβλημα δε «συνετίζεται».

- Ανάθεση πρωτοβουλιών στην τάξη: Ο έφηβος κερδίζει με θετικό τρόπο το ενδιαφέρον της τάξης του, εμπυχώνεται και πιθανόν να ενταχθεί ομαλά στην ομάδα της τάξης.

- Χρησιμοποίηση της επιρροής της τάξης: Η συγκεκριμένη επιλογή προωθεί την έννοια της ομαδικότητας, της ανάληψης ευθυνών εκ μέρους των μαθητών για ένα πρόβλημα το οποίο προκύπτει και τους αφορά άμεσα όλους. Πιθανόν θα βοηθήσει τον έφηβο ν' αναλάβει θετικό ρόλο στην τάξη.

- Αδιαφορία: Θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη επιλογή δεν επιλύει κανένα πρόβλημα και δε διευκολύνει και στην επίλυση κανενός προβλήματος.

- Δεν έχω σταθερή αντιμετώπιση: Η συγκεκριμένη επιλογή δίνει στους μαθητές αντιφατικά μηνύματα, γεγονός που δυσκολεύει ή και εμποδίζει την οριοθέτηση του μαθητή, έννοια η οποία είναι αρωγός της διαπαιδαγώγησης.

Διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν επιλογές με τις οποίες ο εκπαιδευτικός επιλύει δημιουργικά το συγκεκριμένο πρόβλημα και επιλογές οι οποίες οξύνουν «την άρνηση» του εφήβου να ενταχθεί και να οριοθετηθεί. Έχει αποδειχθεί ότι μια «ανθρώπινη» προσέγγιση στον έλεγχο της τάξης, ενισχύει τα ενδιαφέρον, το κίνητρο για μάθηση και την επίδοση του μαθητή¹⁴.

Οι εκπαιδευτικοί του Δημοσίου αποβάλλουν από την τάξη σε ποσοστό 7,7% ενώ των Ιδιωτικών σε ποσοστό 1,5% (πίνακας 26^α). Προσωπική μας εκτίμηση είναι ότι η διαφοροποίηση δε συνεπάγεται ουσιαστικότερη γνώση εκ μέρους των εκπαιδευτικών των Ιδιωτικών, απλώς πρόκειται για τακτική που απορρέει από τις συνθήκες του εργασιακού χώρου.

Οι άνδρες αποβάλλουν από την τάξη σε ποσοστό 8,2% ενώ οι γυναίκες εκπαιδευτικοί σε 5,7% και επιλέγουν σε ποσοστό 1,5% τη «συζήτηση με τους γονείς» ενώ οι άνδρες σε ποσοστό 0,8% τη συζήτηση με τους γονείς (πίνακας 26β).

Από τους εκπαιδευτικούς που επιλέγουν την «αποβολή από την τάξη» το μεγαλύτερο ποσοστό 47,1% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 35-44 (πίνακας 26β), με χρόνια υπηρεσίας 12-20 και ειδικότητας Φυσικομαθηματικών 30%, όπως βλέπουμε στους πίνακες 26ε, ζ, στο παράρτημα.

Συμπερασματικά, από τις ερωτήσεις οι οποίες διερευνούσαν το ρόλο του εκπαιδευτικού στην πρόληψη, καταλήγουμε ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι είναι στη δικαιοδοσία τους η ενασχόληση με το μαθητή ο οποίος είναι χρήστης τοξικών ουσιών, θεωρούν ότι χρειάζονται μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση σχετικά με τις τοξικές ουσίες και σε σχέση με τη στάση τους απέναντι στον «ταραξία» μαθητή επιλέγουν τη συζήτηση μαζί του ως τρόπο επίλυσης του προβλήματος.

¹⁴ Γεώργιας Δ.: «Κοινωνική Ψυχολογία», τομ. Β., μέρος Δ, Αθήνα 1986 σελ. 9-157

Πίνακας 23 : Επενδύσεις που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τη σύζληση για τα ναρκωτικά και Γευρωσική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Γευρωσική περιοχή							
		Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Ακ. Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πειραιώς	
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46	
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%	
Μεγλύτερη και συχνότερη εμπειρία για τις τοξικές ουσίες	32,9%	30,1%	31,0%	36,4%	32,4%	34,1%	41,3%	32,6%	
Col %	100,0%	25,9%	17,2%	15,5%	16,6%	11,8%	8,7%	4,2%	
Συνεργασία με τους συναδέλφους	1,8%	2,3%	2,0%	,7%	2,2%	,8%	,0%	4,3%	
Row %	100,0%	56,8%	21,1%	5,3%	21,1%	5,3%	,0%	10,5%	
Col %	10,0%	8,5%	17,3%	7,3%	10,4%	4,9%	9,3%	10,9%	
Συνεργασία με τους γονείς	100,0%	24,1%	31,5%	10,2%	17,6%	5,6%	6,5%	4,6%	
Row %	1,9%	2,3%	1,5%	,7%	3,8%	,0%	2,7%	,0%	
Col %	100,0%	35,0%	15,0%	5,0%	35,0%	,0%	10,0%	,0%	
Μερίσματα για το πρόβλημα κατά τις Παιδικές σταθμούς	6,9%	6,5%	7,1%	7,3%	6,0%	6,5%	6,5%	6,5%	
Row %	100,0%	27,0%	18,9%	14,9%	14,9%	10,8%	9,5%	4,1%	
Col %	6,3%	7,5%	4,6%	9,3%	4,4%	8,9%	2,7%	2,2%	
Συμμόρφωση και Ψυχολογίες	100,0%	33,8%	13,2%	20,6%	11,8%	16,2%	2,9%	1,5%	
Row %	1,9%	1,3%	4,1%	2,6%	1,1%	,6%	1,3%	,0%	
Col %	100,0%	20,0%	40,0%	20,0%	10,0%	5,0%	5,0%	,0%	
Ελεγχος της διατήρησης τοξικών ουσιών από το κράτος	5,5%	5,2%	5,1%	5,3%	7,7%	4,1%	4,0%	6,5%	
Row %	100,0%	27,1%	16,9%	13,6%	23,7%	8,5%	5,1%	5,1%	
Col %	27,6%	31,0%	21,3%	25,8%	27,5%	32,5%	24,0%	30,4%	
Σταμόρια ειδικών στη τοξικές ουσίες μαθήτες	100,0%	31,9%	14,1%	13,1%	16,8%	13,4%	6,0%	4,7%	
Row %	2,8%	2,5%	2,5%	3,3%	3,3%	2,4%	2,7%	2,2%	
Col %	100,0%	26,7%	16,7%	16,7%	20,0%	10,0%	6,7%	3,3%	
Τα ΜΗΕ δεν έδωσαν το θέμα στις προγραμματικές του διαστάσεις	2,7%	2,6%	3,6%	1,3%	1,1%	4,9%	2,7%	4,3%	
Row %	100,0%	27,6%	24,1%	6,9%	20,7%	6,9%	6,9%	6,9%	
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
ΔΑ									
Σύνολο									

Πίνακας 23γ : Ενέργειες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τη σύζηση για τα γαρκωτικά και ενημέρωση από πρόγραμμα πρόληψης (Πρώτη αναφορά)

	Βίση	Σύνολο	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα τυποποιημένης πρόληψης	
			Ναι	Όχι
	1080		335	72
	Row %	100.0%	31.0%	6.7%
Μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση για τις τοξικές ουσίες	Col %	32.9%	37.9%	16.7%
	Row %	100.0%	35.8%	3.4%
Συνεργασία με τους συναδέλφους	Col %	1.8%	1.8%	2.8%
	Row %	100.0%	31.6%	57.9%
Συνεργασία με τους γονείς	Col %	10.0%	10.7%	9.1%
	Row %	100.0%	33.3%	56.5%
Μερίσματα για το πρόβλημα κατά της Πανώλης οπουδής	Col %	1.9%	1.2%	2.1%
	Row %	100.0%	20.0%	70.0%
Βικιαματά στανδρα	Col %	6.9%	11.0%	5.1%
	Row %	100.0%	50.0%	45.9%
Αύξηση των μαθημάτων Παθολογικών και Ψυχολογίας	Col %	6.3%	5.1%	7.1%
	Row %	100.0%	25.0%	70.6%
Μεγαλύτερη δυνατότητα αναγνώρισης του χηρίτου ουσίων από το κράτος	Col %	1.9%	1.5%	2.2%
	Row %	100.0%	25.0%	75.0%
Ελεγχος της διακίνησης τοξικών ουσίων από το κράτος	Col %	5.5%	6.0%	4.6%
	Row %	100.0%	37.3%	92.5%
Στανδρα ειδικών απ αυθείς στους μαθητές	Col %	27.6%	20.3%	31.1%
	Row %	100.0%	22.8%	70.1%
Τα ΜΗΕ δεν έτσαν το έθμα στις προγραμματικές του διατάσεις	Col %	2.8%	2.7%	2.7%
	Row %	100.0%	30.0%	60.0%
ΔΑ	Col %	2.7%	1.2%	2.4%
	Row %	100.0%	13.6%	55.2%
Σύνολο		100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 24 : Ο καθηγητής ως σύμβουλος στον μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή							
	Εύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Ακ. Απειθή	Δύση Αεθίων	Δύση Πετραίας
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Συμβουλευτική υποστήριξη ενός μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών	Ναι	51,1%	48,7%	51,3%	54,3%	50,0%	61,3%	41,3%
	Col %	100,0%	27,0%	18,3%	14,9%	16,5%	11,8%	8,3%
Row %	Οχι	35,6%	37,3%	34,0%	35,8%	37,9%	28,7%	41,3%
	Col %	100,0%	29,7%	17,4%	14,1%	18,0%	10,7%	5,2%
Δ7/ΔΑ	Col %	13,3%	14,1%	14,7%	9,9%	12,1%	14,8%	12,0%
	Row %	100,0%	29,9%	20,1%	10,4%	15,3%	12,5%	6,3%
Εύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 24α : Ο καθηγητής ως σύμβουλος στον μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών και τύπος σχολείου

	Εύνολο			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου		
	Εύνολο	Διύλο	Ιδιωτικό	Διύλο	Αύλο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Μικτερό	Μικτερό
Βάση	1080	874	206	496	517	67	1005	75	69
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	60,0%
Συμβουλευτική υποστήριξη ενός μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών	Ναι	51,1%	48,5%	62,1%	47,8%	55,2%	50,4%	91,8%	8,2%
	Col %	100,0%	76,8%	23,2%	42,9%	50,4%	6,7%	91,8%	22,7%
Row %	Οχι	35,6%	37,4%	27,7%	38,9%	32,8%	36,5%	95,8%	4,4%
	Col %	100,0%	85,2%	14,8%	47,7%	46,6%	5,7%	13,0%	17,3%
Δ7/ΔΑ	Col %	13,3%	14,1%	10,2%	15,3%	11,6%	11,9%	91,0%	9,0%
	Row %	100,0%	85,4%	14,6%	82,8%	41,7%	5,6%	100,0%	100,0%
Εύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 24β : Ο καθηγητής ως σύμβουλος στον μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών κατά φύλο και ηλικία

	Εύνολο		Φύλο		Ηλικία				
	Εύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	28-34 ετών	38-44 ετών	48-54 ετών	58-64 ετών	ΔΑ
Βάση	1080	389	615	76	223	445	311	87	34
Row %	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%
Συμβουλευτική υποστήριξη ενός μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών	Ναι	51,1%	53,7%	50,1%	46,1%	60,5%	53,3%	42,8%	48,3%
	Col %	100,0%	37,9%	55,6%	6,3%	24,5%	42,9%	24,1%	6,0%
Row %	Οχι	35,6%	30,8%	38,2%	38,2%	28,5%	40,9%	36,8%	36,3%
	Col %	100,0%	31,3%	61,2%	7,9%	15,4%	41,9%	32,8%	6,8%
Δ7/ΔΑ	Col %	13,3%	15,4%	11,7%	15,8%	13,0%	16,6%	16,7%	11,9%
	Row %	100,0%	41,7%	50,0%	8,3%	20,1%	32,6%	36,1%	5,6%
Εύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 24γ : Ο καθηγητής ως σύμβουλος στον μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών και Ειδικότητα

	Σύνολο		Ειδικότητα					
	Βάση	Σύνολο	Φιλόλογοι	Θεοοικονομολογικοί	Γλωσσών	Άλλες θεωρητικές	Άλλες πρακτικές	ΔΑ
		1080	351	282	108	124	154	61
	Row %	100,0%	32,5%	26,1%	10,0%	11,5%	14,3%	5,6%
Συμβουλευτική	Col %	51,1%	52,4%	47,2%	53,7%	53,2%	47,5%	47,5%
επιστήσης	Row %	100,0%	33,3%	24,1%	10,5%	12,0%	14,9%	8,3%
ένανς μαθητή	Col %	35,6%	38,2%	35,1%	38,9%	31,5%	34,4%	27,9%
που κάνει	Row %	100,0%	34,9%	25,8%	10,9%	10,2%	15,9%	4,4%
χρήση τοξικών	Col %	13,3%	9,4%	17,7%	7,4%	15,3%	12,3%	24,8%
ουσιών	Row %	100,0%	22,9%	34,7%	5,8%	13,2%	13,2%	10,4%
Σύνολο	Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 25 : Η μελέτη ως κοινωνική επάρκεια ενός μαθητή και Γεωγραφική περιοχή

	Σύνολο		Γεωγραφική περιοχή						
	Βάση	Σύνολο	Α Δύοψη	Β Δύοψη	Γ Δύοψη	Δ Δύοψη	Δύοψη Ακ. Αττικής	Δύοψη Ακ. Αιτωλών	Δύοψη Πελοπόν.
		1080	306	197	151	182	123	75	46
	Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Ένας	Col %	18,4%	18,3%	19,8%	19,2%	20,3%	15,4%	16,0%	15,2%
μελετηρός	Row %	100,0%	28,1%	19,6%	14,6%	18,6%	9,5%	6,0%	3,5%
μαθητής	Col %	73,3%	71,6%	71,9%	75,5%	73,1%	77,2%	74,7%	73,9%
θεωρείται	Row %	100,0%	27,7%	17,8%	14,4%	16,8%	12,0%	7,1%	4,3%
κοινωνικά	Col %	8,2%	10,1%	6,6%	5,3%	6,6%	7,3%	9,3%	10,9%
επάρκεις	Row %	100,0%	34,8%	19,1%	9,0%	13,5%	10,1%	7,9%	5,6%
Σύνολο	Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 25α : Η μελέτη ως κοινωνική επάρκεια ενός μαθητή και τύπος σχολείου

	Σύνολο		Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου	
	Βάση	Σύνολο	Δημόσιο	Κωλύκιο	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνασιο-Λύκειο	Μεταρροδό
		1080	874	206	496	517	67	75
	Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	6,9%
Ένας	Col %	18,4%	19,7%	13,1%	21,4%	13,4%	17,9%	25,3%
μελετηρός	Row %	100,0%	86,4%	13,6%	53,3%	42,2%	4,5%	8,5%
μαθητής	Col %	73,3%	71,3%	82,0%	71,0%	74,5%	82,1%	64,0%
θεωρείται	Row %	100,0%	78,7%	21,3%	44,4%	48,6%	6,9%	6,1%
κοινωνικά	Col %	8,2%	9,0%	4,9%	7,7%	9,3%	4,5%	8,1%
επάρκεις	Row %	100,0%	88,8%	11,2%	42,7%	53,9%	3,4%	10,7%
Σύνολο	Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 26 : Αντιμετώπιση άτακτων μαθητών και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο 1080	Γεωγραφική περιοχή							Δύση Αθηνών	Δύση Περραιφός
		Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αν. Αττικής	Δύση Αν. Αττικής	Δύση Αθηνών		
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	8,9%	4,3%		
Αποβολή από την τάξη	Col %	5,9%	3,6%	10,6%	8,2%	4,9%	5,3%	8,7%		
Row %	100,0%	25,7%	10,0%	22,9%	21,4%	8,6%	5,7%	5,7%		
Συζήτηση μαζί του	Col %	73,5%	73,6%	64,9%	65,9%	69,1%	74,7%	56,7%		
Row %	100,0%	29,8%	19,2%	13,0%	15,9%	11,2%	7,4%	3,8%		
Συζήτηση με τους γονείς του	Col %	1,0%	3,6%	,0%	2,7%	,8%	,0%	,0%		
Row %	100,0%	18,8%	43,8%	,0%	31,3%	6,3%	,0%	,0%		
Παραπομπή του στη Διεύθυνση	Col %	,7%	,0%	1,3%	1,1%	,0%	,0%	2,2%		
Row %	100,0%	28,6%	,0%	28,6%	28,6%	,0%	,0%	14,3%		
Ανάθεση παραβουλιών στην επιτροπή	Col %	3,3%	2,5%	2,0%	3,8%	6,5%	9,3%	10,9%		
Row %	100,0%	22,2%	11,1%	6,7%	15,6%	17,8%	15,6%	11,1%		
Χρησιμοποίηση της επιτροπής της τάξης	Col %	2,0%	3,6%	6,0%	4,9%	3,3%	1,3%	4,3%		
Row %	100,0%	15,8%	18,4%	23,7%	23,7%	10,5%	2,6%	5,3%		
Αδιαφορία	Col %	,7%	,5%	1,3%	,5%	1,6%	,0%	2,2%		
Row %	100,0%	22,2%	11,1%	22,2%	11,1%	22,2%	,0%	11,1%		
Δεν έχω σταθερή απριέπιση	Col %	12,1%	11,2%	13,9%	12,1%	11,4%	9,3%	10,9%		
Row %	100,0%	28,9%	17,2%	16,4%	17,3%	10,9%	5,5%	3,9%		
ΔΑ	Col %	1,0%	1,5%	,0%	,5%	2,4%	,0%	2,2%		
Row %	100,0%	27,3%	27,3%	,0%	9,1%	27,3%	,0%	9,1%		
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 2.6 α : Αντιμετώπιση έδακτων μαθητών και τύπος σχολείων (Πρώτη αναφορά)

	Βάση Row %	Εύνολο 1080	Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
			Διύλοιο	Ιδιαιτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Μαχητερό	
			874	206	496	517	67	1005	75	
Αποβολή από την τάξη	Col %	100,0%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	8,9%	
	Row %	6,5%	1,5%	6,3%	7,5%	,0%	6,8%	2,7%	2,7%	
Συζήτηση μαζί του	Col %	100,0%	74,8%	69,0%	69,9%	79,1%	69,6%	73,3%	73,3%	
	Row %	70,0%	20,4%	45,2%	47,6%	7,0%	92,7%	7,3%	7,3%	
Συζήτηση με τους γονείς του	Col %	100,0%	1,9%	2,4%	,8%	1,5%	1,6%	,0%	,0%	
	Row %	1,5%	1,9%	2,4%	,8%	1,5%	1,6%	,0%	,0%	
Παραπομπή του στη Διεύθυνση	Col %	100,0%	0,0%	1,2%	,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	
	Row %	100,0%	,0%	1,2%	,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Ανάθεση προφορών στην τάξη	Col %	100,0%	5,3%	3,8%	4,6%	3,0%	3,7%	10,7%	10,7%	
	Row %	4,2%	24,4%	42,2%	53,3%	4,4%	82,2%	17,8%	17,8%	
Χρησιμοποίηση της επιρροής της τάξης	Col %	100,0%	2,4%	3,2%	4,1%	1,5%	3,3%	6,7%	6,7%	
	Row %	3,5%	13,2%	42,1%	55,3%	2,6%	86,6%	13,2%	13,2%	
Αδιαφορία	Col %	100,0%	1,0%	,8%	1,0%	1,5%	,9%	,0%	,0%	
	Row %	8%	22,2%	33,3%	55,6%	11,1%	100,0%	,0%	,0%	
Δεν έχω σταθερή αντιμετώπιση	Col %	100,0%	11,7%	11,9%	11,8%	11,9%	12,3%	5,3%	5,3%	
	Row %	11,9%	20,3%	46,1%	47,7%	6,3%	96,9%	3,1%	3,1%	
ΔΑ	Col %	100,0%	,5%	1,6%	,4%	1,5%	1,0%	1,3%	1,3%	
	Row %	1,0%	9,1%	72,7%	18,2%	9,1%	90,9%	9,1%	9,1%	
Εύνολο	Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 26β : Αντιμετώπιση άτακτων μαθητών κατά Φύλο και Ηλικία (Πρώτη αναφορά)

Βάση	Σύνολο	Φύλο		Ηλικία					Σύνολο
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	Ηλικία				
					25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	
Row %	100,0%	389	615	76	223	445	311	67	34
Col %	6,5%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%
Row %	100,0%	45,7%	50,0%	4,3%	21,4%	47,1%	21,4%	8,6%	1,4%
Col %	70,0%	70,7%	70,1%	65,9%	65,9%	69,0%	75,2%	73,1%	55,9%
Row %	100,0%	36,4%	57,0%	6,6%	19,4%	40,6%	31,0%	6,5%	2,5%
Col %	1,5%	8,1%	1,5%	5,3%	9,1%	11,1%	6,6%	6,0%	8,8%
Row %	100,0%	18,8%	96,3%	25,0%	12,5%	31,3%	12,5%	25,0%	18,8%
Col %	6%	3%	8%	1,3%	4%	4%	6%	0%	2,9%
Row %	100,0%	14,3%	71,4%	14,3%	28,6%	28,6%	28,6%	0%	14,3%
Col %	4,2%	3,1%	5,0%	2,6%	4,3%	4,3%	3,9%	3,0%	2,9%
Row %	100,0%	26,7%	68,9%	4,4%	24,4%	42,2%	28,7%	4,4%	2,2%
Col %	3,5%	4,6%	2,9%	2,6%	5,2%	5,2%	2,9%	1,5%	0%
Row %	100,0%	47,4%	47,4%	5,3%	13,2%	60,5%	23,7%	2,6%	0%
Col %	8%	1,0%	8%	0%	9%	1,1%	6%	0%	0%
Row %	100,0%	44,4%	55,6%	0%	22,2%	22,2%	22,2%	0%	0%
Col %	11,9%	11,1%	12,7%	9,2%	17,5%	11,5%	10,3%	6,0%	5,9%
Row %	100,0%	33,6%	60,9%	5,5%	30,5%	39,8%	25,0%	3,1%	1,6%
Col %	1,0%	3%	5%	9,2%	0%	0%	1,0%	1,5%	20,6%
Row %	100,0%	9,1%	27,3%	63,6%	0%	0%	27,3%	9,1%	63,6%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

5. Αναγνώριση του προβλήματος χρήσης από τους εκπαιδευτικούς.

- Αναγνώριση του προβλήματος.
- Πηγές πληροφόρησης των εκπαιδευτικών.
- Αξιολόγηση του τρόπου παρουσίασης του προβλήματος από τα ΜΜΕ.

Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 94% πιστεύουν ότι υπάρχει πρόβλημα τοξικών ουσιών στη χώρα μας (πίνακας 27), οξυμένο σε σχέση με το παρελθόν ποσοστό 80,5% (πίνακας 28), μέτριο σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες σε ποσοστό 55,4% (πίνακας 28^a).

Ποσοστό 35,6% των εκπαιδευτικών υποστηρίζουν ότι αν και υπάρχει πρόβλημα ναρκωτικών, αν ένας μαθητής τους ήταν χρήστης, δεν είναι δικαιοδοσία τους το πρόβλημα, ενώ θετικά απαντούν 51,7% των εκπαιδευτικών. (πίνακας 27^a). Θέση η οποία επιβεβαιώνεται και με την έρευνα του ΟΚΑΝΑ.¹⁵

Σε σχέση με το ερώτημα από πού αντλούν οι εκπαιδευτικοί πληροφόρηση για το πρόβλημα των τοξικών ουσιών παρατηρούμε στον πίνακα 29 ότι 58,1% αντλούν την πληροφόρησή τους από τα ΜΜΕ¹⁶.

Θεωρούμε αξιοπρόσεκτο το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στα ΤΕΛ Αθηνών και Πειραιώς αντλούν πληροφόρηση, σε υψηλότερο ποσοστό απ' ό,τι οι συνάδελφοί τους, από «γεγονότα στον εργασιακό χώρο» σε ποσοστό 14,7% και 15,2%, όταν τα υπόλοιπα ποσοστά κυμαίνονται από 5-8%. Οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί έρχονται σε επαφή με το πρόβλημα συχνότερα στα σχολεία τους. Η συγκεκριμένη θέση επιβεβαιώνεται και από άλλες έρευνες.¹⁷

Οι εκπαιδευτικοί όλων των ηλικιών πληροφορούνται από τα ΜΜΕ με μικρότερο ποσοστό στην ηλικιακή ομάδα 35-44, οι οποίοι παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό 36,2% ως πηγή πληροφόρησης από το «κοινωνικό περιγύρο». Πιθανόν οι εκπαιδευτικοί αυτής της ηλικίας έχουν παραδείγματα από τις προσωπικές τους σχέσεις, σε αντίθεση, για παράδειγμα, με τους εκπαιδευτικούς ηλικίας 55-65, που το ποσοστό της συγκεκριμένης επιλογής είναι το μικρότερο 25,4% (πίνακας 29β).

Ελέγχοντας τα αποτελέσματα για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε Γυμνάσια και Λύκεια βλέπουμε ότι οι εκπαιδευτικοί των Γυμνασίων αντλούν σε ποσοστό 59,9% την πληροφόρησή τους από τα ΜΜΕ, ενώ οι του Λυκείου σε ποσοστό 54,9% (πίνακας 29^a). Η πληροφόρηση από τον εργασιακό χώρο για τους εκπαιδευτικούς Γυμνασίων είναι 3%, ενώ για τους εκπαιδευτικούς Λυκείων 8,7%. Θεωρούμε ότι η δια-

¹⁵ ΟΚΑΝΑ «Αξιολόγηση εφαρμογής και αποτελεσματικότητα προγράμματος εκπαίδευσης εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Δευτερογενή πρόληψη» σελ. 30.

¹⁶ βλ. ΟΚΑΝΑ ό.π. σελ. 17

¹⁷ Κοκκέβη, Μαδιανού, Στεφανής, «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα. Η χρήση ουσιών στο μαθητικό πληθυσμό» τομ. β' σελ. 78.

φορά οφείλεται στο ότι στον ελληνικό χώρο ακόμη δεν έχουμε πολλά κρούσματα χρήσης στα Γυμνάσια.¹⁸

Οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών σχολείων σε ποσοστό 1,9% απαντούν ότι αντλούν πληροφόρηση «από τον εργασιακό χώρο» (πίνακας 29^ο). Γνωρίζοντας ότι το πρόβλημα της χρήσης είναι διαταξικό και μάλιστα ότι παρατηρείται αύξηση του ποσοστού των μαθητών που αναφέρουν εμπειρία με τοξικές ουσίες στα Ιδιωτικά σχολεία (από 6% το 1984 σε 9,4% το 1993),¹⁹ θεωρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών σχολείων απαντούν έτσι ή λόγω δυσκολίας να αναγνωρίσουν το χρήστη μαθητή ή ότι αποφεύγουν ν' απαντήσουν για λόγους εργασιακούς.

Οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι ενημερώνονται από τα ΜΜΕ αξιολογούν ότι τα ΜΜΕ μεγαλοποιούν το πρόβλημα σε ποσοστό 47,7%, 25% ότι περιορίζουν τη σημασία του και 19,9% ότι είναι αντικειμενική η ενημέρωση (πίνακας 30).

Ενώ λοιπόν μόνο το 19,9% των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι τα ΜΜΕ είναι αντικειμενικά εντούτοις κυρίως από τα ΜΜΕ ενημερώνονται όπως είδαμε. Κατά τη γνώμη μας το συγκεκριμένο στοιχείο θα μπορούσε να οδηγήσει τους υπεύθυνους φορείς στη δημιουργία ενημερωτικών εκπομπών, όπου ειδικοί θα συζητούσαν τις διάφορες πτυχές του προβλήματος, μέχρι να οργανωθεί η υποδομή για την εκπαίδευση όλων των εκπαιδευτικών στα προγράμματα πρόληψης.

Ανακεφαλαιώνοντας τις απαντήσεις για την αναγνώριση του προβλήματος της χρήσης από τους εκπαιδευτικούς βλέπουμε ότι οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι υπάρχει πρόβλημα τοξικών ουσιών στη χώρα μας, οξυμένο σε σχέση με το παρελθόν, μέτριο σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Πιστεύουν στην πλειοψηφία τους στη συμβουλευτική υποστήριξη εκ μέρους του συμμαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών. Το μεγαλύτερο ποσοστό ενημερώνονται από τα ΜΜΕ, αν και θεωρούν ότι μεγαλοποιούν το πρόβλημα.

¹⁸ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα: Η διαχρονική πορεία της χρήσης»: σελ. 184 «Το αντίστοιχο ποσοστό στους μαθητές δηλαδή που αναφέρουν ότι γνωρίζουν άτομα που παίρνουν μαριχουάνα είναι 31,2% και 37,6% άτομα που παίρνουν άλλα ναρκωτικά».

¹⁹ βλ. Κοκκέβη-Στεφανής: ό.π. σελ. 168.

Πίνακας 27 : Υπαρξη του προβλήματος των ναρκωτικών στη χώρα μας και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή					
	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αττικής	Δύση Πελοπον.
Βάση	306	197	151	182	123	46
Row %	100,0%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	4,3%
Υπαρξη ή όχι του προβλήματος των ναρκωτικών						
Ναι	94,0%	92,4%	94,0%	96,2%	91,1%	87,8%
Col %	3,0%	3,0%	3,0%	1,1%	3,3%	4,4%
Row %	100,0%	18,8%	25,0%	6,3%	12,5%	6,3%
Col %	3,1%	4,6%	7%	2,7%	5,7%	2,2%
ΔΥ/ΔΑ	100,0%	27,3%	3,0%	15,2%	21,2%	3,0%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο	1080					
Row %	100,0%					

Πίνακας 27α : Πρόβλημα Ναρκωτικών και Συμβουλευτική Υποστήριξη

	Σύνολο	
	Ναι	Όχι
Βάση	552	384
Row %	51,1%	35,6%
Υπαρξη ή όχι του προβλήματος των ναρκωτικών		
Ναι	94,0%	94,0%
Col %	100,0%	35,6%
Row %	3,0%	2,9%
Col %	100,0%	34,4%
ΔΥ/ΔΑ	3,1%	1,6%
Row %	100,0%	27,3%
Σύνολο	1080	144
Row %	100,0%	13,3%
Col %	94,0%	89,6%
Row %	100,0%	12,7%
Col %	3,0%	2,1%
Row %	100,0%	9,4%
Col %	3,1%	6,3%
Row %	100,0%	36,4%
Σύνολο	100,0%	100,0%

Πίνακας 28 : Ένταση του προβλήματος των ναρκωτικών σε σχέση με το παρελθόν και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοποννήσου		
Βάση	1015	286	182	142	175	112	73	45		
	Row %	28.2%	17.9%	14.0%	17.2%	11.0%	7.2%	4.4%		
Μικρό	Col %	.7%	1.6%	1.4%	1.1%	.0%	.0%	.0%		
	Row %	100.0%	33.3%	22.2%	22.2%	.0%	0.0%	0.0%		
Μέτριο	Col %	17.7%	20.3%	11.3%	14.9%	21.4%	21.9%	13.3%		
	Row %	100.0%	30.6%	20.6%	14.4%	13.3%	6.9%	3.3%		
Μεγάλο	Col %	80.5%	78.7%	76.9%	86.6%	77.7%	78.1%	86.7%		
	Row %	100.0%	27.5%	17.1%	15.1%	17.9%	7.0%	4.8%		
ΔΥ/ΔΑ	Col %	9%	1.4%	1.1%	.7%	.6%	.0%	.0%		
	Row %	100.0%	44.4%	22.2%	11.1%	11.1%	0.0%	0.0%		
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%		

Πίνακας 28α : Ένταση του προβλήματος των ναρκωτικών σε σχέση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοποννήσου		
Βάση	1015	286	182	142	175	112	73	45		
	Row %	100.0%	28.2%	17.9%	14.0%	17.2%	11.0%	7.2%	4.4%	
Μικρό	Col %	15.7%	15.0%	19.8%	11.3%	14.3%	21.4%	13.7%	11.1%	
	Row %	100.0%	27.0%	22.6%	10.1%	15.7%	15.1%	6.3%	3.1%	
Μέτριο	Col %	55.4%	58.4%	57.1%	53.5%	54.3%	49.1%	50.7%	62.2%	
	Row %	100.0%	29.7%	18.5%	13.5%	16.9%	9.8%	6.6%	5.0%	
Μεγάλο	Col %	21.5%	20.6%	17.6%	26.1%	22.3%	22.3%	21.9%	22.2%	
	Row %	100.0%	27.1%	14.7%	17.0%	17.9%	11.5%	7.3%	4.6%	
ΔΥ/ΔΑ	Col %	7.5%	5.9%	5.5%	9.2%	9.1%	7.1%	13.7%	4.4%	
	Row %	100.0%	22.4%	13.2%	17.1%	21.1%	10.5%	13.2%	2.6%	
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%		

Πίνακας 29 : Πηγή πληροφόρησης για την ύπαρξη του προβλήματος των ναρκωτικών και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	A Δύση	B Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πετρίαιώς	Row %	Col %
Βίση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100.0%	28.3%	18.2%	14.0%	16.9%	11.4%	6.9%	4.3%		
Από τις αναφορές στα ΜΜΕ	58.1%	56.9%	64.5%	54.3%	60.4%	57.7%	53.3%	50.0%		
Row %	100.0%	27.8%	20.3%	13.1%	17.5%	11.3%	6.4%	3.7%		
Από τα γεγονότα στον εργασιακό χώρο	5.6%	4.9%	3.6%	7.9%	2.7%	3.3%	14.7%	15.2%		
Row %	100.0%	24.6%	11.5%	19.7%	6.2%	6.6%	18.0%	11.5%		
Από τα γεγονότα στον κοινωνικό περίγυρο	31.9%	34.3%	25.4%	35.1%	34.1%	34.1%	28.0%	26.1%		
Row %	100.0%	30.4%	14.5%	15.4%	18.0%	12.2%	6.1%	3.5%		
Col %	2.0%	2.0%	3.6%	.7%	1.6%	.8%	1.3%	6.5%		
Άλλο	100.0%	27.3%	31.8%	4.5%	13.6%	4.5%	4.5%	13.5%		
Row %	100.0%	2.0%	3.0%	2.0%	1.1%	4.1%	2.7%	2.2%		
Col %	2.3%	2.0%	24.0%	12.0%	8.0%	20.0%	6.0%	4.0%		
ΔΑ	100.0%	24.0%	24.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%		
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%		
Σύνολο	1080	306	197	151	182	123	75	46		

Πίνακας 29α : Πηγή πληροφόρησης για την ύπαρξη του προβλήματος των ναρκωτικών και τύπος σχολείου

	Σύνολο		Τύπος Σχολείου		Τύπος Σχολείου		Τύπος Σχολείου	
	Σύνολο	Row %	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Τύπος Σχολείου
Βίση	1080		814	206	466	517	67	1005
Row %	100.0%		80.9%	19.1%	45.9%	47.9%	6.2%	93.1%
Από τις αναφορές στα ΜΜΕ	58.1%		56.3%	65.5%	59.9%	54.9%	68.7%	58.5%
Row %	100.0%		78.5%	21.5%	47.4%	45.3%	7.3%	93.8%
Col %	5.6%		6.5%	1.9%	3.0%	8.7%	1.5%	6.7%
Από τα γεγονότα στον εργασιακό χώρο	100.0%		93.4%	6.6%	24.6%	73.8%	1.6%	91.8%
Row %	31.9%		33.0%	27.7%	33.1%	32.1%	22.4%	31.8%
Από τα γεγονότα στον κοινωνικό περίγυρο	100.0%		83.9%	16.5%	47.5%	48.1%	4.3%	92.2%
Row %	2.0%		1.8%	2.9%	1.2%	2.5%	1.2%	2.0%
Col %	100.0%		72.7%	27.3%	27.3%	58.1%	13.8%	90.9%
Row %	2.3%		2.4%	1.9%	2.8%	1.7%	3.0%	2.7%
Col %	100.0%		84.0%	16.0%	56.0%	36.0%	6.0%	92.0%
ΔΑ	100.0%		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Row %	100.0%		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Σύνολο	1080		814	206	466	517	67	1005
Row %	100.0%		80.9%	19.1%	45.9%	47.9%	6.2%	93.1%
Από τις αναφορές στα ΜΜΕ	58.1%		56.3%	65.5%	59.9%	54.9%	68.7%	58.5%
Row %	100.0%		78.5%	21.5%	47.4%	45.3%	7.3%	93.8%
Col %	5.6%		6.5%	1.9%	3.0%	8.7%	1.5%	6.7%
Από τα γεγονότα στον εργασιακό χώρο	100.0%		93.4%	6.6%	24.6%	73.8%	1.6%	91.8%
Row %	31.9%		33.0%	27.7%	33.1%	32.1%	22.4%	31.8%
Από τα γεγονότα στον κοινωνικό περίγυρο	100.0%		83.9%	16.5%	47.5%	48.1%	4.3%	92.2%
Row %	2.0%		1.8%	2.9%	1.2%	2.5%	1.2%	2.0%
Col %	100.0%		72.7%	27.3%	27.3%	58.1%	13.8%	90.9%
Row %	2.3%		2.4%	1.9%	2.8%	1.7%	3.0%	2.7%
Col %	100.0%		84.0%	16.0%	56.0%	36.0%	6.0%	92.0%
ΔΑ	100.0%		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Row %	100.0%		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 29β : Πηγή πληροφόρησης για την ύπαρξη του προβλήματος των ναρκαϊτικών κατά Φύλο και Ηλικία

Βάση	Φύλο			Ηλικία			ΔΑ	
	Άνδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών		55-64 ετών
	389	615	76	223	445	311		67
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
Col %	58.1%	56.9%	7.0%	20.6%	41.2%	28.8%	6.2%	
Row %	50.9%	63.4%	51.3%	61.4%	53.9%	61.1%	64.2%	
Col %	31.6%	62.2%	6.2%	21.9%	38.3%	30.3%	6.9%	
Row %	7.5%	4.6%	5.3%	4.9%	6.1%	5.5%	7.5%	
Col %	47.5%	45.9%	6.6%	19.0%	44.3%	27.9%	8.2%	
Row %	31.9%	36.8%	28.9%	30.0%	36.2%	—	25.4%	
Col %	41.4%	51.6%	7.0%	19.4%	46.7%	26.7%	4.9%	
Row %	2.1%	2.3%	0%	1.8%	2.5%	2.3%	0%	
Col %	36.4%	63.6%	0%	18.2%	50.0%	31.8%	0%	
Row %	2.8%	8%	11.8%	1.8%	1.3%	1.6%	3.0%	
Col %	44.2%	20.0%	36.0%	16.0%	24.0%	20.0%	8.0%	
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

Πίνακας 29γ : Πηγή πληροφόρησης για την ύπαρξη του προβλήματος των ναρκαϊτικών και Ειδικότητα

Βάση	Ειδικότητα			ΔΑ	
	Φιλοσοφία	Φυσικομαθηματικά	Έιρων γλωσσών		Άλλες θεωρητικές
	351	282	108		154
Row %	100.0%	100.0%	10.0%	11.5%	
Col %	32.5%	26.1%	10.0%	14.3%	
Row %	60.7%	55.3%	70.4%	50.6%	
Col %	34.0%	24.9%	12.1%	12.4%	
Row %	3.1%	5.3%	4.6%	6.5%	
Col %	18.0%	24.6%	8.2%	13.6%	
Row %	32.2%	34.8%	23.1%	34.4%	
Col %	32.8%	28.4%	7.2%	35.5%	
Row %	2.3%	2.1%	9%	1.6%	
Col %	36.4%	27.3%	4.5%	18.2%	
Row %	1.7%	2.5%	9%	8%	
Col %	24.0%	28.0%	4.0%	4.0%	
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

Πίνακας 30 : Παρουσίαση του θέματος των τοξικών ουσιών από τα ΜΜΕ και Γεωγραφική περιοχή

		Γεωγραφική περιοχή						
		Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοποννήσου
		1080	187	151	182	123	75	46
Τα ΜΜΕ παρουσιάζουν το θέμα των τοξικών ουσιών	Βάση	306	187	151	182	123	75	46
	Row %	100,0%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
	Ετσι όπως είναι	19,9%	19,3%	21,2%	20,3%	17,1%	25,3%	15,2%
	Col %	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
	Row %	28,4%	17,7%	14,9%	17,2%	9,8%	8,8%	3,3%
	Col %	51,3%	48,2%	42,4%	48,4%	45,5%	40,0%	47,8%
	Row %	30,7%	18,6%	12,5%	17,2%	10,9%	5,9%	4,3%
	Col %	20,9%	22,8%	31,8%	26,9%	23,6%	25,3%	34,8%
	Row %	23,7%	16,7%	17,8%	18,1%	10,7%	7,0%	5,9%
	Col %	7,8%	9,6%	4,6%	4,4%	13,8%	9,3%	2,2%
ΔΓ/ΔΑ	100,0%	22,9%	8,4%	9,6%	20,5%	8,4%	1,2%	
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Σύνολο		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

6. Αντιμετώπιση του προβλήματος των τοξικών ουσιών

Οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι το πρόβλημα των τοξικών ουσιών λύνεται σε ποσοστό 68,2% (πίνακας 31). Οι πλέον αισιόδοξοι, ως προς την επίλυση του προβλήματος, είναι οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 55-65 σε ποσοστό 76,1%, ενώ το μικρότερο ποσοστό 66,8% έχει η ηλικιακή ομάδα 25-34. Πιθανόν οι νεότεροι αξιολογούν την παρέμβαση τους ως μη σημαντική, σε σχέση με την κοινωνική διάσταση του προβλήματος.

Πώς λύνεται το πρόβλημα των ναρκωτικών κατά τους εκπαιδευτικούς;

Παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 75,8% οι εκπαιδευτικοί προτείνουν την «πρόληψη» ως τρόπο επίλυσης του προβλήματος (πίνακας 32), με υψηλότερο ποσοστό εκπαιδευτικούς ηλικίας 45-65. (πίνακας 32^α).

Το μικρότερο ποσοστό συγκεντρώνει η άποψη «ελεύθερη αγορά στα φαρμακεία» ποσοστό 4,5% ως τρόπος επίλυσης του προβλήματος των τοξικών ουσιών.

Η «πρόληψη» επιλέγεται ως επικρατέστερος τρόπος επίλυσης από όλους τους εκπαιδευτικούς με υψηλότερο ποσοστό 80,4% στα ΤΕΛ Αθηνών και μικρότερο 71% στην Γ' Δ/ση.

Η άποψη «ελεύθερη αγορά στα φαρμακεία» συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό στους εκπαιδευτικούς των ΤΕΛ Αθηνών 6,5% και Α' Δ/σης 6,2% και το μικρότερο στους εκπαιδευτικούς Δ' Δ/σης 1,6% και στις ηλικίες 55-65 0% ποσοστό.

Η «καταστολή» ως τρόπος αντιμετώπισης συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό 14,3% στη Γ' Δ/ση και 0% στα ΤΕΛ Πειραιώς.

Το μεγαλύτερο ποσοστό της άποψης «καταστολή» προτείνουν οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 25-34 (πίνακας 32^α) και εργαζόμενοι στη Γ' Δ/ση. Με δεδομένο ότι η Γ' Δ/ση συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό νεοδιόριστων εκπαιδευτικών ερμηνεύεται το ποσοστό σε συνδυασμό με την ηλικία.

Θεωρούμε άξιο προβληματισμού το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 25-34 προτείνουν την «καταστολή» ως τρόπο επίλυσης του προβλήματος και αξιολογούν την «πρόληψη» ως τρόπο επίλυσης με το μικρότερο ποσοστό 68,5%. Με δεδομένη τη θέση της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, ότι το πρόβλημα λύνεται σε ποσοστό 66,8% (πίνακας 31^α), δε μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η πρότασή τους για «καταστολή» απορρέει από την πεποίθηση ότι είναι άλυτο κοινωνικό πρόβλημα. Είναι στοιχείο το οποίο χρήζει προσοχής και αντιμετώπισης. Πρέπει να διερευνηθούν οι πηγές προβληματισμού που οδηγούν νέους ανθρώπους να επιλέγουν την «καταστολή» ως τρόπο αντιμετώπισης ενός τόσο πολυδιάστατου κοινωνικού προβλήματος.

Πιθανόν να πρέπει στα προγράμματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών να υπάρχει τομέας ειδικός για τις τοξικές ουσίες και τις παραμέτρους που άπτονται του προβλήματος.

Επίσης οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 25-34 υποστηρίζουν την «αποποινικοποίηση» σε ποσοστό 14,8% το υψηλότερο όλων των ηλικιών.

Οι εκπαιδευτικοί της Β' Δ/σης 81,1% και ΤΕΕ Αθηνών 80,1% συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά στην άποψη ότι η λύση του προβλήματος είναι η «πρόληψη».

Στον πίνακα 32β παρατηρούμε ότι από τους εκπαιδευτικούς που προτείνουν «πρόληψη», οι ενημερωμένοι από τα προγράμματα ευαισθητοποίησης-πρόληψης είναι

76,5% και οι μη ενημερωμένοι 74,7%. Θεωρούμε άξιο σχολιασμού και προβληματισμού το ποσοστό 6,8% των ενημερωμένων εκπαιδευτικών που προτείνουν την καταστολή. Δεν ισχυριζόμαστε ότι τα προγράμματα ευαισθητοποίησης «ανατρέπουν» στοιχεία της προσωπικότητας, όμως πιστεύουμε ότι θα ήταν σκόπιμο τα προγράμματα ευαισθητοποίησης να στοχεύουν στην αλλαγή αντιλήψεων και στάσεων.²⁰ Ο προβληματισμός μας, για τα προγράμματα τα οποία έχουν εφαρμοστεί στα σχολεία, θα παρατεθεί στα τελικά συμπεράσματα της έρευνας μας.

Συνοψίζοντας, οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ότι λύνεται το πρόβλημα των τοξικών ουσιών, προτείνουν την «πρόληψη» ως πλέον πρόσφορη λύση και προτάσεις όπως «καταστολή», «αποποινικοποίηση» και «ελεύθερη αγορά στα φαρμακεία» προτείνονται από μειοψηφία.

²⁰ βλ. ΟΚΑΝΑ: ό.π. σελ. 33 «αναφέρεται βελτίωση της αυτογνωσίας του ατόμου, βελτίωσης των δεξιοτήτων στην επικοινωνία και ικανοτήτων αναγνώρισης των συναισθημάτων».

Πίνακας 31 : Υπαρξη λύσης για το πρόβλημα των νεοεισπαιτών και Γεωγραφική περιοχή

		Γεωγραφική περιοχή									
		Σύνολο	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Αττικής	Δύση Αν. Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοπον. 46	
Βάση		1080	306	197	151	182	123	75			
Row %		100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%			
Ναι	Col %	68,2%	66,3%	67,0%	74,2%	70,3%	65,0%	61,3%	61,3%	65,2%	
	Row %	100,0%	28,4%	17,9%	15,2%	17,4%	10,9%	6,2%	6,2%	4,1%	
Όχι	Col %	21,2%	18,3%	19,8%	21,2%	22,0%	22,8%	29,3%	26,1%	26,1%	
	Row %	100,0%	24,5%	17,0%	14,0%	17,5%	12,2%	9,6%	5,2%	5,2%	
ΔΓ/ΔΑ	Col %	10,6%	13,4%	13,2%	4,6%	7,7%	12,2%	9,3%	8,7%	8,7%	
	Row %	100,0%	36,0%	22,8%	6,1%	12,3%	13,2%	6,1%	3,5%	3,5%	
Σύνολο		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 31α : Υπαρξη λύσης για το πρόβλημα των νεοεισπαιτών κατά φύλο και ηλικία

		Φύλο						Ηλικία				
		Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	65-74 ετών	75-84 ετών	85-94 ετών
Βάση		1080	389	615	76	223	445	311	67			
Row %		100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%			
Ναι	Col %	68,2%	69,4%	68,1%	63,2%	66,8%	66,1%	69,1%	76,1%	61,3%	61,3%	65,2%
	Row %	100,0%	36,6%	56,9%	6,5%	20,2%	41,1%	29,2%	6,9%	6,9%	2,6%	2,6%
Όχι	Col %	21,2%	19,5%	22,0%	23,7%	24,2%	21,3%	20,6%	14,9%	14,9%	17,8%	17,8%
	Row %	100,0%	33,2%	59,0%	7,9%	23,6%	41,5%	27,9%	4,4%	4,4%	2,6%	2,6%
ΔΓ/ΔΑ	Col %	10,6%	11,1%	9,9%	13,2%	9,0%	10,6%	10,3%	9,0%	9,0%	7,9%	7,9%
	Row %	100,0%	37,7%	53,3%	8,9%	17,5%	41,2%	28,1%	5,3%	5,3%	3,5%	3,5%
Σύνολο		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 32 : Τρόποι επίλυσης του προβλήματος των ναρκωτικών και Γεωγραφική περιοχή (Συνολική αναφορά)

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δνση	Β Δνση	Γ Δνση	Δ Δνση	Δνση Αν. Αττικής	Δνση Αθηνών	Δνση Πειραιώς	Δνση	Δνση
Βάση	737	209	132	112	128	80	46	30		
Row %	100,0%	28,4%	17,9%	15,2%	17,4%	10,9%	6,2%	4,1%		
Κατασολή	Col %	5,7%	3,0%	14,3%	8,5%	5,0%	6,5%	0%		
Row %	100,0%	24,0%	8,0%	32,0%	22,0%	8,0%	6,0%	0%		
Πρόληψη	Col %	75,8%	81,1%	71,4%	75,8%	73,8%	80,4%	76,7%		
Row %	100,0%	27,9%	19,1%	14,3%	17,4%	10,6%	6,6%	4,1%		
Αποστοκοποίηση	Col %	9,2%	7,2%	7,6%	11,6%	17,5%	8,7%	13,3%		
Row %	100,0%	22,1%	14,7%	18,1%	11,8%	20,6%	5,9%	5,9%		
Ελεύθερη αγορά στα ναρκωτικών	Col %	4,5%	6,2%	5,3%	3,6%	3,8%	3,3%	3,0%		
Row %	100,0%	39,4%	21,2%	12,1%	6,1%	9,1%	4,3%	6,7%		
Αλλο	Col %	6,9%	9,1%	6,1%	4,5%	6,3%	4,3%	6,7%		
Row %	100,0%	37,3%	15,7%	9,6%	19,6%	9,8%	3,9%	3,9%		
ΔΓ/ΔΑ	Col %	1,8%	1,4%	1,5%	1,8%	0%	4,3%	0%		
Row %	100,0%	23,1%	15,4%	15,4%	30,8%	0%	15,4%	0%		
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 32α : Τρόποι επίλυσης του προβλήματος των ναρκωτικών κατά Φύλο και Ηλικία (Συνολική αναφορά)

	Φύλο									
	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	65-74 ετών	75-84 ετών
Βάση	737	270	419	48	149	303	215	51	19	
Row %	100,0%	36,6%	56,9%	6,5%	20,2%	41,1%	29,2%	6,9%	2,6%	
Κατασολή	Col %	6,1%	6,0%	6,3%	9,4%	5,3%	8,4%	2,0%	5,3%	
Row %	100,0%	44,0%	50,0%	6,0%	26,0%	32,0%	36,0%	2,0%	2,0%	
Πρόληψη	Col %	75,8%	72,2%	77,8%	79,2%	75,6%	79,1%	82,4%	84,2%	
Row %	100,0%	34,9%	58,3%	6,8%	18,2%	41,0%	30,4%	7,5%	2,9%	
Αποστοκοποίηση	Col %	9,2%	7,8%	10,7%	4,2%	14,8%	4,2%	3,9%	0%	
Row %	100,0%	30,9%	66,2%	2,9%	32,4%	11,6%	13,2%	2,9%	0%	
Ελεύθερη αγορά στα ναρκωτικών	Col %	4,5%	5,6%	4,3%	0%	4,7%	5,6%	4,2%	0%	
Row %	100,0%	45,5%	54,5%	0%	21,2%	51,5%	27,3%	0%	0%	
Αλλο	Col %	6,9%	9,3%	5,0%	10,4%	7,3%	6,5%	9,8%	10,5%	
Row %	100,0%	49,0%	41,2%	9,8%	15,7%	43,1%	27,5%	9,8%	3,9%	
ΔΓ/ΔΑ	Col %	1,8%	1,9%	1,9%	0%	1,3%	2,3%	1,4%	0%	
Row %	100,0%	38,5%	61,5%	0%	15,4%	53,8%	23,1%	7,7%	0%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 32β : Ενέργειες για το πρόβλημα και Βαθμός ενημέρωσης για προγράμματα

	Σύνολο	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα επιστημοποίησης-πρόληψης	
		Ναι	Όχι
Βάση	737	234	459
Row %	100,0%	31,8%	62,3%
Κατανομή	Col %	6,8%	6,5%
	Row %	100,0%	60,0%
Πρόληψη	Col %	75,8%	74,7%
	Row %	100,0%	61,4%
Αποπνοικοποίηση	Col %	9,2%	9,4%
	Row %	100,0%	63,2%
Ελεύθερη αγορά στα ναρκαπτεών	Col %	4,5%	4,1%
	Row %	100,0%	57,6%
Άλλο	Col %	6,9%	7,2%
	Row %	100,0%	64,7%
ΔΓ/ΔΑ	1,8%	,4%	2,6%
Σύνολο	100,0%	7,7%	92,3%
	100,0%	100,0%	100,0%

7. Γνώση του προβλήματος

- Αίτια χρήσης τοξικών ουσιών.
- Αντίληψη διαθεσιμότητας ουσιών.
- Αναγνώριση του «χρήστη» μαθητή.

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ως βασική αιτία χρήσης τη «δυσλειτουργία της οικογένειας» σε ποσοστό 45,6% και ακολουθούν ως αιτίες «η έλλειψη ενδιαφερόντων από το νέο» 11,7% καθώς επίσης και η «περιέργεια» 11,3% (πίνακας 33).

Η «δυσλειτουργία της οικογένειας» αξιολογείται ως η σημαντικότερη αιτία εξάρτησης από τους εκπαιδευτικούς όλων των ηλικιών, σ' όλες τις περιοχές, όλων των τύπων σχολείων και των δύο φύλων (πίνακας 33^α). Το υψηλότερο ποσοστό σ' αυτή την αιτία δίνουν οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 55-64, 53,7% (Πίνακας 33β).

Είναι άποψη, η οποία επιβεβαιώνεται από τη διεθνή βιβλιογραφία και για τη χώρα μας από την έρευνα των Κοκκέβη-Μαδιανού-Στεφανή «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα»²¹ καθώς επίσης και από την έρευνα του ΟΚΑΝΑ όσον αφορά στις πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών.²²

Η δυσλειτουργία της οικογένειας θεωρείται ως βασική αιτία εξάρτησης ανεξαρτήτως οικογενειακής κατάστασης του υποκειμένου όμως στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι συζούν συγκεντρώνει το μικρότερο ποσοστό 21,4%, ίδιας βαρύτητας με την «έλλειψη ενδιαφερόντων από το νέο» ποσοστό 21,4% (πίνακας 33γ).

Οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στη Γ' και Δ' Δ/ση, που είναι περιοχές υποβαθμισμένες και «δύσκολες» σε σχέση με τα προβλήματα χρήσης, αξιολογούν ως σημαντικές αιτίες την «περιέργεια» 15,4% και την «ανυπαρξία διαπροσωπικών σχέσεων» σε ποσοστό 4,9% οι εκπαιδευτικοί της Δ' Δ/σης, που είναι τα υψηλότερα, καθώς επίσης οι εκπαιδευτικοί της Γ' Δ/σης αξιολογούν τα «αρνητικά κοινωνικά πρότυπα» σε ποσοστό 9,3% και την «έλλειψη στόχων από τους νέους» σε ποσοστό 12,6%, αιτίες που θεωρούνται σημαντικές για την εξάρτηση και στη παγκόσμια βιβλιογραφία. Υποθέτουμε ότι η επαφή του εκπαιδευτικού με μαθητές, που κάνουν χρήση ή ερωτοτροπούν με τις τοξικές ουσίες, οδηγούν σε παρατηρήσεις που πιθανόν τους καθιστούν ικανότερους στην αναγνώριση ομάδων Υψηλού κινδύνου. Υπόθεση που επιβεβαιώνεται από τα ποσοστά που δίνουν οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στο ΤΕΛ Αθηνών Πειραιώς, όπου γνωρίζουμε ότι υπάρχει εντονότερο πρόβλημα χρήσης.

Αξιολογούμε ως σημαντικό το σχεδόν μηδενικό ποσοστό που συγκεντρώνει η άποψη ότι η «οικονομική ανέχεια» μπορεί να είναι αιτία εξάρτησης. Το γεγονός ότι οι

²¹ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τόμος Β' σελ. 126.

²² ΟΚΑΝΑ: ό.π. σελ. 619 «Αξιολόγηση εφαρμογής και αποτελεσματικότητας προγράμματος εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Δευτερογενή πρόληψη» σελ. 19.

εκπαιδευτικοί δε θεωρούν ως σημαντικό παράγοντα την οικονομική ανέχεια προκαλεί εντύπωση, καθώς η φτώχεια και η ανεργία θεωρούνται ευρέως ως σημαντικοί γενεσιουργοί παράγοντες χρήσης/κατάχρησης ουσιών, αν και σε μικρότερο βαθμό απ' ό,τι στο παρελθόν. Θεωρούμε θετικό το ότι δε λειτουργεί πλέον το στερεότυπο ότι η χρήση είναι φαινόμενο των οικονομικά ασθενέστερων στρωμάτων από τη στιγμή μάλιστα που είναι σαφές ότι η χρήση είναι πλέον διαταξικό φαινόμενο.²³ Παρόλα αυτά θεωρούμε ότι είναι ένδειξη άγνοιας η μη αξιολόγηση ως παράγοντα χρήσης της οικονομικής ανέχειας, από τους εκπαιδευτικούς.

Προκαλεί εντύπωση και η μη αξιολόγηση ως σημαντικού παράγοντα εξάρτησης «η απουσία διαπροσωπικών σχέσεων», απουσία αξιολόγησης σ' όλες τις ηλικίες ενώ αντιθέτως η ουσιαστική συναισθηματική επικοινωνία αξιολογείται παγκοσμίως ως σημαντικό παράγοντα για την πρόληψη κατά των τοξικών ουσιών και για τα ελληνικά δεδομένα επιβεβαιώνεται από την έρευνα των Κοκκέβη-Μαδιανού-Στεφανή²⁴. Από τους εκπαιδευτικούς που θεωρούν ότι η έλλειψη διαπροσωπικών σχέσεων είναι αιτία εξάρτησης ποσοστό 3,5% θεωρούν ότι οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών διευκολύνουν το έργο του εκπαιδευτικού (πίνακας 33ς).

Ποσοστό 63,6% των εκπαιδευτικών που θεωρούν ως αιτία εξάρτησης τη δυσλειτουργία της οικογένειας θεωρούν ως «ύποπτο» στοιχείο εμφάνισης του μαθητή για χρήση τοξικών ουσιών την «ύπαρξη σκουλαρικού» και 21,6% αξιολογούν ως «ύποπτο» στοιχείο χρήσης τα «μαύρα ρούχα κάθε μέρα» και ως αιτία εξάρτησης «την έλλειψη ενδιαφερόντων» (πίνακας 33στ).

Σε σχέση με τα στοιχεία συμπεριφοράς του μαθητή που προβληματίζουν τον εκπαιδευτικό, «η μοναχικότητα» αξιολογείται ως σημαντικό στοιχείο συναρτόμενη με τη «δυσλειτουργία της οικογένειας» από 50,4% των εκπαιδευτικών (πίνακας 33η).

Επίσης αξιολογούνται ως σημαντικά στοιχεία συμπεριφοράς η «ύπαρξη απουσιών» 41,9%²⁵ καθώς επίσης και η «χαμηλή αυτοεκτίμηση» σε ποσοστό 46,5%.

Ως «λύσεις» δε για τις κύριες αιτίες εξάρτησης (δυσλειτουργία οικογένειας, έλλειψη ενδιαφερόντων των νέων και περιέργεια) από τους εκπαιδευτικούς προτείνονται η «απαγόρευση των διαφημίσεων αλκοόλ-τσιγάρων σε ποσοστό 75%, «μείωση του καταναλωτισμού» 17,5% και η «ύπαρξη αξιοκρατίας» 13,2% (πίνακας 33θ). Διαπιστώνουμε και πάλι τη σημαντικότητα των ΜΜΕ τα οποία ενώ θεωρούνται ως μια σημαντική πηγή ενημέρωσης ως προς την πρόληψη, ταυτόχρονα θεωρούνται και ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που είναι πιθανόν να ωθήσει στη χρήση ουσιών μέσα από την προβολή διαφημίσεων αλκοόλ-τσιγάρων στους εφήβους. Επιβεβαιώνε-

²³ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τόμος γ' σελ. 32 «Τα μεγαλύτερα ποσοστά χρήσης παράνομων ουσιών παρατηρούνται στο ανώτερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (11,1%) σε σύγκριση με το μέσο (6,2%) και το κατώτερο (6,9%).

²⁴ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τόμος β' σελ. 111: «Οι μαθητές που έχουν πάρει χάρτια και ναρκωτικά, έχουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και νιώθουν μεγαλύτερη μοναξιά από τους υπόλοιπους μαθητές. Ακόμα χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και εντονότερο συναίσθημα μοναξιάς νιώθουν οι μαθητές που έχουν προχωρήσει στη χρήση της ηρωίνης».

²⁵ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τόμος β' σελ. 119: «συνχες αδικαιολόγητες απουσίες, σε σύγκριση με τους «μη χρήστες» (5,5%) κάνει: Διπλάσιο ποσοστό «χρηστών» μόνο οισοπνευματώδων (13,7%), τριπλάσιο ποσοστό «χρηστών» 1-2 ειδών χαπιών (15,2%)... και επταπλάσιο ποσοστό «χρηστών» ναρκωτικών 38,2%.

ται, κατά τη γνώμη μας, η αναγκαιότητα ουσιαστικής επιστημονικής παρέμβασης στο χώρο των ΜΜΕ.

Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 70,8% θεωρούν «καθόλου δύσκολο» να προμηθευτεί κάποιος τοξικές ουσίες²⁶ (πίνακας 34), καθώς επίσης και ότι κάποιος που κάνει χρήση συνήθως προχωρεί στις βαρύτερες ουσίες ποσοστό 69,3% (πίνακας 35). Η άποψη επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία του ΚΕΘΕΑ για το έτος 1996, στα οποία από τα άτομα που επισκέφθηκαν τα θεραπευτικά κέντρα το 64,3% ως πρώτη ουσία χρήσης δηλώνει την κάνναβη, 14,9% τα κατασταλτικά χάπια, 11,9% άλλα χάπια και 4,9% ηρωίνη. Η διαπίστωση της προοδευτικής κατά στάδια εμπλοκής σ' όλο και βαρύτερες ουσίες δε δηλώνει απαραίτητα κάποια αιτιολογική σύνδεση ανάμεσα στα στάδια αυτά, ούτε ότι η χρήση μιας συγκεκριμένης ουσίας οδηγεί αναπόφευκτα στη χρήση άλλων βαρύτερων ουσιών. Όπως έχει διαπιστωθεί, πολλοί νέοι σταματούν τη χρήση σε κάποιο από τα στάδια, χωρίς να προχωρήσουν στα επόμενα. Μ' άλλα λόγια, η εμπειρία με κάποια ουσία στα χαμηλότερα στάδια της κλίμακας χρήσης ουσιών φαίνεται ν' αποτελεί σχεδόν αναγκαία, αλλά όχι επαρκή συνθήκη για την είσοδο στο επόμενο στάδιο.²⁷

Παρατηρούμε ότι, οι ηλικίες 25-34, σε ποσοστό 8,5% που είναι το υψηλότερο, θεωρούν ότι «μένεις σταθερός» σε κάποια τοξική ουσία καθώς επίσης ότι αυτή η ηλικιακή ομάδα έχει και το μεγαλύτερο ποσοστό 24,2% «δεν είμαι σίγουρος» (πίνακας 35^α) σε σχέση με τη σταδιακή χρήση τοξικών ουσιών.

Πιστεύουμε ότι χρήζει διεξοδικότερης έρευνας από πού απορρέουν οι συγκεκριμένες θέσεις. Για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 25-34 γνωρίζουν ότι κάποιος ο οποίος κάνει χρήση μένει σταθερός στην ουσία έναρξης; Αγνοούν ότι υπάρχει αιτιολογική σύνδεση ανάμεσα στα στάδια χρήσης; Θεωρούν ότι η κάνναβις δεν είναι τοξική ουσία; Είναι ερωτήματα τα οποία χρήζουν απάντησης.

Πιστεύουμε ότι στην εκπόνηση προγραμμάτων πρόληψης θα ήταν θετικότερο να προνοείται η ενημέρωση και επ' αυτών των θεμάτων ώστε η ευαισθητοποίηση, ενημέρωση των εκπαιδευτικών να είναι πληρέστερη και το αποτέλεσμα προς τους μαθητές επαρκέστερο.

Έχουμε αναφερθεί αναλυτικότερα στο θεωρητικό τμήμα της εργασίας γιατί θεωρούμε ότι ο εκπαιδευτικός, αν γνωρίζει, μπορεί να λειτουργήσει βοηθητικά σε σχέση με το πρόβλημα χρήσης των μαθητών. Ένας από τους λόγους που επικαλεστήκαμε, ήταν ο χρόνος που ο καθηγητής περνά μαζί με το μαθητή. Συχνά, λοιπόν, ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να παρατηρήσει αλλαγές στη συμπεριφορά του εφήβου, που οι γονείς μπορεί να μην αντιληφθούν λόγω του λίγου χρόνου που τους απομένει. Υπενθυμίζουμε ότι οι μαθητές με τους καθηγητές τους «συζούν» 7 ώρες ημερησίως.

Μπορεί ο εκπαιδευτικός να προσδιορίσει «ύποπτα» στοιχεία χρήσης στοιχεία στην εμφάνιση ή συμπεριφορά του μαθητή, ώστε να κινητοποιηθεί και να συνεργαστεί με ειδικούς.

²⁶ Κοκκέβη-Στεφανής: «Η διαχρονική πορεία της χρήσης» σελ. 178 «Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών (περίπου το 3/11) θεωρούν ότι είναι εύκολο να προμηθευτούν ηρεμιστικά. Το 39% θεωρεί εύκολη την προμήθεια μαριουάνας και το 31% της ηρωίνης ή άλλων ναρκωτικών».

²⁷ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τόμος β', σελ. 139.

Σε ποσοστό 84,8% οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν «το απλανές βλέμμα» ως το πιο ύποπτο στοιχείο εξωτερικής εμφάνισης για χρήση. Επόμενη επιλογή η «ισχνότητα» σε ποσοστό 48,1% και η «βρώμικη εμφάνιση» σε ποσοστό 22,7% (πίνακας 36).

Οι συγκεκριμένες επιλογές απεικονίζουν την πραγματικότητα όμως πρέπει να τονισθεί ότι αυτές οι επιλογές παραπέμπουν σε εικόνα «χρόνιου» χρήστη (βρώμικη εμφάνιση-ισχνότητα) και μάλιστα βαρύτερων ουσιών και δεν κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για ένα μαθητή ο οποίος πιθανόν κάνει συχνή χρήση κάνναβης ή χαπιών. Αρα δε μπορεί ο εκπαιδευτικός, κατά τη γνώμη μας, να αντιδράσει άμεσα, καιρια και αποτελεσματικά ώστε να βοηθηθεί ο έφηβος στην έναρξη της χρήσης. Οι συγκεκριμένες επιλογές έχουν διατηρηθεί ανεξαρτήτως γεωγραφικής περιοχής και τύπου σχολείου (πίνακας 36^α). Με δεδομένο βέβαια ότι το 58% των εκπαιδευτικών αντλεί την ενημέρωσή του από τα ΜΜΕ (πίνακας 29) ήταν αναμενόμενο ότι δε θα είχαμε ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις ως προς τα στοιχεία αναγνώρισης του χρήστη. Γι' αυτό το λόγο και η εικόνα που περιγράφεται από τους εκπαιδευτικούς παραπέμπει σε «χρόνιο» χρήστη, γιατί τα ΜΜΕ όταν ασχοληθούν με το θέμα της χρήσης συνήθως αναφέρονται στους χρόνιους χρήστες, όπως και η πλειοψηφία των κινηματογραφικών ταινιών.

Οι εκπαιδευτικοί που έχουν παιδιά αξιολογούν την «ισχνότητα» ως ύποπτο στοιχείο σε ποσοστό 24,9%, ενώ οι μη έχοντες, σε ποσοστό 18% ή, για παράδειγμα, τα «εκκεντρικά ρούχα» είναι ύποπτο στοιχείο χρήσης σε ποσοστό 9,7% στους έχοντες παιδιά, ενώ σε ποσοστό 4,9% στους μη έχοντες (πίνακας 36γ).

Είναι πιθανόν οι γονείς να αξιολογούν την «ισχνότητα» ως ύποπτο στοιχείο χρήσης λόγω της ανησυχίας που τους δημιουργεί η ισχνότητα στα παιδιά τους και όχι λόγω ουσιαστικότερης γνώσης του προβλήματος της χρήσης.

Στον πίνακα 36' έχουμε τις επιλογές των εκπαιδευτικών για το ποια στοιχεία της συμπεριφοράς αξιολογούν ως «ύποπτα» για χρήση.

Βλέπουμε ότι σε ποσοστό 60,8% οι εκπαιδευτικοί θεωρούν τη «δυσκολία συγκέντρωσης», κατόπιν σε ποσοστό 58,9% την «υπνηλία» και σε ποσοστό 46,1% την «αδιαφορία/ απάθεια».

Οι συγκεκριμένες επιλογές αφορούν τομείς που πρέπει ν' απασχολήσουν τον εκπαιδευτικό, όμως δε σημαίνουν απαραίτητα στοιχείο χρήσης, διότι για παράδειγμα, η «δυσκολία συγκέντρωσης» μπορεί να ερμηνευτεί και ως απαρésκεια για τον καθηγητή ή γενικότερα το σχολείο.

Θεωρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν μεγαλύτερη άγνοια σε σχέση με τα στοιχεία της συμπεριφοράς που είναι «ύποπτα» για χρήση απ' ότι με τα στοιχεία εμφάνισης. Η «μοναχικότητα», η «χαμηλή αυτοεκτίμηση» και οι «απουσίες»²⁸ είναι στοιχεία συμπεριφοράς που τον εκπαιδευτικό πρέπει να τον κινητοποιήσουν απέναντι στο μαθητή, όχι απαραίτητα γιατί θεωρεί ότι ο μαθητής κάνει χρήση τοξικών ουσιών, αλλά γιατί είναι στοιχεία που πιθανόν εντάσσουν το μαθητή στις ομάδες υψηλού κινδύνου. Η γεωγραφική περιοχή δεν ανατρέπει τις βασικές επιλογές, όμως στη Δ' Δ/νση, η οποία έχει πρόβλημα χρήσης, οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν σε ποσοστό 27,5% τη «μοναχικότητα» και τον «ατομισμό» σε ποσοστό 2,7% (το υψηλότερο). Θε-

²⁸ Φαρσεδάκης Ιακ. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» σελ. 71 «Οι παραβατικοί ανήλικοι δείχνουν πολύ μικρό ενδιαφέρον ή και καθόλου ενδιαφέρον για το σχολείο. Όσες περισσότερες παραβάσεις διαπράττουν, τόσο λιγότερο ενδιαφέρον ή αγάπη δείχνουν για το σχολείο και γενικά για τη σχολική ζωή...»

ωρούμε ότι η εμπειρική παρατήρηση έχει οδηγήσει τους εκπαιδευτικούς σε συμπεράσματα τα οποία συμπίπτουν με τη διεθνή βιβλιογραφία για τα στοιχεία της προσωπικότητας που πιθανόν «διευκολύνουν» την έναρξη χρήσης. Οι ενημερωμένοι εκπαιδευτικοί αξιολογούν σε ποσοστό 20,6% τη «μοναχικότητα» ως ύποπτο στοιχείο χρήσης ενώ, οι μη, σε ποσοστό 24,7% (πίνακας 36'ε). Η μοναχικότητα παγκοσμίως θεωρείται στοιχείο συνυφασμένο με τη χρήση. Πιστεύουμε ότι τα προγράμματα πρόληψης θα ήταν πιο αποτελεσματικά, αν ενημέρωναν τους εκπαιδευτικούς διεξοδικότερα για θέματα τα οποία άπτονται και της προσωπικότητας του χρήστη. Δε νομίζουμε ότι αρκεί να δίνουν γνώσεις στους εκπαιδευτικούς σε μεθόδους ενεργητικής μάθησης. Η ενεργητική μάθηση αποτελεί προϋπόθεση για να μπορέσουν οι εκπαιδευτικοί να αναλάβουν το ρόλο του παιδαγωγού και όχι απλά του καθηγητή στο σχολείο, όμως δε νομίζουμε ότι αρκεί όταν αναφερόμαστε στο ζητούμενο, που είναι η πρόληψη.

Ανακεφαλαιώνοντας τις ερωτήσεις που διερευνούν τη γνώση των εκπαιδευτικών για το πρόβλημα χρήσης καταλήγουμε ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ως βασικές αιτίες εξάρτησης τη «δυσλειτουργία της οικογένειας», την «έλλειψη ενδιαφερόντων από το νέο» και την «περιέργεια», απόψεις οι οποίες επιβεβαιώνονται και από τη βιβλιογραφία.

Ταυτόχρονα θεωρούν ότι είναι εύκολο να προμηθευτεί κάποιος τοξικές ουσίες και ότι «συνήθως πηγαίνει στις βαρύτερες» ουσίες, όταν αρχίσει η χρήση.

Η γνώση των εκπαιδευτικών για τις ενδείξεις χρήσης στην εμφάνιση των μαθητών δεν είναι επαρκής, ώστε να λειτουργήσει προληπτικά ή αποτρεπτικά στην έναρξη χρήσης από το μαθητή.

Σε σχέση με τα στοιχεία συμπεριφοράς οι εκπαιδευτικοί αγνοούν βασικές παραμέτρους των στοιχείων της προσωπικότητας, που υποβοηθούν στην έναρξη της χρήσης.

Σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι έχουν ενημερωθεί από τα προγράμματα πρόληψης-ευαισθητοποίησης, στα θέματα της αναγνώρισης του χρήστη-μαθητή ή του μαθητή που ανήκει σε ομάδα Υψηλού κινδύνου για έναρξη χρήσης, η έρευνά μας δεν έδειξε ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις. Θα αναφερθούμε στα τελικά συμπεράσματα στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι έχουν ενημερωθεί από τα προγράμματα.

Πίνακας 33 : Άτιτες εξάρτησης από τοξικές ουσίες και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

	Γεωγραφική περιοχή									
	Εύρωπη	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αν. Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοποννήσου		
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,3%	11,4%	6,9%	4,3%		
Col %	45,6%	46,7%	46,2%	41,1%	44,0%	44,7%	53,3%	45,7%		
Row %	100,0%	29,1%	18,5%	12,6%	16,3%	11,2%	8,1%	4,3%		
Col %	11,7%	10,1%	12,2%	11,9%	11,5%	13,8%	14,7%	8,7%		
Row %	100,0%	24,6%	19,0%	14,3%	16,7%	13,5%	8,7%	3,2%		
Col %	11,3%	13,1%	8,6%	9,9%	15,4%	13,0%	6,7%	2,2%		
Row %	100,0%	32,8%	13,9%	12,3%	23,0%	13,1%	4,1%	,8%		
Col %	9,6%	10,5%	13,7%	7,3%	7,7%	4,9%	12,0%	10,9%		
Row %	100,0%	30,8%	26,0%	10,6%	13,5%	5,8%	8,7%	4,8%		
Col %	3,1%	1,6%	3,0%	3,3%	4,9%	2,4%	1,3%	8,7%		
Row %	100,0%	15,2%	18,2%	15,2%	27,3%	9,1%	3,0%	12,1%		
Col %	6,5%	6,2%	5,6%	9,3%	3,3%	8,9%	5,3%	10,9%		
Row %	100,0%	27,1%	15,7%	20,0%	8,6%	15,7%	5,7%	7,1%		
Col %	2,5%	3,6%	1,5%	2,6%	2,7%	,8%	1,3%	4,3%		
Row %	100,0%	40,7%	11,1%	14,8%	18,5%	3,7%	3,7%	7,4%		
Col %	,9%	,7%	,5%	2,0%	,5%	1,6%	,0%	2,2%		
Row %	100,0%	20,0%	10,0%	30,0%	10,0%	20,0%	,0%	10,0%		
Col %	7,7%	6,9%	7,6%	12,6%	8,8%	4,9%	5,3%	4,3%		
Row %	100,0%	25,3%	18,1%	22,9%	19,3%	7,2%	4,8%	2,4%		
Col %	,2%	,3%	,0%	,0%	,5%	,0%	,0%	,0%		
Row %	100,0%	50,0%	,0%	,0%	50,0%	,0%	,0%	,0%		
Col %	1,0%	,3%	1,0%	,0%	,5%	4,9%	,0%	2,2%		
Row %	100,0%	9,1%	18,2%	,0%	9,1%	54,5%	,0%	9,1%		
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 33α : Άρθες εξόφλησης από τοξικές ουσίες και τύπος σχολικών (Πρώτη ανασφορά)

Κάθισμα επί εξόφλησης από τις τοξικές ουσίες	Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου	
	Αριθμός	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Μικτό
	874	206	496	517	67	1005	75	1005
Βίωση	1080							
Row %	100,0%							
Απολυτική της οικογένειας	45,6%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	93,1%
Col %		48,5%	45,8%	44,3%	53,7%	46,1%	38,7%	46,1%
Row %	100,0%							
Ελληνική ενδιαφερόνων από τοξικές ουσίες	11,7%	20,3%	46,1%	46,5%	7,3%	94,1%	5,9%	94,1%
Col %		12,6%	10,7%	12,4%	13,4%	11,5%	13,3%	11,5%
Row %	100,0%							
Col %		79,4%	20,6%	42,1%	7,1%	92,1%	7,9%	92,1%
Row %	100,0%							
Col %		11,3%	11,7%	12,9%	7,5%	10,9%	16,0%	10,9%
Row %	100,0%							
Col %		80,3%	19,7%	54,1%	4,1%	90,2%	9,8%	90,2%
Row %	9,6%							
Col %		9,3%	11,2%	8,7%	7,5%	9,8%	8,0%	9,8%
Row %	100,0%							
Col %		77,9%	22,1%	43,3%	4,8%	94,2%	5,8%	94,2%
Row %	3,1%							
Col %		3,3%	3,8%	2,5%	1,5%	3,2%	1,3%	3,2%
Row %	100,0%							
Col %		87,9%	57,6%	39,4%	3,0%	87,0%	3,0%	87,0%
Row %	6,5%							
Col %		6,5%	4,4%	8,3%	7,5%	6,2%	10,7%	6,2%
Row %	100,0%							
Col %		81,4%	31,4%	61,4%	7,1%	88,6%	11,4%	88,6%
Row %	2,5%							
Col %		2,9%	1,0%	2,2%	0%	2,7%	0%	2,7%
Row %	100,0%							
Col %		92,6%	7,4%	59,3%	0%	100,0%	0%	100,0%
Row %	9%							
Col %		1,0%	5%	1,2%	1,6%	8%	2,7%	8%
Row %	100,0%							
Col %		90,0%	10,0%	60,0%	10,0%	80,0%	20,0%	80,0%
Row %	7,7%							
Col %		8,4%	4,9%	6,2%	4,5%	7,8%	6,7%	7,8%
Row %	100,0%							
Col %		86,0%	12,0%	57,8%	3,8%	94,0%	6,0%	94,0%
Row %	2%							
Col %		2%	0%	2%	0%	2%	0%	2%
Row %	100,0%							
Col %		100,0%	0%	60,0%	0%	100,0%	0%	100,0%
Row %	1,0%							
Col %		9%	1,5%	4%	3,0%	9%	2,7%	9%
Row %	100,0%							
Col %		72,7%	27,3%	18,2%	18,2%	81,8%	18,2%	81,8%
Row %	100,0%							
Col %		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο	1080							
Row %	100,0%							

Πίνακας 33: Άγιες εξάρτησης από τοξικές ουσίες κατά φύλο και ηλικία (Πρώτη αναφορά)

Κώδικας επί- είσησης από τις τοξικές ουσίες	Βάση Row %	Σύνολο		Φύλο		Ηλικία					Σύνολο Row %
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	65+	
		Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	
Δυσλειτουργία της οιστικής	100,0%	389	615	76	223	445	311	28,8%	6,2%	3,1%	34
Ελλειψη ενδορφίνων από -α-β-ε-α	100,0%	37,4%	56,1%	6,5%	19,7%	42,5%	28,3%	7,3%	7,3%	2,2%	5,9%
Παρέγεια	100,0%	10,3%	12,2%	5,2%	14,3%	39,7%	27,0%	7,1%	16,4%	14,7%	4,1%
Αδυναμία χαρακτηρισμού	100,0%	34,6%	60,6%	4,8%	22,1%	35,6%	34,8%	2,9%	4,5%	4,8%	4,8%
Ανταρσία δυσπροσαρμογών αριθμικά κοινωνικά πρότυπα	100,0%	38,4%	57,6%	6,1%	24,2%	42,4%	30,3%	3,2%	1,5%	0%	0%
Ανασφάλεια	100,0%	29,6%	63,0%	7,4%	11,1%	59,3%	22,2%	3,7%	3,7%	2,9%	2,9%
Πληγή	100,0%	5%	1,3%	0%	1,3%	1,1%	3%	1,5%	0%	0%	0%
Έλλειψη στόχων από τον ντό	100,0%	8,5%	7,2%	7,9%	7,8%	7,6%	9,3%	4,5%	10,0%	0%	0%
Οικονομική ανέχεια της οικογένειας	100,0%	3%	0%	1,3%	0%	0%	3%	0%	0%	2,9%	2,9%
ΔΑ	100,0%	9,1%	27,3%	63,6%	0%	9%	50,0%	0%	0%	20,8%	63,6%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 33γ : Αίτιες εξόφλησης από τοκτικές ουσίες και Οικογενειακή κατάσταση (Πρώτη αναφορά)

Κύρια αιτία εξόφλησης από τις τοκτικές ουσίες	Βάση	Σύνολο	Οικογενειακή κατάσταση					Σύνολο
			Εγγαμύση	Άγαμύη	Διαζευγμένη	Ελεύθ	Χήρος/α	
	Row %	1080	780	200	44	14	30	
	Col %	100,0%	72,2%	18,5%	4,1%	1,3%	2,8%	
Διαζευγμένη οικογένεια	Row %	45,6%	48,1%	40,5%	36,6%	21,4%	30,0%	
Ελεύθρη οικογένεια	Col %	11,7%	11,2%	13,0%	15,9%	21,4%	6,7%	
Πατέρας	Row %	11,3%	11,0%	15,0%	5,6%	2,4%	1,6%	
Μητέρα	Row %	100,0%	70,5%	24,8%	1,6%	1,8%	10,0%	
Άδελφός	Row %	9,6%	9,0%	10,0%	13,6%	14,3%	13,3%	
Άδελφή	Row %	100,0%	67,3%	19,2%	5,8%	1,9%	3,8%	
Άλλα	Col %	3,1%	2,8%	4,5%	0%	7,1%	0%	
Άλλα	Row %	100,0%	66,7%	27,3%	0%	3,0%	0%	
Άλλα	Col %	6,5%	6,2%	6,5%	9,1%	14,3%	6,7%	
Άλλα	Row %	100,0%	66,6%	18,6%	5,7%	2,8%	2,9%	
Άλλα	Col %	2,5%	2,2%	2,5%	4,5%	7,1%	0%	
Άλλα	Row %	100,0%	63,0%	18,5%	7,4%	3,7%	7,4%	
Άλλα	Col %	9%	8%	1,5%	2,3%	0%	0%	
Άλλα	Row %	100,0%	80,0%	30,0%	10,0%	0%	0%	
Άλλα	Col %	7,7%	8,2%	6,5%	11,4%	7,1%	0%	
Άλλα	Row %	100,0%	77,1%	15,7%	6,0%	0%	0%	
Άλλα	Col %	2%	1%	0%	0%	0%	0%	
Άλλα	Row %	100,0%	50,0%	0%	0%	0%	3,3%	
Άλλα	Col %	1,0%	5%	0%	0%	0%	50,0%	
Άλλα	Row %	100,0%	36,4%	0%	0%	0%	23,3%	
Άλλα	Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	63,6%	
Άλλα	Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 33ξ : Κόρια σπία εξάρτησης και Φιλικές σχέσεις μεταξύ μαθητών

	Σύνολο	Οι Φιλικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών				ΔΤ/ΔΑ
		Είναι εδίο που εμποδίζει τη σοβαρότητα του μαθήματος	Είναι εδίο που δε σχετίζεται με το μάθημα	Είναι εδίο που βοηθά τον καθηγητή στο έργο του	Είναι εδίο που θα έπρεπε να ελαττώνεται από τον καθηγητή	
Βάση	1080	40	216	663	136	25
Row %	100,0%	3,7%	20,0%	61,4%	12,6%	2,3%
Δυσλειτουργία της οικογένειας	Col %	45,6%	48,1%	44,9%	46,3%	36,0%
Row %	100,0%	3,7%	21,1%	60,6%	12,6%	1,8%
Ελλιπής ενθάρρυνση από τους γονείς	Col %	11,7%	10,2%	12,1%	11,0%	12,0%
Row %	100,0%	4,8%	17,5%	63,5%	11,9%	2,4%
Περίθρρα	Col %	11,3%	10,6%	11,3%	14,7%	8,0%
Row %	100,0%	5,0%	10,6%	11,3%	14,7%	8,0%
Αδυναμία χαρακίρα	Col %	9,6%	9,3%	9,2%	10,3%	12,0%
Row %	100,0%	5,8%	19,2%	56,7%	13,5%	2,9%
Ανταρξία διαπροσωπικών	Col %	3,1%	3,2%	3,5%	,7%	4,0%
Row %	100,0%	2,5%	21,2%	69,7%	3,0%	3,0%
Αρρηκτά κοινωνικά πρότυπα	Col %	6,5%	5,6%	6,6%	7,4%	4,0%
Row %	100,0%	4,3%	17,1%	62,9%	14,3%	1,4%
Ανεσφάλτα	Col %	2,5%	1,9%	3,0%	1,5%	,0%
Row %	100,0%	3,7%	14,9%	74,1%	7,4%	,0%
Πληξή	Col %	,9%	1,9%	,8%	,7%	,0%
Row %	100,0%	,0%	40,0%	50,0%	10,0%	,0%
Έλλιπες στόχων από το νίο	Col %	7,7%	8,3%	7,7%	6,8%	6,0%
Row %	100,0%	3,6%	21,7%	61,4%	10,8%	2,4%
Οικονομική σκίρα της οικογένειας	Col %	,2%	,0%	,3%	,0%	,0%
Row %	100,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%
ΔΑ	Col %	1,0%	,9%	,6%	,7%	16,0%
Row %	100,0%	,0%	18,2%	36,4%	9,1%	36,4%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 33στ : Κύρια αιτία εξόφλησης και Στοιχεία της τρέφονδας

Κύρια αιτία εξόφλησης από τις τρέφονδες ουσίες	Σύνολο	Στοιχεία της τρέφονδας με βάση "όμοιατα" για χρήση τρέφονδων ουσιών										ΑΑ	
		Στοιχεία τρέφονδας	Βροχίτιση τρέφονδα	Εκσπνιχθέντα ποσά	Μείωση ποσού αερίων μίγματος	Ισχύοντα	Μείωση γενικού μίγματος στην τρέφονδα	Τερματισμός	Αντικείμενα βλάβης	Μείωση από επανά	ΑΑ		
Κύρια αιτία εξόφλησης από τις τρέφονδες ουσίες	Βάση	1000	31	245	87	51	520	140	916	82	40	17	
	Row %	100.0%	3.1%	22.7%	8.1%	4.7%	48.1%	13.0%	9.1%	7.8%	3.7%	1.8%	
	Ανακλιση της ομοιοτητας	Col %	45.6%	63.6%	48.6%	55.2%	43.1%	47.7%	38.5%	47.3%	47.3%	35.4%	11.8%
	Row %	100.0%	4.3%	24.2%	9.8%	4.5%	50.4%	11.0%	8.0%	8.0%	5.9%	4.1%	
	ΕΥΑΛΕΤΗ	Col %	11.7%	12.1%	10.6%	11.5%	21.6%	10.2%	11.4%	11.7%	11.5%	15.9%	0%
	Row %	100.0%	3.2%	20.6%	7.9%	8.7%	42.1%	12.7%	8.7%	8.7%	10.3%	2.4%	
	Παράγωγα	Col %	11.3%	0%	10.6%	10.3%	11.8%	11.3%	15.7%	17.3%	11.0%	8.5%	17.6%
	Row %	100.0%	0%	21.3%	7.4%	4.9%	48.4%	18.0%	13.9%	13.9%	8.5%	4.1%	
	Αβραμιά γαλακτοκομικών	Col %	9.8%	12.1%	10.2%	9.2%	9.8%	9.4%	11.4%	12.2%	9.7%	8.5%	10.0%
	Row %	100.0%	3.8%	24.0%	7.7%	4.8%	47.1%	15.4%	11.5%	11.5%	6.7%	3.6%	
	Αντιβιοτικά	Col %	3.1%	0%	2.9%	2.3%	0%	3.3%	2.9%	2.0%	2.8%	4.8%	1.9%
	Row %	100.0%	0%	21.2%	6.1%	0%	51.5%	12.1%	6.1%	6.1%	12.1%	0%	
	Αποσταλάσσονται	Col %	6.5%	3.0%	4.1%	4.6%	0%	5.0%	6.4%	2.0%	3.9%	14.8%	5.9%
	Row %	100.0%	1.4%	14.3%	5.7%	5.7%	0%	37.1%	12.9%	2.9%	75.7%	17.1%	
Ανοσολόγια	Col %	2.3%	3.0%	2.0%	0%	3.5%	2.9%	2.9%	1.0%	2.5%	3.7%	0%	
Row %	100.0%	3.7%	18.5%	0%	0%	66.7%	14.8%	3.7%	85.2%	11.1%	3.7%		
ΠΛΗΡΗ	Col %	9%	0%	8%	0%	3.9%	1.2%	0%	2.0%	2.4%	0%	0%	
Row %	100.0%	0%	20.0%	0%	20.0%	80.0%	0%	20.0%	80.0%	20.0%	0%		
ΤΕΛΕΙΩΣΗ ενόχλων από τον ντό	Col %	7.7%	6.1%	9.4%	5.7%	8.8%	8.3%	10.7%	3.1%	8.1%	6.1%	0%	
Row %	100.0%	2.4%	27.7%	6.0%	6.0%	51.8%	18.1%	3.8%	81.2%	8.0%	4.0%		
Ομοιοτητα ενόχλων της ομοιοτητας	Col %	2%	0%	4%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
Row %	100.0%	0%	50.0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%		
ΑΑ	Col %	1.0%	0%	4%	1.1%	0%	0%	0%	1.0%	0%	0%	47.1%	
Row %	100.0%	0%	9.1%	9.1%	0%	9.1%	0%	9.1%	9.1%	0%	0%		
Σύνολο	Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

Πίνακας 33Π : Κόρια αντί εξάρτησης και ζήτηση της συμπεριφοράς

Κόρια αντί εξάρτησης από τις τοιαύτες ουσίες	Βόση	Εξέλεο 1000	Στοιχεία της συμπεριφοράς ενδο-υδατίνης - Ίσχυατις - Για μέγιστο ποσότητα ποσότης										Αλλο	ΔΑ
			Ανεξάρτητη συμπεριφοράς	Καμιά εξάρτηση	Μονοεξάρτηση	Αποσπασματική	Υποπίεση	Αμεσοεξάρτηση	Ασπαστική εξάρτηση	Αποσπαστική	Μονοεξάρτηση	Αποσπαστική		
Row %	Col %	Row %	657	151	246	498	638	322	107	15	12	12	12	18
45.6%	48.6%	45.6%	60.8%	14.0%	22.8%	46.1%	56.9%	29.8%	17.3%	1.5%	4.8%	4.8%	1.1%	1.5%
100.0%	84.8%	100.0%	84.8%	47.0%	50.4%	45.8%	47.8%	41.9%	48.5%	37.5%	36.7%	35.3%	35.3%	25.0%
11.7%	10.8%	11.7%	10.8%	14.4%	25.2%	46.3%	61.8%	37.4%	17.7%	1.2%	3.7%	3.7%	0.8%	0.8%
100.0%	56.3%	100.0%	56.3%	15.9%	27.8%	44.4%	50.0%	32.5%	11.8%	18.9%	18.3%	16.7%	0.0%	0.0%
11.3%	10.8%	11.3%	10.8%	8.9%	27.8%	44.4%	50.0%	32.5%	17.5%	2.4%	8.3%	1.6%	0.0%	0.0%
100.0%	58.2%	100.0%	58.2%	12.3%	18.9%	33.5%	42.7%	14.0%	7.0%	12.5%	6.1%	25.0%	12.5%	12.5%
8.6%	8.3%	8.6%	8.3%	12.3%	18.9%	33.5%	42.7%	14.0%	10.7%	1.6%	2.5%	2.5%	1.6%	1.6%
100.0%	58.7%	100.0%	58.7%	16.3%	20.2%	40.4%	49.6%	10.2%	11.2%	16.6%	12.2%	8.3%	6.3%	6.3%
3.1%	2.4%	3.1%	2.4%	2.0%	2.4%	3.2%	3.2%	3.4%	1.6%	8.3%	1.0%	1.0%	0.0%	0.0%
100.0%	46.3%	100.0%	46.3%	8.1%	18.9%	48.5%	63.6%	33.3%	9.1%	3.0%	8.1%	3.0%	3.0%	3.0%
8.5%	5.8%	8.5%	5.8%	4.8%	8.9%	18.2%	24.3%	10.2%	20.2%	2.8%	2.8%	2.8%	2.8%	2.8%
100.0%	52.9%	100.0%	52.9%	10.0%	24.3%	40.0%	47.1%	20.0%	23.7%	0.0%	10.0%	10.0%	1.4%	1.4%
2.5%	2.4%	2.5%	2.4%	2.0%	8%	2.4%	3.1%	4.3%	3.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
100.0%	59.3%	100.0%	59.3%	11.1%	7.4%	44.4%	74.1%	51.9%	22.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
8%	7%	8%	7%	7%	1.6%	1.2%	6%	1.2%	0%	0%	2.0%	0%	0%	0%
100.0%	50.0%	100.0%	50.0%	10.0%	4.9%	80.0%	40.0%	40.0%	40.0%	0%	2.0%	0%	0%	0%
7.7%	9.1%	7.7%	9.1%	7.8%	4.9%	6.0%	8.0%	6.5%	8.9%	0%	10.0%	0%	0%	0%
100.0%	72.3%	100.0%	72.3%	14.5%	14.5%	48.2%	61.4%	25.1%	18.3%	0%	3.8%	0%	0%	0%
2%	0%	2%	0%	0%	4%	4%	5%	0%	3%	0%	0%	0%	0%	0%
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	0%	50.0%	100.0%	100.0%	0%	50.0%	0%	0%	0%	0%	0%
2%	2%	2%	2%	0%	4%	2%	2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
100.0%	91.1%	100.0%	91.1%	0%	8.1%	8.1%	9.1%	9.1%	8.1%	0%	8.3%	0%	60.0%	60.0%
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 338 : Κύρια από εξάρτησης και Παράγοντες που Διαμορφώνουν Θέση Στάση

Κύρια από εξάρτησης	Παράγοντες που Διαμορφώνουν Θέση Στάση, που μετράει αντίθετα στη Στάση										
	Βίωση	Σέβαση	Η επωνυμία με τη φωνή	Τα στοιχεία προϊόντα των ΜΜΕ	Η επωνυμία διαφημιζόμενων ελεσδ-αποδημιών	Τα στοιχεία πρόδημα επηρεασίμων	Η εφεδρεία	Η μέτρηση του καταναλωτικού	Η μέτρηση της καταναλωτικού	Η μέτρηση της καταναλωτικού	Η μέτρηση της καταναλωτικού
	1000	137	77	8	650	128	26	80	3	46	23
Row %	100.0%	12.7%	7.1%	7.1%	7.1%	11.9%	2.4%	7.4%	3%	4.4%	2.0%
Col %	45.6%	54.7%	50.8%	75.0%	45.6%	35.7%	60.0%	43.8%	66.7%	38.6%	7.3%
Row %	100.0%	15.2%	7.9%	1.2%	51.0%	8.3%	2.8%	7.1%	.0%	3.9%	1.2%
Col %	11.7%	10.9%	11.7%	.0%	10.9%	16.3%	11.5%	17.3%	.0%	8.3%	.0%
Row %	100.0%	11.9%	7.1%	.0%	47.6%	16.7%	2.4%	11.1%	.0%	3.2%	.0%
Col %	11.3%	11.7%	8.1%	.0%	12.5%	13.2%	3.8%	8.3%	.0%	10.4%	9.1%
Row %	100.0%	13.1%	5.7%	.0%	58.8%	13.6%	.9%	4.1%	.0%	4.1%	1.6%
Col %	9.8%	10.8%	8.1%	12.5%	10.0%	10.9%	7.7%	2.5%	.0%	14.8%	4.5%
Row %	100.0%	10.8%	8.1%	1.0%	82.9%	13.5%	1.9%	1.9%	.0%	6.7%	1.0%
Col %	3.1%	2.8%	1.3%	12.5%	3.1%	2.3%	3.8%	1.9%	.0%	4.2%	4.5%
Row %	100.0%	12.1%	3.0%	3.0%	51.5%	9.1%	3.0%	9.1%	.0%	6.1%	3.0%
Col %	6.5%	1.9%	7.8%	.0%	7.8%	5.4%	3.8%	8.8%	.0%	4.2%	8.1%
Row %	100.0%	2.8%	8.8%	.0%	61.4%	10.0%	1.4%	10.0%	.0%	2.9%	2.9%
Col %	2.5%	2.2%	2.8%	.0%	2.0%	1.8%	1.3%	3.3%	.0%	6.3%	13.8%
Row %	100.0%	11.1%	7.4%	.0%	40.7%	7.4%	3.7%	3.7%	3.7%	11.1%	11.1%
Col %	.8%	2.2%	.0%	.0%	.5%	2.3%	.0%	1.3%	.0%	.0%	.0%
Row %	100.0%	30.0%	.0%	.0%	30.0%	30.0%	.0%	30.0%	.0%	.0%	.0%
Col %	7.7%	2.2%	5.2%	.0%	7.1%	12.4%	15.4%	13.0%	.0%	.0%	.0%
Row %	100.0%	3.8%	4.8%	.0%	47.0%	10.3%	4.8%	13.3%	.0%	7.2%	.0%
Col %	2%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	1.3%	.0%	.0%	.0%
Row %	100.0%	50.0%	50.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	80.0%	.0%	.0%	.0%
Col %	1.0%	3%	1.3%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%
Row %	100.0%	8.1%	8.1%	.0%	18.2%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	83.8%
Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 34 : Βαθμός δυσκολίας για να προμηθευτεί κάποιος τοξικές ουσίες και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δνση	Β Δνση	Γ Δνση	Δ Δνση	Δνση Αν. Αττικής	Δνση Αθηνών	Δνση Πελοπον. 7		
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%		
Col %	8%	7%	5%	1,3%	1,6%	0%	1,3%	0%		
Row %	100,0%	22,2%	11,1%	22,2%	33,3%	0%	11,1%	0%		
Col %	22,1%	23,5%	24,4%	17,2%	24,2%	21,1%	18,7%	18,6%		
Row %	100,0%	30,1%	20,1%	10,9%	18,4%	10,9%	5,9%	3,8%		
Col %	70,8%	69,6%	68,0%	78,1%	68,7%	69,1%	73,3%	76,1%		
Row %	100,0%	27,8%	17,5%	15,4%	16,3%	11,1%	7,2%	4,8%		
Col %	6,2%	6,2%	7,1%	3,3%	5,5%	9,8%	6,7%	4,3%		
Row %	100,0%	28,4%	20,9%	7,5%	14,9%	17,9%	7,5%	3,0%		
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 35 : Σταθερότητα ή μη σε ελαφριές ναρκωτικές ουσίες και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή									
	Σύνολο	Α Δνση	Β Δνση	Γ Δνση	Δ Δνση	Δνση Αν. Αττικής	Δνση Αθηνών	Δνση Πελοπον. 7		
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46		
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%		
Col %	5,9%	4,6%	4,1%	9,3%	6,0%	4,9%	8,7%	6,3%		
Row %	100,0%	21,9%	12,5%	21,9%	17,2%	9,4%	10,8%	6,3%		
Col %	69,3%	67,3%	75,6%	70,9%	68,7%	66,7%	61,3%	71,7%		
Row %	100,0%	27,5%	19,9%	14,3%	16,7%	11,0%	6,1%	4,4%		
Col %	19,7%	22,9%	15,7%	15,9%	22,0%	19,5%	22,7%	15,2%		
Row %	100,0%	32,9%	14,6%	11,3%	18,8%	11,3%	8,0%	3,3%		
Col %	5,1%	5,2%	4,6%	4,0%	3,3%	8,9%	6,7%	4,3%		
Row %	100,0%	29,1%	16,4%	10,9%	10,9%	20,0%	9,1%	3,8%		
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Πίνακας 35α : Σταθερότητα ή μη σε ελαφριές ναρκωτικές ουσίες κατά Φύλο και Ηλικία

	Σύνολο	Φύλο			Ηλικία					ΔΑ
		Άνδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	67	
Βάση	1080	389	615	76	223	445	311	67	34	
Row %	100.0%	36.0%	56.9%	7.0%	20.6%	41.2%	28.6%	6.2%	3.1%	
Μπορεί να μπει σταθερός	5.9%	6.9%	5.9%	1.3%	8.5%	7.6%	2.9%	3.0%	.0%	
Col %	100.0%	42.2%	56.3%	1.6%	29.7%	53.1%	14.1%	3.1%	.0%	
Row %	100.0%	71.5%	69.1%	59.2%	63.2%	68.8%	75.2%	79.1%	41.2%	
Col %	19.7%	37.2%	56.8%	6.0%	18.9%	40.9%	31.3%	7.1%	1.9%	
Δεν είναι σίγουρος	100.0%	16.2%	21.1%	26.3%	24.2%	20.2%	16.1%	13.4%	29.4%	
Col %	5.1%	5.4%	3.9%	13.2%	3.4%	4.2%	5.8%	4.5%	29.4%	
ΔΓ/ΔΑ	100.0%	38.2%	43.6%	16.2%	16.4%	27.3%	32.7%	5.6%	18.2%	
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

Πίνακας 36 : Στοιχεία της εμφάνισης ενός μαθητή "ύποπτα" για χρήση τοξικών ουσιών και Γεωγραφική περιοχή (Συνολικές αναφορές)

Στοιχεία της εμφάνισης ενός μαθητή "ύποπτα" για χρήση τοξικών ουσιών	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή						
		Α Δ/ση	Β Δ/ση	Γ Δ/ση	Δ Δ/ση	Δ/ση Αν. Αττικής	Δ/ση Αθηνών	Δ/ση Πελοπον.
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Col %	3,1%	1,6%	3,0%	4,6%	6,0%	8%	2,7%	2,2%
Row %	100,0%	15,2%	18,2%	21,2%	33,3%	3,0%	6,1%	3,0%
Col %	22,7%	25,8%	24,9%	17,2%	20,3%	18,7%	29,3%	19,6%
Row %	100,0%	32,2%	20,0%	10,6%	15,1%	9,4%	9,0%	3,7%
Col %	8,1%	7,5%	9,6%	4,6%	11,5%	8,9%	4,0%	6,5%
Row %	100,0%	26,4%	21,8%	8,0%	24,1%	12,6%	3,4%	3,4%
Col %	4,7%	3,6%	4,1%	6,0%	7,1%	5,7%	4,0%	0%
Row %	100,0%	21,6%	15,7%	17,6%	25,5%	13,7%	5,9%	0%
Col %	48,1%	50,3%	50,3%	40,4%	47,8%	45,5%	56,0%	45,7%
Row %	100,0%	29,6%	19,0%	11,7%	16,7%	10,8%	8,1%	4,0%
Col %	13,0%	14,4%	15,2%	12,6%	11,0%	11,4%	12,0%	8,7%
Row %	100,0%	31,4%	21,4%	13,6%	14,3%	10,0%	6,4%	2,9%
Col %	9,1%	9,5%	8,6%	8,6%	11,0%	6,5%	8,0%	10,9%
Row %	100,0%	29,6%	17,3%	13,3%	20,4%	6,2%	6,1%	5,1%
Col %	64,8%	87,3%	85,8%	80,8%	85,7%	77,2%	89,3%	87,0%
Row %	100,0%	28,1%	18,4%	13,3%	17,0%	10,4%	7,3%	4,4%
Col %	7,6%	5,9%	6,1%	11,3%	7,1%	11,4%	8,0%	4,3%
Row %	100,0%	22,0%	14,6%	20,7%	15,9%	17,1%	7,3%	2,4%
Col %	3,7%	2,6%	6,6%	4,6%	1,1%	4,9%	4,0%	2,2%
Row %	100,0%	20,0%	32,5%	17,5%	5,0%	15,0%	7,5%	2,5%
Col %	1,6%	2,6%	1,0%	0%	5%	4,1%	0%	2,2%
Row %	100,0%	47,1%	11,8%	100,0%	100,0%	100,0%	0%	5,9%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 36α : Στοιχεία για τις εμφανίσεις ενός μεθρή "ύποπτα" για χρήση τοξικών ουσιών και τύπος σχολείου (Συνολικές αναφορές)

	Στοιχεία της εμφάνισης ενός μεθρή "ύποπτα" για χρήση τοξικών ουσιών	Σύνολο		Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
		Βίωση	Row %	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημέρησιο	Νυχθημέριο	75
		100,0%		80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	
	Col %	3,1%		3,2%	2,4%	3,0%	3,3%	1,5%	3,3%	0%	
	Row %	100,0%		84,8%	15,2%	45,5%	51,5%	3,0%	100,0%	0%	
	Col %	22,7%		22,9%	21,8%	22,6%	23,2%	19,4%	22,7%	22,7%	
	Row %	100,0%		81,6%	18,4%	45,7%	49,0%	5,3%	93,1%	6,9%	
	Col %	6,1%		8,4%	6,8%	8,7%	7,2%	10,4%	8,3%	5,3%	
	Row %	100,0%		83,9%	16,1%	49,4%	42,5%	8,0%	96,4%	4,6%	
	Col %	4,7%		5,0%	3,4%	5,6%	4,1%	3,0%	4,5%	8,0%	
	Row %	100,0%		86,3%	13,7%	54,9%	41,2%	3,9%	86,2%	11,8%	
	Col %	48,1%		46,5%	55,3%	48,0%	49,3%	55,2%	48,0%	50,7%	
	Row %	100,0%		78,1%	21,9%	43,8%	49,0%	7,1%	92,7%	7,3%	
	Col %	13,0%		12,8%	13,6%	12,3%	13,5%	13,4%	12,9%	13,3%	
	Row %	100,0%		80,0%	20,0%	43,8%	50,0%	6,4%	92,9%	7,1%	
	Col %	9,1%		9,4%	7,8%	10,1%	8,7%	4,5%	9,2%	8,0%	
	Row %	100,0%		83,7%	16,3%	51,0%	45,9%	3,1%	93,9%	6,1%	
	Col %	84,8%		84,7%	85,4%	84,1%	86,3%	79,1%	84,5%	89,3%	
	Row %	100,0%		80,8%	19,2%	45,5%	48,7%	5,8%	92,7%	7,3%	
	Col %	7,6%		7,8%	6,8%	6,5%	8,7%	7,5%	7,6%	8,0%	
	Row %	100,0%		82,9%	17,1%	39,0%	54,9%	6,1%	92,7%	7,3%	
	Col %	3,7%		3,3%	5,3%	3,0%	4,8%	1,5%	3,5%	6,7%	
	Row %	100,0%		72,5%	27,5%	37,5%	60,0%	2,5%	87,5%	12,5%	
	Col %	1,6%		1,7%	1,0%	1,0%	1,0%	3,0%	1,5%	2,7%	
	Row %	100,0%		88,2%	11,8%	58,8%	29,4%	11,8%	86,2%	11,8%	
	Col %	100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Row %	100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 36γ : Στοιχεία της εμφάνισης ενός μαθητή "ύπουλο" για χρήση τοξικών ουσιών και έπαρξη παιδιών (Συνολικές αναφορές)

	Βίση	Σύνολο	Υπαρξη παιδιών		ΔΑ
			Ναι	Όχι	
	Row %	1080	746	283	51
Σκουλαρίκια	Col %	3.1%	2.7%	4.2%	2.0%
	Row %	100.0%	69.1%	26.2%	4.7%
Βρωμική εμφάνιση	Col %	22.7%	60.6%	36.4%	3.0%
	Row %	100.0%	75.9%	20.8%	3.3%
Εκκεντρικά ρούχα	Col %	8.1%	9.7%	4.9%	2.0%
	Row %	100.0%	82.8%	16.1%	1.1%
Μαύρα ρούχα κάθε μέρα	Col %	4.7%	4.6%	4.2%	9.8%
	Row %	100.0%	66.7%	23.5%	9.8%
Ισχύδιππα	Col %	48.1%	48.7%	49.1%	35.3%
	Row %	100.0%	69.8%	26.7%	3.5%
Μαύρα γυαλιά μέσα στην τάξη	Col %	13.0%	13.3%	13.8%	3.9%
	Row %	100.0%	70.7%	27.9%	1.4%
Τετουάζ	Col %	9.1%	10.3%	5.7%	9.8%
	Row %	100.0%	78.6%	16.3%	5.1%
Ατλαντές βλεψίμα	Col %	84.8%	85.4%	85.2%	74.5%
	Row %	100.0%	69.5%	26.3%	4.1%
Κανένα από αυτά	Col %	7.6%	7.6%	8.1%	3.9%
	Row %	100.0%	69.5%	28.0%	2.4%
Άλλο	Col %	3.7%	3.4%	4.6%	3.9%
	Row %	100.0%	62.5%	32.5%	5.0%
ΔΑ	Col %	1.6%	.8%	1.4%	13.7%
	Row %	100.0%	35.3%	23.5%	41.2%
Σύνολο	Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 36' : Στοιχεία της συμπεριφοράς ενός μαθητή "ύπνοπα" για χρήση τοξικών ουσιών και Γεωγραφική περιοχή (Συνολικός αναφορές)

Βίωση	Σύνολο		Γεωγραφική περιοχή											
	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Ανατολ. Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοπόν.	Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Ανατολ. Αττικής	Δύση Αθηνών	Δύση Πελοπόν.
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	28.3%	18.2%	14.0%	16.9%	11.4%	6.9%	4.3%	62.1%	84.0%	57.0%	61.5%	56.9%	68.0%	47.8%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	15.0%	16.8%	12.6%	13.7%	6.5%	17.3%	15.2%	30.5%	21.9%	12.6%	16.6%	5.3%	8.6%	4.6%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	22.8%	22.2%	21.8%	27.5%	22.8%	20.0%	17.4%	27.6%	27.5%	22.5%	27.5%	22.8%	20.0%	17.4%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	46.1%	48.2%	44.4%	45.1%	47.2%	6.1%	3.3%	28.3%	48.2%	44.4%	45.1%	47.2%	42.7%	50.0%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	58.9%	65.0%	68.5%	66.0%	63.7%	58.7%	52.2%	59.8%	65.0%	68.5%	66.0%	63.7%	58.7%	52.2%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	29.8%	30.7%	29.8%	31.9%	26.8%	35.3%	28.3%	29.2%	27.4%	29.8%	31.9%	26.8%	35.3%	28.3%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	17.3%	19.2%	14.2%	18.0%	21.1%	16.0%	17.4%	17.3%	19.2%	14.2%	18.0%	21.1%	16.0%	17.4%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	1.5%	1.5%	1.2%	1.7%	1.6%	4.3%	4.3%	1.5%	1.5%	1.2%	1.7%	1.6%	4.3%	4.3%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%	31.3%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	4.5%	4.6%	6.6%	2.7%	6.5%	6.7%	4.3%	4.5%	4.6%	6.6%	2.7%	6.5%	6.7%	4.3%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	1.1%	1.0%	1.3%	1.5%	1.6%	0%	0%	1.1%	1.0%	1.3%	1.5%	1.6%	0%	0%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	1.6%	1.0%	1.7%	6.3%	16.7%	0%	0%	1.6%	1.0%	1.7%	6.3%	16.7%	0%	0%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Col %	31.3%	12.5%	6.3%	6.3%	31.3%	0%	12.5%	31.3%	12.5%	6.3%	6.3%	31.3%	0%	12.5%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 36'ε : Στοιχεία συμπεριφοράς και βαθμός ενημέρωσης για προγράμματα

	Βάση	Σύνολο	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα επισκευτοποίησης/επρόληψης	
			Ναι	Όχι
		1080	335	72
	Row %	100,0%	31,0%	6,7%
Δυσκολία συγκέντρωσης	Col %	60,8%	66,6%	59,4%
	Row %	100,0%	33,9%	60,9%
Χαμηλή απόδοση	Col %	14,0%	15,2%	13,8%
	Row %	100,0%	33,8%	61,6%
Μοναχικάτητα	Col %	22,8%	20,6%	24,7%
	Row %	100,0%	28,0%	67,5%
Αδιαφορία/Απρόθεια	Col %	46,1%	47,2%	47,1%
	Row %	100,0%	31,7%	63,7%
Υπνηλία	Col %	58,9%	62,7%	57,5%
	Row %	100,0%	33,0%	60,8%
Απουσίες	Col %	29,8%	31,0%	30,2%
	Row %	100,0%	32,3%	63,0%
Χαμηλή αυτοεκτίμηση	Col %	17,3%	16,7%	17,1%
	Row %	100,0%	29,9%	61,5%
Ατομικισμός	Col %	1,5%	1,8%	1,2%
	Row %	100,0%	37,5%	50,0%
Κανένα από αυτά	Col %	4,5%	4,5%	4,6%
	Row %	100,0%	30,6%	63,3%
Άλλο	Col %	1,1%	1,5%	1,0%
	Row %	100,0%	41,7%	58,3%
ΔΑ	Col %	1,5%	,3%	1,0%
	Row %	100,0%	6,3%	43,8%
Σύνολο		100,0%	100,0%	100,0%

8. Τρόποι αντίδρασης του εκπαιδευτικού απέναντι στο πρόβλημα της χρήσης

Οι εκπαιδευτικοί που πήραν μέρος στην έρευνά μας απαντούν σε ποσοστό 65,3% ότι «δεν τους έχει προκύψει το πρόβλημα χρήσης από μαθητή» (πίνακας 37)

Το υψηλότερο ποσοστό δίνεται από τους εκπαιδευτικούς της Δ' Δ/σης 71,4%, γεγονός που είναι άξιο προβληματισμού, διότι γνωρίζουμε ότι η Δ' Δ/σης συγκεντρώνει περιοχές με προβλήματα χρήσης. Πιθανόν έχουμε διακοπή φοίτησης από το μαθητή ή μη αναγνώρισης του προβλήματος από τον εκπαιδευτικό. Πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι στη Δ' Δ/ση ανήκουν τα νησιά του Αργοσαρωνικού και τα Κύθηρα όπου είχαμε δυσκολίες συγκέντρωσης ικανοποιητικά αριθμού ερωτηματολογίων -όπως έχουμε ήδη αναφέρει- και πιθανόν το ποσοστό αλλοιώνεται.

Οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στα ΤΕΛ Πειραιώς απαντούν σε ποσοστό 41,3% «ότι δεν τους έχει προκύψει το πρόβλημα χρήσης από μαθητή».

Όταν προκύπτει το πρόβλημα, οι εκπαιδευτικοί το συζητούν πρώτα με το «σύλλογο εκπαιδευτικών» σε ποσοστό 15,6% και κατόπιν με τον «ίδιο το μαθητή» σε ποσοστό 13,1%, επιλογή που στις ηλικίες 25-34 συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό 15,2% (πίνακας 37^α), ποσοστό που μειώνεται στο 9% στις ηλικίες 55-64.

Οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών σχολείων απαντούν σε ποσοστό 77,2% «ότι δεν τους έχει προκύψει το πρόβλημα χρήσης από μαθητή», ενώ των Δημοσίων 62,5% (πίνακας 37γ).

Με δεδομένο ότι οι εκπαιδευτικοί αντλούν την πληροφόρησή τους κυρίως από τα ΜΜΕ, όπως είδαμε, είναι αξιοπρόσεκτο πως οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών σχολείων δηλώνουν τέτοια «άγνοια» από τη στιγμή που δεν αμφισβητείται το γεγονός ότι και τα Ιδιωτικά σχολεία έχουν χρήστες μαθητές. Θεωρούμε πιθανότερη ερμηνεία οι απαντήσεις να είναι αυτές που «επιβάλλει» η Δ/ση του σχολείου. Αν προκύψει το πρόβλημα, οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών θα το συζητήσουν με το μαθητή ποσοστό 13,6% οι των Δημοσίων σχολείων 13%, με το «σύλλογο καθηγητών» οι των Ιδιωτικών 7,3% οι των Δημοσίων 17,6%. Υπάρχει λιγότερη εμπιστοσύνη μεταξύ του συλλόγου εκπαιδευτικών των Ιδιωτικών απ' ότι των Δημοσίων.

Η ειδικότητα εκπαιδευτικών που δηλώνει συχνότερα ότι «δε μου έχει προκύψει το πρόβλημα» είναι η των Ξένων γλωσσών 69,4%.

Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι έχουν ενημερωθεί από προγράμματα ευαισθητοποίησης, απαντούν ότι τους «έχει προκύψει το πρόβλημα» σε ποσοστό 55,2%, το συζητούν «με τους γονείς του μαθητή» σε ποσοστό 16,4% και συζητούν το πρόβλημα «με ειδικό» σε ποσοστό 6,6%. Οι μη ενημερωμένοι εκπαιδευτικοί απαντούν σε ποσοστό 68,9% ότι «δεν έχει προκύψει το πρόβλημα», συζητούν με τους γονείς σε ποσοστό 8,2% και με «ειδικούς» σε ποσοστό 3,3%. Παρατηρούμε ότι η ενημέρωση στον τομέα της αντιμετώπισης του προβλήματος της χρήσης από μαθητή βοηθά τους εκπαιδευτι-

κούς, ώστε αφενός ν' αναγνωρίζουν περισσότερο τους μαθητές-χρήστες και αφετέρου όταν το πρόβλημα προκύψει ν' αντιδρούν με τρόπους που είναι μάλλον πιο διευκολυντικοί για τη λύση του προβλήματος.²⁹

²⁹ βλ. ΟΚΑΝΑ: ό.π. σελ. 32: «Η εκπαίδευση ήταν βοηθητική σε ποσοστό που κυμαίνεται περίπου στο 60% και για την πειραματική ομάδα και για την ενδιάμεση ομάδα σύγκρισης, στο επίπεδο της απόκτησης δεξιοτήτων για επίλυση προβλημάτων και δημιουργίας σχέσεων με τους συναδέλφους και στο επίπεδο της απόκτησης δεξιοτήτων στην επικοινωνία με τους μαθητές σε ποσοστό 38,24% και 25,8%».

Πίνακας 37 : Με ποιούς συζητήσατε τη χρήση ναρκωτικών από μαθητή και Γεωγραφική περιοχή (Συνολικές αναφορές)

	Ευρωπαϊκή περιοχή							Σύνολο
	Α Δάσση	Β Δάσση	Γ Δάσση	Δ Δάσση	Ανατολ. Αττικής	Δάσση Αθηνών	Δάσση Περιφέρειας	
Βάση	306	197	151	182	123	75	46	
Row %	100,0%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%	
Με το σύλλογο των εκπαιδευτικών	14,1%	10,2%	18,5%	14,8%	14,6%	25,3%	30,4%	
Col %	100,0%	11,8%	16,6%	10,7%	11,2%	8,3%	3,3%	
Με τους γονείς του μαθητή	9,5%	9,9%	9,9%	11,0%	8,9%	14,7%	21,7%	
Row %	100,0%	16,5%	13,0%	17,4%	9,6%	9,6%	8,7%	
Col %	13,1%	13,7%	13,2%	13,6%	13,6%	18,7%	21,7%	
Με το μαθητή	29,6%	18,3%	11,3%	12,0%	12,0%	9,9%	7,0%	
Row %	100,0%	1,0%	7%	1,1%	0%	1,3%	0%	
Col %	1,0%	1,8%	0%	0%	0%	0%	0%	
Με κανέναν	45,5%	18,2%	9,1%	18,2%	0%	9,1%	0%	
Row %	100,0%	4,2%	2,6%	3,3%	7,3%	4,0%	2,7%	
Col %	4,4%	5,6%	8,5%	12,8%	19,1%	6,4%	2,1%	
Με ειδικευμένο ψυχολόγο	27,7%	23,4%	8,5%	12,8%	19,1%	6,4%	2,1%	
Row %	100,0%	1,6%	2,0%	1,1%	0%	1,3%	6,5%	
Col %	1,9%	3,0%	2,0%	1,1%	0%	1,3%	6,5%	
Με άλλων	25,0%	30,0%	15,0%	10,0%	0%	5,0%	15,0%	
Row %	100,0%	66,3%	66,9%	71,4%	65,9%	52,0%	41,3%	
Col %	65,3%	28,8%	14,3%	18,4%	11,5%	5,5%	2,7%	
Δε μου έχει απαντήσει	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 37α : Με ποιούς συζητήσατε τη χρήση ναρκωτικών από μαθητή κατά Φύλο και Ηλικία (Συνολικές αναφορές)

	Φύλο				Ηλικία			
	Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	ΔΑ
Βάση	389	615	76	223	445	311	67	34
Row %	100,0%	36,0%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%
Με το σύλλογο των εκπαιδευτικών	16,2%	15,6%	13,2%	13,9%	17,3%	15,8%	14,9%	5,9%
Col %	100,0%	37,3%	56,8%	18,3%	45,6%	29,0%	5,9%	1,2%
Με τους γονείς του μαθητή	9,8%	10,4%	17,1%	8,5%	9,9%	13,2%	10,4%	11,6%
Row %	100,0%	35,0%	55,7%	16,5%	38,3%	35,7%	6,1%	3,5%
Col %	13,1%	13,1%	17,1%	15,2%	13,0%	11,6%	9,0%	23,5%
Με το μαθητή	35,9%	54,9%	9,2%	23,9%	40,8%	25,4%	4,2%	5,6%
Row %	100,0%	1,3%	2,8%	0%	1,3%	1,0%	3,0%	0%
Col %	45,5%	36,4%	18,2%	0%	54,5%	27,3%	18,2%	0%
Με κανέναν	3,6%	4,9%	3,9%	4,0%	4,5%	5,5%	1,5%	0%
Row %	100,0%	29,8%	6,4%	19,1%	42,6%	36,2%	2,1%	0%
Col %	1,9%	2,3%	1,8%	1,8%	2,7%	1,0%	1,5%	0%
Με άλλων	45,0%	50,0%	5,0%	20,0%	60,0%	15,0%	5,0%	0%
Row %	100,0%	63,8%	66,8%	69,5%	62,9%	64,3%	70,1%	67,8%
Col %	65,3%	35,2%	58,3%	22,0%	38,7%	28,4%	6,7%	3,3%
Δε μου έχει απαντήσει	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 37β : Με ποιους συζητήσατε τη χρήση ναρκωτικών από μαθητή και Χρόνια υπηρεσίας (Συνολικές αναφορές)

	Εύλοβο	Χρόνια υπηρεσίας							30 χρόνια και άνω	ΔΑ
		Χρόνια υπηρεσίας								
		0-6 χρόνια	6-12 χρόνια	12-20 χρόνια	20-30 χρόνια	366	42	33		
Βάση	1080	190	245	366	204	42	33			
Row %	100,0%	17,6%	22,7%	33,9%	18,9%	3,8%	3,1%			
Με το άλλο/α των εκπαιδευτών	15,6%	12,1%	15,9%	17,8%	16,2%	16,7%	6,1%			
Col %	100,0%	13,6%	23,1%	38,5%	19,5%	4,1%	1,2%			
Με τους γονείς του μαθητή	10,6%	4,7%	11,8%	10,4%	16,2%	11,9%	3,0%			
Col %	100,0%	7,8%	25,2%	33,0%	28,7%	4,3%	9,9%			
Με το μαθητή	13,1%	15,8%	13,1%	12,6%	11,8%	14,3%	12,1%			
Row %	100,0%	21,1%	22,5%	32,4%	16,9%	4,2%	2,8%			
Col %	1,0%	5,5%	1,2%	5,8%	1,5%	4,8%	0,7%			
Με κανέναν	100,0%	9,1%	27,3%	18,2%	27,3%	18,2%	0,0%			
Row %	100,0%	9,1%	27,3%	18,2%	27,3%	18,2%	0,0%			
Με ειδικευμένο ψυχολόγο	4,4%	5,8%	1,6%	5,5%	5,4%	2,4%	0,0%			
Col %	100,0%	23,4%	8,5%	42,6%	23,4%	2,1%	0,0%			
Με άλλων	1,9%	5,5%	2,4%	2,7%	1,5%	0,0%	0,0%			
Row %	100,0%	5,0%	30,0%	50,0%	15,0%	0,0%	0,0%			
Δε μου έχει προταθεί	85,3%	72,1%	64,9%	82,0%	82,3%	64,3%	84,8%			
Col %	100,0%	84,3%	72,1%	82,0%	82,3%	64,3%	84,8%			
Row %	100,0%	19,4%	22,8%	32,2%	18,0%	3,8%	4,0%			
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			

Πίνακας 37γ : Με ποιους συζητήσατε τη χρήση ναρκωτικών από μαθητή και τύπος σχολείου (Συνολικές αναφορές)

	Εύλοβο	Τύπος σχολείου				Τύπος σταθίων				Τύπος σχολείου	
		Τύπος σχολείου				Τύπος σταθίων				Μητροπολιτικό	Νηπιονικό
		Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	87	1003	73
Βάση	1080	874	208	498	517	67	1003	73			
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%			
Με το άλλο/α των εκπαιδευτών	15,6%	17,6%	7,3%	14,3%	18,6%	1,3%	15,3%	20,0%			
Col %	100,0%	91,1%	8,9%	42,0%	57,4%	6%	91,1%	8,9%			
Με τους γονείς του μαθητή	10,6%	11,8%	5,8%	9,5%	12,8%	3,0%	10,3%	12,0%			
Row %	100,0%	89,6%	10,4%	40,8%	57,4%	1,7%	92,2%	7,8%			
Col %	13,1%	13,0%	13,9%	17,4%	11,9%	11,9%	12,1%	26,7%			
Με το μαθητή	100,0%	80,3%	19,7%	31,0%	63,4%	5,8%	85,9%	14,1%			
Row %	1,0%	1,1%	5%	8%	1,5%	0%	1,0%	1,3%			
Με κανέναν	100,0%	90,8%	9,1%	27,3%	72,7%	0%	90,9%	9,1%			
Col %	4,4%	4,4%	2,4%	3,4%	3,0%	3,0%	4,5%	2,7%			
Με ειδικευμένο ψυχολόγο	100,0%	89,4%	10,6%	36,2%	59,8%	4,3%	95,7%	4,3%			
Row %	1,9%	1,9%	1,5%	2,9%	2,9%	1,9%	1,9%	1,3%			
Με άλλων	100,0%	85,0%	15,0%	20,0%	75,0%	5,0%	95,0%	5,0%			
Col %	85,3%	82,5%	77,2%	73,0%	58,1%	82,1%	86,0%	56,0%			
Δε μου έχει προταθεί	100,0%	77,4%	22,6%	51,3%	40,8%	7,8%	94,0%	8,0%			
Row %	100,0%	77,4%	22,6%	51,3%	40,8%	7,8%	94,0%	8,0%			

9. Κοινωνική επιρροή στους εφήβους

- Επίδραση των κοινωνικών παραγόντων στους εφήβους.
- Σημαντικότητα αρνητικών οικογενειακών παραγόντων.

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι τα «σωστά πρότυπα» σε ποσοστό 50,9% διαμορφώνουν θετική στάση ζωής στους μαθητές καθώς επίσης η «επαφή με τη φύση» 12,7% και η «αξιοκρατία» σε ποσοστό 11,9% (πίνακας 38).

Ο παράγοντας «σωστά πρότυπα» ως διαμορφωτής θετικής στάσης στους εφήβους αξιολογείται ως ο σημαντικότερος από τους εκπαιδευτικούς όλων των γεωγραφικών περιοχών. Οι εκπαιδευτικοί της Γ' Δ/σης δίνουν το μικρότερο ποσοστό στην επιλογή «σωστά πρότυπα» 39,7% και το μεγαλύτερο ποσοστό στον παράγοντα «μείωση της ανεργίας» ποσοστό 14,6%. Υπενθυμίζουμε ότι στην Γ' Δ/ση ανήκουν οι περιοχές Αιγάλεω, Ασπρόπυργου, Χαϊδαρίου, Περιστερίου, Ιλίου, Μάνδρας, Αγ. Βαρβάρας, Πετρούπολης και Ελευσίνας. Είναι πιθανόν, οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζοντας, μέσω των μαθητών τους, το πρόβλημα ανεργίας των περιοχών, να αξιολογούν ως σημαντικότερο παράγοντα τη «μείωση της ανεργίας» ως προς το βοηθητικό ρόλο στη διαμόρφωση θετικής στάσης ζωής. Βέβαια μπορεί να είναι και ένδειξη άγνοιας, διότι οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί αξιολογούν τον παράγοντα «επαφή με τη φύση» βοηθητικό σε ποσοστό 9,9%, ενώ όλοι γνωρίζουμε τα τεράστια περιβαλλοντικά προβλήματα των συγκεκριμένων περιοχών καθώς και τις επιπτώσεις τους στο άτομο. Αντιθέτως οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στη Β' Δ/ση (Βριλήσσια, Μαρούσι, Ν. Ιωνία, Αγ. Παρασκευή, Ψυχικό, Πεύκη) και Ανατολική Αττική (Ραφήνα, Καλύβια, Λαύριο, Αχαρνές, Ν. Μάρκη, Ανοιξη, Παλλήνη, Κορωπί, Θρακομακεδόνες) αξιολογούν τον παράγοντα «επαφή με τη φύση» σε ποσοστό 14,2% και 15,4% αντιστοίχως.

Γιατί, ενώ βιώνουν τις κακές περιβαλλοντικές συνθήκες, οι εκπαιδευτικοί της Γ' Δ/σης και οι εκπαιδευτικοί της Α' Δ/σης (κέντρο Αθήνας) δεν τις αξιολογούν ως ένα από τους σημαντικούς παράγοντες βελτίωσης της στάσης ζωής; Μήπως εργαζόμενοι σε περιοχές περιβαλλοντικά «δύσκολες» λησμονούν αυτό που παγκόσμια αναγνωρίζεται, δηλαδή τη θετική επίδραση της φύσης στη ψυχοσύνθεση του ατόμου; Εμείς μόνο υποθετικές απαντήσεις μπορούμε να δώσουμε.

Η «απαγόρευση διαφημίσεων αλκοόλ-τσιγάρο»³⁰ δεν αξιολογούνται ως σημαντικοί παράγοντες από τους εκπαιδευτικούς, ενώ όμως αξιολογείται ως σημαντικός παράγοντας τα «σωστά μηνύματα των ΜΜΕ»³¹ στη διαμόρφωση θετικής στάσης ζωής ποσοστό 7,1%.

Οι επιλογές διατηρούν την ίδια σειρά σπουδαιότητας σ' όλους τους τύπους σχολείων. Οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών αξιολογούν σε ποσοστό 3,4% τη «μείωση της ανεργίας» ως σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση θετικής στάσης ζωής, ενώ των Δημοσίων σε ποσοστό 8,4% (πίνακας 38^α).

³⁰ Κοκκέβη-Στεφανής: «Η χρήση ουσιών» τόμος β' σελ. 219: «Οποιαδήποτε προσπάθεια πρόληψης θα αποτύχει να περιορίσει τη χρήση παράνομων ουσιών, αν δε στοχεύει συγχρόνως στην πρόληψη τη κατάχρησης ονιονευροματωδών, καπνού και νόμιμων φαρμάκων».

³¹ Κότσικας Χ., Λεοτσίνη Μ.: Έρευνα του Εθνικού Κέντρου βιβλίου, Αθήνα 1995: «Πάνω από 2 ώρες ημερησίως βλέπουν τηλεόραση 1 στους 3 μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου και 1 στους 6 μαθητές Λυκείου».

Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί αξιολογούν σε ποσοστό 56,9% ως σημαντικό παράγοντα τα «σωστά πρότυπα συμπεριφοράς», την «αξιοκρατία» σε ποσοστό 10,1% και την «επαφή με τη φύση» σε ποσοστό 10,6%, ενώ οι άνδρες αντιστοίχως 46,3% τα «σωστά πρότυπα συμπεριφοράς» 16,2% την «αξιοκρατία» και 14,1% την «επαφή με τη φύση». Παρατηρούμε ότι οι γυναίκες εκπαιδευτικοί σε σχέση με τους άνδρες υπερτονίζουν τον παράγοντα «σωστά πρότυπα», ενώ υποβαθμίζουν τους παράγοντες της «αξιοκρατίας» και της «επαφής με τη φύση». Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί δίνουν έμφαση κυρίως στις διαπροσωπικές σχέσεις (δηλαδή στη φιλική σχέση του εκπαιδευτικού-μαθητή), ενώ οι άνδρες εκπαιδευτικοί τονίζουν και τους κοινωνικούς παράγοντες στη διαμόρφωση της σχολικής επίδοσης.³²

Στον πίνακα 38γ παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 52,8% οι εκπαιδευτικοί που προτείνουν «την πρόληψη» ως τρόπο επίλυσης των προβλημάτων χρήσης ουσιών θεωρούν τα «σωστά πρότυπα συμπεριφοράς», ως βασικό παράγοντα δημιουργίας θετικής στάσης ζωής.

Η επιλογή «ελεύθερη αγορά ουσιών από τα φαρμακεία» σε ποσοστό 27,3% προτείνεται από τους εκπαιδευτικούς που αξιολογούν την «αξιοκρατία», ως βασικό παράγοντα για τη δημιουργία θετικής στάσης ζωής. Είναι αντίληψη η οποία, κατά τη γνώμη μας, λύνει πιθανόν κάποια οικονομικά προβλήματα (μείωση υπερκέρδους διακινητών, μείωση κάποιων μορφών εγκληματικότητας) όμως συνδυαζόμενη και με την «αξιοκρατία» ως κύριο, βασικό παράγοντα για τη δημιουργία θετικής στάσης ζωής στους εφήβους πιστεύουμε ότι ουσιαστικά οδηγεί στη διατήρηση του προβλήματος της χρήσης στους χρήστες. Δε θεωρούμε ότι ο συγκεκριμένος συνδυασμός θέσεων βοηθά τον εκπαιδευτικό στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

Οι εκπαιδευτικοί ως πρώτο αρνητικό οικογενειακό παράγοντα για τον έφηβο αξιολογούν την «αδιαφορία των γονέων» σε ποσοστό 20% και κατόπιν σε ποσοστό 17,1% την «έλλειψη ελεύθερου χρόνου από τους γονείς» και ως τρίτο αρνητικό παράγοντα την «έλλειψη γονικής εποπτείας» σε ποσοστό 16,1%³³ (πίνακας 39).

Οι συγκεκριμένες θέσεις δηλώνουν ότι οι οικογενειακοί παράγοντες οι οποίοι μπορεί να επιδράσουν αρνητικά στον έφηβο αξιολογούνται σωστά από τους εκπαιδευτικούς, όμως σε σχέση με το πρόβλημα της χρήσης, το μηδενικό ποσοστό που συγκεκριμένα οι παράγοντας «υπερβολική χρήση φαρμάκων από τους γονείς» δείχνει ότι λείπει η ουσιαστική γνώση σε σχέση με επιβαρυντικούς παράγοντες για τη χρήση ουσιών.³⁴

Η χρήση φαρμάκων από τους γονείς εθίζει τον έφηβο σε κάποιο «πρότυπο» επίλυσης των προβλημάτων.³⁵

³² Ξωχέλλη Π. «Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος» εκδ. οίκου Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1990.

³³ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τόμος Β' σελ. 126-127: «Χωρισμένους γονείς έχουν σε υψηλότερο ποσοστό οι «χρήστες» ναρκωτικών 5,8%, επίσης πατέρα που απουσιάζει ή απουσιάζει για μεγάλα χρονικά διαστήματα από το σπίτι και αυστηρούς ή αντίθετα πολύ ελαστικούς γονείς αναφέρουν πως έχουν σε υψηλότερο ποσοστό οι χρήστες σε σύγκριση με τους μη χρήστες».

³⁴ βλ. Κοκκέβη-Στεφανής: ό.π. σελ. 217: «Απαντούν πως έχουν γονείς που πάσχουν από σοβαρό ψυχολογικό πρόβλημα οι μαθητές που έχουν πάρει χάπια χωρίς ιατρική σύσταση 22,4% και οι μαθητές που πίνουν και καπνίζουν 18,8% σε σύγκριση με τους μαθητές που δεν έχουν χρησιμοποιήσει τις παραπάνω ουσίες 9,7%».

³⁵ ΚΕΘΕΑ «Θεραπευτικό Πρόγραμμα Παρέμβαση» Αθήνα, 1999: Σε ποσοστό 5,83% μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος χρηστών ουσιών είχαν ιστορικό χρήσης ηρεμιστικών φαρμάκων.

Μελετώντας τον πίνακα 39 θα τολμούσαμε να αναφέρουμε ότι ουσιαστικά οι επιλογές των εκπαιδευτικών συχνά καθρεφτίζουν τα προβλήματα των περιοχών που βρίσκονται τα σχολεία που εργάζονται. Για παράδειγμα, ο αρνητικός οικογενειακός παράγοντας «έλλειψη στέγης» στη Δ' Δ/ση συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό 2,2% ενώ στη Β' Δ/ση 0,5%. Στη Β' Δ/ση ανήκουν πολλά ιδιωτικά σχολεία.

Στον πίνακα 39β παρατηρούμε ότι το φύλο και η ηλικία δε διαφοροποιούν τις βασικές επιλογές όμως υπάρχουν αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις ποσοστών. Πιο συγκεκριμένα, θεωρούμε ότι το σχεδόν μηδενικό ποσοστό 0,2% που συγκεντρώνει η άποψη «υπερβολική χρήση φαρμάκων από τους γονείς» στην ηλικιακή ομάδα 35-44 μπορεί να οφείλεται στο ότι η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα χρησιμοποιεί τα φάρμακα περισσότερο από άλλες ηλικίες.³⁶

Οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 55-64 δίνουν μηδενικό ποσοστό στην επιλογή «έλλειψη στέγης» ως αρνητικό οικογενειακό παράγοντα. Θεωρούν ότι δεν είναι πρόβλημα; Είναι πραγματικότητα την οποία αγνοούν; Πιθανόν δεν αξιολογείται ακόμη στην Ελλάδα ως σημαντικό πρόβλημα.

Η ύπαρξη παιδιών διαφοροποιεί τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα η «έλλειψη γονικής εποπτείας» σε ποσοστό 17,7% θεωρείται σημαντικός αρνητικός παράγοντας από αυτούς που έχουν παιδιά, ενώ αξιολογείται σε ποσοστό 14,5% από τους μη έχοντες (πίνακας 39γ).

Η «αδιαφορία» θεωρείται αρνητικός οικογενειακός παράγοντας σε ποσοστό 17,7% από αυτούς που έχουν παιδιά ενώ από αυτούς που δεν έχουν σε ποσοστό 25,4%.

Σημαντικός αρνητικός παράγοντας θεωρείται η «αδιαφορία» και από τους ενημερωμένους εκπαιδευτικούς σε ποσοστό 24,8%, ενώ για τους μη ενημερωμένους το ποσοστό είναι 18,6% (πίνακας 39δ).

Ανακεφαλαιώνοντας τις ερωτήσεις που διερευνούν τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τους πλέον σημαντικούς κοινωνικούς παράγοντες θετικής επιρροής στους εφήβους βλέπουμε ότι πρωταρχικό ρόλο έχουν «τα σωστά πρότυπα συμπεριφοράς», η «επαφή με τη φύση» και η «αξιοκρατία». Οι πλέον αρνητικοί οικογενειακοί παράγοντες για τη χρήση τοξικών ουσιών κατά τους εκπαιδευτικούς είναι η «αδιαφορία των γονέων», «η έλλειψη ελεύθερου χρόνου από τους γονείς» και η «έλλειψη γονικής εποπτείας».

Πιστεύουμε ότι οι απαντήσεις, δε δηλώνουν γνώση του θέματος. Γνώση ουσιαστική, η οποία απαιτείται ώστε να αντιμετωπιστεί το πολύπλοκο πρόβλημα της χρήσης. Δεν αρκεί, κατά τη γνώμη μας, ο εντοπισμός γενικά την προβλημάτων αλλά χρειάζεται η ειδική εκείνη γνώση, η οποία θα καταστήσει τον εκπαιδευτικό ικανό να διακρίνει το πρόβλημα και να οδηγήσει συμβουλευτικά το μαθητή του στη δημιουργία θετικής στάσης ζωής. Επίσης χρειάζεται να είναι «υποψιασμένος» για οικογενειακούς παράγοντες, οι οποίοι συχνά δε δηλώνονται όμως πιθανόν οδηγούν το μαθητή σε πειραματισμό με τις ουσίες (για παράδειγμα όπως ήδη αναφέραμε η υπερβολική χρήση φαρμάκων από τους γονείς).

³⁶ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τόμος γ', σελ. 33: «Στους ενήλικες 25-64 ετών, τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται στους επιστήμονες στη χρήση φαρμακευτικών ουσιών χωρίς σύσταση 17,9%, μαζί με τους μικρομεσαίους 15,4% και τις νοικοκυρές 12,8%».

Πίνακας 38 : Παράγοντες που διαμορφώνουν μια θετική στάση απέναντι στη ζωή και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή						Δύση Αθηνών	Δύση Περαιώς
		Α Δύση	Β Δύση	Γ Δύση	Δ Δύση	Δύση Αν. Αττικής			
Βίωση	1080	306	197	151	182	123	75	46	
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%	
Η επαφή με τη φύση									
Col %	12,7%	9,8%	14,2%	9,9%	14,8%	15,4%	14,7%	15,2%	
Row %	100,0%	21,9%	20,4%	10,9%	19,7%	13,9%	8,0%	5,1%	
Τα σωστά μόνιμα των ΜΜΕ									
Col %	7,1%	5,6%	6,6%	9,9%	8,8%	5,7%	4,0%	13,0%	
Row %	100,0%	22,1%	16,9%	19,5%	20,8%	9,1%	3,9%	7,8%	
Η απαγόρευση διαφημίσεων Β.Α.Α.Ο.Α.									
Col %	7%	3%	0%	1,3%	5%	2,4%	0%	2,2%	
Row %	100,0%	12,5%	0%	25,0%	12,5%	37,5%	0%	12,5%	
Τα σωστά πρότυπα συμπεριφοράς									
Col %	50,9%	56,2%	54,3%	39,7%	45,6%	56,9%	42,7%	43,5%	
Row %	100,0%	32,4%	19,5%	10,9%	15,1%	12,7%	5,8%	3,6%	
Η εφορεία									
Col %	11,9%	9,8%	12,7%	13,9%	11,5%	7,3%	22,7%	13,0%	
Row %	100,0%	23,3%	19,4%	16,3%	16,3%	7,0%	13,2%	4,7%	
Η μείωση του καταναλωτισμού									
Col %	2,4%	2,6%	1,0%	3,3%	2,2%	1,6%	5,3%	2,2%	
Row %	100,0%	30,8%	7,7%	19,2%	15,4%	7,7%	15,4%	3,8%	
Η μείωση της αστεφαιλής									
Col %	7,4%	6,5%	3,6%	14,6%	8,8%	4,9%	6,7%	8,7%	
Row %	100,0%	25,0%	8,8%	27,5%	20,0%	7,5%	6,3%	5,0%	
Η μείωση της αστεφαιλής									
Col %	3%	3%	0%	7%	5%	0%	0%	0%	
Row %	100,0%	33,3%	0%	33,3%	33,3%	0%	0%	0%	
Η έλλειψη αμοιβαιότητας									
Col %	4,4%	4,6%	4,6%	5,3%	6,0%	3,3%	2,7%	0%	
Row %	100,0%	29,2%	18,9%	16,7%	22,9%	8,3%	4,2%	0%	
ΔΓ/ΔΑ									
Col %	2,0%	2,3%	3,0%	1,3%	1,1%	2,4%	2,4%	2,3%	
Row %	100,0%	31,8%	27,3%	9,1%	9,1%	13,6%	4,5%	4,5%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 38α : Παράγοντες που διαμορφώνουν μία θετική στάση απέναντι στη ζωή και τύπος σχολείων (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
		Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Νυχτερινό
Βίωση	1080	874	206	496	517	67	1005	75
Row %	100.0%	80.9%	19.1%	45.9%	47.9%	6.2%	93.1%	6.9%
Col %	12.7%	12.5%	13.6%	11.9%	14.3%	6.0%	12.5%	14.7%
Row %	100.0%	79.6%	20.4%	43.1%	54.0%	2.9%	92.0%	8.0%
Col %	7.1%	7.2%	6.8%	6.9%	7.4%	7.3%	8.0%	5.3%
Row %	100.0%	81.8%	18.2%	44.2%	49.4%	6.5%	94.8%	5.2%
Col %	.7%	.9%	.0%	.8%	.8%	.0%	.8%	.0%
Row %	100.0%	100.0%	.0%	50.0%	50.0%	.0%	100.0%	.0%
Col %	50.9%	50.0%	54.9%	51.6%	48.2%	67.2%	51.1%	48.0%
Row %	100.0%	79.5%	20.5%	46.5%	45.3%	8.2%	93.5%	6.6%
Col %	11.9%	11.6%	13.6%	11.5%	13.2%	6.0%	11.4%	18.7%
Row %	100.0%	78.3%	21.7%	44.2%	52.7%	3.1%	89.1%	10.9%
Col %	2.4%	2.4%	2.4%	2.0%	2.5%	4.5%	2.5%	1.3%
Row %	100.0%	80.8%	19.2%	38.5%	50.0%	11.5%	96.2%	3.8%
Col %	7.4%	8.4%	3.4%	7.7%	8.1%	.0%	7.4%	8.0%
Row %	100.0%	91.3%	8.8%	47.5%	52.5%	.0%	92.5%	7.5%
Col %	.3%	.2%	.5%	.6%	.0%	.3%	.0%	.0%
Row %	100.0%	66.7%	33.3%	100.0%	.0%	.0%	100.0%	.0%
Col %	4.4%	4.8%	2.9%	4.6%	4.3%	4.5%	4.8%	.0%
Row %	100.0%	87.5%	12.5%	47.9%	48.9%	6.3%	100.0%	.0%
Col %	2.0%	2.1%	1.9%	2.4%	1.4%	4.5%	1.9%	4.0%
Row %	100.0%	81.6%	18.2%	54.5%	31.8%	13.6%	86.4%	13.6%
Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 38γ : Παράγοντες που διαμορφώνουν θετική στάση και Τρόπου επίλυσης του προβλήματος

Παράγοντες που διαμορφώνουν μία θετική στάση του μαθητή επίλυση στη ζωή	Σύνολο	Ενέργειες για τη λύση του προβλήματος των νοσημάτων				Αλλο	ΔΤ/ΔΑ
		Κατάπολη	Πράξηση	Αποπνεοκοποίηση	Ελεύθερη αγορά στα φάρμακα		
Βάση	737	50	559	68	33	51	13
Row %	100,0%	6,8%	75,9%	9,2%	4,5%	6,9%	1,8%
Η επαφή με τη φύση	12,1%	12,0%	11,8%	11,8%	9,1%	15,7%	7,7%
Col %	100,0%	6,7%	74,2%	9,0%	3,4%	9,0%	1,1%
Τα σωστά μονήματα των ΜΜΕ	7,1%	16,0%	6,3%	8,8%	6,1%	3,9%	7,7%
Row %	100,0%	15,4%	67,3%	11,5%	3,8%	3,8%	1,9%
Col %	8%	2,0%	1,1%	,0%	,0%	,0%	,0%
Η απόγνωση διαφημίσεων ΡΑΛ-οολ	100,0%	16,7%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Col %	51,0%	48,0%	52,8%	42,6%	45,5%	49,0%	69,2%
Row %	100,0%	6,4%	78,5%	7,7%	4,0%	8,6%	2,4%
Τα σωστά πρότυπα συμπεριφοράς	12,9%	14,0%	11,8%	19,1%	27,3%	11,8%	,0%
Col %	100,0%	7,4%	69,5%	13,7%	9,5%	6,3%	,0%
Η αξιοκρατία	2,7%	2,0%	2,1%	7,4%	6,1%	2,0%	,0%
Col %	100,0%	5,0%	60,0%	25,0%	10,0%	5,0%	,0%
Η μείωση του καταναλωτισμού	7,1%	,0%	7,5%	10,3%	3,0%	3,9%	15,4%
Row %	100,0%	,0%	80,8%	13,5%	1,9%	3,8%	3,8%
Col %	,3%	,0%	,4%	,0%	,0%	,0%	,0%
Row %	100,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Col %	4,6%	,0%	4,7%	,0%	3,0%	13,7%	,0%
Η έλλειψη αφοσίωσης	100,0%	,0%	76,5%	,0%	2,9%	20,6%	,0%
Row %	1,5%	6,0%	1,6%	,0%	,0%	,0%	,0%
Col %	100,0%	27,3%	81,8%	,0%	,0%	,0%	,0%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο	737	50	559	68	33	51	13

Πίνακας 39 : Οικονομικοί παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά του ετήσιους και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

Βάση	Γεωγραφική περιοχή						Σύνολο
	Α Δάση	Β Δάση	Γ Δάση	Δ Δάση	Δάση Αν. Αττικής	Δάση Αθηνών	
Row %	306	197	151	182	123	75	46
Col %	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Row %	14,7%	23,9%	13,9%	20,9%	13,0%	14,7%	15,7%
Col %	24,3%	25,4%	11,4%	20,5%	8,6%	5,9%	3,8%
Row %	1,0%	,5%	,0%	1,1%	,8%	,0%	,0%
Col %	42,9%	14,3%	,0%	28,6%	14,3%	,0%	,0%
Row %	16,3%	19,3%	17,2%	14,8%	13,0%	14,7%	23,9%
Col %	26,7%	21,6%	14,8%	15,3%	9,1%	6,3%	6,3%
Row %	7,8%	5,1%	11,3%	6,0%	5,7%	4,0%	13,0%
Col %	30,8%	12,8%	21,8%	14,1%	8,0%	3,8%	7,7%
Row %	1,3%	,5%	1,3%	2,2%	1,6%	1,3%	4,3%
Col %	25,0%	6,3%	12,5%	25,0%	12,5%	6,3%	12,5%
Row %	20,9%	15,7%	24,5%	20,9%	22,0%	22,7%	6,5%
Col %	29,5%	14,3%	17,1%	17,5%	12,4%	7,8%	1,4%
Row %	14,7%	14,2%	15,9%	15,9%	14,6%	22,7%	10,8%
Col %	27,1%	16,9%	14,5%	17,5%	10,8%	10,2%	3,0%
Row %	4,2%	2,0%	2,0%	2,7%	6,5%	1,3%	4,3%
Col %	36,1%	11,1%	8,3%	13,9%	22,2%	2,6%	5,6%
Row %	2,0%	,5%	2,0%	,5%	2,4%	1,3%	2,2%
Col %	37,5%	6,3%	18,8%	6,3%	18,8%	6,3%	6,3%
Row %	16,0%	16,8%	11,9%	14,8%	17,1%	17,3%	17,4%
Col %	28,0%	19,5%	10,7%	16,0%	12,4%	7,7%	4,7%
Row %	2,0%	1,5%	,0%	,0%	3,3%	,0%	2,2%
Col %	42,9%	21,4%	,0%	,0%	28,6%	,0%	7,1%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 39β : Οικογενειακοί παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά του εφήβους κατά φύλο και ηλικία (Πρώτη αναφορά)

	Βάση	Σύνολο	Φύλο		Ηλικία				55-64 ετών	ΔΑ
			Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών		
	Row %	1080	369	615	76	223	445	311	67	34
	Col %	100.0%	36.0%	56.9%	7.0%	20.6%	41.2%	28.8%	6.2%	3.1%
Ελεύθερη ελεύθερου χρόνου των γονιών	Row %	17.1%	17.0%	16.3%	25.0%	17.5%	17.1%	15.1%	23.9%	20.6%
	Col %	100.0%	35.7%	54.1%	10.3%	21.1%	41.1%	25.4%	8.6%	3.8%
Υπερβολική χρήση φαρμάκων από τους γονείς	Row %	.6%	.8%	.7%	.0%	.9%	.2%	1.0%	1.5%	.0%
	Col %	100.0%	42.9%	57.1%	.0%	28.6%	14.3%	42.9%	14.3%	.0%
Ελεύθερη γονική εποπτεία	Row %	16.3%	15.2%	16.9%	17.1%	11.2%	16.4%	19.6%	20.9%	8.8%
	Col %	100.0%	33.5%	59.1%	7.4%	14.2%	41.5%	34.7%	8.0%	1.7%
Χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο	Row %	7.2%	7.7%	7.6%	1.3%	9.0%	6.3%	5.1%	7.5%	.0%
	Col %	100.0%	38.5%	60.3%	1.3%	25.6%	47.4%	20.5%	6.4%	.0%
Ελεύθερη στήνις	Row %	1.5%	.8%	1.8%	2.6%	1.3%	1.3%	1.9%	.0%	2.9%
	Col %	100.0%	18.8%	68.8%	12.5%	18.8%	37.5%	37.5%	.0%	6.3%
Αδιαφορία	Row %	20.1%	16.7%	22.6%	17.1%	18.4%	24.3%	19.0%	6.0%	14.7%
	Col %	100.0%	30.0%	64.1%	6.0%	18.9%	49.8%	27.2%	1.6%	2.3%
Ελεύθερη διαδύγση	Row %	15.4%	14.9%	16.3%	10.5%	19.7%	14.2%	14.5%	14.9%	11.8%
	Col %	100.0%	34.9%	60.2%	4.8%	26.5%	36.0%	27.1%	6.0%	2.4%
Υπερπροστασία	Row %	3.3%	3.3%	3.3%	3.9%	2.2%	2.2%	5.5%	4.5%	2.9%
	Col %	100.0%	36.1%	55.6%	8.3%	13.9%	27.8%	47.2%	8.3%	2.8%
Υπερβολικός παραφορμάς από τους γονείς	Row %	1.5%	1.8%	1.5%	.0%	4.0%	1.1%	.6%	.0%	.0%
	Col %	100.0%	43.8%	56.3%	.0%	56.3%	31.3%	12.5%	.0%	.0%
Διαζύγιο γονέων	Row %	15.6%	21.1%	12.8%	10.5%	15.2%	14.6%	17.0%	19.4%	11.8%
	Col %	100.0%	48.5%	46.7%	4.7%	20.1%	38.5%	31.4%	7.7%	2.4%
ΔΑ	Row %	1.3%	.8%	.3%	11.9%	.4%	.2%	.6%	1.5%	26.5%
	Col %	100.0%	21.4%	14.3%	64.3%	7.1%	7.1%	14.3%	7.1%	64.3%
Σύνολο	Row %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 99γ : Οικογενειακοί παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά του εφήβους και ύπαρξη παιδιών (Πρώτη αναφορά)

	Βίωση	Σύνολο	Υπαρξη παιδιών		
			Ναι	Όχι	ΔΑ
	1080	100,0%	746	283	51
	Row %	100,0%	69,1%	26,2%	4,7%
Ελλειψη ελεύθερου χρόνου των γονιών	Col %	17,1%	17,2%	17,0%	17,6%
	Row %	100,0%	69,2%	25,9%	4,9%
Υπερβολική χρήση ψηφιακών από τους γονείς	Col %	6%	7%	7%	0%
	Row %	100,0%	71,4%	28,6%	0%
Ελλειψη γονικής εποπτείας	Col %	16,3%	17,7%	14,5%	5,9%
	Row %	100,0%	75,0%	23,3%	1,7%
Χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο	Col %	7,2%	7,0%	7,8%	7,8%
	Row %	100,0%	66,7%	28,2%	5,1%
Ελλειψη επίτηγ	Col %	1,5%	1,3%	2,1%	0%
	Row %	100,0%	62,5%	37,5%	0%
Αδιαφορία	Col %	20,1%	17,7%	25,4%	25,5%
	Row %	100,0%	60,8%	33,2%	6,0%
Ελλειψη διαλόγου	Col %	15,4%	16,6%	13,1%	9,8%
	Row %	100,0%	74,7%	22,3%	3,0%
Υπερπροστασία	Col %	3,3%	3,8%	2,8%	2,0%
	Row %	100,0%	75,0%	22,2%	2,8%
Υπερβολικός περιορισμός από τους γονείς	Col %	1,5%	1,3%	2,1%	0%
	Row %	100,0%	62,5%	37,5%	0%
Διεύθυνο γονιών	Col %	15,6%	16,5%	14,1%	11,8%
	Row %	100,0%	72,8%	23,7%	3,6%
ΔΑ	Col %	1,3%	4%	4%	19,6%
	Row %	100,0%	21,4%	7,1%	71,4%
Σύνολο		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 398 : Οικογενειακοί παράγοντες και Βαθμός ενημέρωσης για προγράμματα

	Βάση	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Col %	Row %	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα ευαίσθητοποίησης-πρόληψης				
																				Ναι	Όχι	ΔΓ/ΔΑ		
	1080																				335	673	72	
	Row %																				100,0%	31,0%	62,3%	6,7%
	Ελλειψη ελεύθερου χρόνου των γονέων	Col %	17,1%	Row %	18,8%	Col %	16,3%	Row %	34,1%	Col %	59,5%	Col %	6,5%	Row %	1,4%	Col %	71,4%	Row %	14,3%	100,0%	13,4%	17,2%	20,8%	
	Υπερβολική χρήση φαρμάκων από τους γονείς	Col %	16,3%	Row %	13,4%	Col %	25,6%	Row %	6,3%	Col %	7,7%	Col %	6,9%	Row %	8,5%	Col %	26,9%	Row %	7,7%	100,0%	25,6%	65,9%	8,5%	
	Ελλειψη γονικής εποπτείας	Col %	7,2%	Row %	6,3%	Col %	7,7%	Row %	2,1%	Col %	88,7%	Col %	6,4%	Row %	6,9%	Col %	1,5%	Row %	6,0%	100,0%	12,5%	87,5%	0,0%	
	Χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο	Col %	20,1%	Row %	24,8%	Col %	18,6%	Row %	38,2%	Col %	57,6%	Col %	4,1%	Row %	8,3%	Col %	15,4%	Row %	16,7%	100,0%	33,7%	62,7%	3,6%	
	Ελλειψη διαλόγου	Col %	15,4%	Row %	16,7%	Col %	15,5%	Row %	3,7%	Col %	3,4%	Col %	6,9%	Row %	3,6%	Col %	2,4%	Row %	3,4%	100,0%	22,2%	63,9%	13,9%	
	Υπερπροστασία	Col %	3,3%	Row %	1,8%	Col %	1,5%	Row %	1,5%	Col %	37,5%	Col %	0,0%	Row %	0,0%	Col %	1,8%	Row %	1,5%	100,0%	37,5%	62,5%	0,0%	
	Υπερβολικός περιορισμός από τους γονείς	Col %	15,6%	Row %	14,8%	Col %	16,5%	Row %	29,0%	Col %	85,7%	Col %	6,3%	Row %	5,3%	Col %	1,3%	Row %	3,4%	100,0%	29,0%	85,7%	6,3%	
	Διεξόγκο γονέων	Col %	1,3%	Row %	1,3%	Col %	1,3%	Row %	1,3%	Col %	71,4%	Col %	13,9%	Row %	7,1%	Col %	21,4%	Row %	7,1%	100,0%	21,4%	71,4%	7,1%	
	ΔΑ	Col %	100,0%	Row %	100,0%	Col %	100,0%	Row %	100,0%	Col %	100,0%	Col %	100,0%	Row %	100,0%	Col %	100,0%	Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Σύνολο																							

10. Ρόλος του εκπαιδευτικού στην πρόληψη.

- Στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της πρόληψης.
- Βαθμός ικανοποίησης από τα προγράμματα-ευαισθητοποίησης-πρόληψης

Τα σημαντικότερα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της πρόληψης για τους εκπαιδευτικούς είναι πρώτον η «ενημέρωση» ποσοστό 53,1%, δεύτερο «η ύπαρξη ιδανικών» 16,9% και τρίτον η «αυτοεκτίμηση» (πίνακας 40).

Έχοντας δεδομένες τις θέσεις των εκπαιδευτικών ότι υπάρχει ανάγκη «για μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση σχετικά με τις τοξικές ουσίες» και «σεμινάρια ειδικών απευθείας στους μαθητές» (πίνακας 23) είναι σαφές ότι η ενημέρωση είναι τομέας στον οποίο οι εκπαιδευτικοί ζητούν βοήθεια. Πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι η πρόληψη για τις τοξικές ουσίες αποτελεί πολυσύνθετη διαδικασία για την οποία δεν αρκεί μόνο η ενημέρωση.

Υπογραμμίζουμε το μηδενικό ποσοστό που συγκεντρώνει το στοιχείο της «αλληλεγγύης» στη Β' Δ/ση, Γ' Δ/ση, Ανατολική Αττική και στα ΤΕΛ Αθηνών και Πειραιώς. Πιστεύουμε ότι το στοιχείο της αλληλεγγύης είναι σημαντικότερο για τη δημιουργία θετικής στάσης ζωής κατά συνέπεια βοηθά τον έφηβο ώστε να κοινωνικοποιηθεί θετικά και να δημιουργήσει «αντισώματα» κατά των τοξικών ουσιών. Είναι άξιον απορίας και ένδειξη άγνοιας προς το ερευνώμενο θέμα το ότι οι εκπαιδευτικοί δε θεωρούν την αλληλεγγύη ως βασικό στοιχείο της έννοιας της πρόληψης.³⁷

Μηδενικό ποσοστό συγκεντρώνει και το στοιχείο της «επιφυλακτικότητας» σ' όλες τις περιοχές εκτός της Β' Δ/σης 0,5%. Πιστεύουμε ότι είναι θετικό το ότι οι εκπαιδευτικοί δεν ταυτίζουν την έννοια της πρόληψης με στοιχεία όπως η «επιφυλακτικότητα» ή ο φόβος.

Μηδενικό ποσοστό συγκεντρώνει και το στοιχείο της «πολιτικοποίησης» ως στοιχείο της πρόληψης, στη Δ' Δ/ση, στην Αν. Αττική και τα στα ΤΕΛ Πειραιά. Πιστεύουμε ότι η ενασχόληση με τα κοινά, η ύπαρξη στόχων είναι στοιχεία, τα οποία μπορεί ο εκπαιδευτικός να εμφυσήσει στον έφηβο ταυτόχρονα και με άλλες έννοιες ώστε να βοηθηθεί ως προς την πρόληψη. Δεν υποστηρίζουμε ότι αρκεί η πολιτικοποίηση,³⁸ πιστεύουμε όμως ότι είναι ένας παράγοντας διευκολυντικός για τη δημιουργία στόχων και ενεργητικής στάσης ζωής.

Παρατηρούμε ότι όλες οι επιλογές που περιέχουν έννοιες «ομαδικότητας» και «κοινωνικότητας» συγκεντρώνουν πολύ μικρά ποσοστά.

Η «ύπαρξη διαπροσωπικών σχέσεων» ποσοστό 5,4%, η «ύπαρξη στόχων» 7,6%, η πολιτικοποίηση 1%, η αλληλεγγύη 0,5%. Οι συγκεκριμένες επιλογές δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί αγνοούν βασικές παραμέτρους της πολύπλευρης έννοιας της πρόληψης

³⁷ Κοκκέβη-Στεφανής: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα» τόμος β', σελ. 125: «Λιγότερη ανησυχία για τα κοινωνικά προβλήματα εκδηλώνουν οι «χρήστες» ηρώινης, τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια».

³⁸ βλ. Κοκκέβη-Στεφανής: ό.π. σελ. 121: «Οι «χρήστες» ναρκωτικών δηλώνουν πως έχουν συγκεκριμένες πολιτικές πεποιθήσεις 64%. Τακτικά ή περιστασιακά μέλη πολιτικών οργανώσεων είναι, επίσης, σε υψηλότερο ποσοστό οι χρήστες ναρκωτικών (25%)».

κατά των τοξικών ουσιών και πόσο αναγκαία είναι η ενεργητική συμμετοχή τους σ' όλο το φάσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ώστε ο μαθητής ουσιαστικά και με συνέπεια να «ενημερώνεται», να «αποκτά ιδανικά» και να νιώθει «αυτοεκτίμηση».

Είναι σημαντικό, κατά τη γνώμη μας, να εκπαιδευτούν ώστε να μπορέσουν να αναλάβουν ρόλο παιδαγωγού και όχι μόνο διδάσκοντα. Υποστηρίζουμε ότι ο εκπαιδευτικός μπορεί να είναι φορέας πρόληψης αν εκπαιδευτεί, ώστε να συνειδητοποιήσει τη σύνθετη διαδικασία που απαιτεί η πρόληψη.³⁹

Στον πίνακα 40δ παρατηρούμε ότι δεν έχουμε διαφοροποιήσεις στις βασικές επιλογές ανάμεσα στους ενημερωμένους εκπαιδευτικούς και τους μη ενημερωμένους. Κατά τη γνώμη μας αυτό δεν αναιρεί την υπόθεση ότι ο εκπαιδευτικός μπορεί να είναι φορέας πρόληψης, πιστεύουμε όμως ότι τα προγράμματα ευαισθητοποίησης-πρόληψης θα πρέπει να είναι μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας και να ενταχθούν στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, ώστε να επιδρούν και στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς.

Χρειάζεται να εκπαιδευτούν ώστε ενέργειες οι οποίες απαιτούν την ενεργητική συμμετοχή τους να μην αποκλείονται (για παράδειγμα τα «βιωματικά σεμινάρια» ποσοστό 6,9% (πίνακας 23) ή η «αύξηση μαθημάτων Παιδαγωγικών-Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο» 6,3%) και να μην αρκούνται στην «ενημέρωση από ειδικούς απευθείας στους μαθητές».

Η ενημέρωση από μόνη της δε μπορεί να αλλάξει στάσεις και αντιλήψεις που καθορίζουν τη συμπεριφορά γι' αυτό το λόγο ο εκπαιδευτικός δε μπορεί να αρκестεί στο να ενημερώνει το μαθητή. Για να λειτουργήσει προληπτικά χρειάζεται να αλλάξει αντιλήψεις, να αποκτήσει γνώσεις για τις σύγχρονες μεθόδους πρόληψης και βεβαίως να βοηθηθεί ποικιλοτρόπως από το Υπουργείο Παιδείας. Βοήθεια η οποία θα ξεκινά από το Αναλυτικό Πρόγραμμα του σχολείου και θα εκτείνεται σ' όλες τις λειτουργίες του σχολείου.

Ποσοστό 31% των εκπαιδευτικών που έλαβαν μέρος στην έρευνά μας είχαν παρακολουθήσει τα εθελοντικού τύπου, προγράμματα ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης που είχαν διοργανωθεί από τον ΟΚΑΝΑ, το 18 Άνω, το ΚΕΘΕΑ και το ΕΠΨΥ σε συνεργασία με το Δήμο Αθηναίων.

Τα μικρότερα ποσοστά ενημερωμένων παρατηρούνται στη Δ' Δ/ση 21,4% και στο ΤΕΛ Πειραιώς 21,7% (πίνακας 41). Ποσοστό 62,3% των εκπαιδευτικών δεν είχαν ενημερωθεί από πρόγραμμα και ποσοστό 6,7% δεν απάντησαν.

Από τους εκπαιδευτικούς που ενημερώθηκαν ποσοστό 85,7% θεωρούν ότι βοηθήθηκαν (πίνακας 42). Ποσοστό 43,9% πιστεύουν ότι κυρίως βοηθήθηκαν στην αναγνώριση του προβλήματος, καθώς επίσης και στη λειτουργία τους μέσα την τάξη 33,4% (πίνακας 42 α).

³⁹ Βλ. ΟΚΑΝΑ ό.π. σελ. 34: «Όπως προκύπτει το 83,7-85,3% των μελών τόσο της πειραματικής ομάδας όσο και της ενδιάμεσης ομάδας Σύγκρισης, αναφέρει ότι διαφοροποιήθηκαν οι αντιλήψεις του για το ρόλο του εκπαιδευτικού ως φορέα πρόληψης. Ιδιαίτερα για την πειραματική ομάδα ενώ αρχικά υπήρχε η αντίληψη πως ο εκπαιδευτικός μπορεί να εξελιχθεί σε φορέα πρόληψης μέσα από ολοκληρωμένη εκπαίδευση, μετά την εκπαίδευσή τους και σύμφωνα με τις απαντήσεις των μελών στις συνεντεύξεις η αρχική αντίληψη μεταβάλλεται. Θεωρούν τώρα ότι ο εκπαιδευτικός και μόνο μέσα από την επαφή του με τα παιδιά παίζει σημαντικό ρόλο ως φορέας πρόληψης».

Τα συμπεράσματα της έρευνας μας συγκλίνουν στο συγκεκριμένο θέμα και με τα συμπεράσματα της έρευνας από τον ΟΚΑΝΑ όπου οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν αναφέρθηκαν στην ωφελιμότητα του προγράμματος στο προσωπικό, επαγγελματικό και κοινωνικό ρόλο τους⁴⁰.

Το ότι οι εκπαιδευτικοί βοηθήθηκαν στην αναγνώριση του προβλήματος και στη λειτουργία τους μέσα στην τάξη επιβεβαιώνει την υπόθεση εργασίας μας, ότι ο ενημερωμένος εκπαιδευτικός μπορεί να αναγνωρίσει το πρόβλημα και να οδηγηθεί, σε συνεργασία με ειδικούς, στη σωστή αντιμετώπιση του μαθητή που κάνει χρήση.

Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 42,3% θεωρούν ότι «το κράτος είναι ο κεντρικός διαμορφωτής πρόληψης», σε ποσοστό 30% θεωρούν ότι «ο ενημερωμένος εκπαιδευτικός είναι φορέας πρόληψης» και ποσοστό 23,8% θεωρούν ότι «περισσότερη ενημέρωση για τα θέματα χρήσης και η αναγνώριση χρηστών και ομάδων υψηλού κινδύνου είναι κεντρικό θέμα στην πρόληψη» (πίνακας 43).

Τα ποσοστά διατηρούνται χωρίς να διαφοροποιούνται στα Δημόσια σχολεία, Ιδιωτικά, Γυμνάσια, Λύκεια με μοναδική εξαίρεση τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι εργάζονται στα Νυχτερινά σχολεία, οι οποίοι αξιολογούν ως σημαντικότερο το ρόλο του καθηγητή σε ποσοστό 42,7% (πίνακας 43^α).

Θεωρούμε ότι το ποσοστό ερμηνεύεται λόγω των ειδικών συνθηκών των Νυχτερινών σχολείων διότι οι εκπαιδευτικοί, στη πλειοψηφία τους, αναπτύσσουν πιο προσωπική σχέση με τους μαθητές τους, αφενός μεν γιατί απουσιάζουν τα συνήθη πεδία «σύγκρουσης» μαθητή-εκπαιδευτικού που υπάρχουν στους άλλους τύπους σχολείων (βαθμοί, μελέτη, απουσίες), αφετέρου συχνά οι μαθητές είναι ενήλικες, άρα οι εκπαιδευτικοί έρχονται πιο συχνά σε επαφή με ομάδες υψηλού κινδύνου.

Η κυρίαρχη θέση επιλέγεται από το 46,7% των γυναικών, τις ηλικίες 35-44 κατά 44,5%, εγγάμων 42,6%, με παιδιά 42,5% τα οποία είναι ηλικίας Δημοτικού 44,4% (πίνακες 43β, γ, δ).

⁴⁰ Βλ. ΟΚΑΝΑ, ό.π. σελ. 30-33.

Πίνακας 40 : Στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της πρόληψης κατά των ναρκωτικών και Γεωγραφική περιοχή (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Γεωγραφική περιοχή						
		Α Δάση	Β Δάση	Γ Δάση	Α Δάση	Δάση Αττικής	Δάση Αθηνών	Δάση Περιφέρειας
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%
Εμπέδωση	53,1%	52,0%	52,3%	55,6%	54,9%	48,0%	57,3%	54,3%
Col %	100,0%	27,7%	18,0%	14,7%	17,5%	10,3%	7,5%	4,4%
Θόβος	1,5%	2,3%	,5%	1,3%	1,1%	2,4%	1,3%	,0%
Row %	100,0%	43,8%	6,3%	12,5%	12,5%	18,8%	6,3%	,0%
Col %	11,9%	12,7%	11,2%	12,6%	11,5%	10,6%	13,3%	10,9%
Αποκατάσταση	100,0%	30,2%	17,1%	14,7%	16,3%	10,1%	7,8%	3,9%
Col %	,5%	,3%	,0%	,0%	2,2%	,0%	,0%	,0%
Αλληλεγγύη	100,0%	20,0%	,0%	,0%	80,0%	,0%	,0%	,0%
Row %	5,4%	6,2%	6,1%	5,3%	4,9%	5,7%	1,3%	4,3%
Col %	100,0%	32,8%	20,7%	13,8%	15,5%	12,1%	1,7%	3,4%
Πολιτικοποίηση	1,0%	1,3%	1,0%	1,3%	,0%	,0%	4,0%	,0%
Row %	100,0%	36,4%	18,2%	18,2%	,0%	,0%	27,3%	,0%
Col %	16,9%	16,3%	17,8%	12,6%	16,7%	22,8%	10,7%	17,4%
Υπερφηλόνωση	100,0%	27,5%	19,2%	10,4%	18,7%	15,4%	4,4%	4,4%
Col %	,1%	,0%	,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Row %	100,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Col %	7,6%	6,2%	9,1%	10,6%	6,0%	5,7%	10,7%	6,5%
Υπερφηλόνωση	100,0%	23,2%	22,0%	19,5%	13,4%	8,5%	9,8%	3,7%
Col %	,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,3%	4,3%
Row %	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3%	66,7%
Col %	1,9%	2,6%	1,5%	,7%	,5%	4,9%	,0%	2,2%
Row %	100,0%	40,0%	15,0%	5,0%	5,0%	30,0%	,0%	6,0%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο	1080	306	197	151	182	123	75	46

Πίνακας 408 : Στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της πρόληψης και βαθμός ενημέρωσης για προγράμματα

	Βάση	Σύνολο	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης-πρόληψης	
			Ναι	Όχι
	1080	1080	335	673
Row %	100.0%	100.0%	31.0%	62.3%
Col %	53.1%	51.3%	54.2%	6.7%
Row %	100.0%	100.0%	30.0%	63.7%
Col %	1.5%	.9%	1.6%	2.8%
Row %	100.0%	100.0%	18.8%	68.8%
Col %	11.9%	12.5%	11.9%	9.7%
Row %	100.0%	100.0%	32.6%	62.0%
Col %	.5%	.3%	.3%	2.8%
Row %	100.0%	100.0%	20.0%	40.0%
Col %	5.4%	6.0%	5.5%	1.4%
Row %	100.0%	100.0%	34.5%	63.8%
Col %	1.0%	1.5%	1.5%	.0%
Row %	100.0%	100.0%	45.5%	54.5%
Col %	16.9%	17.3%	17.4%	9.7%
Row %	100.0%	100.0%	31.9%	64.3%
Col %	.1%	.3%	.0%	.0%
Row %	100.0%	100.0%	100.0%	.0%
Col %	7.6%	9.3%	6.8%	6.8%
Row %	100.0%	100.0%	37.8%	56.1%
Col %	.3%	.0%	.3%	1.4%
Row %	100.0%	100.0%	.0%	66.7%
Col %	1.9%	.6%	1.0%	33.3%
Row %	100.0%	100.0%	10.0%	35.0%
Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πίνακας 41 : Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης-πρόληψης και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή														
	Σύνολο	Α Δόση		Β Δόση		Γ Δόση		Δ Δόση		Δόση Ακ. Απασχ.		Δόση Αθροισμ.		Δόση Πυραμίδ	
		1080	306	197	151	182	123	75	46						
Βάση	1080	306	197	151	182	123	75	46							
Row %	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%							
Nai	Col %	31,0%	38,9%	36,5%	25,8%	21,4%	25,2%	33,3%	21,7%						
Row %	100,0%	35,5%	21,5%	11,6%	11,6%	9,3%	7,5%	3,0%							
Οχι	Col %	62,3%	54,2%	56,3%	66,2%	72,5%	69,9%	62,7%	67,4%						
Row %	100,0%	24,7%	16,5%	14,9%	19,6%	12,8%	7,0%	4,6%							
ΑΓ/ΔΑ	Col %	6,7%	6,9%	7,1%	7,9%	6,0%	4,9%	4,0%							
Row %	100,0%	29,2%	19,4%	16,7%	15,3%	8,3%	4,2%	6,9%							
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%							

Πίνακας 41α : Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης-πρόληψης κατά Φύλο και Ηλικία

	Φύλο										Ηλικία						
	Σύνολο	Ανδρες		Γυναίκες		ΔΑ		25-34 ετών		35-44 ετών		45-54 ετών		55-64 ετών		65+	
		1080	389	615	76	223	445	311	67								
Βάση	1080	389	615	76	223	445	311	67									
Row %	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,9%	6,2%									
Nai	Col %	31,0%	29,6%	32,8%	23,7%	31,2%	32,8%	38,8%	17,6%								
Row %	100,0%	34,3%	60,3%	5,4%	18,5%	41,5%	30,4%	7,8%									
Οχι	Col %	62,3%	65,6%	61,1%	65,3%	62,8%	60,1%	53,7%	41,2%								
Row %	100,0%	37,9%	55,9%	6,2%	23,2%	41,8%	27,8%	5,3%									
ΑΓ/ΔΑ	Col %	6,7%	4,9%	6,0%	21,1%	5,8%	7,1%	7,5%									
Row %	100,0%	26,4%	51,4%	22,2%	6,9%	36,1%	30,6%	6,9%									
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%									

Πίνακας 42 : Προσφορά του προγράμματος ευαισθητοποίησης-πρόληψης και Γεωγραφική περιοχή

	Γεωγραφική περιοχή										
	Α Δάσση	Β Δάσση	Γ Δάσση	Δ Δάσση	Δάσση Αιτωλίας	Δάσση Αθηνών	Δάσση Παράλιας	Σύνολο			
Βάση	119	72	39	39	31	25	10	335			
Row %	35,5%	21,5%	11,6%	11,6%	9,3%	7,5%	3,0%	100,0%			
Col %	82,4%	84,7%	84,6%	84,9%	90,3%	88,0%	80,0%	85,7%			
Row %	34,1%	21,3%	11,5%	12,9%	9,8%	7,7%	2,8%	100,0%			
Col %	10,1%	8,3%	12,8%	2,6%	6,5%	12,0%	10,0%	10,1%			
Row %	47,1%	17,6%	14,7%	2,9%	5,9%	8,9%	2,9%	100,0%			
Col %	4,2%	6,9%	2,6%	7,1%	3,2%	0%	10,0%	4,2%			
ΔΓ/ΔΑ	35,7%	35,7%	7,1%	7,1%	7,1%	0%	7,1%	100,0%			
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			

Πίνακας 42α : Τομέας που βοήθησε το συγκεκριμένο πρόγραμμα και Γεωγραφική περιοχή (Συνολική αναφορά)

	Γεωγραφική περιοχή										
	Α Δάσση	Β Δάσση	Γ Δάσση	Δ Δάσση	Δάσση Αιτωλίας	Δάσση Αθηνών	Δάσση Παράλιας	Σύνολο			
Βάση	98	61	33	37	28	22	8	287			
Row %	34,1%	21,3%	11,5%	12,9%	9,8%	7,7%	2,8%	100,0%			
Col %	43,9%	42,6%	24,2%	43,2%	67,9%	40,9%	62,5%	43,9%			
Row %	34,1%	20,6%	6,3%	12,7%	15,1%	7,1%	4,0%	100,0%			
Col %	22,3%	24,5%	23,0%	13,5%	10,7%	31,8%	25,0%	22,3%			
Row %	37,5%	21,9%	14,1%	7,8%	4,7%	10,9%	3,1%	100,0%			
Col %	31,6%	32,8%	48,5%	21,4%	21,4%	31,8%	12,5%	33,4%			
Row %	32,3%	20,8%	16,7%	15,3%	6,3%	7,3%	1,0%	100,0%			
Col %	1,0%	0%	0%	2,7%	3,6%	0%	0%	1,0%			
Row %	33,3%	0%	0%	33,3%	33,3%	0%	0%	100,0%			
Col %	1,0%	1,6%	0%	5,4%	0%	0%	0%	1,0%			
ΔΓ/ΔΑ	0%	33,3%	0%	66,7%	0%	0%	0%	100,0%			
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			

Πίνακας 43 : Θέσεις για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών και Γεωγραφική περιοχή

Φορέας και ενέργειες για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών	Γεωγραφική περιοχή										
	Σύνολο	Α Δάση		Β Δάση		Γ Δάση		Δ Δάση		Δάση Αττικής	Δάση Πελοποννήσου
		1080	306	197	151	182	123	75	46		
Βάση	100,0%	28,3%	18,2%	14,0%	16,9%	11,4%	6,9%	4,3%			
Row %	30,0%	30,1%	35,0%	29,8%	28,0%	21,1%	30,7%	39,1%			
Ενας καθηγητής που έχει ενημερωθεί ώστε να λειτουργεί ως	100,0%	20,4%	21,3%	13,9%	15,7%	8,0%	7,1%	5,8%			
Col %	42,3%	44,8%	38,6%	43,0%	42,3%	48,0%	37,3%	32,6%			
Row %	100,0%	30,0%	16,6%	14,2%	16,8%	12,9%	6,1%	3,3%			
Ενα κρέτος που δημιουργεί το θεσμικό πλαίσιο ώστε στο σχολείο	100,0%	21,2%	20,6%	25,2%	26,4%	24,4%	32,0%	23,9%			
Col %	23,8%	25,3%	16,0%	14,8%	18,7%	11,7%	9,3%	4,3%			
Row %	100,0%	3,9%	5,6%	2,0%	3,3%	6,5%	0,0%	4,3%			
Col %	3,9%	26,6%	26,2%	7,1%	14,3%	19,0%	100,0%	4,8%			
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			

Πίνακας 43α : Θέσεις για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών και τύπος σχολείου

Φορέας και ενέργειες για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών	Τύπος Σχολείου										
	Σύνολο	Δημόσιο		Ιδιωτικό		Γυμνάσιο		Λύκειο		Γυμνάσιο-Λύκειο	Τύπος Σχολείου
		1080	874	206	486	517	67	1005	75		
Βάση	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%			
Row %	30,0%	30,0%	30,1%	29,0%	28,3%	11,8%	28,1%	42,7%			
Ενας καθηγητής που έχει ενημερωθεί ώστε να λειτουργεί ως	100,0%	80,9%	19,1%	44,4%	53,1%	2,5%	80,1%	9,9%			
Col %	42,3%	41,5%	45,6%	42,7%	40,6%	52,2%	43,7%	24,0%			
Row %	100,0%	79,4%	20,6%	46,4%	46,0%	7,7%	96,1%	3,9%			
Ενα κρέτος που δημιουργεί το θεσμικό πλαίσιο ώστε στο σχολείο	100,0%	24,0%	22,8%	23,6%	23,0%	31,3%	23,3%	30,7%			
Col %	23,8%	81,7%	18,3%	45,5%	46,3%	8,2%	81,1%	8,9%			
Row %	100,0%	3,9%	4,5%	4,6%	3,1%	4,5%	4,0%	2,7%			
Col %	3,9%	92,9%	7,1%	54,8%	36,1%	7,1%	95,2%	4,8%			
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			

Πίνακας 43β : Θέσεις για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών κατά Φύλο και Ηλικία

	Σύνολο	Φύλο		Ηλικία				ΔΑ
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	
Βάση	1080	389	615	76	223	445	311	34
Row %	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	3,1%
Col %	30,0%	35,2%	28,1%	18,4%	28,7%	31,5%	26,7%	44,8%
Row %	100,0%	42,3%	53,4%	4,3%	19,8%	43,2%	25,6%	9,3%
Col %	42,3%	35,0%	46,7%	44,7%	45,3%	44,5%	42,4%	26,9%
Row %	100,0%	29,8%	62,8%	7,4%	22,1%	43,3%	28,9%	3,9%
Col %	23,8%	26,5%	22,6%	19,7%	22,9%	22,0%	27,0%	26,9%
Row %	100,0%	40,1%	54,1%	5,8%	19,8%	36,1%	32,7%	7,0%
Col %	3,9%	3,3%	2,6%	17,1%	3,1%	2,0%	3,6%	1,5%
Row %	100,0%	31,0%	38,1%	31,0%	16,7%	21,4%	28,8%	2,4%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 43γ : Θέσεις για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών και Οικογενειακή κατάσταση

	Σύνολο	Οικογενειακή κατάσταση				Σύνολο	ΔΑ
		Εγγαμύση	Αγαμύση	Διαζευγμένοι	Χηρσός		
Βάση	1080	780	200	44	14	12	30
Row %	100,0%	72,2%	18,5%	4,1%	1,3%	1,1%	2,8%
Col %	30,0%	30,3%	32,0%	25,0%	28,6%	33,3%	16,7%
Row %	100,0%	72,8%	19,9%	3,4%	1,2%	1,2%	1,5%
Col %	42,3%	42,6%	44,5%	47,7%	35,7%	33,3%	20,0%
Row %	100,0%	72,6%	19,5%	4,6%	1,1%	0,9%	1,3%
Col %	23,8%	24,5%	21,0%	25,0%	28,6%	33,3%	16,7%
Row %	100,0%	74,3%	16,3%	4,3%	1,6%	1,6%	1,9%
Col %	3,9%	2,7%	2,5%	2,3%	7,1%	0,0%	46,7%
Row %	100,0%	50,0%	11,9%	2,4%	2,4%	0,0%	33,3%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 438 : Θέσεις για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών και Ηλικιακή ομάδα των παιδιών

	Βάση	Σύνολο	Ηλικιακή ομάδα παιδιών					Απώλειες	ΔΑ
			Προσχολική	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	ΔΑ		
	746	746	204	259	185	178	226	3	
Row %		100,0%	27,3%	34,7%	24,9%	23,9%	30,3%	,4%	
Ενας καθηγητής που έχει ενημερωθεί ώστε να λειτουργεί ως	Col %	30,8%	30,9%	30,1%	24,3%	30,9%	32,3%	66,7%	
Row %		100,0%	27,4%	33,9%	19,6%	23,9%	31,7%	,9%	
Ενα κρέατος που δημιουργεί το θεωρητικό πλαίσιο ώστε στο σχολείο	Col %	42,5%	43,6%	44,4%	50,3%	42,7%	38,5%	33,3%	
Row %		100,0%	28,1%	36,3%	29,3%	24,0%	27,4%	,3%	
Περισσότερη ενημέρωση για τα θέματα χρήσης τοξικών ουσιών	Col %	23,9%	21,6%	23,6%	23,8%	23,6%	25,7%	,0%	
Row %		100,0%	24,7%	34,3%	24,7%	23,6%	32,6%	,0%	
Col %		2,8%	3,9%	1,9%	1,6%	2,8%	3,5%	,0%	
Row %		100,0%	36,1%	23,8%	14,3%	23,8%	38,1%	,0%	
ΔΑ		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Σύνολο		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Συμπεράσματα-Προτάσεις

Ποιες είναι οι γενικές αρχές που εμπνέουν την παιδαγωγική πράξη;

Η σχολική διαδικασία μεταβιβάζει κληρονομιά γνώσεων και αποβλέπει στην οργανική ένταξη του ατόμου στην κοινότητα ή εκπαιδεύει στη σύγχρονη κουλτούρα της αυτονομίας, που αποδίδει προτεραιότητα στην άνθηση της ατομικής δημιουργικότητας; Μήπως τελικά ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο στόχους δεν υπάρχει μια ριζική διαφοροποίηση, αλλά μάλλον μια βαθύτερη σύνδεση και αμοιβαία συμπληρωματικότητα;

Το ποσοστό των γυναικών (56,9%) που απάντησαν σ' αυτήν την έρευνα ήταν μεγαλύτερο από των ανδρών (36,0%), γεγονός αναμενόμενο, εφόσον είναι διαπιστωμένη η πλειοψηφία των γυναικών στην εκπαίδευση.¹

Το ποσοστό 7% «Άνδρες-Γυναίκες» το οποίο δηλώνει ΔΓ/ΔΑ στην ερώτηση θεωρούμε ότι υποδηλώνει καχυποψία, παρότι ήταν ανώνυμο το ερωτηματολόγιο, γεγονός που επιβεβαιώνεται κατά την άποψη μας και από την άρνηση κάποιων εκπαιδευτικών να συμπληρώσουν την ειδικότητά τους (5,6%) ή την ηλικία τους (3,1%).

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών της έρευνας μας ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 35-44 ποσοστό 41,2% γεγονός που ισχύει και γι' άλλες έρευνες,² είναι έγγαμοι (72,2%), έχουν παιδιά (69,1%), Δημοτικού (34,9%), εργάζονται 12-20 χρόνια (33,9%), σε Ημερήσια σχολεία (93,1%), Δημόσια (80,9%).

Έχουν ενημερωθεί από προγράμματα πρόληψης (31%), ενώ δεν έχουν ενημερωθεί (62,3%), ΔΓ/ΔΑ 6,7%.

Ο συνολικός αριθμός των καθηγητών που απάντησαν, όπως ήδη αναφέρθηκε, ήταν μικρότερος από τον αναμενόμενο, όμως η ποσοστιαία κατανομή, καθώς επίσης και το μέγεθος του δείγματος μας επιτρέπουν να θεωρήσουμε ότι η ανάλυση των απαντήσεων οδηγεί σε κάποια αντικειμενικά συμπεράσματα.

¹ Δημητριάδου Κ. «Με ποια κριτήρια επιλέγει ο Έλληνας εκπαιδευτικός το επάγγελμά του» εκδ. οίκος Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1982. • Στα Ελληνικά Γυμνάσια το σχολικό έτος 1976-77 υπηρετούσαν 7000 γυναίκες και 4.553 άνδρες βλ. Ξωχέλλη Π., «Ο εκπαιδευτικός και το έργο του υπό το πρίσμα της σύγχρονης εμπειρικής έρευνας».

² ΟΚΑΝΑ: «Αξιολόγηση εφαρμογής και αποτελεσματικότητας προγράμματος εκπ/σης εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπ/σης στη Δευτερογενή πρόληψη» Αθήνα 1997, σελ. 9.

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι το σχολείο είναι «χώρος απόκτησης απολυτηρίου», «δεν προετοιμάζει τον έφηβο για τη μετέπειτα ζωή του» και ότι «ελάχιστα» ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα των μαθητών. Ταυτόχρονα υποστηρίζουν ότι οι μαθητές είναι «λίγο ευχαριστημένοι» από την εκπαίδευση που τους δίδεται, ότι απλά «ανέχονται» την τάξη τους και ότι οι μελετηροί μαθητές δεν είναι απαραίτητα «κοινωνικά επαρκείς». Συνολικά για τους νέους πιστεύουν ότι «λίγο» ασχολούνται με τα κοινωνικά προβλήματα, ότι «δε διαφέρουν ουσιαστικά από άλλη εποχή» και ότι είναι «πιο άμεσοι και ειλικρινείς»³.

Θεωρούμε δεδομένο ότι το σχολείο, όπως σκιαγραφείται από τους εκπαιδευτικούς, που πήραν μέρος στην έρευνα μας, δεν είναι χώρος δημιουργίας, συλλογικότητας, ανάπτυξης ενδιαφερόντων και ενεργοποίησης.

Το σχολείο, το οποίο περιγράφεται, πόρω απέχει από το χώρο που θα μπορούσε να λειτουργήσει προληπτικά κατά των τοξικών ουσιών.

Είμαστε η μόνη χώρα στην Ευρώπη που λειτουργούν τα σχολεία πρωί και απόγευμα και κυρίως στην Αττική όπου το 40% περίπου των σχολείων λειτουργεί σε διπλόβάρδια. Αν λυθεί το πρόβλημα του χρόνου λειτουργίας, ας μελετηθεί το κτηριακό γιατί πρέπει οι αίθουσες να είναι ασφαλείς, φωτεινές και καθαρές. Ένα άρτιο σχολείο προϋποθέτει μελετημένους άνετους χώρους, ώστε τα παιδιά ακίνδυνα να μπορούν να παίξουν, να τρέξουν, να εκτονώσουν το δυναμισμό της ηλικίας τους. Προϋποθέτει ευχάριστη φιλική ατμόσφαιρα και όχι γκριζα ανώνυμα τσιμεντένια κτίρια, που μόνο συναισθήματα αποξένωσης και αποστροφής δημιουργούν. Προϋποθέτει καλοσχεδιασμένους και λειτουργικούς χώρους άθλησης και παιχνιδιού και όχι αυλές-κλουβιά, χωρίς ίχνος πρασίνου.

Ακόμη και η διάταξη του σχολικού χώρου, ο οποίος όπως εύστοχα αναφέρει ο Κλήμης Ναυριδής, είναι οργανωμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να διευκολύνει την εξουσία του βλέμματος του εκπαιδευτικού, μέσα από την τοποθέτηση του θρανίου σε κάθετη διάταξη και την υπερωσφωμένη έδρα του καθηγητή. Μόνο ο εκπαιδευτικός μπορεί να βλέπει όλους τους μαθητές, ενώ όλοι οι μαθητές δεν μπορούν να «βλέπουν παρά μόνο το διδάσκοντα» (διδασκαλία σε σειρές). Κατά συνέπεια, αν ο σχολικός χώρος οργανωθεί έτσι, ώστε οι μαθητές να «βλέπουν» το βλέμμα των συμμαθητών τους (κυκλική διάταξη των θρανίων), δεν πρόκειται μόνο για χωροταξική αλλαγή, αλλά για ουσιαστική ανατροπή βασικών δομών του σημερινού σχολικού συστήματος.⁴

Η κακή ατμόσφαιρα του σχολείου δημιουργεί σ' όλα τα παιδιά μια ισχυρή πίεση κι όλα θέλουν, κάποια στιγμή, να ξεφύγουν απ' αυτή τη δυσάρεστη εμπειρία. Αν οι γονείς δεν επέμβουν, η ευθύνη του σχολείου και των δασκάλων είναι καθοριστική. Η δομή, αλλά και ο τρόπος λειτουργίας του σχολείου αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα· αντί να τα επιλύουν συντελούν στην επιδείνωσή τους.

³ Σκαυδή Δ. «Το Γενικό Λύκειο και το ερώτημα της προετοιμασίας των νέων για τον κόσμο της εργασίας» ΥΠΕΠΘ, Αθήνα 1995, σελ. 91

⁴ βλ. ΟΚΑΝΑ ό.π. σελ. 48

Εμείς περιγράψουμε πώς θα ήταν χωροταξικά το σχολείο, το οποίο θα προωθούσε τις έννοιες, τις οποίες θεωρούμε σημαντικές για την πρόληψη. Οι υπεύθυνοι φορείς, αν θέλουν, μπορούν να λύσουν τα προβλήματα.

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι ο αδύναμος μαθητής είναι «αδιάφορος» ή «έχει σοβαρά προβλήματα».

Αξιολογούν την «ενασχόληση του μαθητή με τα μαθήματά του» καθώς και την «αυτοεκτίμησή του» ως τους σημαντικότερους παράγοντες για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών τους.

«Νιώθουν» ότι «σχεδόν πάντα» διαμορφώνουν το κλίμα στην τάξη, αλλά ότι «σπάνια» αναγνωρίζεται η δουλειά τους.⁵

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών δεν εργάζεται ομαδικά στην τάξη, αλλά ομολογεί ότι αξίζει «πάρα πολύ» η προσπάθεια ένταξης του μοναχικού εφήβου στις ομάδες.

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών θέτει στόχους παρακινούμενη από τα ενδιαφέροντα των μαθητών της και επίσης θεωρεί την ψυχολογική ενίσχυση του μαθητή βασική κινητήρια δύναμη για την θετική εξέλιξη του.

Οι φιλικές σχέσεις θεωρούνται βοηθητικές στο εκπαιδευτικό έργο.

Μέσα από τη θεώρηση της τάξης ως ομάδας οι μαθητές μπορούν να αλληλοεπιδράσουν με τρόπους που θα αναπτύσσουν συστήματα αλληλουποστήριξης, θα βελτιώνουν την αυτοεκτίμηση, θα αυξάνουν την ικανότητά τους για επικοινωνία λήψη αποφάσεων, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και θ' αυξάνουν τη γνώση.

Βασικά στοιχεία της προσωπικότητας του εκπαιδευτικού θεωρούνται «η σταθερή και συγκροτημένη συμπεριφορά» και η «ειλικρίνεια».

Συζητούν ποικιλία θεμάτων με τους μαθητές τους, με μεγαλύτερη συχνότητα για τις τοξικές ουσίες, το aids και τις μειονότητες. Σημαντικό ποσοστό εκπαιδευτικών έχουν δημιουργήσει σχέση εμπιστοσύνης με τους μαθητές τους, ώστε οι έφηβοι να εξομολογούνται και να τους ζητούν βοήθεια.

Συζητώντας τα συμπεράσματα που απορρέουν από την ομάδα ερωτήσεων «ο ρόλος του καθηγητή» θεωρούμε σημαντικά ευρήματα το ότι οι εκπαιδευτικοί δημιουργούν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους μαθητές, γεγονός που διευκολύνει ποικιλοτρόπως την πρόληψη, καθώς επίσης και τον εντοπισμό εφήβου που πιθανόν ερωτοτροπεί με τις ουσίες. Πιστεύουμε ότι οι σχέσεις εμπιστοσύνης που αναπτύσσονται μεταξύ του εκπαιδευτικού και του μαθητή τον βοηθούν και στη δημιουργία αξιών και προτύπων. Παράλληλα το ότι οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν ως απαραίτητο στοιχείο της επάρκειας του διδάσκοντος τη συγκροτημένη προσωπικότητα δηλώνει ότι με την κατάλληλη εκπαίδευση-ευαισθητοποίηση ο καθηγητής μπορεί να είναι το άτομο, το οποίο θέτει όρια στον έφηβο και τον προετοιμάζει για την αποφοίτησή του. Παράλληλα ο εκπαιδευτικός αξιολογεί σαν σημαντικό στοιχείο την ενίσχυση, εμπύχωση του μαθητή, γεγονός που αξιολογείται ως σημαντικό και διευκολυντικό για το έργο της πρόληψης.

Βέβαια θεωρούμε σκόπιμο ν' απασχολήσει τους αρμόδιους το συναίσθημα «ανικανοποίητου» που βιώνει ο εκπαιδευτικός.

⁵ Δημητριάδου Κ. «Με ποιά κριτήρια επιλέγει ο Έλληνας εκπαιδευτικός το επάγγελμά του» εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1982, σελ. 106.

Πρέπει ο εκπαιδευτικός να εκπαιδευτεί κατάλληλα, ώστε να λειτουργήσει διαφορετικά. Το σχολείο, που προάγει την υγεία, πιστεύει στη διαμόρφωση του ανθρώπινου χαρακτήρα μέσα από τη σφαιρική μετάδοση θεωρητικών γνώσεων και πρακτικών εφαρμογών. Η ατμόσφαιρα στην τάξη, όση πίεση και αν υπάρχει λόγω του αναλυτικού προγράμματος, πρέπει να διαπνέεται από συναισθήματα αγάπης, φροντίδας και υποστήριξης. Πρέπει να βοηθηθούν οι μαθητές ν' αναλάβουν ευθύνη και να συμβάλουν στην επίτευξη στόχων. Η εκπαιδευτική αξία του αμοιβαίου σεβασμού και των μεθόδων που βασίζονται στην αυθόρμητη οργάνωση μεταξύ των παιδιών έγκειται ακριβώς στο ότι τους επιτρέπει να συγκροτήσουν μια πειθαρχία, που η αναγκαιότητά της ανακαλύπτεται από την ίδια τη δράση, αντί να τους επιβάλλεται απ' έξω.

Ο εκπαιδευτικός με την καθημερινή του δράση είναι δημιουργός παιδαγωγικής γνώσης. Δεν είναι μηχανή. Πρέπει να γίνεται ολοένα πιο ικανός να τοποθετείται μέσα στο χρόνο και το χώρο και να επλύει τα καινούρια προβλήματα που θα συναντά.

Ο εκπαιδευτικός έχει το δικό του Γνωστικό Σύστημα Αυτοαναφοράς, το οποίο ορίζεται ως το σύνολο των αντιλήψεων, απόψεων και στάσεων που έχει ένα σύστημα για τον απέναντη του και τη σχέση του με το περιβάλλον⁶. Το τι πιστεύει για τον εαυτό του, το πώς βλέπει τον εαυτό του σε σχέση με τους άλλους, τη θέση του μέσα στο ευρύτερο σύστημα στο οποίο ανήκει, είναι τα φίλτρα μέσα από το οποίο το σύστημα αξιολογεί την πραγματικότητα, κάτι το οποίο είναι καθοριστικό για τις επιλογές του και τις ενέργειές του.

Επαναλαμβάνουμε ότι οι εκπαιδευτικοί βιώνουν καθημερινά το συναισθήμα αφενός μεν ότι η δουλειά τους «σπάνια» αναγνωρίζεται, αφετέρου ότι οι μαθητές τους «κάνονται» την τάξη. Ο σχολικός θεσμός έχει τις ρίζες του στο παρελθόν και παρά τις κοινωνικές και πολιτικές επαναστάσεις που έχουν γίνει δε μπορεί να κόψει όλους τους δεσμούς του με το παραδοσιακό εκπαιδευτικό σύστημα. Οι συνήθειες, οι συμπεριφορές, οι νοοτροπίες που έχουν ήδη δημιουργηθεί, εξελιχθεί, δομηθεί και καθιερωθεί εξακολουθούν να υπάρχουν. Οι ιθύνοντες οφείλουν να γνωρίζουν ότι ο εκπαιδευτικός χώρος δεν μετασχηματίζεται, ως δια μαγείας, μ' ένα απλό διάταγμα ή ένα νόμο. Για παράδειγμα, ενώ ο εκπαιδευτικός αξιολογεί ως σημαντικό παράγοντα και προσπαθεί να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση του μαθητή στην τάξη, γεγονός το οποίο είναι σημαντικότερο στήριγμα για τη μελλοντική ζωή του εφήβου, το σύστημα βαθμολόγησης υπονομεύει την προσπάθεια και συχνά γίνεται αιτία συγκρούσεων με το μαθητή και αυτοαναίρεσης του εκπαιδευτικού, που κάποιες φορές, δε μπορεί και δε γνωρίζει πώς να «εμπυνώσει» με άλλους τρόπους το μαθητή.

Ταυτόχρονα, κάποιιοι από τους τρόπους που επιλέγονται από τον εκπαιδευτικό όταν ο μαθητής διαταράσσει το μάθημα συχνά, όχι μόνο δε βοηθούν στην αυτοεκτίμηση του εφήβου αλλά αντιθέτως υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα των μέσων αυτών και οδηγούν σε καταστάσεις αδιεξόδου. Η φαντασία, η προτροπή και η ενθάρρυνση αποτελούν απαραίτητα στοιχεία ώστε το κλίμα στην τάξη να είναι δημιουργικό.

Ως προς το ρόλο του εκπαιδευτικού στην πρόληψη, τα αποτελέσματα δείχνουν πως οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι είναι στη δικαιοδοσία τους η συμβουλευτική υπο-

⁶ Βλ. ΟΚΑΝΑ ό.π. σελ. 62

στήριξη μαθητή, που κάνει χρήση. Θεωρούν ως σημαντικότερες αιτίες χρήσης τη «δυσλειτουργία της οικογένειας», την «έλλειψη ενδιαφερόντων» και την «περιέργεια», γεγονός τα οποία επιβεβαιώνονται και από τη διεθνή βιβλιογραφία.

Ως προς τα «κύποπτα» στοιχεία χρήσης οι επιλογές του εκπαιδευτικού παραπέμπουν σε χρόνιους χρήστες «βρώμικη εμφάνιση», «ισχνότητα» και αντιθέτως δεν αξιολογούνται στοιχεία άμεσα συνδεδεμένα με τη σχολική ζωή, όπως για παράδειγμα οι «απουσίες», οι οποίες θάπρεπε να αξιολογούνται ουσιαστικά και να είναι τομέας συζήτησης με το μαθητή, για να διερευνηθούν οι λόγοι για τους οποίους απουσιάζει ο μαθητής.

Οι εκπαιδευτικοί ενημερώνονται κατεξοχήν από τα ΜΜΕ για τις τοξικές ουσίες, ενώ ταυτόχρονα θεωρούν ότι τα ΜΜΕ «μεγαλοποιούν» το θέμα. Προτείνουν ως βασικό τρόπο επίλυσης της χρήσης τοξικών ουσιών την «πρόληψη» (υπερτονίζουν τη σημασία της ενημέρωσης, αυτοεκτίμησης και της ύπαρξης ιδανικών στους νέους) και θεωρούν ότι τους διευκολύνει η «συχνότερη και μεγαλύτερη ενημέρωση» για τις τοξικές ουσίες, καθώς και τα «σεμινάρια ειδικών απευθείας στους μαθητές».

Ο σύλλογος καθηγητών για τους εκπαιδευτικούς του δείγματος δεν υφίσταται, παρά μόνο αν προκύψει το πρόβλημα χρήσης από μαθητή, που είναι ο πρώτος χώρος συζήτησης του θέματος, και κατόπιν «ο ίδιος ο μαθητής».

Κατά τη γνώμη μας, θεωρείται αναγκαία συνθήκη για την επιτυχή έκβαση των προγραμμάτων πρόληψης, η συνεργασία των καθηγητών μεταξύ τους. Γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται και από την έρευνα του ΟΚΑΝΑ⁷. Οι εκπαιδευτικοί αποκτώντας δεξιότητες μέσω της εκπαίδευσής τους (βιωματικά σεμινάρια, μεθόδους που βοηθούν στην αυτογνωσία τους) γίνονται ικανότεροι για να αντιμετωπίσουν την ποικιλία προβλημάτων της τάξης και ταυτόχρονα ικανότεροι να επικεντρωθούν σε ουσιαστική επικοινωνία με τους συναδέλφους τους.

Αξιολογώντας τα γενικά συμπεράσματα ως προς το ρόλο του εκπαιδευτικού στην πρόληψη θεωρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι αρκετά ενημερωμένοι ως προς τις γενικές παραμέτρους του θέματος, αλλά δε διαθέτουν τις ειδικές γνώσεις, ώστε τα θετικά στοιχεία που απορρέουν από τις σχέσεις τους με τους μαθητές τους, από τις συζητήσεις τις ώρες των μαθημάτων, από την εμπιστοσύνη που τους δείχνουν τα παιδιά, να τα μετουσιώσουν σε στάσεις σημαντικές για την πρόληψη, όπως η ενεργοποίηση, η συναισθηματική ανταλλαγή, η οριοθέτηση και η ανάληψη ευθυνών ανάλογα με την ηλικία του εφήβου.

Ταυτόχρονα δεν υπάρχει το πλέγμα σχέσεων, ώστε να μπορέσει ο εκπαιδευτικός να ενημερωθεί για το οικογενειακό περιβάλλον του μαθητή (εκτός αν το παιδί του το εκμυστηρευτεί), ώστε να βοηθηθούν οι οικογένειες, όταν λειτουργούν αρνητικά για τον έφηβο.

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση και την ερμηνεία των δεδομένων επαληθεύουν τις αρχικές υποθέσεις που διατυπώθηκαν κατά τον προγραμματισμό της έρευνας. Παρατηρήθηκε ότι ο εκπαιδευτικός αναγνωρίζει ότι υπάρχει πρόβλη-

⁷ βλ. ΟΚΑΝΑ ό.π. σελ. 36

μα χρήσης τοξικών ουσιών στη χώρα μας, πιστεύει ότι αντιμετωπίζεται μέσω της πρόληψης, αλλά δε διαθέτει τις ειδικές γνώσεις που θα τον βοηθήσουν να εντοπίσει τον έφηβο-χρήστη και να ζητήσει βοήθεια από ειδικούς.

Ταυτόχρονα οι πηγές πληροφόρησης τους δεν είναι ανάλογες του έργου που επιτελούν, δηλαδή επιστημονική ενημέρωση από ειδικούς, αλλά είναι τα ΜΜΕ, γεγονός που οδηγεί ή σε εικόνες στερεότυπες για το χρήστη ή σε θέσεις που δηλώνουν αβεβαιότητα και έλλειψη γνώσεων. Δεν υπάρχουν οι γνώσεις και η συναισθηματική υποστήριξη που απαιτείται, ώστε να αναπληρωθεί μέρος από τις λειτουργίες της κοινωνίας που αλλάζει.

Θα ήταν δυνατόν ομάδα ενημερωμένων εκπαιδευτικών να αναλάβουν ζώνες στα ΜΜΕ, όπου θα συζητούσαν τα προβλήματα της νεότητας και γενικότερα θέματα που απασχολούν την εκπαιδευτική κοινότητα, δίνοντας προτάσεις και ερεθίσματα για διαφορετική αντιμετώπιση των προβλημάτων από τους εκπαιδευτικούς.

Επειδή επιθυμούμε να διευρύνουμε τη συζήτηση των συμπερασμάτων, θα αναφερθούμε σε κάποιες ομαδοποιήσεις, οι οποίες δεν αλλοιώνουν το συνολικό συμπέρασμα, αλλά το «φωτίζουν» και συγκεκριμενοποιούν, πιθανόν, διαφορετικές ανάγκες, ώστε τα προγράμματα ενημέρωσης να είναι όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα. Η πρόληψη στα πλαίσια του σχολείου αποτελεί μια αναγκαία, αλλά όχι επαρκή συνθήκη και αυτό το γνωρίζουμε. Ο μαθητής έξω από το σχολείο δέχεται ισχυρότατες επιδράσεις τις οποίες το σχολείο μόνο του δε μπορεί να εξουδετερώσει. Όμως εμείς ερευνούμε το συγκεκριμένο χώρο (σχολείο) και τις συγκεκριμένες λειτουργίες (εκπαιδευτικός μέσα στην τάξη).

Θα εστιάσουμε λοιπόν την προσοχή μας σε κάποια ποσοστά εκπαιδευτικών (ενημερωμένων και μη), ώστε να αναπτύξουμε τον προβληματισμό μας και τις προτάσεις μας σε σχέση με τα προγράμματα ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης.

Οι ενημερωμένοι (από τα προγράμματα πρόληψης-ευαισθητοποίησης που έγιναν στα σχολεία) εκπαιδευτικοί αξιολογούν ως απαραίτητο στοιχείο του εκπαιδευτικού την «ειλικρίνεια» σε ποσοστό 20,3%, ενώ οι μη ενημερωμένοι σε 15,3%. Ζητούν «μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση» σε ποσοστό 37,9% οι ενημερωμένοι, ενώ οι μη ενημερωμένοι σε 32,1%.

Προτείνουν ως λύση για το πρόβλημα της χρήσης την «καταστολή» οι μη ενημερωμένοι σε ποσοστό 6,8%, ενώ οι μη ενημερωμένοι σε ποσοστό 6,5%.

Οι ενημερωμένοι απαντούν ότι «Δεν τους έχει προκύψει το πρόβλημα χρήσης» σε ποσοστό 55,2%, ενώ οι μη ενημερωμένοι σε ποσοστό 68,9%.

Σταχολογήσαμε κάποια ποσοστά, τα οποία παρουσιάζουν διαφορές και έχουν κυρίως σχέση με τις τοξικές ουσίες, από όπου πράγματι φαίνεται ότι τα προγράμματα ενημέρωσης ευαισθητοποιούν τους εκπαιδευτικούς και συνεπώς διευκολύνουν και προωθούν την έννοια της πρόληψης. Όμως αυτό που κυρίως διαφαίνεται είναι ότι τα προγράμματα ενημέρωσης δεν κατορθώνουν να διαφοροποιήσουν ουσιαστικά τη στάση του εκπαιδευτικού στη λειτουργία του μέσα στην τάξη (για παράδειγμα υπάρχουν ενημερωμένοι εκπαιδευτικοί οι οποίοι «παραπέμπουν στη Δ/νση» τον άτακτο μαθητή)

και παράλληλα να τον ευαισθητοποιήσουν, ώστε να κινηθεί έχοντας γνώση των στοιχείων της ομάδας Υψηλού κινδύνου.

Πιστεύουμε ότι τα προγράμματα πρέπει να διαρκούν περισσότερο και να μην αρκούνται στην εκμάθηση ενεργητικών τρόπων μάθησης, αλλά να ενημερώνουν τους εκπαιδευτικούς για τα στοιχεία προσωπικότητας του εφήβου και του εφήβου-χρήστη.

Θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί να έρθουν σε επαφή με χρήστες, αλλά ταυτόχρονα να μάθουν ποια στοιχεία είναι «ύποπτα» χρήσης, χωρίς να παραπέμπουν σε χρόνια εξαρτημένους. Αυτό δεν σημαίνει κατ' ουδένα λόγο ότι μέσα στην τάξη πρέπει να δοθεί έμφαση στους κινδύνους από τις τοξικές ουσίες. Ακόμη και αν γίνεται σωστά η ενημέρωση, δεν είναι αρκετή από μόνη της για να επηρεάσει στάσεις και αντιλήψεις που καθορίζουν τη συμπεριφορά. Υποστηρίζουμε όμως ότι ο ενημερωμένος εκπαιδευτικός πρέπει να έχει γνώση του αντικειμένου του και ταυτόχρονα πιστεύουμε και υποστηρίζουμε ότι έργο της ουσιαστικής ενημέρωσης είναι και η «όξυνση» της αντίληψης του εκπαιδευτικού ώστε να εκμεταλλεύεται στο έπακρο τις δυνατότητες που του δίνονται. Για παράδειγμα θα μπορούσε να κάνει συζήτηση για τα θέματα χρήσης ουσιών στο μάθημα της Λογοτεχνίας χρησιμοποιώντας τα ποιήματα των Καρυωτάκη, Ουράνη και άλλων μεσοπολεμικών ποιητών από τους οποίους αρκετοί ήταν στο δρόμο της «παραίσθητικής» διαφυγής.

«... Είναι καιρός να φανερώσω την τραγωδία μου. Το μεγαλύτερό μου ελάττωμα στάθηκε η αχαλίνωτη περιέργειά μου, η νοσηρή φαντασία και η προσπάθεια μου να πληροφορηθώ για όλες τις συγκινήσεις, χωρίς, τις περισσότερες, να μπορώ να τις αισθανθώ...»

Απόσπασμα της αποχαιρετιστήριας επιστολής του Καρυωτάκη, η οποία θα μπορούσε να είναι πηγή ανεξάντλητης συζήτησης με τους εφήβους-μαθητές και με τον ενημερωμένο εκπαιδευτικό που είναι ικανός την «αχαλίνωτη περιέργεια», «τη νοσηρή φαντασία», «όλες τις συγκινήσεις» να τις «φωτίσει» ποικιλότροπα.

Η προληπτική προσπάθεια μέσω προγραμμάτων εκπαίδευσης για την προαγωγή της υγείας αποτελεί μια προσπάθεια επίπονη και μακροχρόνια αλλά αποτελεσματική⁸, όπως φαίνεται από τη συσσώρευση ενδείξεων σε χώρες που εφαρμόζεται⁹.

Σε σχέση με την προσφορά των προγραμμάτων πρόληψης-ευαισθητοποίησης το 85,7% εκπαιδευτικών θεωρούν ότι βοηθήθηκαν, ποσοστό το οποίο επιβεβαιώνεται από έρευνα του ΟΚΑΝΑ¹⁰. Βέβαια χωρίς να υποτιμώνται βασικά ανασταλτικοί παράγοντες για την εφαρμογή των προγραμμάτων, όπως είναι η έλλειψη χρόνου και έλλειψη μέσων και υποδομής στα σχολεία. Σημαντικό θεωρείται και η έλλειψη κινήτρων προς τους καθηγητές, για να εφαρμόσουν προγράμματα που δεν άπτονται άμεσα του μαθήματός τους.¹¹

⁸ Μοστριού Α. - Κοκκέβη Α. - Λεντάκη Ε.: (Δοκιμαστικό προληπτικό πρόγραμμα «εκπαίδευση για την πρόληψη της τοξικομανίας» σε σχολεία και την κοινότητα του Δήμου Υμηττού 1986-89).

⁹ Βλ. Κοκκέβη-Στεφάνης ό.π. τομ β' σελ. 151.

¹⁰ ΟΚΑΝΑ: Αξιολόγηση εφαρμογής και αποτελεσματικότητας προγράμματος εκπαίδευσης εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Δευτερογενή πρόληψη. Αθήνα 1997 όπου ποσοστό 74,2%-79,4% εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στα προγράμματα θεωρούν ότι βοηθήθηκαν.

¹¹ Βλ. Κοκκέβη-Στεφάνης ό.π. τομ. β' σελ. 238.

Συμπεράσματα εξάγονται και από μερικά στοιχεία που καθορίζονται από τον ηλικιακό παράγοντα.

Οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 25-34 ετών και 34-44 ετών αξιολογούν ως σημαντικότερο στοιχείο για την απόδοση των μαθητών στην τάξη τη θέση «να μάθουν να εκτιμούν οι μαθητές τα θετικά τους στοιχεία», καθώς επίσης ως σημαντικότερη κινητήρια δύναμη για την κινητοποίηση του μαθητή στην τάξη «την ψυχολογική του ενίσχυση».

Ο ρόλος του εμπυχωτή-εκπαιδευτικού θα μπορούσε να διδάσκεται στις βασικές σπουδές, ώστε οι προσπάθειες του να είναι συντονισμένες και επιστημονικά οργανωμένες, διότι οι συγκεκριμένες θέσεις αν λειτουργούν αποσπασματικά είναι πιθανόν να μην έχουν κανένα θετικό αποτέλεσμα. Συμπληρωματικά αναφέρουμε ότι στην ηλικιακή ομάδα 35-44 ανήκουν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι σε μεγαλύτερο ποσοστό 47,1% αποβάλλουν τον άτακτο μαθητή από την τάξη γεγονός που αντιφάσκει με τη θέση τους «να μάθουν οι μαθητές να εκτιμούν τα θετικά τους στοιχεία» διότι όταν αποβάλλεται ένας μαθητής από την τάξη, δεν ενισχύεται η αυτοεκτίμησή του, αντιθέτως απομονώνεται από την ομάδα της τάξης.

Σε σχέση με το πρόβλημα των τοξικών ουσιών οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 25-34 είναι πιο απαισιόδοξοι ως προς την επίλυση του προβλήματος ποσοστό 66,8%, ενώ οι εκπαιδευτικοί ηλικίας 55-65 θεωρούν ότι το πρόβλημα των ναρκωτικών λύνεται σε ποσοστό 76,1%. Οι νεότεροι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν «την καταστολή» ως τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος των τοξικών ουσιών με το μεγαλύτερο ποσοστό 9,4%, την «πρόληψη» με το μικρότερο ποσοστό 68,5% και την «αποποινικοποίηση» με το μεγαλύτερο ποσοστό 14,8%.

Ταυτόχρονα η συγκεκριμένη ομάδα υποστηρίζει με το μεγαλύτερο ποσοστό 8,5% ότι «μένεις σταθερός» στην ουσία έναρξης, καθώς επίσης στη συγκεκριμένη ερώτηση έχει το μεγαλύτερο ποσοστό 24,2% στο «Δεν είμαι σίγουρος». Οι συγκεκριμένες θέσεις πρέπει να αξιολογηθούν από τους ειδικούς, που οργανώνουν και εφαρμόζουν τα προγράμματα ενημέρωσης-πρόληψης, διότι όποιες και αν είναι οι ερμηνείες των θέσεων, δηλαδή άγνοια ή ανυπαρξία στερεοτύπων ή ότι η κάνναβις δε θεωρείται τοξική ουσία από τους εκπαιδευτικούς, που ανήκουν σ' αυτήν την ηλικιακή ομάδα, πρέπει ο εκπαιδευτικός να ενημερωθεί, να αποκτήσει γνώσεις και να αποσαφηνίσει τις θέσεις του. Όταν μάλιστα η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα επιλέγει σε ποσοστό 15,2% (το μεγαλύτερο) «να συζητήσει με το μαθητή» όταν προκύπτει θέμα χρήσης.

Οι απόψεις των νεότερων εκπαιδευτικών για τους νέους είναι μάλλον αρνητικότερες απ' αυτές των μεγαλύτερων.

Όσο αυξάνεται η ηλικία, τόσο μειώνεται το ποσοστό εκπαιδευτικών που θεωρούν ότι οι φιλικές σχέσεις των μαθητών είναι «βοηθητικές» και αυξάνεται το ποσοστό αυτών που πιστεύουν ότι εμποδίζει τη σοβαρότητα του μαθήματος.

Πιστεύουμε ότι ουσιαστικό ρόλο διαφοροποίησης στις επιλογές των εκπαιδευτικών είναι η εκπαιδευτική τους εμπειρία και όχι η ηλικία τους, διότι συχνά παρατηρήθηκε στην έρευνα μας, οι νεότεροι να απαντούν κατά τρόπο, ο οποίος δε συμβαδίζει με

την παιδαγωγική αντίληψη η οποία προωθείται από τον ευαισθητοποιημένο εκπαιδευτικό. Πιστεύουμε ότι η ανασφάλεια και η άγνοια των νεότερων εκπαιδευτικών για την εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να τους οδηγήσει σε ασαφείς συμπεριφορές που είναι εις βάρος των μαθητών τους. Αυτό δε σημαίνει ότι η εκπαιδευτική εμπειρία είναι πάντα θετική σύμβουλος, σε κάποια όμως θέματα, οι εκπαιδευτικοί με πολλά χρόνια υπηρεσίας είναι πιο κοντά σε συμπεριφορές που οριοθετούν τους εφήβους.

«Η ελλιπής παιδαγωγική και επιστημονική κατάρτιση του εκπαιδευτικού είναι ένας σοβαρός πράγοντας δημιουργίας ενδορρολικών συγκρούσεων. Αισθητά υψηλό (71,2%) είναι το ποσοστό των καθηγητών που θεωρούν ότι η ελλιπής επιστημονικο-παιδαγωγική κατάρτιση του καθηγητή δημιουργεί σ' αυτόν αμφιβολίες που σχετίζονται με την ικανότητά του ως εκπαιδευτικού»¹².

Πιστεύουμε ότι είναι απαραίτητη η ετήσια, συνολική ενημέρωση-ευαισθητοποίηση στους εκπαιδευτικούς που πρόκειται να διοριστούν, με άξονες αυτούς τους οποίους ήδη έχουμε αναλύσει και φυσικά ανά τακτά διαστήματα η ανατροφοδότηση των εκπαιδευτικών μέσω ομάδων, καθώς και ενημερωτικών συναντήσεων, όπου θα ανταλλάσσονται οι εμπειρίες και τα προβλήματα που απορρέουν από το δύσκολο και ευαίσθητο έργο του δασκάλου.

Θεωρούμε σημαντικό, να μάθει ο εκπαιδευτικός, να αξιολογεί σωστά τη σχολική πραγματικότητα και να δρα σε σχέση με τους μαθητές του και τα προβλήματά τους με τρόπο συστηματικό και όχι εμπειρικά, περιστασιακά και τυχαία, μειώνοντας μ' αυτόν τον τρόπο το επαγγελματικό του άγχος. Έτσι βελτιώνεται η ποιότητα της δουλειάς του (γεγονός που προσκομίζει οπωσδήποτε ικανοποίηση) και έχει θετική επίπτωση την ψυχική του υγεία.

Το άμεσο αποτέλεσμα έχει σχέση με τους μαθητές. Το ξεπέρασμα από το διάσκοντα του δικού του άγχους και της ανασφάλειας, η γνώση των ορίων της αρμοδιότητας και της αντοχής του, η ικανότητά του να κατανοεί τα προβλήματα και τις δυσκολίες των μαθητών του και η ικανότητα να συνδέει σωστά την εκπαιδευτική διαδικασία με τη δυναμική της βασικής ομάδας, έχει θετικότερα αποτελέσματα τόσο για την ψυχική υγεία των μαθητών, όσο και για την απόδοσή τους στα μαθήματα.

Σε σχέση με τους τύπους σχολείων αυτό που κυρίως θα θέλαμε να σχολιάσουμε είναι ότι οι εκπαιδευτικοί όλων των σχολείων απαντούν χωρίς διαφοροποιήσεις που να απορρέουν από τον «τύπο» σχολείων.

Αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα και ζητούν περίπου τις ίδιες λύσεις. Η μεγάλη διαφορά είναι ότι οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών καθορίζονται συχνά από τη Δ/νση, ενώ οι των Δημοσίων λειτουργούν με περισσότερη ελευθερία.¹³

¹² Μουχάγιερ Χ. «Συγκρούσεις ρόλων στο έργο του εκπαιδευτικού» εκδ. οίκος. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1985, σελ. 63.

¹³ βλ. Μουχάγιερ ό.π. σελ. 78: «48,1% των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι ελέγχονται και επηρεάζονται από τη συμμόρφωση στα Δημοσίουπαλλήλικο κώδικα ενώ από το Δ/ντή το 43,7%».

Ποσοστό 18,2% των εκπαιδευτικών που εργάζονται στα Ιδιωτικά σχολεία φοβούνται την απώλυση¹⁴. Οι εκπαιδευτικοί των Ιδιωτικών θεωρούν ότι οι μαθητές τους σε ποσοστό 65% «ανέχονται την τάξη», ενώ οι του Δημοσίου σε ποσοστό 61,3%. Οι των Ιδιωτικών δίνουν 0% ποσοστό στα στοιχεία επιείκειας και συναισθηματισμού, ως χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών και 0% ποσοστό στην έννοια της αλληλεγγύης, ως «αντίσωμα» κατά των τοξικών ουσιών.

Δεν είναι έργο της συγκεκριμένης έρευνας να προτείνει πώς τα μειονεκτήματα του Δημοσίου σχολείου και τα μειονεκτήματα των Ιδιωτικών θα εκλείψουν. Η ουσία είναι ότι οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων, όλων των τύπων των σχολείων προσπαθούν¹⁵ πολλές φορές κάτω από αντίξοες συνθήκες και έχοντας προσωπικές ελλείψεις και ανασφάλειες να επιτελέσουν ένα από τα συνθετότερα λειτουργήματα. Θάπρεπε λοιπόν πέρα από την ενημέρωση-ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, τα προγράμματα να στοχεύουν είτε σε υποπληθυσμούς που παρουσιάζουν ένα ενιαίο επίπεδο κινδύνου είτε να ενσωματώνουν στοιχεία και διαδικασίες που αναγνωρίζουν τις διαφορετικές ανάγκες αυτών των υποομάδων. Ταυτόχρονα καλό θα ήταν τα συγκεκριμένα προγράμματα να ενσωματώνονται σε προγράμματα και δραστηριότητες της ευρύτερης κοινότητας.

Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες η άγνοια οδηγεί εκπαιδευτικούς σε αδέξιες επεμβάσεις στις οικογενειακές σχέσεις καταστρέφοντας έτσι την προοπτική να έχουν μια σωστή και εποικοδομητική συνεργασία με τους γονείς, ώστε να μπορέσουν οι ίδιοι να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων μέσα στη σφαίρα της δικής τους αρμοδιότητας, δηλαδή στο σχολείο.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει και να εξοικωθεί με τα όρια της αρμοδιότητάς του. Η παιδεία θά'πρεπε να έχει στόχο τη μύηση του ανθρώπου σε τρόπους απόκτησης της γνώσης και όχι τη διδασκαλία δεδομένων και οι τρόποι αυτοί μπορεί να έρθουν σε θεμελιώδη αντίθεση με ορισμένες προσεγγίσεις της προαγωγής της υγείας. Παιδεία σημαίνει να δουλεύεις με τις στάσεις και τις πεποιθήσεις των ανθρώπων.

Στην ουσία, με δεδομένο ότι δεν υπάρχει **μία** καλή πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών, ούτε **ένα** καλό πρόγραμμα πρόληψης και ότι καμιά «μαγική» σφαίρα δεν είναι ομοίμορφα αποτελεσματική για την πρόληψη κατάχρησης ουσιών πρέπει τα προγράμματα ευαισθητοποίησης να απευθύνονται σε όλους τους εκπαιδευτικούς, να είναι προγράμματα εντατικά και όχι αποσπασματικά και βραχύχρονα και για τις ομάδες υψηλού κινδύνου να δίνεται η δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να συνεργαστούν με σχολικό ψυχολόγο ή με κοινωνικό λειτουργό ή με ειδικό θεραπευτή για τα θέματα χρήσης τοξικών ουσιών.

Πιστεύουμε ότι η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συνέπεια και συνέχεια στην εφαρμογή τους, στην εφαρμογή τους από

¹⁴ Έρευνα που πραγματοποιήθηκε για την ΟΙΕΑΕ από το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ. Αθήνα 2000) Το 52% των εκπαιδευτικών θάθελε να διοριστεί στο Δημόσιο. Στην ίδια έρευνα για τους εκπαιδευτικούς Ιδιωτικών διαβάσαμε ότι το 36,8% των εκπαιδευτικών νιώθουν «ανεπιφύλακτα ελεύθερο», το 44,4% κρατούν επιφυλάξεις «μάλλον ελεύθερο», ενώ το 18,8% δηλώνουν «περιορισμένο».

¹⁵ Δημητριάδου Κ. ό.π. σελ. 85 «78% των εκπαιδευτικών θα εργαστούν για τη βελτίωση του πνευματικού και ηθικού επιπέδου των συναθρώπων τους» σελ. 85.

κατάλληλο εκπαιδευμένο προσωπικό, καθώς επίσης και από τη συνεχή στήριξη της Πολιτείας.

Στην ουσία η παιδαγωγική προοπτική συνεπάγεται να εξετάζουμε ορισμένες υποθέσεις, τις οποίες θεωρούμε ως δεδομένες, ως προς το τι είναι επιθυμητό, σωστό και κατάλληλο, και να είμαστε προετοιμασμένοι να τα δούμε αυτά ως μέρος του προβλήματος και όχι ως λύση του. Αυτό δεν είναι καθόλου εύκολη δουλειά.

Τελειώνουμε με ένα απόσπασμα του Μίλτου Κουντουρά που περιγράφει, με τον καλύτερο τρόπο κατά τη γνώμη μας, το έργο του δασκάλου

«... Δεν έδωκα καλούπια σε καμιά περιοχή της ζωής και της σκέψης τους, καλούπια που αλλάζουν επιφανειακά μονάχα κ' εξωτερικά τη ζωή, μα που αφήνουν αποκοιμισμένη και στείρα τη ψυχή τους.

Όπου έβλεπα την ελεύθερη σκέψη τη σεβάστηκα και την αγάπησα, οσοδήποτε τολμηρή κι αν ήταν, και περιφρόνησα με αγανάκτηση το μυαλό το σκλαβωμένο μέσα στα δεσμά της πρόληψης και της υποκρισίας.

...Γιατί, μαθητής μου εμένα δεν είναι εκείνος που αγαπά την ήρεμη κι ακίνδυνη ζωή, τη στρωμένη με λουλούδια, αλλά εκείνος που μέσα του έχει ζυπνήσει η ανησυχία...»

Βιβλιογραφία

- ΑΣΤΡΙΝΑΚΗΣ Α.- Στυλιανούδη Λ. (επιμέλεια): «Χέβι Μέταλ/Ροκαμπίλι και Φανατικοί οπαδοί «Νεανικοί Πολιτισμοί και Υποπολιτισμοί στη Δυτική Αττική» εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.
- ΒΑΣΙΛΟΥ-ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Β.: «Το συνδικαλιστικό κίνημα των εκπαιδευτικών» εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1994.
- ΒΕΡΕΣΙΕΣ Κ. - ΠΟΥΛΑΚΗΣ Α.: «Ψυχοδραστικές ουσίες και μαθητές» Έρευνα «Γνώσεις, στάσεις, πιστεύω και συμπεριφορά των μαθητών σε σχέση με τα ναρκωτικά», Λευκωσία, 1994.
- BUNTON R. MACDONALD G.: «Health Promotion» Routledge, 1995 περιέχει της Weate K. «The contribution of education to health promotion».
- ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ Κ.: «Με ποια κριτήρια επιλέγει ο Έλληνας εκπαιδευτικός το επάγγελμά του» Αφοί Κυριακίδη, Θεσ/νικη 1982.
- DUNCAN M. STANTON, Ph. D., TODD C.T, Ph. D., HEARD D. Ph. D., KIRCHER S. Ph. D., KLEIMAN J, Ph. D., MOWATT D., Ed. D., RILEY P., SCOTT S., J. M. VAN DEUSEY, MAC «Heroin Addiction as a Family Phenomenon: A new Conceptual Model: Am I Drug Alcohol Abuse, 5(2) pp. 125-150 1978
- CINGOLANI S., FRANCA COMPAGUONI (Gruppo Alberdo Rome, Italy): «Εθισμός ουσιών στους νέους: Μια τυπολογική μελέτη των εθισμένων και των οικογενειών τους» εκδ. ΚΕΘΕΑ, Αθήνα.
- Council of Europe, Education for Health: preventing dependence and addiction, Strasbourg 1984.
- ΔΑΝΑΣΗΣ -ΑΦΕΝΤΑΚΗΣ Α.: «Εξέλιξη της παιδαγωγικής σκέψης», Αθήνα 1976.
- ΔΗΜΑΡΑΣ Α.: «Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε» Νέα Ελληνική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1988.
- DUVERGER M.: Μέθοδοι κοινωνικών επιστημών». ΕΚΚΕ β' έκδοσις, Αθήνα 1978.

- Έκθεση: «Επισκόπηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος της Ελλάδας» OECD ΥΠΕΠΘ, Αθήνα 1996.
- Ετήσια έκθεση του ΕΚΤΕΠΟΥ για την «κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα 1999», ΕΠΠΨΥ Αθήνα 2000.
- Ετήσια έκθεση σχετικά με την «κατάσταση των προβλημάτων των ναρκωτικών στην Ε.Ε. 2000», ΕΚΠΙΝΤ.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: «Έκθεση εξεταστικής επιτροπής για το πρόβλημα των ναρκωτικών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», Σεπτέμβρης, 1986
- EVANS V., LEE J.: An intergrated approach to drug education. Health education Journal Vol. 45. No 1, 1986
- EVANS V.: Lifeskills Teaching Programmes Vol. 3 Leeds, Lifeskills Associates, 1986
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction: Annual report on the state of the drugs problem in the E. U., 1998.
- Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού «Η χάρτα της Οτάβας για την Προαγωγή της Υγείας», Νοέμβριος, 1980. Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας-Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας του Καναδά-Καναδική Εταιρεία Δημόσιας Υγείας.
- ΚΑΤΑΚΗ Χ.: «Η σύγχρονη οικογένεια στα πρόθυρα της μεταβιομηχανικής εποχής μορφογενετικές αναθεωρήσεις και ανακατατάξεις», Διάλεξη, 1989 Αιγινήτειο νοσοκομείο.
- ΚΕΝΘΕΑ: «Παγκόσμια έρευνα για το Αλκοόλ και τα ναρκωτικά», Λευκωσία 1996.
- ΚΕΠΛΕΡΗΣ Χ., ΜΟΥΡΙΚΗ Α., ΜΥΡΙΖΑΚΗΣ Γ., ΠΑΠΑΔΕΛΗΣ Θ., ΠΑΣΣΑ Ο., ΤΕΠΕΡΟΓΛΟΥ. «Νέοι: Διάθεση χρόνου - Διαπροσωπικές σχέσεις», εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα 1987.
- ΚΟΚΚΕΒΗ Α. «Η χρήση νομίμων και παράνομων ψυχοτρόπων ουσιών στην εφηβεία». Εισ.: Γ. Τσιάντης και Σ. Μανωλόπουλος, Εκδ. Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής, Τομ. Π, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1988.
- ΚΟΚΚΕΒΗ Α.-Στεφανής Κ.: «Τα Ναρκωτικά την Ελλάδα. Η Διαχρονική πορεία της χρήσης» ΕΠΠΨΥ, Αθήνα 1994.
- ΚΟΥΚΟΥΤΣΑΚΗ Α.: «Σημειώσεις εγκληματολογίας. Χρήση ναρκωτικών και Αλκοόλ»
- ΚΟΥΚΟΥΤΣΑΚΗ Α.: «Ναρκωτικά και άτυπη κοινωνική αντίδραση» Σύγχρονα θέματα, τ. 13, Αθήνα 1981.
- ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΣ Μ.: «Κλείστε τα σχολεία» εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985.
- ΚΥΡΙΑΖΗ Ν.: «Μέθοδοι και Τεχνικές της κοινωνικής Έρευνας», Αθήνα 1995
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Χ.: «Πόνος και ναρκωτικά» εκδ. Εντοπία, Αθήνα 1991.
- Landsheere de Gilbert: «Η εμπειρική έρευνα στην Εκπαίδευση» εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 1996.
- ΛΕΚΑΚΗΣ Γ.: «Αρχές και φιλοσοφία προγραμμάτων πρόληψης σε σχολεία», Δήμος Αθηναίων, εκδ. Ήχος Γραφή, Αθήνα 1994.

- ΛΙΑΠΑΣ Γ.: «Ναρκωτικά: Εθιστικές ουσίες, κλινικά προβλήματα, αντιμετώπισης», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1992.
- ΜΑΚΡΑΚΗΣ Β. Γ.: «Ανάλυση Δεδομένων στην Επιστημονική έρευνα με τη χρήση του SPSS» εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997.
- ΜΑΡΣΕΛΟΣ Μ.: «Εξαρτησιογόνες ουσίες» εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 1997.
- ΜΑΤΣΑ Κ., ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ Σ., ΠΑΠΑΔΗ Μ., ΣΦΗΝΑΚΗΣ Μ.: «Πρόληψη της τοξικομανίας: η απομυθοποίηση ενός φαινομένου» Τετράδια ψυχιατρικής τ. 41 σ. 73-77, 1993.
- MERRILL E., MAZIARZ L., RIV P., CHAREST M., FRANTS I.: «Peer Communications and Peer Leadership Proposal and lesson plans», Febr., 1985, A.U.N.T.I.
- ΜΙΑΛΑΡΕΤ Γ.: «Εισαγωγή στις επιστήμες της Αγωγής» εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 1996.
- ΜΟΥΧΑΓΙΕΡ Χ. Σ.: «Συγκρούσεις ρόλων στο έργο του εκπαιδευτικού. Μια έρευνα για τον Ελλην. Εκπαιδευτικό της Μέσης Εκπαίδευσης» εκδ. Αφοί Κυριακίδη Θεσ/νίκη 1985.
- ΜΠΑΤΣΑΛΙΑΣ Κ.-ΚΙΟΥΝΤΟΥΖΗ Χ.: «Διερεύνηση ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών και δυναμικών στις οικογένεις των χρηστών» ΚΕΘΕΑ, Αθήνα.
- ΜΠΕΛΛΑΣ Θ.: «Η έρευνα στις επιστήμες της συμπεριφοράς», Αθήνα 1977.
- MUCCHIELLI R.: «Le questionnaire dans l' enquête psychosociale, Paris, Librairies Techniques, Editions Sociales Francaise, 1968.
- ΝΑΥΡΙΔΗΣ Κ.: «Εγχειρίδιο για την ψυχοκοινωνική υγεία παιδιού και εφήβου» Προβλήματα ρόλου στην ομάδα-τάξη. Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- NIVEN G. R. MD.: «Adolescent Drug Abuse» Hospital and Community Psychiatry, June 1986 Vol 37 Nob.
- ΞΩΧΕΛΛΗ Π.: «Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος» εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1990.
- ΞΩΧΕΛΛΗ Π.: «Εκπαίδευση και εκπαιδευτικός σήμερα. Προβλήματα και προοπτικές στη σύγχρονη εκπαίδευση» εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1989.
- ΟΚΑΝΑ: «Αξιολόγηση εφαρμογής και αποτελεσματικότητας προγράμματος εκπαίδευσης εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Δευτεροβάθμια εκπ/ση», Αθήνα 1997.
- ΟΚΑΝΑ-ΕΠΨΥ: «Στηρίζομαι στα πόδια μου», Αθήνα 1996.
- ΟΛΜΕ: «Το πρόβλημα των ναρκωτικών και ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση του», Αθήνα 1993.
- OSAP: Prevention Monograph - 8 Preventing Adolescent Drug use: From Theory to practice page 130.
- HARGREAVES D. H.: «Social Relationships in a secondary School» Routledge and Hegan Paul, 1967.

HERBERT MARTIN: «Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας» εκδ. Ελληνικά γράμματα, ε' έκδοση Αθήνα 1999.

PIAGET J.: «Το μέλλον της εκπαίδευσης» εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1979.

ΠΟΘΟΥ Μ.: «Εγκληματικά περιοχαί και συμμορίαί ανηλίκων», εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα 1971.

RICE B.: «Promoting Seff-Esteem in School» που περιέχεται στο «Skills for the Primary School Chil-The Manual, Tacade, 1990.

RENNIES, LUNZER E. A, WILLIAMS W. T.: «Social Education: An Experiment in Four Secondary Schools» (Schools Council Working paper 51) Evans Metheum 1974.

ΣΚΑΥΔΗ Δ., ΡΟΥΣΣΕΑΣ Π., ΤΕΤΤΕΡΗ Ι.: «Το Γενικό Λύκειο και το ερώτημα της προετοιμασίας των νέων για τον κόσμο της εργασίας» ΟΕΔΒ, Αθήνα 1995.

ΣΤΕΦΑΝΗΣ Κ. (επιμέλεια), ΜΑΔΙΑΝΟΣ Δ., ΚΟΚΚΕΒΗ Α.: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα (τομ. Β). Η χρήση ουσιών στον μαθητικό πληθυσμό» εκδ. Ψυχιατρική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1992.

ΣΤΕΦΑΝΗΣ Κ. (επιμέλεια) ΜΑΔΙΑΝΟΣ Δ, ΜΑΔΙΑΝΟΣ Μ., ΚΟΚΚΕΒΗ Α.: «Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα (τομ. Γ). Η χρήση στον γενικό πληθυσμό» Εκδ. Ψυχιατρική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1992.

SUGARMAN B.- ΖΑΦΕΙΡΙΔΗΣ Φ.: «Οι θεραπευτικές κοινότητες: απάντηση στα ναρκωτικά» Εναλλακτικές εκδόσεις «Κομούνα», Θεσ/νίκη 1990.

ΤΣΑΟΥΣΗΣ Δ.: «Η Εγκληματικότητα των Ανηλίκων εις την περιφέρεια πρωτευούσης» εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα 1974

ΤΣΙΑΝΤΗΣ Ι. (επιμέλ.): «Εφηβεία: Ένα μεταβατικό στάδιο σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1994.

ΤΣΙΠΗ Σ.: «Η τοξικομανία ως ιδεολογικό διακύβευμα η περίπτωση της Ελλάδας», εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα 1995

ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ Ι. Ιακ. - ΣΥΛΙΚΟΥ Ι. Γ.: «Ναρκωτικά: Νομική και Εγκληματολογική Διάσταση στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση» Θεωρία - Νομολογία Υποδείγματα· Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.

ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ Ι. Ιακ.: «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» εκδ. Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1985.

ΧΟΥΡΔΑΚΗ Μ.: «Ναρκωτικά-πρόληψη: πρωτογενής τομέας: απόψεις, εμπειρίες, προτάσεις» εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα

ΧΟΥΡΔΑΚΗ Μ.: «Τα ναρκωτικά: Πρόληψη - Οικογενειακή ψυχολογία» εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 1992.

ΨΑΡΟΥΛΗΣ Δ.: «Η σημασία της Ινδικής καννάβεως στον εθισμό άλλων ναρκωτικών ουσιών» έρευνα. Εργαστήριο Ιατροδικαστικής και Τοξικολογία τμήμα Ιατρικής. ΑΠΘ., 1984-1991.

Ψήφισμα της εξεταστικής επιτροπής για το πρόβλημα των Ναρκωτικών στις χώρες της ΕΟΚ (Σεπτ., 1986) Εισ. Jack Steward Clark.

Ψήφισμα «Νεολαία - Εκπαίδευση - Ναρκωτικά» Εισ. Sir J. Stewart Clark.

Άρθρα περιοδικών

- Περιοδικό «Απόψεις»: Πρακτικά διήμερου εκπαιδευτικού προβληματισμού
τομ. 4 «Εκπαίδευση στην Ελλάδα»
τομ. 5 «Η περιβαλλοντική εκπαίδευση» εκδ. Δομός.
- BANK J. B. BIDDLE, J. B., SLAVINGS L.R.: «What do students want? Expectations and Undergraduate Persistence» *The Sociological Quarterly* Volume 33, Number 3, p. 321-335.
- BROOK S. I., GORDON A., WHITMANN, COHEN P.: «Chances in drug Involvement: A longitudinal study of Childhood and Adolescent Defetminants» *Psychological Reports*, 1989, p. 707-726.
- ΓΕΩΡΓΟΥΣΗΣ Π.Ν.: «Μάθηση ή απόκτηση δεξιοτήτων» *Ν. Παιδεία*, τεύχος 23, Αθήνα 1982.
- KAPLAN, JONSON and BAILE: «Explaining Adofescent Drug use» p. 146-162.
- ΚΑΠΡΙΝΗΣ Γ.: «Εξάρτηση από ουσίες. Είναι απαραίτητη επιστημονική αλήθεια για μια σωστή πρόληψη» Θέματα προληπτικής ψυχιατρικής τεύχος 1, Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, σελ. 225-228, Αθήνα 1994.
- ΚΑΤΑΚΗ Χ.: «Αντιφατικά συστήματα αυτοαναφοράς στη σύγχρονη οικογένεια: Εφαρμογές στην Κλινική πράξη» *Τετράδια Ψυχιατρικής*, τεύχος 45.
- ΚΟΚΚΕΒΗ Α.: «Η πρόληψη της τοξικομανίας: μύθος ή πραγματικότητα» *Ψυχιατρικά θέματα*, τομ. 1, αριθ. 4 σελ. 275-282.
- ΚΟΚΚΕΒΗ Α., ΜΟΣΤΡΙΟΥ Α., ΤΕΡΖΙΔΟΥ Μ., ΔΑΡΒΙΡΗ Χ., ΛΕΝΤΑΚΗ Ε. και ΣΤΕΦΑΝΗΣ Κ.: «Διερεύνηση ψυχοκοινωνικών αναγκών εφήβων μαθητών και η σημασία τους στην ανάπτυξη προγράμματος για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών» *Ψυχολογικά Θέματα* 1988, 1, σελ. 51-65.
- ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ: «Η προβληματική της επικοινωνίας στο σχολείο» *Ν. Παιδεία*, τεύχος 28, Αθήνα 1982.
- ΠΡΙΝΤΖΑΣ Γ.: «Αρχές και περιεχόμενο του σύγχρονου σχολείου» *Λόγος και Πράξη*, τεύχος 51, Αθήνα 1993.
- ΤΡΙΑΙΑΝΟΣ Θ.: «Σύγχρονη αντίληψη για το ρόλο του εκπαιδευτικού κατά τη διδασκαλία», *Λόγος και Πράξη* τεύχος 47, Αθήνα 1992.
- ΤΑΝΝΑΗΙΛ Α.: «What is health promotion?» *Health Education journal*, vol 44, Nov., 1985.
- WILLIAMS Trefor-WILLIAMS Norman «Personal and Social Development in the Curriculum» *Health Education*, 13-18 Project - A Caordinators Guide, Shools Council, 1980.

Συνέδρια

- «Οικογένεια και Τοξικοεξάρτηση» Ημερίδα Dr. Edward Kaufman. 14.9.1998
Διοργανωτές ΚΕΘΕΑ σε συνεργασία με το τμήμα Ψυχιατρικής του Παν/μίου της Καλιφόρνια.
- 3^ο ετήσιο Συνέδριο Ευρωπαϊκού Δικτύου Σχολείων Προαγωγής της Υγείας 31 Οκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου 1997, Διοργανωτής Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού με τη συνεργασία του ΥΠΕΠΘ και Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.
- 5^ο Διεθνές Συνέδριο της Διεθνούς Εταιρείας Γαλλοφώνων Εγκληματολόγων «Κρίση αξιών και Εγκληματολογία. Η οπτική των δικαιωμάτων του ανθρώπου» Διοργανωτές Πάντειο Παν/μιο και το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου 15, 16, 17 Μαΐου 1996.
- 13^ο Παγκόσμιο συνέδριο θεραπευτικών κοινοτήτων «Γνώθι σ' αυτόν» Αθήνα 23-26.9.1990
- Ε' εκπαιδευτικό συνέδριο «Βασική κατάρτιση, επιμόρφωση, μετεκπαίδευση των καθηγητών» Αθήνα 1988
- Diati: Α' Εκπαιδευτικό συμπόσιο «Ηρωίνη-Κοκαΐνη» Αθήνα 1989.
- Διημερίδα «Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην πρόληψη της τοξικοεξάρτησης. Δράσεις και προοπτικές στο τοπικό επίπεδο» Αθήνα 1994.
- Διημερίδα «Εφηβεία και Οικογένεια. Η πρόκληση της επικοινωνίας» Πουλόπουλος Χ. Αθήνα 14-15.5.1992
- 2^ο Ευρωπαϊκό συνέδριο: «Η Ευρώπη κατά της χρήσης ουσιών» Θεσ/νίκη 28.5-2.6.95.
- 11^ο World Conference of Therapeutic Communities» 21.2.26-2.1998, Bangkok, Thailand.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Παρακαλώ κυκλώστε τις απαντήσεις.

K1

1. Ποιος από τους παρακάτω τρόπους περιγράφει καλύτερα τη λειτουργία του σχολείου σήμερα. (Να σημειωθεί μία απάντηση).

ΜΗ
ΓΡΑΦΕΤΕ
ΕΔΩ

Χώρος δημοκρατικής λειτουργίας	1
Χώρος αυταρχικής λειτουργίας	2
Χώρος δημιουργίας	3
Χώρος παροχής γνώσεων	4
Χώρος δημιουργίας οραμάτων	5
Χώρος αυτενέργειας	6
Χώρος συλλογικότητας	7
Χώρος απόκτησης του απολυτηρίου	8
Χώρος εκτόνωσης και συγκρούσεων	9
Άλλο (προσδιορίστε)	0

30 31

2. Πιστεύετε ότι το σχολείο προετοιμάζει τον έφηβο για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που θα συναντήσει μετά την αποφοίτησή του; (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Πάρα πολύ	1
Πολύ	2
Αρκετά	3
Λίγο	4
Καθόλου	5
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

Ερ. 3 —

33

Εάν απαντήσατε ότι το σχολείο προετοιμάζει τον έφηβο: Λίγο, Καθόλου, Δε Γνωρίζω/ Δεν απαντώ, τότε συμπληρώστε την ερώτηση 3.

3. Το σχολείο προετοιμάζει τον έφηβο για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που θα συναντήσει μετά την αποφοίτησή του
Λίγο, Καθόλου, Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ/διδότι; (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Οι έφηβοι ενδιαφέρονται κυρίως για την προετοιμασία τους για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.	1
Η θετική στάση ζωής δεν αναπτύσσεται στην τάξη.	2
Είναι πρόβλημα κοινωνικό, δεν μπορώ να απαντήσω.	3
Το αναλυτικό πρόγραμμα και η υλικοτεχνική υποδομή χρειάζονται ανανέωση ή βελτίωση.	4
Δε γίνεται ενημέρωση από τους εκπαιδευτικούς με ειλικρίνεια και αντικειμενικότητα της εκάστοτε κοινωνικής πραγματικότητας.	5
Το σχολείο ελάχιστα ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα των εφήβων.	6
Άλλο (προσδιορίστε)	7

35

4. Πιστεύετε ότι τους νέους σήμερα τους απασχολούν τα κοινωνικά προβλήματα της χώρας και του κόσμου; (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Πάρα πολύ	1
Πολύ	2
Άρκετά	3
Λίγο	4
Καθόλου	5
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

37

5. Πιστεύετε ότι οι νέοι σήμερα: (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Είναι συναίσθηματικά πιο σκληροί απ'ότι στο παρελθόν	1
Οι νέοι δε διαφέρουν ουσιαστικά από εποχή σε εποχή	2
Είναι συναίσθηματικά λιγότερο σκληροί απ'ότι στο παρελθόν	3
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

39

6. Ποια από τις παρακάτω φράσεις αντικατοπτρίζει καλύτερα την κοινή γνώμη για τους νέους σήμερα; (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Τι στραβό υπάρχει στους νέους σήμερα;	1
Πόσο έχουν αλλάξει οι νέοι σήμερα!	2
Κανείς δεν καταλαβαίνει τους νέους σήμερα.	3
Οι νέοι σήμερα είναι πιο εγωκεντρικοί	4
Οι νέοι σήμερα είναι λιγότερο επαναστάτες.	5
Οι νέοι σήμερα είναι πιο ειλικρινείς και άμεσοι	6

41

7. Πιστεύετε ότι οι μαθητές είναι ευχαριστημένοι από την εκπαίδευση που τους δίνεται στο σχολείο; (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Πάρα πολύ ευχαριστημένοι	1
Αρκετά ευχαριστημένοι	2
Λίγο ευχαριστημένοι	3
Καθόλου ευχαριστημένοι	4
Δεν είναι σε θέση να κρίνουν	5
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

43

8. Πιστεύετε ότι η τάξη του σχολείου είναι για τους μαθητές; (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Χώρος που εκφράζονται	1
Χώρος που περνάνε και καλά	2
Χώρος που τον ανέχονται	3
Χώρος που αποφεύγουν	4
Χώρος που απορρίπτουν	5
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

45

9. Τι πιστεύετε για τους "αδύναμους" μαθητές (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Είναι αδιάφοροι	1
Είναι τεμπέληδες	2
Έχουν σοβαρά προβλήματα	3
Δεν εμπνέονται από τον τρόπο διδασκαλίας	4
Άλλο (προσδιορίστε)	5

47

10. Ποιες θέσεις, κατά τη γνώμη σας, είναι απαραίτητες για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών στην τάξη (Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις με αρίθμηση 1,2,3 κατά σειρά σπουδαιότητας).

Να ασχολούνται με τα μαθήματά τους	49
Να εκφράζουν τα συναισθήματά τους	50
Να δείχνουν ευαισθησία στα συναισθήματα των άλλων	51
Να πειθαρχούν χωρίς αντίρρηση στις συμβουλές των καθηγητών	52
Ν' ανταποκρίνονται σε εκκλήσεις βοήθειας των άλλων.	53
Να εκτιμούν τα θετικά στοιχεία του εαυτού τους	54
Νά έχουν ανοχή για τις ανάγκες των άλλων	55
Να δίνεται ο ρυθμός της τάξης από τους καλούς μαθητές	56
Να διδάσκονται από το δάσκαλο που είναι ο ειδικός και από τον οποίο ξεκινά η γνώση	57
Να σέβονται τις απόψεις των άλλων.	58

59 60

11. Πόσο συχνά "νιώθετε" ότι η δουλειά του εκπαιδευτικού είναι σημαντική στο να διαμορφώνει το κλίμα της τάξης (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Σχεδόν πάντα	1
Συχνά	2
Μερικές φορές	3
Σπάνια	4
Ποτέ	5
Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ	9

62

11α. Πόσο συχνά "νιώθετε" ότι η δουλειά του εκπαιδευτικού αναγνωρίζεται σήμερα (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Σχεδόν πάντα	1
Συχνά	2
Μερικές φορές	3
Σπάνια	4
Ποτέ	5
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

64

12. Έχετε δουλέψει χωρίζοντας την τάξη σε ομάδες ;

Πάρα πολλές φορές	1
Πολλές φορές	2
Αρκετές	3
Σπάνια	4
Ποτέ	5
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

66

13. Αν ναι, ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ των μελών των ομάδων:

Ακούνε ο ένας τον άλλον	1
Αποπαίρνουν ο ένας τον άλλον	2
Επιλύουν ικανοποιητικά τις συγκρούσεις.	3
Υπάρχει ευγένεια, συνεργασία και εκτίμηση.	4

68

14. Θα άξιζε τον κόπο να γίνει προσπάθεια για συμμετοχή των πιο "μοναχικών" ή "απομονωμένων" μελών της τάξης στις ομάδες αυτές ;

Πάρα πολύ	1
Πολύ	2
Άρκετά	3
Λίγο	4
Καθόλου	5
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

70

15. Σας έχει δοθεί η ευκαιρία από τα ενδιαφέροντα των μαθητών εκτός από τη διδακτέα ύλη να θέσετε και άλλους στόχους στις τάξεις σας ;

Πάρα πολλές φορές	1
Πολλές φορές	2
Άρκετές	3
Σπάνια	4
Ποτέ	5
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

72

16. Ποια στοιχεία πιστεύετε ότι κινητοποιούν το μαθητή ώστε να καταβάλλει μεγαλύτερη προσπάθεια για βελτίωση και πρόοδο. (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Να τον ενδιαφέρει το μάθημα που διδάσκεται στην τάξη	1
Η ψυχολογική ενίσχυση στην οποιαδήποτε προσπάθεια του μαθητή.	2
Η ύπαρξη ήρεμου και θετικού κλίματος στην τάξη	3
Η στάση των γονιών του	4
Οι επιρροές που δέχεται από συνομηλίκους του	5
Άλλο (προσδιορίστε)	6
Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ	9

74

17. Ποιο είναι το συχνότερο συναίσθημά σας όταν τελειώνει το μάθημα; (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Ότι έχω δώσει όλη μου την ενέργεια	1
Ότι έχω παραγάγει έργο.	2
Ότι πέρασε άλλη μία μέρα χωρίς ουσιαστική ανταπόδοση από τους μαθητές	3
Ότι δημιουργήθηκαν καταστάσεις εκνευρισμού.	4
Ότι την επομένη φορά θα υπάρξει μεγαλύτερη ανταπόκριση εκ μέρους των μαθητών	5
Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ.	9

76

18. Οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών σ'ένα τμήμα:
(Να σημειωθεί μία απάντηση)

Είναι κάτι που εμποδίζει τη σοβαρότητα του μαθήματος	1
Είναι κάτι που δε σχετίζεται με το μάθημα.	2
Είναι κάτι που βοηθάει τον καθηγητή στο έργο του	3
Είναι κάτι που θα έπρεπε να ελέγχεται από τον καθηγητή.	4
Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ	9

78

19. Ποια θεωρείτε απαραίτητα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού.
(Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις με ένδειξη 1,2,3
κατά σειρά σπουδαιότητας).

0 2

1 2

Συγκροτημένη και σταθερή συμπεριφορά	
Σοβαρότητα	
Φιλικότητα	
Συναίσθηματισμό	
Αυστηρότητα	
Αυθορμητισμό	
Ειλικρίνεια	
Ανεκτικότητα	
Επιείκεια	
Άλλο (προσδιορίστε)	

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14 15

Σχετικά με την ερώτηση 20.

Παρακαλώ κυκλώστε τον αριθμό σε κάθε ένα από τα παρακάτω θέματα:

20. Πόσο σύμφωνες είναι οι απόψεις σας με τις επιλογές των περισσότερων μαθητών σας στα παρακάτω θέματα.

ΘΕΜΑΤΑ	Σύμφωνες	Αρκετά σύμφωνες	Όχι τόσο σύμφωνες	Λιγότερο σύμφωνες	Υπάρχει διάσταση απόψεων	ΔΓ ΔΛ
Για το τι θα κάνουν αργότερα στη ζωή τους	1	2	3	4	5	9
Για το πώς περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους	1	2	3	4	5	9
Για το πώς ντύνονται.	1	2	3	4	5	9
Για το αν είναι σωστό να πίνουν.	1	2	3	4	5	9
Για τις μουσικές τους προτιμήσεις.	1	2	3	4	5	9
Για τις αξίες που έχουν σημασία στη ζωή τους.	1	2	3	4	5	9
Για την αξία της παιδείας.	1	2	3	4	5	9
Για το ρόλο του άνδρα και της γυναίκας στη ζωή.	1	2	3	4	5	9
Για τη θρησκεία.	1	2	3	4	5	9
Για την πολιτική.	1	2	3	4	5	9

- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25

21. Έχετε συζητήσει με κάποια αφορμή κάποιο από τα παρακάτω θέματα στην τάξη; (Σημειώστε με τον αριθμό 1 το θέμα το οποίο έχετε συζητήσει περισσότερες φορές, 2 το αμέσως επόμενο κ.ο.κ.)

	Έχω συζητήσει	ΔΓ/ΔΔ
. φυλακισμένους		
. θανατική ποινή		
. Βιασμό		
. Ομοφυλοφιλία		
. Aids		
. Τοξικές ουσίες/ ναρκωτικά		
. Μειονότητες		
. Προφύλαξη στον έρωτα		

28

29

30

31

32

33

34

35

22. Έχετε συζητήσει με κάποια αφορμή στην τάξη για την αντιμετώπιση περιπτώσεων μαθητών οι οποίοι: (Παρακαλώ κυκλώστε τον αριθμό).

	Έχω συζητήσει	ΔΓ/ΔΔ
. Έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση.	1	9
. Έχουν κάποια ομοφυλοφιλική εμπειρία.	1	9
. Έχουν κάνει χρήση τοξικών ουσιών.	1	9
. Έχουν πρόωρες σεξουαλικές σχέσεις	1	9

37

38

39

40

Και τώρα συγκεκριμένα για τις τοξικές ουσίες.

23. Ποιο από τα παρακάτω νομίζετε ότι θα ήταν διευκολυντικό μιας συζήτησης γι' αυτό το θέμα. (Να σημειωθούν μέχρι δύο απαντήσεις ιεραρχικά με αρίθμηση 1,2 κατά σειρά σπουδαιότητας).

Μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση σχετικά με τις τοξικές ουσίες.	☐	42
Συνεργασία με τους συναδέλφους	☐	43
Συνεργασία με τους γονείς	☐	44
Μαθήματα για το πρόβλημα της χρήσης τοξικών ουσιών κατά τη διάρκεια των Παν/κών σπουδών	☐	45
Βιωματικά σεμινάρια (συμμετέχοντας διερευνώ και τα συναισθήματά μου)	☐	46
Αύξηση των μαθημάτων Παιδαγωγικών και Ψυχολογίας κατά τη διάρκεια των Παν/κών Σπουδών.	☐	47
Μεγαλύτερη δυνατότητα αναγνώρισης του χρήστη.	☐	48
Έλεγχος της διακίνησης τοξικών ουσιών από το κράτος.	☐	49
Σεμινάρια ειδικών απ' ευθείας στους μαθητές.	☐	50
Η αποτύπωση από τα ΜΜΕ του θέματος στις πραγματικές του διαστάσεις.	☐	51

52 53

24. Πιστεύετε ότι είναι στη δικαιοδοσία του καθηγητή η συμβουλευτική υποστήριξη ενός μαθητή που κάνει χρήση τοξικών ουσιών.

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2
ΔΓ/ΔΑ	9

55

25. Ένας μελετηρός μαθητής θεωρείτε ότι είναι κοινωνικά επαρκής;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2
ΔΓ/ΔΑ	9

57

26. Πώς αντιμετωπίζετε τον άτακτο μαθητή (Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις με ένδειξη 1,2,3 ανάλογα με τη συχνότητα χρήσης της ενέργειας).

Αποβολή από την τάξη	☐
Συζήτηση μαζί του	☐
Συζήτηση με τους γονείς του.	☐
Παραπομπή του στη Διεύθυνση.	☐
Ανάθεση πρωτοβουλιών στην τάξη.	☐
Χρησιμοποίηση της επιρροής της τάξης .	☐
Αδιαφορία	☐
Δεν έχω σταθερή αντιμετώπιση.	☐

59

60

61

62

63

64

65

66

27. Πιστεύετε ότι υπάρχει πρόβλημα ναρκωτικών στη χώρα μας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2
ΔΓ/ΔΑ	9

68

28. Αν ναι, πόσο έντονο, θα λέγατε πως είναι το πρόβλημα σε σχέση.

α. Με το παρελθόν	
Μικρό	1
Μέτριο	2
Μεγάλο	3
ΔΓ/ΔΑ	9

70

β. Με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες	
Μικρό	1
Μέτριο	2
Μεγάλο	3
ΔΓ/ΔΑ	9

□
72

29. Πώς ανακαλύψατε το μέγεθος ή την ύπαρξη του προβλήματος των ναρκωτικών στη χώρα μας. (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Από τις αναφορές στα ΜΜΕ	1
Από γεγονότα στον εργασιακό χώρο	2
Από γεγονότα στον κοινωνικό περίγυρο	3
Άλλο (προσδιορίστε)	4

□
74

30. Πιστεύετε πως τα ΜΜΕ (ραδιόφωνο, τηλεόραση, τύπος) παρουσιάζουν το θέμα των τοξικών ουσιών ;

Έτσι όπως είναι	1
Το μεγαλοποιούν	2
Περιορίζουν τη σημασία του	3
ΔΓ/ΔΑ	9

□
76

31. Μπορεί να λυθεί, κατά τη γνώμη σας, το πρόβλημα των ναρκωτικών;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2
ΔΓ/ΔΑ	9

□
78

32. Αν ναι, πώς ;

Καταστολή	1
Πρόληψη	2
Αποποινικοποίηση	3
Ελεύθερη αγορά στα φαρμακεία	4
Άλλο (προσδιορίστε)	5
Δε γνωρίζω / Δεν απαντώ	9

□
80

33. Προσδιορίστε τις σημαντικότερες, κατά τη γνώμη σας, από τις βασικές αιτίες της εξάρτησης από τοξικές ουσίες. (Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις με αρίθμηση 1,2,3 κατά σειρά σημαντικότητας).

Δυσλειτουργία της οικογένειας	
Έλλειψη ενδιαφερόντων από το νέο	
Περιέργεια	
Αδυναμία χαρακτήρα	
Ανυπαξία διαπροσωπικών σχέσεων	
Αρνητικά κοινωνικά πρότυπα	
Ανασφάλεια	
Πλήξη	
Έλλειψη στόχων από το νέο	
Οικονομική ανέχεια της οικογένειας.	

4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14 15

34. Πόσο δύσκολο είναι κατά τη γνώμη σας να προμηθευτεί κάποιος τοξικές ουσίες ;

Πολύ δύσκολο	1
Μέτριο	2
Καθόλου δύσκολο	3
ΔΓ/ΔΑ	9

17

35. Κατά τη γνώμη σας μπορεί κάποιος να μείνει σταθερός με τη ναρκωτική ουσία που άρχισε ή πηγαίνει από τις ελαφριές στις βαρύτερες;

Ναι, μπορεί να μείνει σταθερός.	1
Όχι, πηγαίνει συνήθως στις βαρύτερες.	2
Δεν είμαι σίγουρος	3
ΔΓ/ΔΑ	9

19

36. Ποια στοιχεία;

α. Εμφάνιση ενός μαθητή θα θεωρούσατε "ύποπτα" για χρήση τοξικών ουσιών. (Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις).

Σκουλαρίκια.	1
Βρώμικη εμφάνιση	2
Εκκεντρικά ρούχα	3
Μαύρα ρούχα κάθε μέρα	4
Ισχνότητα	5
Μαύρα γυαλιά μέσα στην τάξη	6
Τατουάζ	7
Απλανές βλέμμα	8
Κανένα από αυτά	9
Άλλο (προσδιορίστε)	0

--	--	--

21 22 23

β. Συμπεριφοράς (Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις).

Δυσκολία συγκέντρωσης	1
Χαμηλή απόδοση	2
Μοναχικότητα	3
Αδιαφορία/Απάθεια	4
Υπνηλία	5
Απουσίες.	6
Χαμηλή αυτοεκτίμηση.	7
Ατομικισμός	8
Κανένα απ'αυτά	9
Άλλο (προσδιορίστε)	0

--	--	--

25 26 27

37. Εάν σας έχει προκύψει ήδη αυτό το θέμα (δηλαδή η χρήση τοξικών ουσιών από μαθητή) το συζητήσατε:

Με το σύλλογο εκπαιδευτικών	1
Με τους γονείς του μαθητή.	2
Με το μαθητή.	3
Με κανέναν	4
Με ειδικευμένο ψυχολόγο	5
Με άλλον (προσδιορίστε)	6
Δε μου έχει προκύψει.	7

29

38. Ποιος ή ποιοι από τους παρακάτω κοινωνικούς παράγοντες θα ήταν κατά τη γνώμη σας οι πιο αποτελεσματικοί για τη διαμόρφωση θετικής στάσης του μαθητή απέναντι στη ζωή. (Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις ιεραρχικά με αρίθμηση 1,2,3 κατά σειρά σπουδαιότητας).

. Η επαφή με τη φύση	
. Τα σωστά μηνύματα των ΜΜΕ	
. Η απαγόρευση διαφημίσεων Αλκοόλ - τσιγάρων	
. Τα σωστά πρότυπα συμπεριφοράς	
. Η αξιοκρατία.	
. Η μείωση του καταναλωτισμού.	
. Η μείωση της ανεργίας.	
. Η μείωση της αστυφυλίας.	
. Η έλλειψη αμφισβήτησης.	

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

4

39. Ποιοι οικογενειακοί παράγοντες κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν αρνητικά τους εφήβους. (Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις με αρίθμηση 1,2,3 κατά σειρά σπουδαιότητας).

Έλλειψη ελεύθερου χρόνου των γονιών	
Υπερβολική χρήση φαρμάκων από τους γονείς.	
Έλλειψη γονικής εποπτείας.	
Χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο.	
Έλλειψη στέγης	
Αδιαφορία	
Έλλειψη διαλόγου	
Υπερπροστασία	
Υπερβολικός περιορισμός από τους γονείς.	
Διαζύγιο γονέων	

43
44
45
46
47
48
49
50
51
52

40. Ποια στοιχεία, κατά τη γνώμη σας, συνθέτουν την έννοια της πρόληψης κατά των τοξικών ουσιών; (Να σημειωθούν μέχρι τρεις απαντήσεις με αρίθμηση 1,2,3 κατά σειρά σπουδαιότητας).

Ενημέρωση	
Φόβος	
Αυτοεκτίμηση	
Αλληλεγγύη	
Ύπαρξη διαπροσωπικών σχέσεων.	
Πολιτικοποίηση	
Ύπαρξη ιδανικών.	
Επιφυλακτικότητα	
Ύπαρξη στόχων	
Άλλο (προσδιορίστε)	

53 54
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66 6

41. Έχετε ενημερωθεί από κάποιο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης- πρόληψης.

ΝΑΙ	1	□ 69
ΟΧΙ	2	
Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ	9	

42. Αν ναι,
α. Σας βοήθησε ;

ΝΑΙ	1	□ 71
ΟΧΙ	2	
Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ	9	

- β. Αν σας βοήθησε, σε ποιον τομέα κυρίως :

Στην αναγνώριση του προβλήματος.	1	□ 73
Στην αντιμετώπιση του προβλήματος	2	
Στη λειτουργία μου μέσα στην τάξη	3	
Άλλο (προσδιορίστε)	4	

43. Παρακάτω υπάρχουν τρεις απόψεις. Επιλέξτε αυτή που συμφωνεί περισσότερο με τη δική σας γνώμη (Να σημειωθεί μία απάντηση).

Πιστεύω ότι ένας καθηγητής που έχει ενημερωθεί ώστε να λειτουργεί ως εμπυχωτής ομάδας μέσα στην τάξη, έχει περισσότερες πιθανότητες να λειτουργήσει ως σημαντικός φορέας πρόληψης της χρήσης τοξικών ουσιών μεταξύ των εφήβων.	1	□ 75
Πιστεύω ότι ένα κράτος που δημιουργεί το θεσμικό πλαίσιο ώστε στο σχολείο να μην δίνεται προτεραιότητα στη μονοδιάστατη γνώση είναι ο κεντρικός διαμορφωτής πρόληψης της χρήσης τοξικών ουσιών μεταξύ των εφήβων.	2	
Πιστεύω ότι περισσότερη ενημέρωση για τα θέματα χρήσης τοξικών ουσιών όπως και η αναγνώριση των χρηστών ή των ομάδων υψηλού κινδύνου είναι κεντρικό θέμα στην πρόληψη της χρήσης τοξικών ουσιών.	3	

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

44. Φύλο:
 Άνδρας
 Γυναίκα

1
 2

77

45. ΗΛΙΚΙΑ

25 -34	35-44	45-54	55-65
1	2	3	4

1
 2
 3
 4

79

K4

04

1 2

46.

Οικογενειακή κατάσταση	
Έγγαμος/η	1
Άγαμος/η	2
Διαζευγμένος/η	3
Συζείτε	4
Χήρος/α	5
Δεν απαντώ	9

4

47. Έχετε παιδιά;
 ΝΑΙ
 ΟΧΙ

1
 2

6

48. Αν ναι σημειώστε σε πολες ομάδες ηλικιών

Προσχολική	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Απόφοιτος
1	2	3	4	5

1
 2
 3
 4
 5

8

9

10

11

12

K4

49. Μεταπτυχιακές σπουδές:

ΝΑΙ
ΟΧΙ

1
2

14

50. Χρόνια υπηρεσίας:

0-6	6-12	12-20	20-30	30-
1	2	3	4	5

1
2
3
4
5

16

51. Ειδικότητα:

Π1	Π2	Π3	Π4	Π5	Π6	Π7	Π8	Π9
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Π10	Π11	Π12	Π13	Π14	Π15	Π16	Π17	Π18
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Π19	Π20							
1	2							

18

Ευχαριστούμε για τη βοήθειά σας

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Α Δ/ση

<u>Γυμνάσια</u>	Μόνιμοι εκπαιδευτικοί	% απαντημένων ερωτηματολογίων
60°	30	33%
3°	22	64%
18°	25	84%
4° Γαλατσίου	21	29%
13°	28	64%
37°	20	40%
Καρέα	28	50%
1° Υμηττού (πάντα πρωί)	25	52%
9° (πάντα πρωί)	15	40%
12°	20	45%
26°	11	36%
4° Αθηνών	13	69%
24°	27	78%
38°	31	26%
3° εσπερινό	8	63%
2° εσπερινό	14	14%
«Θεομήτωρ» Ιδιωτικό	19	74% ίδιοι εκπ. στο Γυμν. και Λυκ.

Δύκεια

2° Ν. Φιλ/φειας	17	41%
59° Αθηνών	16	25%
3° Γαλατσίου	22	27%
36° Αθηνών	19	47%
1° Βύρωνα	20	55%
2° Καισαριανής	25	40%
20° Αθηνών	22	10%
50° Αθηνών	10	70%
42° Αθηνών	15	40%
46° Αθηνών	22	55%
5° Ζωγράφου	21	57%
1° εσπ. Αθηνών	18	61%
Ε.Π.Α. Κυριακού Π.	78	17%
1° Πειραματικό Πλάκας	21	57%
9° ΤΕΛ	24	29%
10° ΤΕΛ	30	27%
1° ΤΕΛ Φιλαδέλφειας	39	38%
8° ΤΕΛ εσπ.	10	60%
ΤΕΛ Ηφαιστος	5	80%
ΤΕΛ Πλάκα	11	82%

ΤΕΣ Αμαράντειος	20	45%
Καμμερ	8	100%
Ξύνη	34	26%

Β' Δ/ση

Γυμνάσια

2° Βριλησίων (πάντα πρωί)	30	10%
2° Μελισσίων	21	10%
2° Αμαρουσίου (πάντα πρωί)	26	46%
3° Αμαρουσίου (πάντα πρωί)	28	32%
2° Ν. Ιωνίας	19	26%
1° Μεταμόρφωσης	25	16%
8° Ν. Ιωνίας	16	13%
1° Αγ. Παρασκευής (πάντα πρωί)	27	48%
1° Ν. Ψυχικού (πάντα πρωί)	30	13%
«Ιόνιος»	18	28%
«Ελληνική Παιδεία»	34	47%
Κολέγιο Αθηνών	75	17%
«Ζηρίδη»	53	34% ίδιοι εκπ. στο Γυμν. και Λυκ.

Λύκεια

1° Βριλησίων (πάντα πρωί)	25	24%
4° Αμαρουσίου	24	21%
1° Πεύκης	31	32%
2° Ν. Ιωνίας	25	40%
5° Ν. Ιωνίας	19	21%
2° Αγ. Παρασκευής	28	18%
4° Αγ. Παρασκευής	22	32%
«Ζαγοριανάκος»	15	47%
Κολέγιο Αθηνών	90	4%
«Μπαρμπτικά»	20	35%
ΣΕΚ Χαλανδρίου	10	0%
1° ΤΕΛ Χαλανδρίου	33	42%
2° εσπ. ΤΕΣ Χαλανδρίου	12	42%

Γ' Δ/ση

Γυμνάσια

3° Αιγάλεω	23	30%
5° Αιγάλεω	25	24%
2° Ασπρόπυργου	9	44%
3° Χαϊδαρίου	20	35%
1° Περιστερίου	14	36%

11° Περιστερίου	20	55%
12° συγχωνεύτηκε	22	41%
7° Ιλίου	15	27%
2° Ιλίου	15	40%
«Μ. Ξάνθος» Ιδιωτικό	20	30%

Λύκεια

Μάνδρας (πάντα πρωί)	9	56%
1° Αγ. Βαρβάρας	18	56%
5° Περιστερίου	14	64%
4° Πετρούπολης	23	35%
Εσπ. Αιγάλεω	16	19%
Μουσικό Γυμν. Ιλίου	35	43%
Τμ. Αθλητικό Γυμνάσιο		
Διευκ. Κων/πολης (πάντα πρωί)	15	33%
3° ΤΕΛ εσπ. Περιστερίου	40	10%
ΤΕΣ Ιλίου ημερήσιο	30	50%
ΤΕΛ ημερήσιο Ελευσίνας	35	37%

Δ' Δ/ση

Γυμνάσια

14° Καλλιθέας	24	25%
2° Μοσχάτο	16	69%
6° Πειραιά	24	33%
2° Αργυρούπολης	12	25%
8° Νίκαιας	24	46%
8° Κορυδαλλού (πάντα πρωί)	13	54%
7° Νίκαιας	14	36%
1° Κερατσίνι	26	58%
2° Περάματος	21	29%
Πόρου	7	28%
Κυθήρων	5	0%
Σπετσών	8	0%
5° Παλαιού Φαλήρου	28	39%
2° Αγ. Δημητρίου	15	27%
«Γιαννούπουλος Χ.»	15	87% ίδιοι εκπ. στο Γυμν. και Λυκ.
«Λαζαροπούλου» Ιδιωτικό εσπερνό	15	40%

Λύκεια

3° Καλλιθέας	18	28%
5° Καλλιθέας	20	30%

5° Πειραιά	18	67%
2° Γλυφάδας	25	36%
5° Γλυφάδας	15	7%
4° Νίκαιας (πάντα απόγευμα)	12	58%
2° Κερατσινίου	18	56%
Υδρας	1	100%
7° Πειραιά	10	20%
1° Ν. Σμύρνης	22	36%
«Πλάτων»	10	70%
Τάξεις εσπε. Γυμν. Μοσχ.	8	50%
Λύκ. τάξεις Μέθανα	3	67%
1° ΤΕΛ Ν. Σμύρνης	40	35%
1° ΤΕΛ Πειραιά	67	22%
4° ΤΕΛ εσπ. Πειραιά	12	33%
2 ^η ΤΕΣ Πειραιά (πάντα απόγευμα)	34	21%
ΤΕΣ Σαλαμίνας	10	60%

Δ/νση Ανατολικής Αττικής

Γυμνάσια

Καλυβίων	15	55%
Ραφήνας	20	50%
Λαυρίου	20	50%
3° Αχαρνών	15	13%
Γυμνάσιο Θρακομακεδόνων	24	8%
Εσπ. Γυμν. Αχαρνών	12	33%
«Αέτειον» Ιδιωτικό	14	57%
«Πλάτων» ΑΕ	50	70% ίδιοι εκπ. στο Γυμν. και Λυκ.

Λύκεια

Λύκειο Καλαβίων	13	54%
Λύκειο Ν. Μάκρης	10	50%
Γλυκών Νερών (πάντα πρωί)	23	35%
Άνοιξης	11	36%
Παναγιωτόπουλος	18	39%
Μουσικό Λύκειο Παλλήνης	30	33%
ΤΕΛ ημ. Κορωπίου	32	28%

Πίνακας 1γ : Περιγραφή της λειτουργίας του σχολείου και Ειδικότητα

	Σύνολο		Ειδικότητα					ΔΑ
	Βόση	Φιλόλογοι	Ψυχοπαιδαγωγικοί	Ξένων Γλωσσών	Άλλες Θεωρητικές	Άλλες Πρακτικές	ΔΑ	
	1080	351	282	108	124	154	61	
	100,0%	32,5%	26,1%	10,0%	11,5%	14,3%	5,6%	
Χώρας δημοκρατίας	4,1%	3,4%	2,1%	4,6%	2,1%	4,5%	6,6%	
Χώρας λειτουργίας	100,0%	27,3%	13,6%	11,4%	22,7%	15,9%	8,1%	
Χώρας απασχοληθείσας λειτουργίας	1,3%	1,7%	1,4%	,9%	,0%	1,3%	1,6%	
	100,0%	42,9%	28,6%	7,1%	,0%	14,3%	7,1%	
Χώρας δημογραφίας	5,1%	3,4%	5,0%	8,3%	6,9%	5,2%	1,6%	
	100,0%	21,8%	25,5%	16,4%	20,0%	14,5%	1,8%	
Χώρας παραγωγής γνώσεων	25,4%	22,5%	32,3%	21,3%	20,2%	25,3%	27,9%	
	100,0%	28,8%	33,2%	6,4%	9,1%	14,2%	6,2%	
Χώρας δημογραφίας εργαζομένων	,9%	1,1%	,4%	,0%	,8%	1,3%	,3%	
	100,0%	40,0%	10,0%	,0%	10,0%	20,0%	20,0%	
Χώρας συντηρίσεως	6%	,3%	,7%	,0%	,8%	,0%	3,3%	
	100,0%	16,7%	33,3%	,0%	16,7%	,0%	33,3%	
Χώρας συλλογικότητας	2,2%	2,0%	1,8%	3,7%	2,4%	3,2%	,0%	
	100,0%	29,2%	20,8%	16,7%	12,5%	20,8%	,0%	
Χώρας απόκτησης του απολυτηρίου	53,8%	59,0%	49,3%	55,6%	47,6%	55,2%	50,8%	
	100,0%	35,6%	23,8%	10,3%	10,2%	14,6%	5,3%	
Χώρας επάρκειας των συνεργατών	4,2%	5,1%	3,5%	5,6%	4,8%	1,9%	3,3%	
	100,0%	40,0%	22,2%	13,3%	4,8%	6,7%	4,4%	
Άλλο	1,9%	1,4%	1,8%	,0%	5,6%	1,9%	,0%	
	100,0%	25,0%	25,0%	,0%	35,0%	15,0%	,0%	
ΔΑ	,6%	,0%	1,8%	,0%	,8%	,0%	1,6%	
	100,0%	,0%	71,4%	,0%	14,3%	,0%	14,3%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Το σχολείο είναι

Πίνακας 4β Βαθμός απασχόλησης των νέων με τα προβλήματα της χώρας και ύπαρξη παιδιών

	Βίωση	Σύνολο	Υπαρξη παιδιών	
			Ναι	Όχι
	Row %	1080	746	283
	Col %	100,0%	69,1%	26,2%
	Row %	2,9%	3,4%	1,8%
	Col %	100,0%	80,6%	16,1%
	Row %	9,0%	7,4%	13,1%
	Col %	100,0%	56,7%	38,1%
	Row %	34,8%	35,9%	33,9%
	Col %	100,0%	71,3%	25,5%
	Row %	46,0%	46,0%	44,5%
	Col %	100,0%	69,0%	25,4%
	Row %	6,6%	7,0%	5,3%
	Col %	100,0%	73,2%	21,1%
	Row %	.7%	.4%	1,4%
	Col %	100,0%	37,5%	50,0%
	Row %	100,0%	100,0%	100,0%

Οι νέοι εισηγούνται με τα κοινωνικά προβλήματα της χώρας

Σύνολο

Πίνακας 5β 1 : Βαθμός απασχόλησης των νέων με τα προβλήματα της χώρας και απόψεις για το συναισθηματικό κόσμο των νέων

	Σύνολο		Οι νέοι σήμερα			
	Είναι συναισθηματικά πιο σκληροί από ότι στο παρελθόν	Διέβησαν συναισθηματικά από εποχή σε εποχή	Είναι συναισθηματικά λιγότερο σκληροί από ότι στο παρελθόν	Διέβησαν συναισθηματικά από ότι στο παρελθόν	Είναι συναισθηματικά λιγότερο σκληροί από ότι στο παρελθόν	ΔΓ/ΑΑ
Βάση	1080	547	324	547	163	46
Row %	100,0%	50,6%	30,0%	15,1%	15,1%	4,3%
Ποσοστά	Col %	2,9%	2,5%	3,5%	2,5%	,0%
	Row %	100,0%	25,8%	61,3%	12,9%	,0%
Ποσό	Col %	9,0%	9,9%	9,9%	12,9%	6,7%
	Row %	100,0%	18,6%	55,7%	21,8%	4,1%
Αρσενά	Col %	34,8%	28,1%	39,5%	33,7%	30,4%
	Row %	100,0%	24,2%	57,4%	14,8%	3,7%
Αίμο	Col %	46,0%	54,6%	42,2%	42,9%	41,3%
	Row %	100,0%	35,6%	46,5%	14,1%	3,8%
Καθόλου	Col %	6,6%	9,3%	4,9%	6,7%	8,7%
	Row %	100,0%	42,3%	36,6%	15,5%	5,6%
ΔΓ/ΑΑ	Col %	,7%	,0%	,2%	1,2%	10,9%
	Row %	100,0%	,0%	12,5%	25,0%	82,5%
Σύνολο		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 10β : Θέσεις για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών στην τάξη και τύπος σχολείου (Πρώτη αναφορά)

	Εύνοιο		Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
	Εύνοιο	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Λύκειο	Γυμνάσιο	Ημερήσια	Νυχτερινά
Βάση	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	29,9%	26,7%
Col %	29,5%	30,0%	27,7%	31,0%	27,7%	32,8%	29,9%	29,9%	29,9%	26,7%
Row %	100,0%	82,1%	17,9%	48,3%	44,8%	6,9%	93,7%	6,3%	93,7%	6,3%
Col %	7,1%	6,9%	8,3%	6,5%	7,7%	7,5%	7,3%	7,3%	7,3%	5,3%
Row %	100,0%	77,9%	22,1%	41,6%	51,9%	6,5%	94,8%	5,2%	94,8%	5,2%
Col %	2,5%	2,6%	1,9%	2,4%	2,5%	3,0%	2,3%	2,3%	2,3%	5,3%
Row %	100,0%	85,2%	14,8%	44,4%	48,1%	7,4%	85,2%	14,8%	85,2%	14,8%
Col %	1,4%	1,3%	1,9%	1,2%	1,4%	3,0%	1,5%	1,5%	1,5%	0%
Row %	100,0%	73,3%	26,7%	40,0%	46,7%	13,3%	100,0%	100,0%	100,0%	0%
Col %	8%	9%	5%	8%	10%	0%	8%	8%	8%	1,3%
Row %	100,0%	88,9%	11,1%	44,4%	55,8%	0%	88,9%	11,1%	88,9%	11,1%
Col %	26,9%	28,0%	22,3%	27,6%	26,9%	22,4%	27,7%	17,3%	27,7%	17,3%
Row %	100,0%	84,2%	15,8%	47,1%	47,8%	5,2%	95,5%	4,5%	95,5%	4,5%
Col %	7%	7%	1,0%	8%	8%	1,5%	8%	8%	8%	0%
Row %	100,0%	75,0%	25,0%	50,0%	37,5%	12,5%	100,0%	100,0%	100,0%	0%
Col %	1,2%	1,4%	5%	1,0%	1,5%	0%	1,1%	1,1%	1,1%	2,7%
Row %	100,0%	92,3%	7,7%	38,5%	61,5%	0%	84,8%	15,4%	84,8%	15,4%
Col %	14,9%	13,6%	20,4%	15,7%	14,5%	11,9%	14,5%	29,3%	14,5%	29,3%
Row %	100,0%	73,9%	26,1%	48,4%	46,8%	5,0%	86,5%	13,7%	86,5%	13,7%
Col %	13,6%	13,3%	15,0%	11,7%	15,1%	16,4%	13,6%	10,7%	13,6%	10,7%
Row %	100,0%	78,9%	21,1%	39,5%	53,1%	7,5%	94,6%	5,4%	94,6%	5,4%
Col %	1,2%	1,4%	5%	1,2%	1,5%	1,5%	1,2%	1,2%	1,2%	1,3%
Row %	100,0%	92,3%	7,7%	46,2%	46,2%	7,7%	92,3%	7,7%	92,3%	7,7%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Θέσεις που είναι απαραίτητες για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών

Πίνακας 108 : Θέσεις για την αποδοτική λειτουργία των μαθητών στην τέρη και Μεταπτυχιακές σπουδές (Πρώτη αναφορά)

	Βάση Row %	Σύνολο	Μεταπτυχιακές σπουδές	
			Ναι	ΔΑ
		1080	780	91
	Row %	100,0%	72,2%	8,4%
Να σχολαστούν με τα μαθήματά τους	Col %	29,5%	31,6%	29,7%
	Row %	100,0%	20,7%	8,5%
Να εφαρμόζουν τα συνειδητήματά τους	Col %	7,1%	8,1%	1,1%
	Row %	100,0%	22,1%	1,3%
Να δείχνουν ευαισθησία στα συνειδητήματα των άλλων	Col %	2,5%	1,4%	4,4%
	Row %	100,0%	11,1%	14,8%
Να παρέρχων χωρίς αντήρηση στις συμβουλές των καθηγητών	Col %	1,4%	2,4%	2,2%
	Row %	100,0%	33,3%	13,3%
Να ανταποκρίνονται σε εκκλησιαστικές βοήθειες των άλλων	Col %	,8%	,0%	3,3%
	Row %	100,0%	,0%	33,3%
Να εκτιμούν τα θετικά στοιχεία του εαυτού τους	Col %	26,9%	24,4%	24,2%
	Row %	100,0%	17,5%	7,6%
Να έχουν επαφή για τις ανάγκες των άλλων	Col %	,7%	,5%	1,1%
	Row %	100,0%	12,5%	12,5%
Να γίνεται ο ρυθμός της τέρης από τους καλοούς μαθητές	Col %	1,2%	1,4%	2,2%
	Row %	100,0%	23,1%	15,4%
Να διδάσκονται από το δάσκαλο	Col %	14,9%	14,4%	16,5%
	Row %	100,0%	18,6%	9,3%
Να σέβονται τις απόψεις των άλλων	Col %	13,6%	14,4%	11,0%
	Row %	100,0%	20,4%	6,8%
ΔΑ	Col %	1,2%	1,4%	4,4%
	Row %	100,0%	23,1%	30,8%
Σύνολο		100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 15β : Στόχοι για εξωσχολικά ενδιαφέροντα και τύπος σχολείου

	Σύνολο	Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου			Τύπος σχολείου	
		Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Νυχτερινό	
Βάση	1080	874	206	496	517	67	1005	75	
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	6,2%	93,1%	6,9%	
Πόροι πολλαπλές φορές	17,3%	15,9%	23,3%	17,5%	17,0%	17,8%	17,3%	17,3%	
Col %	100,0%	74,3%	25,7%	46,5%	47,1%	6,4%	93,0%	7,0%	
Row %	27,8%	27,6%	28,6%	27,4%	28,2%	-26,9%	27,9%	26,7%	
Col %	100,0%	80,3%	19,7%	45,3%	48,7%	6,0%	93,3%	6,7%	
Αρετικές	32,8%	32,6%	33,3%	32,3%	32,5%	38,8%	32,9%	30,7%	
Col %	100,0%	80,5%	19,5%	45,2%	47,5%	7,3%	93,5%	6,5%	
Row %	19,0%	20,1%	14,1%	19,2%	19,3%	14,9%	18,6%	24,0%	
Col %	100,0%	85,9%	14,1%	46,3%	48,8%	4,9%	91,2%	8,8%	
Row %	2,6%	3,2%	,0%	2,8%	2,7%	,0%	2,8%	,0%	
Col %	100,0%	100,0%	,0%	50,0%	50,0%	,0%	100,0%	,0%	
Row %	1,6%	,8%	,5%	,2%	,2%	1,5%	,5%	1,3%	
Col %	100,0%	83,3%	16,7%	66,7%	16,7%	16,7%	83,3%	16,7%	
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Πίνακας 15γ : Στόχοι για εξωσχολικά ενδιαφέροντα και Οικογενειακή κατάσταση

	Σύνολο	Οικογενειακή κατάσταση			
		Εγγαμωσή	Αγαμωσή	Διαζευγμένος/η	Συζύγος
Βάση	1080	780	200	44	14
Row %	100,0%	72,2%	18,5%	4,1%	1,3%
Πόροι πολλαπλές φορές	17,3%	17,6%	17,5%	25,0%	7,1%
Col %	100,0%	73,3%	18,7%	5,9%	5%
Row %	27,8%	27,9%	29,0%	22,7%	21,4%
Col %	100,0%	72,7%	19,3%	3,3%	1,0%
Row %	32,8%	32,4%	35,0%	31,8%	33,3%
Col %	100,0%	71,5%	19,8%	4,0%	1,4%
Row %	19,0%	19,5%	16,0%	16,2%	35,7%
Col %	100,0%	74,1%	15,6%	3,9%	35,7%
Row %	2,6%	2,4%	2,0%	2,3%	2,4%
Col %	100,0%	67,9%	14,3%	3,6%	0%
Row %	,6%	,1%	,5%	,0%	,0%
Col %	100,0%	16,7%	16,7%	,0%	,0%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 18β : Απόψεις για τις φιλικές σχέσεις των μαθητών στην τάξη κατά Φύλο και Ηλικία

	Σύνολο	Φύλο				Ηλικία			
		Ανδρες		Γυναίκες		ΔΑ		ΔΑ	
		389	615	76	223	445	311	67	34
Βάση	1080	389	615	76	223	445	311	67	34
Row %	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%
Col %	3,7%	2,8%	4,2%	3,9%	4,5%	3,4%	3,2%	6,0%	2,8%
Row %	100,0%	27,5%	65,0%	7,5%	25,0%	37,5%	25,0%	10,0%	2,5%
Col %	19,8%	21,6%	19,8%	13,2%	14,8%	21,3%	21,5%	22,4%	17,6%
Row %	100,0%	38,9%	56,5%	4,6%	15,3%	44,0%	31,0%	6,9%	2,8%
Col %	61,4%	59,4%	61,8%	68,4%	63,7%	62,5%	59,5%	55,2%	61,8%
Row %	100,0%	34,8%	57,3%	7,8%	21,4%	41,9%	27,9%	5,6%	3,2%
Col %	12,6%	13,6%	12,4%	9,2%	14,3%	11,7%	13,2%	14,9%	2,9%
Row %	100,0%	39,0%	55,9%	5,1%	23,5%	38,2%	30,1%	7,4%	,7%
Col %	2,3%	2,6%	1,8%	2,7%	1,1%	1,1%	2,6%	1,5%	14,7%
Row %	100,0%	40,0%	44,0%	16,0%	24,0%	20,0%	32,0%	4,0%	20,0%
ΔΓ/ΔΑ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο	1080	389	615	76	223	445	311	67	34

Πίνακας 18γ : Απόψεις για τις φιλικές σχέσεις των μαθητών στην τάξη και Χρόνια υπηρεσίας

	Σύνολο	Χρόνια υπηρεσίας						
		0-5 χρόνια	6-12 χρόνια	12-20 χρόνια	20-30 χρόνια	30 χρόνια και άνω	ΔΑ	
		190	245	366	204	42	33	
Βάση	1080	190	245	366	204	42	33	
Row %	100,0%	17,6%	22,7%	33,9%	18,9%	3,9%	3,1%	
Col %	3,7%	4,7%	3,3%	3,0%	4,9%	2,4%	3,0%	
Row %	100,0%	22,5%	20,0%	27,5%	25,0%	2,5%	2,5%	
Col %	20,0%	17,9%	20,8%	20,2%	21,1%	19,0%	18,2%	
Row %	100,0%	15,7%	23,6%	34,3%	19,9%	3,7%	2,8%	
Col %	61,4%	62,1%	58,4%	63,7%	59,3%	64,3%	63,6%	
Row %	100,0%	17,8%	21,6%	35,1%	18,3%	4,1%	3,2%	
Col %	12,6%	12,6%	15,9%	11,5%	12,3%	14,3%	,0%	
Row %	100,0%	17,6%	28,7%	30,9%	18,4%	4,4%	,0%	
Col %	2,3%	2,6%	1,6%	1,6%	2,5%	,0%	15,2%	
Row %	100,0%	20,0%	16,0%	24,0%	20,0%	,0%	20,0%	
ΔΓ/ΔΑ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Σύνολο	1080	190	245	366	204	42	33	

Πίνακας 22γ : Αναφορές για το θέμα που έχει συζητηθεί περισσότερο για την αντιμετώπιση ειδικών περιπτώσεων και τύπος σχολείων (Πρώτη αναφορά)

	Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου		Τύπος σχολείου	
	Απόστο	Πολιτικό	Αδελφ	Γυμνάσιο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Ημερήσιο	Νηπιαγείο	
	874	206	517	496	67	1005	75	
Βάση	1080							
Row %	100,0%	80,9%	19,1%	45,9%	47,9%	93,1%	6,9%	
Εχουν υποστεί σίτωση	2,7%	2,7%	3,9%	1,4%	3,0%	2,7%	2,7%	
Col %	100,0%	82,8%	69,0%	24,1%	6,9%	93,1%	6,9%	
Εχουν κάποια ορθολογική αντιμετώπιση	1,9%	1,9%	2,9%	1,0%	1,5%	1,7%	5,3%	
Row %	100,0%	81,0%	71,4%	23,8%	4,8%	81,0%	19,0%	
Col %	32,7%	33,9%	29,2%	29,9%	13,4%	32,0%	41,3%	
Εχουν κάνει χρήση τοξικών ουσιών	100,0%	83,6%	55,8%	41,6%	2,5%	91,2%	6,8%	
Row %	7,2%	6,9%	7,7%	6,3%	10,4%	7,4%	5,3%	
Col %	100,0%	76,9%	51,3%	39,7%	9,0%	84,8%	5,1%	
Εχουν πρόωπες σίτωση/επίσης	55,5%	54,7%	47,4%	61,7%	71,6%	56,2%	45,3%	
Row %	100,0%	79,8%	40,9%	51,1%	8,0%	94,3%	5,7%	
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Εύλογο								

Πίνακας 2.3 Ενέργειες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τη σύζιτηση για τα ναρκωτικά και θέσεις για την πρόληψη (Πρώτη αναφορά)

	Βάση	Σύνολο	Θετικές και ενέργειες για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών			
			Ένας καθήμενος που έχει ενημερωθεί ώστε να λειτουργεί ως τιμη στήλη	Ένα κέντρο που δημιουργεί το θετικό πλαίσιο ώστε να λειτουργεί ως τιμη στήλη	Περισσότερη ενημέρωση για τα θέματα χρήσης τοξικών ουσιών	ΔΑ
	1080	324	457	257	42	
	Row %	100,0%	42,3%	23,8%	3,9%	
Μεγαλύτερη και συχνότερη ενημέρωση για τις τοξικές ουσίες	Col %	32,9%	27,8%	42,4%	23,8%	
	Row %	100,0%	30,7%	35,8%	30,7%	2,8%
Συνεργασία με τους συναδελφούς	Col %	1,8%	2,8%	1,5%	1,2%	0%
	Row %	100,0%	47,4%	36,8%	15,8%	0%
Συνεργασία με τους γονείς	Col %	10,0%	10,5%	10,9%	7,4%	11,9%
	Row %	100,0%	31,5%	48,3%	17,8%	4,6%
Μαθήματα για το πρόβλημα κατά τις Πανικές σποράδες	Col %	1,9%	2,0%	2,7%	2,4%	
	Row %	100,0%	15,0%	45,0%	35,0%	5,0%
Βιωματικό σενάριο	Col %	6,9%	7,7%	8,5%	3,5%	2,4%
	Row %	100,0%	33,8%	52,7%	12,2%	1,4%
Αύξηση των μαθημάτων Παύση των μαθημάτων	Col %	6,3%	4,9%	6,3%	5,1%	2,4%
	Row %	100,0%	23,5%	55,9%	19,1%	1,5%
Μεγαλύτερη δυνατότητα ανταλλαγών	Col %	1,9%	2,5%	2,4%	4%	0%
	Row %	100,0%	40,0%	55,0%	5,0%	0%
Ελάχιστος της διαμονής οφέλους ουσιών από το κέντρο	Col %	5,5%	5,2%	5,9%	5,4%	2,4%
	Row %	100,0%	28,8%	45,8%	23,7%	2,4%
Σεμινάρια οφέλων από ταξίδια στους μαθητές	Col %	27,6%	27,8%	28,4%	28,8%	17,4%
	Row %	100,0%	30,2%	43,6%	23,2%	3,0%
Τα ΜΜΕ δεν έπαιξαν το θέμα στις προγραμματικές του διαστάσεις	Col %	2,8%	1,9%	3,1%	2,7%	7,1%
	Row %	100,0%	20,0%	46,7%	23,3%	10,0%
	Col %	2,2%	1,1%	1,1%	2,3%	28,2%
	Row %	100,0%	24,1%	17,2%	20,7%	37,9%
ΔΑ	Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Σύνολο

Πίνακας 268 : Αντιμετώπιση άτακτων μαθητών (Πρώτη αναφορά) και Βαθμός ενημέρωσης για προγράμματα

	Σύνολο	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα εισαθητοποίησης-πρόληψης	
		Ναι	Όχι
Βάση	1080	335	673
Row %	100,0%	31,0%	62,3%
Αποβολή από την τάξη	6,5%	7,2%	6,4%
Col %	100,0%	34,3%	61,4%
Row %	70,0%	66,0%	71,9%
Col %	100,0%	29,2%	64,0%
Row %	1,5%	1,5%	1,2%
Col %	100,0%	31,3%	50,0%
Row %	6%	9%	4%
Col %	100,0%	42,9%	42,9%
Row %	4,2%	6,3%	3,1%
Col %	100,0%	46,7%	46,7%
Row %	3,5%	5,4%	3,0%
Col %	100,0%	47,4%	52,6%
Row %	8%	1,2%	6%
Col %	100,0%	44,4%	44,4%
Row %	11,9%	11,0%	13,1%
Col %	100,0%	28,9%	68,8%
Row %	1,0%	8%	3%
Col %	100,0%	18,2%	18,2%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 26ζ : Αντιμετώπιση άτακτων μαθητών και Ειδικότητα (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο		Ειδικότητα				ΑΔ
	Φιλόλογοι	Θεωρηματικοί	Ξένων γλωσσών	Άλλες θεωρητικές	Άλλες πρακτικές	ΔΑ	
Επίση	1080	351	262	108	124	154	61
Row %	100,0%	32,5%	26,1%	10,0%	11,5%	14,3%	5,6%
Αποβολή από την τάξη	6,5%	4,8%	7,4%	10,2%	6,9%	5,2%	3,3%
Row %	100,0%	24,3%	30,0%	15,7%	15,7%	11,4%	2,9%
Συζήτηση με τον	70,0%	71,8%	69,9%	71,3%	70,2%	68,2%	82,3%
Row %	100,0%	33,3%	26,1%	10,2%	11,5%	13,9%	5,0%
Col %	1,5%	9%	1,8%	9%	1,8%	1,9%	3,3%
Συζήτηση με τους γονείς του	100,0%	18,8%	31,3%	6,3%	12,5%	18,6%	12,5%
Row %	8%	9%	7%	0%	0%	8%	1,8%
Col %	100,0%	42,9%	28,6%	0%	0%	14,3%	14,3%
Αντίθεση	4,2%	4,0%	3,9%	1,9%	3,2%	7,8%	3,3%
Row %	100,0%	31,1%	24,4%	4,4%	8,9%	28,7%	4,4%
Col %	3,5%	3,7%	3,5%	4,6%	1,8%	3,9%	3,3%
Χρησιμοποίηση της επιρροής της τάξης	100,0%	34,2%	26,3%	13,2%	5,3%	15,6%	5,3%
Row %	8%	1,1%	4%	9%	8%	8%	1,6%
Col %	100,0%	44,4%	11,1%	11,1%	11,1%	11,1%	11,1%
Δεν έχω σταθερή αντιμετώπιση	11,9%	12,3%	11,7%	10,2%	13,7%	11,7%	9,8%
Row %	100,0%	33,8%	25,8%	8,6%	13,3%	14,1%	4,7%
Col %	1,0%	6%	7%	0%	0%	0%	11,5%
ΔΑ	100,0%	18,2%	18,2%	0%	0%	0%	63,6%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο	1080	351	262	108	124	154	61

Αντιμετώπιση άτακτου μαθητή

Πίνακας 33δ : Αιτίες εξάρτησης από τοξικές ουσίες και Ηλικιακή ομάδα των παιδιών (Πρώτη αναφορά)

Βάση	Σύνολο	Ηλικιακή ομάδα παιδιών					ΑΔ
		Προσεχολική	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λυκείο	Απύρροτος	
Row %	100.0%	204	259	185	178	226	3
Col %	47.2%	27.3%	34.7%	24.8%	23.9%	30.3%	.4%
Row %	100.0%	49.5%	45.6%	48.1%	48.3%	46.5%	33.3%
Col %	11.1%	10.6%	9.7%	10.3%	13.5%	10.6%	.0%
Row %	100.0%	26.5%	30.1%	22.9%	28.9%	28.9%	.0%
Col %	10.9%	8.8%	12.4%	11.9%	10.7%	11.9%	.0%
Row %	100.0%	22.2%	39.5%	27.2%	23.5%	33.3%	.0%
Col %	10.1%	9.3%	11.6%	7.6%	9.6%	10.2%	66.7%
Row %	100.0%	25.3%	40.0%	18.7%	22.7%	30.7%	2.7%
Col %	2.5%	3.4%	2.7%	1.1%	2.2%	1.8%	.0%
Row %	100.0%	36.8%	36.8%	10.5%	21.1%	21.1%	.0%
Col %	6.4%	6.9%	7.3%	8.6%	6.2%	6.6%	.0%
Row %	100.0%	29.2%	39.6%	33.3%	22.9%	31.3%	.0%
Col %	2.3%	2.0%	1.9%	1.6%	.0%	3.5%	.0%
Row %	100.0%	23.5%	29.4%	17.6%	.0%	47.1%	.0%
Col %	.5%	.5%	.0%	.0%	.6%	1.3%	.0%
Row %	100.0%	25.0%	.0%	.0%	25.0%	75.0%	.0%
Col %	8.3%	7.4%	8.1%	10.8%	8.4%	7.5%	.0%
Row %	100.0%	24.2%	33.9%	32.3%	24.2%	27.4%	.0%
Col %	.1%	.5%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%
Row %	100.0%	100.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%
Col %	.5%	1.0%	.8%	.0%	.6%	.0%	.0%
Row %	100.0%	50.0%	50.0%	.0%	25.0%	.0%	.0%
Col %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Κόσια επί
εξάρτησης
από τις
τοξικές
ουσίες

Σύνολο

Πίνακας 331 : Κύρια αιτία εξάρτησης και Βαθμός ενημέρωσης για προγράμματα

	Σύνολο	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα επιστημοποίησης-πρόληψης	
		Ναι	Όχι
Βάση	1080	335	72
Row %	100,0%	31,0%	6,7%
Διαλειτουργία της οικογένειας	Col %	44,8%	45,8%
Row %	100,0%	30,5%	6,7%
Ελλιπή ενδιαφερόντων από το γάμο	Col %	11,0%	12,2%
Row %	100,0%	29,4%	5,6%
Περίθαλψη	Col %	11,0%	11,4%
Row %	100,0%	30,3%	6,6%
Αδυναμία χαρακτηρισμού	Col %	12,2%	8,3%
Row %	100,0%	39,4%	6,7%
Ανυπαρξία διαπροσωπικών εξελίξεων	Col %	3,0%	3,1%
Row %	100,0%	30,3%	6,1%
Αρνητικά κοινωνικά πρότυπα	Col %	6,5%	6,1%
Row %	100,0%	37,1%	4,3%
Ανασφάλεια	Col %	2,5%	2,4%
Row %	100,0%	33,3%	7,4%
Πληξη	Col %	,3%	1,2%
Row %	100,0%	10,0%	10,0%
Έλλιψη στόχων από το νέο	Col %	7,7%	8,6%
Row %	100,0%	27,7%	2,4%
Οικονομική ανέχεια της οικογένειας	Col %	,3%	,0%
Row %	100,0%	50,0%	,0%
ΔΑ	Col %	1,0%	,8%
Row %	100,0%	,0%	36,4%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 36'α : Στοιχεία της συμπεριφοράς ενός μαθητή "ύποπτα" για χρήση τοξικών ουσιών και τύπος σχολείου (Συνολικός αναφορές)

	Σύνολο		Τύπος Σχολείου		Τύπος Σχολείου			Τύπος Σχολείου	
	Βόθρη	1080	Δημόσιο	Ιδιωτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Γυμνάσιο-Λύκειο	Μητρώο	Τύπος Σχολείου
	Row %	Col %	874	206	496	67	67	1005	75
Αναφορά συμπεριφοράς	Row %	100.0%	80.9%	19.1%	43.9%	47.9%	6.2%	93.1%	6.9%
	Col %	60.8%	59.4%	67.0%	61.5%	62.7%	61.0%	93.3%	94.7%
Χαμηλή απόδοση	Row %	100.0%	14.0%	14.5%	11.7%	13.9%	4.5%	14.2%	10.7%
	Col %	100.0%	84.1%	15.9%	50.3%	47.7%	2.0%	94.7%	5.3%
Μονοκατάστημα	Row %	100.0%	22.8%	23.0%	21.8%	22.8%	26.9%	22.5%	26.7%
	Col %	46.1%	81.7%	18.3%	44.7%	48.0%	7.3%	91.9%	8.1%
Αδιαφορία/Ανέχεια	Row %	100.0%	45.7%	48.1%	45.6%	45.3%	56.7%	46.0%	48.0%
	Col %	100.0%	80.1%	19.9%	45.4%	47.0%	7.6%	92.8%	7.2%
Υπνηλία	Row %	100.0%	58.9%	59.8%	55.8%	60.0%	53.7%	59.8%	46.7%
	Col %	100.0%	81.9%	18.1%	45.6%	48.7%	5.7%	94.5%	5.5%
Απουσία	Row %	100.0%	29.8%	30.8%	25.7%	32.3%	14.8%	29.7%	32.0%
	Col %	100.0%	83.5%	16.5%	45.0%	51.9%	3.1%	92.5%	7.5%
Χαμηλή αυτοεκτίμηση	Row %	100.0%	17.3%	17.7%	15.5%	17.4%	14.9%	17.2%	16.7%
	Col %	100.0%	82.9%	17.1%	46.5%	48.1%	6.3%	92.5%	7.5%
Απομυστικός	Row %	100.0%	1.5%	1.5%	1.4%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%
	Col %	100.0%	81.3%	18.8%	43.8%	50.0%	6.3%	93.8%	6.3%
Κενά επρόσφατα	Row %	100.0%	4.5%	4.2%	4.2%	4.6%	6.0%	4.4%	6.7%
	Col %	100.0%	75.5%	24.5%	42.9%	49.0%	8.2%	89.8%	10.2%
Άλλο	Row %	100.0%	1.1%	1.0%	1.5%	1.4%	3.0%	1.2%	0%
	Col %	100.0%	75.0%	25.0%	56.3%	25.0%	16.7%	100.0%	0%
ΑΑ	Row %	100.0%	1.5%	1.7%	2.4%	1.5%	1.5%	1.4%	2.7%
	Col %	100.0%	93.8%	6.3%	75.0%	18.8%	6.3%	87.5%	12.5%
Σύνολο		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Στοιχεία της συμπεριφοράς ενός μαθητή "ύποπτα" για χρήση τοξικών ουσιών

Πίνακας 36Υ : Στοιχεία της συμπεριφοράς ενός μεριτή "όπουτα" για χρήση τοξικών ουσιών και ύπαρξη παιδιών (Συνολικός αναφορές)

Είδση	Σύνολο		Υπαρξη παιδιών	
	Ναι	Όχι	Ναι	Όχι
Βάση	1080	746	746	51
Row %	100,0%	69,1%	69,1%	4,7%
Αυστοκόλια συγκέντρωσης	Col % Row %	60,8% 61,7%	60,4% 70,0%	51,0% 4,0%
Χαμηλή απόδοση	Col % Row %	14,0% 100,0%	14,9% 73,5%	12,4% 3,3%
Μοναχικά όηνα	Col % Row %	22,8% 100,0%	23,6% 71,5%	20,8% 4,5%
Αβασφορία/Ανάθεα	Col % Row %	46,1% 100,0%	44,9% 67,3%	49,8% 4,4%
Υποημία	Col % Row %	58,9% 100,0%	62,5% 73,3%	53,0% 3,1%
Απουσία	Col % Row %	29,8% 100,0%	30,6% 70,8%	26,6% 4,0%
Χαμηλή αυτοεκτίμηση	Col % Row %	17,3% 100,0%	18,6% 74,3%	14,1% 4,3%
Αποκλεισμός	Col % Row %	1,5% 100,0%	1,1% 50,0%	2,5% 6,3%
Κεντνα από αυτό	Col % Row %	4,5% 100,0%	4,3% 65,3%	6,0% ,0%
Άλλο	Col % Row %	1,1% 100,0%	,9% 56,3%	1,8% 41,7%
ΔΑ	Col % Row %	1,5% 100,0%	,5% 25,0%	1,1% 18,8%
Σύνολο	Col % Row %	100,0% 100,0%	100,0% 100,0%	100,0% 100,0%

Πίνακας 36'5 : Στοιχεία εμφάνισης και Βαθμός ενημέρωσης για προγράμματα

	Βίωση	Σύνολο	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα επισπευτοποίησης-πρόληψης	
			Ναι	Όχι
	Row %	1080	335	673
	Col %	100,0%	31,0%	62,3%
Σκουλαρίκια	Row %	3,1%	1,8%	3,7%
	Col %	100,0%	18,2%	75,8%
Βρώσιμη εμφάνιση	Row %	22,7%	26,6%	20,5%
	Col %	100,0%	36,3%	56,3%
Εικαστηριακά ρούχα	Row %	8,1%	7,2%	9,1%
	Col %	100,0%	27,6%	70,1%
Μαύρα ρούχα κάθε μέρα	Row %	4,7%	3,0%	5,2%
	Col %	100,0%	19,6%	68,6%
Ισχνότητα	Row %	48,1%	52,5%	47,5%
	Col %	100,0%	33,8%	61,5%
Μαύρα γυαλιά μέσα στην τάξη	Row %	13,0%	17,0%	11,9%
	Col %	100,0%	40,7%	57,1%
Τετούατζ	Row %	9,1%	8,1%	10,0%
	Col %	100,0%	27,6%	68,4%
Απλανής βλέμμα	Row %	84,8%	87,2%	84,5%
	Col %	100,0%	31,9%	62,1%
Κονένα από αυτιά	Row %	7,6%	6,9%	7,6%
	Col %	100,0%	28,0%	62,2%
Άλλο	Row %	3,7%	3,6%	4,2%
	Col %	100,0%	30,0%	70,0%
ΔΑ	Row %	1,6%	,9%	,8%
	Col %	100,0%	17,6%	35,3%
Σύνολο	Row %	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 37δ : Με ποιους συζητήσατε τη χρήση ναρκωτικών από μαθητή και Ειδικότητα (Συνολικές αναφορές)

	Σύνολο	Ειδικότητα			
		Φιλόλογοι	Ψυχοκοινωνιαστικοί	Έναν γλωσσών	Άλλες θεωρητικές
Βάση	1080	351	282	108	154
Row %	100,0%	32,5%	26,1%	10,0%	14,3%
Col %	15,6%	15,4%	15,6%	16,7%	18,8%
Row %	100,0%	32,0%	28,0%	10,1%	13,0%
Col %	10,6%	12,3%	10,3%	12,0%	8,9%
Row %	100,0%	37,4%	25,2%	11,3%	9,6%
Col %	13,1%	12,3%	12,1%	7,4%	18,5%
Row %	100,0%	30,3%	23,9%	5,8%	16,2%
Col %	1,0%	,9%	1,1%	,9%	1,6%
Row %	100,0%	27,3%	27,3%	9,1%	18,2%
Col %	4,4%	5,1%	4,3%	1,9%	6,5%
Row %	100,0%	36,3%	25,5%	4,3%	17,0%
Col %	1,9%	1,7%	,7%	2,4%	3,9%
Row %	100,0%	30,0%	10,0%	15,0%	15,0%
Col %	65,3%	65,0%	67,0%	69,4%	58,1%
Row %	100,0%	32,3%	26,8%	10,6%	10,2%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Row %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 37ε : Με ποιους συζητήσατε το θέμα και βαθμός ενημέρωσης για προγράμματα

	Σύνολο	Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα επισήμως-πρόληψης	
		Ναι	Όχι
Βάση	1080	335	673
Row %	100,0%	31,0%	62,3%
Col %	15,6%	18,5%	15,3%
Row %	100,0%	36,7%	60,9%
Col %	10,6%	16,4%	8,2%
Row %	100,0%	47,8%	47,8%
Col %	13,1%	17,6%	11,4%
Row %	100,0%	41,5%	54,2%
Col %	1,0%	1,2%	,9%
Row %	100,0%	36,4%	54,5%
Col %	4,4%	6,6%	3,3%
Row %	100,0%	46,8%	46,8%
Col %	1,9%	3,0%	1,3%
Row %	100,0%	50,0%	45,0%
Col %	65,3%	55,2%	68,9%
Row %	100,0%	26,2%	65,8%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%

Σύνολο

Πίνακας 38β : Παρόγοντες που διαμορφώνουν μια θετική στάση απέναντι στη ζωή κατά Φύλο και Ηλικία (Πρώτη αναφορά)

	Βάση	Σύνολο		Φύλο		Ηλικία				ΔΑ
		1080	Ανδρες 389	Γυναίκες 615	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55-64 ετών	
						76	223	445	311	
Row %	100,0%	100,0%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%	3,1%
Col %	12,7%	14,1%	10,6%	47,4%	22,4%	13,0%	12,1%	12,9%	10,4%	20,6%
Row %	100,0%	40,1%	47,4%	12,4%	21,2%	39,4%	29,2%	5,1%	2,9%	5,1%
Col %	7,1%	9,8%	5,5%	6,6%	4,5%	6,7%	10,0%	7,5%	2,9%	2,9%
Row %	100,0%	49,4%	44,2%	6,5%	13,0%	39,0%	40,3%	6,5%	1,3%	1,3%
Col %	7,7%	8,8%	5,5%	2,6%	4%	7%	1,0%	1,5%	0,0%	0,0%
Row %	100,0%	37,5%	37,5%	25,0%	12,5%	37,5%	37,5%	12,5%	12,5%	0,0%
Col %	50,9%	46,3%	56,9%	26,3%	3,6%	20,9%	52,1%	51,4%	50,7%	26,5%
Row %	100,0%	32,7%	63,6%	3,6%	20,9%	42,7%	29,1%	8,2%	6,2%	1,6%
Col %	11,9%	16,2%	10,1%	5,3%	15,7%	11,0%	11,0%	14,9%	7,5%	8%
Row %	100,0%	48,8%	48,1%	3,1%	27,1%	38,0%	26,4%	7,5%	1,5%	2,9%
Col %	2,4%	8%	3,1%	5,3%	4,0%	2,5%	1,3%	1,5%	2,9%	2,9%
Row %	100,0%	11,5%	73,1%	15,4%	34,6%	42,3%	15,4%	3,8%	3,8%	5,9%
Col %	7,4%	9,0%	6,2%	9,2%	5,4%	7,4%	8,7%	9,0%	5,9%	5,9%
Row %	100,0%	43,8%	47,5%	8,8%	15,0%	41,3%	33,8%	7,5%	2,5%	2,5%
Col %	3%	3%	3%	0%	4%	4%	0%	0%	0%	0%
Row %	100,0%	33,3%	66,7%	0%	33,3%	66,7%	0%	0%	0%	0%
Col %	4,4%	1,5%	5,9%	7,9%	3,6%	6,1%	2,9%	1,5%	8,8%	8,8%
Row %	100,0%	12,5%	75,0%	12,5%	16,7%	56,3%	18,8%	2,1%	6,3%	6,3%
Col %	2,0%	1,3%	1,0%	14,5%	1,3%	9%	1,0%	3,0%	29,4%	29,4%
Row %	100,0%	22,7%	27,3%	50,0%	13,6%	18,2%	13,6%	9,1%	45,5%	45,5%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Σύνολο

Πίνακας 388 : Παράγοντες που διαμορφώνουν μία θετική στάση απέναντι στη ζωή και ύπαρξη παιδιών (Πρώτη αναφορά)

	Σύνολο	Υπαρξη παιδιών	
		Ναι	Όχι
Βάση	1080	746	334
Row %	100,0%	69,1%	30,9%
Col %	12,3%	13,1%	11,6%
Row %	100,0%	67,2%	32,8%
Col %	7,1%	8,5%	5,6%
Row %	100,0%	66,2%	33,8%
Col %	7,7%	7,7%	7,7%
Row %	100,0%	62,5%	37,5%
Col %	50,9%	49,1%	52,5%
Row %	100,0%	71,3%	28,7%
Col %	11,9%	12,0%	11,8%
Row %	100,0%	69,8%	30,2%
Col %	2,4%	1,5%	3,3%
Row %	100,0%	42,3%	57,7%
Col %	7,4%	8,3%	6,5%
Row %	100,0%	77,5%	22,5%
Col %	3%	1%	5%
Row %	100,0%	33,3%	66,7%
Col %	4,4%	4,6%	4,2%
Row %	100,0%	70,8%	29,2%
Col %	2,0%	1,1%	2,9%
Row %	100,0%	36,4%	63,6%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%

Παράγοντες που διαμορφώνουν μία θετική στάση απέναντι στη ζωή

Τα σίσατά μωρίματα των MME

Η απαγόρευση διαφημίσεων

Η αεικράτεια

Η μέλιση του καταλωτισμοσ

Η μέλιση της ασταφελίας

Η ελεπτη αμφοβίηροτις

ΔΤ/ΔΑ

Πίνακας 40β : Στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της πρόληψης κατά των ναρκωτικών κατά φύλο και ηλικία (Πρώτη αναφορά)

Βάση	Σύνολο	Φύλο		Ηλικία				ΔΑ
		Ανδρες	Γυναίκες	ΔΑ	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	
Row %	1080	389	615	76	223	445	311	34
Col %	63,1%	36,0%	56,9%	7,0%	20,6%	41,2%	28,8%	6,2%
Row %	100,0%	36,2%	54,6%	7,7%	20,4%	39,3%	31,2%	6,8%
Col %	1,5%	1,0%	1,5%	3,9%	1,8%	7%	1,8%	1,5%
Row %	100,0%	25,0%	56,3%	18,8%	25,0%	18,5%	31,3%	6,3%
Col %	11,9%	8,2%	14,6%	9,2%	12,6%	13,5%	11,9%	4,5%
Row %	100,0%	24,8%	69,9%	5,4%	21,7%	46,5%	28,7%	2,3%
Col %	5%	3%	5%	1,3%	0%	7%	3%	1,5%
Row %	100,0%	20,0%	60,0%	20,0%	0%	60,0%	20,0%	20,0%
Col %	5,4%	3,3%	7,0%	2,6%	5,4%	6,5%	4,5%	4,5%
Row %	100,0%	22,4%	74,1%	3,4%	20,7%	50,0%	24,1%	5,2%
Col %	1,0%	1,8%	7%	0%	9%	1,1%	5%	3,0%
Row %	100,0%	63,6%	36,4%	0%	18,2%	45,5%	18,2%	18,2%
Col %	16,9%	16,2%	17,6%	14,5%	16,1%	18,9%	14,5%	16,4%
Row %	100,0%	34,6%	59,3%	6,0%	19,8%	46,2%	24,7%	6,0%
Col %	1%	0%	2%	0%	0%	0%	3%	0%
Row %	100,0%	0%	100,0%	0%	0%	0%	100,0%	0%
Col %	7,6%	10,3%	6,7%	1,3%	9,9%	6,7%	7,4%	9,0%
Row %	100,0%	48,8%	50,0%	1,2%	26,8%	36,6%	28,0%	7,3%
Col %	3%	5%	2%	0%	7%	7%	0%	0%
Row %	100,0%	66,7%	33,3%	0%	0%	100,0%	0%	0%
Col %	1,9%	2,1%	3%	13,2%	9%	7%	1,3%	1,5%
Row %	100,0%	40,0%	10,0%	50,0%	10,0%	15,0%	20,0%	5,0%
Col %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Σύνολο

Πίνακας 41β : Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης-πρόληψης και Οικογενειακή κατάσταση

	Οικογενειακή κατάσταση				
	Εγγαυοζή	Αγαυοζή	Συζώ	Χήροζα	ΔΑ
Σύνολο	780	200	14	12	30
Βάζη	1080		44		
Row %	100,0%	18,5%	4,1%	1,1%	2,8%
Ναι	Col %	31,9%	28,5%	50,0%	10,0%
Row %	100,0%	74,3%	3,9%	1,8%	,9%
Οχι	Col %	61,9%	68,2%	42,8%	50,0%
Row %	100,0%	71,5%	20,1%	9%	2,2%
Δ/ΓΑ	Col %	6,3%	4,0%	2,3%	8,3%
Row %	100,0%	68,1%	11,1%	1,4%	16,7%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 41γ : Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης-πρόληψης και ύπαρξη παιδιών

	Υπαρξη παιδιών		
	Ναι	Οχι	ΔΑ
Σύνολο	746	283	51
Βάζη	1080		
Row %	100,0%	69,1%	4,7%
Ναι	Col %	33,4%	28,3%
Row %	100,0%	74,3%	1,8%
Οχι	Col %	60,2%	67,8%
Row %	100,0%	66,7%	4,8%
Δ/ΓΑ	Col %	6,4%	3,9%
Row %	100,0%	66,7%	18,1%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 41δ : Ενημέρωση από κάποιο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης-πρόληψης και Ηλικιακή ομάδα των παιδιών

	Ηλικιακή ομάδα παιδιών			
	Προσχολιακή	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Απόφοιτοζ
Σύνολο	204	259	178	226
Βάζη	746		185	
Row %	100,0%	27,3%	24,8%	30,3%
Ναι	Col %	31,9%	34,7%	40,7%
Row %	100,0%	26,1%	21,3%	36,9%
Οχι	Col %	60,2%	64,5%	60,1%
Row %	100,0%	28,7%	37,2%	25,6%
Δ/ΓΑ	Col %	4,9%	5,4%	8,4%
Row %	100,0%	20,8%	29,2%	39,6%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πίνακας 43ε : Θέσεις για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών και Ειδικότητα

	Σύνολο		Ειδικότητα				
	Φιλόλογοι	Θυσιοκαθηγηματιοι	Ξένων γλωσσών	Άλλες θεωρητικές	Άλλες πρακτικές	ΔΑ	
Βάση	351	282	108	124	154	61	
Row %	32,5%	26,1%	10,0%	11,5%	14,3%	5,6%	
Col %	100,0%	29,8%	26,9%	36,3%	40,3%	23,0%	
Row %	27,9%	25,9%	9,0%	13,9%	19,1%	4,3%	
Col %	42,3%	42,9%	37,0%	37,1%	34,4%	27,9%	
Row %	39,4%	26,5%	8,8%	10,1%	11,6%	3,7%	
Col %	23,8%	24,5%	33,3%	21,8%	23,4%	26,2%	
Row %	28,4%	26,8%	14,0%	10,5%	14,0%	6,2%	
Col %	3,9%	2,8%	2,8%	4,8%	1,9%	23,0%	
Row %	100,0%	19,0%	7,1%	14,3%	7,1%	33,3%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Φορείς και ενέργειες για την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών

Ενας καθηγητής που έχει ενημερωθεί ώστε να λειτουργεί ως θεσμικό πλαίσιο ώστε στο σχολείο

Περισσότερη ενημέρωση για τα θέματα χρήσης τοξικών ουσιών

ΔΑ

